

Dogfen ir Cyhoedd

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Dr Gwynne Jones
Prif Weithredwr – Chief Executive
CYNGOR SIR YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL
Swyddfeydd y Cyngor - Council Offices
LLANGFNI
Ynys Môn - Anglesey
LL77 7TW

Ffôn / tel (01248) 752500
Ffacs / fax (01248) 750839

RHYBUDD O GYFARFOD	NOTICE OF MEETING
PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU	AUDIT AND GOVERNANCE COMMITTEE
DYDD MERCHER, 19 MEDI 2018 am 2:00 y. p.	WEDNESDAY, 19 SEPTEMBER, 2018 at 2:00 p.m.
YSTAFELL BWYLLGOR 1, SWYDDFEYDD Y CYNGOR, LLANGFNI	COMMITTEE ROOM 1, COUNCIL OFFICES, LLANGFNI
Swyddog Pwyllgor	Ann Holmes 01248 752518 Committee Officer

AELODAU / MEMBERS

Cynghorwyr / Councillors:-

PLAID CYMRU / THE PARTY OF WALES

John Griffith, Dylan Rees, Alun Roberts, Margaret M. Roberts

Y GRWP ANNIBYNNOL / THE INDEPENDENT GROUP

Gwilym O. Jones, Richard Griffiths

ANNIBYNNWYR MÔN / ANGLESEY INDEPENDENTS

R. Llewelyn Jones (*Is-Gadeirydd/Vice-Chair*), Peter Rogers (*Cadeirydd/Chair*)

AELODAU LLEYG / LAY MEMBERS

Dilwyn Evans, Jonathan Mendoza

R H A G L E N

1 **DATGANIAD O DDIDDORDEB**

Derbyn unrhyw ddatganiad o ddiddordeb gan unrhyw Aelod neu Swyddog parthed unrhyw eitem o fusnes.

2 **COFNODION Y CYFARFOD BLAENOROL** (Tudalennau 1 - 8)

Cyflwyno cofnodion cyfarfod blaenorol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhaliwyd ar 24 Gorffennaf, 2018.

3 **LLYWODRAETHU GWYBODAETH - ADRODDIAD BLYNYDDOL YR UWCH BERCHENNOG RISG GWYBODAETH (UBRG)** (Tudalennau 9 - 30)

Cyflwyno Adroddiad Blynyddol yr UBRG am 2017/18.

4 **DERBYN POLISIAU - DATA CYDYMFFURFIAETH BLWYDDYN 1** (Tudalennau 31 - 42)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro.

5 **ADRODDIAD BLYNYDDOL: PRYDERON, CWYNIION A CHWYTHU'R CHWIBAN 2017/18** (Tudalennau 43 - 52)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro.

6 **DIWEDDARIAD CYNNYDD ARCHWILIO MEWNOL** (Tudalennau 53 - 64)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

7 **ARGYMHELLION ARCHWILIO MEWNOL SY'N PARHAU I FOD ANGEN SYLW** (Tudalennau 65 - 84)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

8 **DATGANIAD O'R CYFRIFON 2017/18 AC ADRODDIAD ISA 260** (Tudalennau 85 - 256)

- Cyflwyno Datganiad o'r Cyfrifon 2017/18.
- Cyflwyno adroddad Archwilio Allanol ynglyn â'r Datganiadau Ariannol.

9 **ADOLYGU CYLCH GORCHWYL Y PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU** (Tudalennau 257 - 268)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

10 **ARCHWILIO ALLANOL: SAFBWyNT DEFNYDDDWYR GWASANAETHAU - SAFON ANSAWDD TAI CYMRU - CYNGOR SIR YNYS MÔN** (Tudalennau 269 - 282)

Cyflwyno adroddiad Archwilio Allanol.

11 **ARCHWILIO ALLANOL: ADRODDIAD GWELLA BLYNYDDOL YNYS MÔN 2017/18** (Tudalennau 283 - 308)

Cyflwyno adroddiad Archwilio Allanol.

12 **SIARTER ARCHWILIO MEWNOL** (Tudalennau 309 - 320)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

13 **BLAEN RAGLEN WAITH** (Tudalennau 321 - 328)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

14 **GWAHARDD Y WASG A'R CYHOEDD** (Tudalennau 329 - 330)

Ystyried mabwysiadu'r canlynol –

“O dan Adran 100 (A) (4) Deddf Llywodraeth Leol 1972, gwahardd y Wasg a'r cyhoedd o'r cyfarfod yn ystod y drafodaeth ar yr eitem ganlynol ar y sail y gall olygu datgelu gwybodaeth eithriedig fel y'i diffinnir yn Atodlen 12A o'r Ddeddf honno ac yn y Prawf Budd y Cyhoedd amgaeedig.”

15 **COFRESTR RISG CORFFORAETHOL** (Tudalennau 331 - 346)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

This page is intentionally left blank

PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 24 Gorffennaf, 2018

PRESENNOL:	Mr Dilwyn Evans (Aelod Lleyg) (Yn y Gadair) Y Cynghorwyr John Griffith, G.O. Jones, Dylan Rees, Margaret Roberts. Aelod Lleyg: Jonathan Mendoza
YN BRESENNOL:	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg (MP) Swyddog Pwyllgor (ATH)
YMDDIHEURIADAU:	Y Cynghorwyr Richard Griffiths, R. Llewelyn Jones, (Is-Gadeirydd), Peter Rogers (Cadeirydd), Mr Gwilym Bury a Mr Alan Hughes (Swyddfa Archwilio Cymru)
HEFYD YN BRESENNOL:	Y Cyngorydd Robin Williams (Aelod Portffolio Cyllid)

1. ETHOL CADEIRYDD

Yn absenoldeb y Cadeirydd a'r Is-Gadeirydd, etholwyd Mr Dilwyn Evans, Aelod Lleyg yn Gadeirydd ar gyfer y cyfarfod hwn o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

2. DATGANIADAU O DDIDDORDEB

Ni dderbyniwyd unrhyw ddatganiad o ddiddordeb.

3. COFNODION 27^{AIN} MEHEFIN, 2017

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfod blaenorol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhaliwyd ar 27^{ain} Mehefin, 2018, a chadarnhawyd eu bod yn gywir.

Yn codi o'r cofnodion -

- Mewn ymateb i gwestiwn am yr adolygiad o Gylch Gorchwyl y Pwyllgor, eglurodd y Pennaeth Archwilio a Risg ei bod wedi bod ar wyliau yn syth ar ôl y cyfarfod blaenorol o'r Pwyllgor ym mis Mehefin ac nad oedd hi hyd yma wedi gallu anfon drafft cyntaf y Cylch Gorchwyl diwygiedig i'r ddau Aelod Lleyg i'w ystyried fel y cytunwyd. Fodd bynnag, cadarnhaodd y byddent yn derbyn copi mewn da bryd ar gyfer cyfarfod mis Medi pan fydd y cylch gorchwyl yn cael ei adolygu'n ffurfiol gan y Pwyllgor.

- Gan gyfeirio at Ddatganiad Cyfrifon 2017/18, cadarnhaodd y Cadeirydd ei fod wedi cael gwybodaeth am y modd y mae mae ffigurau allbwn y Gyllideb yn adran naratif y Cyfrifon yn cael eu cysoni â'r Cyfrif Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y Datganiadau Ariannol.

Nododd y Pwyllgor, er bod y Datganiad Cyfrifon yn fod i ddarparu gwybodaeth glir i etholwyr, trethdalwyr lleol, Aelodau'r Cyngor a phartïon eraill sydd â diddordeb am gyllid y Cyngor, yn enwedig cost y gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor yn ystod y flwyddyn, y modd y telir am wasanaethau ag asedau a rhwymedigaethau'r Cyngor ar ddiwedd y flwyddyn, ni chaiff ei nodi mewn modd sy'n gwneud y wybodaeth yn hawdd i gael ati neu ei deall. Nododd y Pwyllgor ymhellach nad yw'n hawdd gweithio allan o'r Datganiadau Ariannol sut y mae'r Cyngor yn perfformio'n ariannol o ran rheoli ei fusnes o safbwynt elw a cholled a bod hynny'n cyfyngu ar ddefnyddioldeb y Datganiad fel offeryn i ddal y Cyngor i gyfrif am y modd y mae'n gwario arian cyhoeddus.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 bod y Datganiad o Gyfrifon hwn wedi cael ei baratoi yn unol â'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol sy'n rhagnodi'r modd y dylid cyflwyno'r cyfrifon a'u bod yn cael eu harchwilio gan yr Archwilydd Allanol ar y sail honno. Mae'r Datganiad fel dogfen wedi mynd yn fwy cymhleth oherwydd ei bod yn darparu ar gyfer gofynion CIPFA gyda hynny'n golygu ei bod yn llai dealladwy i'r person llewg sy'n ei ddarllen. O ran atebolrwydd, mae'r modd y mae'r Cyngor yn trefnu ac yn rheoli ei fusnes ac yn defnyddio ei adnoddau yn cael ei fonitro'n agos, ond nid y cyfrifon yw'r prif gyfrwng ar gyfer rhannu gwybodaeth ond yn hytrach, yr adroddiadau monitro cyllideb a gyflwynir yn rheolaidd yn ystod y flwyddyn sy'n dangos sut mae pob gwasanaeth unigol yn rheoli ei gyllideb. O ran y Datganiadau Ariannol, dywedodd y swyddog bod yr adroddiad naratif rhagarweiniol sy'n cyd-fynd â'r Datganiad yn cyfleu'r prif negeseuon am berfformiad ariannol y Cyngor yn ystod y flwyddyn yn unol â'r adroddiadau cyllidebol - gall y sylwebaeth naratif ganiatáu rhywfaint o ryddid i ddarparu dadansoddiad pellach. Dywedodd y Swyddog y bydd y Gwasanaeth yn adolygu cynnwys yr Adroddiad Naratif i ganfod a yw hyn yn bosibl.

4. DIWEDDARIAD AR GYNNYDD ARCHWILIO MEWNOL

Cyflwynwyd er sylw'r Pwyllgor - adroddiad y Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg a oedd yn cynnwys diweddariad ar gynnydd y gwasanaeth Archwilio Mewnol o ran darparu gwasanaethau, darparu sicrwydd ac adolygiadau a gwblhawyd.

Adroddodd y Pennaeth Archwilio a Risg fel a ganlyn -

- Bod y ddau adroddiad Archwilio Mewnol wedi cael eu cwblhau yn ystod y cyfnod, y naill mewn perthynas â'r Trefniadau Diogelu Rhag Colli Rhyddid (DoLS) yr aseswyd eu bod yn darparu Sicrwydd Rhesymol, a'r llall yn ymwneud ag Ardystio Archwiliad Grant Rhentu Doeth Cymru a gafodd radd Sicrwydd Sylweddol.
- Y bydd chwe adolygiad dilyn-i-fyny o adroddiadau gyda graddfa sicrwydd Cyfyngedig yn cael eu darparu dros y chwe mis nesaf fel yr amlinellir yn y tabl ym mharagraff 13 yr adroddiad. Mae tri o'r rhain a oedd wedi eu trefnu ar gyfer Gorffennaf, 2018 ar y gweill ar hyn o bryd.
- Oherwydd bod y cyfarfod blaenorol o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a'r cyfarfod hwn mor agos at ei gilydd, ni ddarparwyd diweddariad ar weithredu camau Rheoli ar gyfer y cyfarfod hwn o'r Pwyllgor. Cyflwynir adroddiad manwl ar yr holl argymhellion a materion / risgiau gweddilliol i'r Pwyllgor yn ei gyfarfod ym mis Medi.

- Er bod cynnydd o ran darparu'r Cynllun Gweithredol Archwilio Mewnol ar gyfer 2018/19 wedi bod yn araf oherwydd bod angen cwblhau cynllun 2017/18 ac oherwydd bod dwy swydd wag ac absenoldeb salwch hirdymor yn y gwasanaeth, cwblhawyd un Gwiriad Cyfrif Terfynol ac ardystiad grant. Mae'r Gwasanaeth hefyd yn ymwneud â gwaith arall fel y'i disgrifir ym mharagraffau 15 a 16 yr adroddiad.
- Y bydd Cylch Gorchwyl y Pwyllgor yn cael ei gyflwyno i'w gymeradwyo i gyfarfod Medi, 2018 cyn cael ei gymeradwyo'n ffurfiol drwy'r broses ddemocrataidd.

Ystyriodd y Pwyllgor y wybodaeth a gyflwynwyd ac ymatebodd fel a ganlyn -

- O ran yr Adolygiad Archwilio Mewnol o'r Trefniadau Diogelu rhag Colli Rhyddid, gofynnodd y Pwyllgor am eglurhad o'r costau sy'n gysylltiedig ag asesiadau Meddyg. Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fod adroddiad a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Gwaith yn gynharach yn y flwyddyn yn amlinellu'r goblygiadau ariannol sy'n gysylltiedig â sicrhau bod y Cyngor yn bodloni ei rwymedigaethau DoLS o ran sefydlu awdurdodiad DoLS i unigolion sy'n preswyllo mewn lleoliadau gofal sydd heb y gallu i gydsynio i'w lleoliad er mwyn sicrhau bod y lleoliad er eu lles gorau. Rhaid cynnal asesiadau cyn rhoi awdurdodiad gan gynnwys asesiad meddygol y mae'n rhaid ei gynnal bob blwyddyn ac mae costau ynghlwm wrth hynny. Mae yna risg o ymgyfreithiad hefyd os nad yw asesiadau DoLS yn cael eu cynnal. Gan fod gan yr Awdurdod nifer sylweddol o unigolion yn ei gartrefi gofal a nyrsio ei hun yn ogystal â chartrefi gofal a nyrsio annibynnol sydd angen asesiad ar gyfer awdurdodiad DoLS, mae'r gost gyffredinol yn uchel. Rhoddodd Llywodraeth Cymru gyfraniad ariannol i'r pwrpas hwn fel rhan o'r Grant Cynnal Refeniw ond roedd y swm yn annigonol.
- O ran dilyn i fyny yr adroddiadau Archwilio Mewnol blaenorol, nododd y Pwyllgor nad oes unrhyw ddiweddariad ar gael i'r cyfarfod hwn er bod 2 o risgiau/materion trychinebus a 26 o risgiau / materion mawr wedi'u nodi fel rhan o'r adolygiadau gwreiddiol o'r chwe maes y mae archwiliad dilyn-i-fyny wedi eu rhaglennu ar eu cyfer. Gofynnodd y Pwyllgor am sicrwydd bod y Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn fodlon bod yr amserlen adrodd yn briodol o ystyried y risgiau / materion sy'n codi.

Cadarnhaodd y Pennaeth Archwilio a Risg ei bod yn fodlon gyda'r amserlenni am y rhesymau canlynol -

- Roedd yr un risg / mater Catastroffig mewn perthynas ag adolygiad o Orchmynion Llys Gofal Plant dan y PLO yn cynnwys cynnal ymweliadau gofal yn unol â'r Cynllun Gofal. Nid oedd yr ymweliadau, er eu bod yn cael eu cynnal, o reidrwydd yn cael eu cofnodi. Gan fod nifer y Gorchmynion Llys Gofal Plant yn isel, nid yw'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi gallu sefydlu a yw'r ymweliadau newydd yn cael eu cofnodi ar y system gan nad oedd unrhyw ofyniad i'r ymweliadau hyn gael eu cynnal ac felly nid oes unrhyw beth i'r adain Archwilio Mewnol ei wirio a dyna'r rheswm pam mai Gorffennaf, 2018 yw'r dyddiad ar gyfer dilyn-i-fyny.
- Er bod 19 o risgiau / materion wedi cael eu cofnodi fel rhai sy'n parhau i fod angen sylw yn erbyn yr Adolygiad o Ddyledwyr Amrywiol a oedd yn ddarn sylweddol o waith, mae'r Gwasanaeth wedi bod yn rhoi diweddariadau rheolaidd ar gynnydd i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol trwy'r system monitro argymhellion electronig, felly mae'n cadw mewn cyswllt drwy gydol y broses.
- Roedd yr un risg / mater trychinebus a oedd yn deillio o'r adolygiad o'r Fframwaith Caffael Corfforaethol yn ymwneud â diffyg Cofrestr Contractau a oedd yn golygu nad

oes modd i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol ddarparu sicrwydd bod y contractau sydd gan y Cyngor yn cydymffurfio â materion diogelu a diogelwch neu eu bod yn rhoi gwerth am arian. Mae darn cyfochrog o waith mewn perthynas â sicrhau bod contractau yn cydymffurfio â GDPR yn cael ei wneud gan olygu bod gwasanaethau'n adolygu contractau o ddau safbwynt. Felly, mae'r dyddiad ar gyfer yr ail archwiliad dilyn-i-fyny sef mis Gorffennaf yn rhesymol o ystyried faint o waith sy'n gysylltiedig.

- O ran y Cynllun Gweithredu Mewnol ar gyfer 2018/19, nododd y Pwyllgor mai dim ond 5 diwrnod sy'n cael eu dyrannu yn y cynllun diwygiedig i'r adolygiad mewn perthynas â gweithredu Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 er ei fod yn cael ei gydnabod bod hon yn ddeddfwriaeth proffil uchel sydd yn cael effaith sylweddol ar y ffordd y mae'r Cyngor yn gweithio. Gofynnodd y Pwyllgor am sicrwydd bod hyn yn ddigonol a gofynnodd am eglurhad hefyd ynghylch a yw'r Cyngor yn agored i gael eu geryddu os nad yw'r ffordd y mae'n gweithredu'r Ddeddf yn cael yr effeithiau a ddeisyfir.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg y bydd yr adolygiad y mae'r gwasanaeth Archwilio Mewnol yn bwriadu ei gynnal yn rhoi trosolwg strategol i ganfod pa drefniadau llywodraethu y mae'r Cyngor wedi'u rhoi ar waith i ddechrau. Mae'r disgwyliadau o ran y modd y bydd awdurdodau lleol a chyrrff cyhoeddus eraill yn cyflawni gofynion y Ddeddf yn realistig ac fe gydnabyddir y bydd angen amser arnyn nhw i wneud y newidiadau a ddaw yn sgil y Ddeddf. Fodd bynnag, yr un modd â chyrrff cyhoeddus eraill, disgwyliar i'r Awdurdod ddangos ei fod yn ymateb i'r Ddeddf. Dywedodd y Swyddog y bydd Swyddfa Archwilio Cymru hefyd yn cynnal adolygiad o'r modd y mae cyrrff cyhoeddus yng Nghymru wedi ymateb i'r Ddeddf ar ddiwedd y flwyddyn gyntaf o weithredu.

Ychwanegodd y Pennaeth Archwilio a Risg y bydd y gwasanaeth Archwilio Mewnol hefyd yn cynnal trosolwg strategol o ran gofynion Rhan 9 y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant, sef darn arall o ddeddfwriaeth proffil uchel sy'n cael effaith sylweddol ar y ffordd y mae'r Cyngor yn gweithio gyda Rhan 9 yn ymwneud yn benodol â gweithio mewn partneriaeth a gweithredu trefniadau ariannu cyfun.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 bod Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol hefyd wedi sefydlu Comisiynydd statudol ar gyfer Cenedlaethau'r Dyfodol yng Nghymru a fydd, gyda'i thîm, yn gyfrifol am fonitro i ba raddau y mae cyrrff cyhoeddus gan gynnwys awdurdodau lleol yn cwrdd â'r amcanion llesiant y maent wedi'u nodi fel rhan o'u hymateb i'r Ddeddf. Dywedodd y Swyddog, bod y Ddeddf, yn hytrach na bod yn rhagnodol, yn ymwneud â newid diwylliant a'r ffordd y mae'r Cyngor yn gweithredu sy'n golygu ei bod yn angenrheidiol iddo fedru dangos bod y broses o wneud penderfyniadau yn ystyried effaith y penderfyniadau hynny ar genedlaethau'r dyfodol. Mewn perthynas â Rhan 9 y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant, dywedodd y Swyddog bod angen dealltwriaeth gyffredin a rennir o drefniadau comisiynu hefyd er mwyn i drefniadau ariannu cyfun fod yn effeithiol.

- Mewn ymateb i gwestiwn gan y Pwyllgor ynghylch absenoldeb dyddiadau adrodd ar targedau ar gyfer y rhan fwyaf o'r adolygiadau a gynlluniwyd, dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg bod y Cynllun Gweithredol yn gynllun deinamig ac yn cymryd i ystyriaeth y ffaith bod amgylchiadau'n newid ac y bydd natur a lefel y risgiau cysylltiedig yn newid hefyd sy'n golygu ei bod yn anymarferol ac yn wrthgynhyrchiol i gynllunio ymlaen yn rhy bell. Mae angen i'r Cynllun Gweithredol hefyd fod yn hyblyg er mwyn darparu ar gyfer unrhyw risgiau sy'n dod i'r amlwg.

Penderfynwyd derbyn a nodi'r cynnydd a wnaed hyd yma gan y gwasanaeth Archwilio Mewnol o ran darparu gwasanaethau, darparu sicrwydd, adolygiadau a gwblhawyd a'i berfformiad a'i effeithiolrwydd o ran gyrru gwelliant.

CAMAU GWEITHREDU YCHWANEGOL: Dim

5. ADOLYGIAD BLYNYDDOL RHEOLI TRYSORLYS 2017/18

Cyflwynwyd yr Adroddiad Blynyddol ar yr Adolygiad o Weithgareddau Rheoli Trysorlys 2017/18 fel y gall y Pwyllgor ei ystyried a'i graffu unol â rheoliadau o dan Ddeddf Llywodraeth Leol 2003 a Chynllun Dirprwyo'r Cyngor ar gyfer Rheoli Trysorlys am 2016/17.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 bod yr adolygiad yn crynhoi'r sefyllfa mewn perthynas â gwariant cyfalaf y Cyngor, ei weithgareddau benthycyca a'i fuddsoddiadau yn ystod 2017/18. Mae'r adroddiad hefyd yn nodi sut y perfformiodd y Cyngor yn erbyn y Strategaeth Rheoli'r Trysorlys ar gyfer 2017/18. Cyfeiriodd y Swyddog at y prif bwyntiau i'w hystyried fel a ganlyn -

- Gwariant Cyfalaf a Chyllido - o gyllideb gychwynnol o £ 53m, cyfanswm y gwariant cyfalaf ar gyfer 2017/18 oedd £ 29m gyda'r tanwariant i'w briodoli yn bennaf i'r llithriad ar brosiectau mawr a ariennir gan grantiau. Mae'r tabl ym mharagraff 2.2 yr adroddiad yn dangos bod £ 7 miliwn o wariant cyfalaf yn cael ei ariannu trwy fenthycyca. Ni chymerwyd unrhyw fenthyciadau allanol tymor hir (sef y rhai a geir gan gyrff allanol megis y Llywodraeth, neu drwy'r PWLB neu'r marchnadoedd arian) yn ystod y flwyddyn ond benthycwyd yn fewnol, gyda balansau arian y Cyngor yn cyllido hyn yn y tymor byr er mwyn lleihau taliadau llog. Mae hyn yn cyd-fynd â'r Strategaeth Rheoli'r Trysorlys.
- Yr enw a roddir ar angen sylfaenol y Cyngor i fenthycyca ar gyfer gwariant cyfalaf yw'r Gofyniad Cyllido Cyfalaf (CFR). Mae'r ffigur hwn yn fesur o ddyledion y Cyngor. Mae'r CFR yn deillio o weithgarwch cyfalaf y Cyngor a'r adnoddau a ddefnyddiwyd i dalu am y gwariant cyfalaf. Mae'n cynrychioli'r gwariant cyfalaf yn 2017/18 a ariannwyd drwy fenthycyca a gwariant cyfalaf y blynyddoedd blaenorol a ariannwyd drwy fenthycyca ond sydd heb ei dalu eto o refferniw neu adnoddau eraill.
- Mae'r tabl ym mharagraff 3.3.4 yr adroddiad yn dangos bod CFR y Cyngor ar gyfer y flwyddyn, sef un o'r dangosyddion darbodus allweddol (h.y. dangosyddion sy'n gosod terfynau ar weithgarwch rheoli trysorlys) yn £ 95m ar gyfer Cronfa'r Cyngor a £ 41 miliwn ar gyfer y Tai Cyfrif Refeniw sy'n gwneud cyfanswm o £ 136m. O'i gymharu â'r sefyllfa fenthycyca gros ar 31 Mawrth, 2018 a oedd yn £ 117m, mae'n dangos bod £ 19 miliwn o falansau'r Cyngor wedi cael ei ddefnyddio i ariannu gwariant cyfalaf. O dan yr amgylchiadau hyn, disgwylir y bydd angen tynnu benthyciadau allan i ail-lenwi'r balansau yn y tymor hir.
- Mae Strategaeth a Pholisi Rheoli'r Trysorlys yn gosod trothwy ar y CFR a elwir yn gyfyngiad awdurdodedig. Unwaithy bydd y trothwy hwn wedi'i osod – roedd y trothwy ar gyfer 2017/18 yn £ 169m, nid oes gan y Cyngor y pŵer i fenthycyca uwchben y lefel hon. Mae'r tabl yn 3.5.3 o'r adroddiad yn dangos bod y Cyngor wedi cadw o fewn y trothwy awdurdodedig o ran benthycyca gros (£ 117m) yn ogystal â'r ffin weithredol sy'n dynodi sefyllfa disgwylidig y Cyngor o ran benthyciadau yn ystod y flwyddyn. Fodd bynnag, efallai y bydd cyfnodau lle mae'r sefyllfa wirioneddol naill ai'n is neu'n uwch na'r trothwy; mae hyn yn dderbyniol os nad yw'r trothwy awdurdodedig yn cael ei dorri.
- Caiff y CRF a rhagamcener ar gyfer 2018/19 a 2019/20 ei ddangos yn nhabl 3.4.2 yr adroddiad yn seiliedig ar y rhaglen gyfalaf wirioneddol ar gyfer 2018/19 a'r amcangyfrif o

ofynion cyllido cyfalaf ar gyfer 2019/20. Wrth i'r CFR gynyddu, bydd y trothwy awdurdodedig a'r ffin weithredol yn codi'n unol â hynny.

- Nodir ffigyrau benthycia a buddsoddi'r Cyngor ar ddiwedd blwyddyn ariannol 2016/17 a 2017/18 yn nhabl 4.1 yr adroddiad. Mae sefyllfa dyledion y Cyngor, sef £ 117.029m yn debyg i sefyllfa'r flwyddyn flaenorol (£ 117.110m). Mae gan y Cyngor £ 5.993m wedi'i fuddsoddi mewn cyfrifon adneuo di-rybudd sy'n talu llog ar gyfradd sy'n agos at y gyfradd sylfaenol gyfredol. Gwnaed yr holl fuddsoddiadau am lai na blwyddyn. Ceir rhagor o fanylion yn Atodiad 1 yr adroddiad.
- Ni chafodd unrhyw ddyledion eu hail-drefnu yn ystod y flwyddyn gan fod y gwahaniaeth cyfartalog o 1% rhwng cyfraddau benthycia newydd PWLB a chyfraddau ad-dalu dyledion yn gynamserol yn golygu y byddai'n anhyfyw i'w hail-drefnu.
- Y Gyfradd Banc ar ddechrau'r flwyddyn ariannol oedd 0.25%; fodd bynnag, cynyddodd hyn i 0.5% ar 2 Tachwedd, 2017. Roedd hynny'n golygu fod cyfraddau llog sefydliadau gwrth-barti ar y cyfrifon nodweddiadol yr oedd modd galw arnynt yn amrywio o 0.10% i 0.40%.
- Y strategaeth fuddsoddi ddisgwyliedig oedd cadw at adneuo tymor byrrach (hyd at 364 diwrnod), er y cadwyd yr hawl hefyd i fuddsoddi am gyfnodau hirach. Disgwyliwyd y byddai balansau arian parod hyd at £ 26m yn amrywio rhwng £ 5m a £ 26m. Gosodwyd y gyllideb ar 0.055% am £ 15k ar ôl addasu ar gyfer y cyfraddau uwch ar fuddsoddiadau presennol. Fel y digwyddodd pethau, cafwyd dychweliad o £ 31.2k (0.12%) ar y balansau cyfartalog o £14.4m.
- Yr unig fenthyciad a wnaed yn ystod y flwyddyn oedd un am £ 5m o Gronfa Bensiwn Tyne a Wear ar gyfradd llog o 0.33% am gyfnod dros dro o 3 mis i helpu gyda rheoli llif arian. Pan aeddfedodd y benthyciad ym mis Ionawr, 2018, cafodd ei gario drosodd am 3 mis pellach ar gyfradd llog o 0.50%. Pan aeddfedodd wedyn ym Ebrill, 2018 pan ddechreuodd y Cyngor dderbyn incwm o'r RSG, y Dreth Gyngor ac ati, roedd balansau arian parod y Cyngor wedi cynyddu gan olygu nad oedd angen y benthyciad mwyach ac fe dalwyd y ddyled yn ôl.
- Roedd y flwyddyn gyfan yn weddol sefydlog gyda gwariant cyfalaf yn llai na'r disgwyl ac mae'r Cyngor yn ariannu hyn trwy ddefnyddio ei gronfeydd wrth gefn ei hun. Mae hyn yn barhad o'r strategaeth a weithredwyd yn ystod y blynyddoedd diwethaf o fewnoli benthyciadau lle mae modd gwneud hynny er mwyn lleihau costau benthycia. Fodd bynnag, os bydd cynnydd pellach yn y cyfraddau llog, bydd yn rhaid rhoi ystyriaeth i amrywio'r strategaeth trwy ddechrau benthycia ac, ar yr un pryd, fuddsoddi balansau arian y Cyngor ystyriaeth.

Ystyriodd y Pwyllgor yr adroddiad ac ymatebodd fel a ganlyn -

- Nododd y Pwyllgor fod yna gyfyngiadau ar allu'r Cyngor i fenthycia gyda'r CFR yn sicrhau na fedrir benthycia i gefnogi gwariant refeniw. Nododd y Pwyllgor hefyd y bydd pwynt yn cael ei gyrraedd pan na fydd yn briodol mwyach caniatáu i falansau arian parod leihau ymhellach oherwydd yr angen i gynnal cyfalaf gweithredol. Gofynnodd y Pwyllgor am eglurhad o'r sefyllfa ar hyn o bryd.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 bod y sefyllfa o ran y cyfalaf gweithredol yn cael ei adolygu bob dydd er mwyn sicrhau bod gan y Cyngor ddigon o arian i gwrdd â'i gostau parhaus gyda'r lefel yn cael ei gosod ar swm sy'n cyfateb i'r lefel a ffeirir ar gyfer balansau'r Gronfa Gyffredinol sydd oddeutu £ 6 miliwn, sef y lefel a aseswyd gan y Swyddog Adran 151 fel yr un ddigonol.

- Nododd y Pwyllgor mai'r costau misol mwyaf i'r Cyngor yw cyflogau staff. Gofynnodd y Pwyllgor am eglurhad ynghylch a yw'r ffigur misol ar gyfer cyflogau yn fwy neu'n llai na £ 6m.

Cadarnhaodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fod y ffigur oddeutu £ 6 miliwn gan gynnwys YG a chostau pensiwn.

- Nododd y Pwyllgor fod Mantolen y Cyngor ar gyfer 2017/18 yn dangos bod balansau arian parod y Cyngor wedi gostwng o £ 14.940m ar 31 Mawrth, 2017 i £ 7.789m ar 31 Mawrth, 2018. Ceisiodd y Pwyllgor sicrwydd bod gan y Cyngor ddigon o arian ar gael petai pwysau annisgwyl arno.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 bod y sefyllfa ar 31 Mawrth, 2018, yn ei farn ef, yn cynrychioli lleiafswm yr arian yr oedd ei angen a bod ystyriaeth wedi cael ei roddi bryd hynny i fenthyca. Fodd bynnag, gan fod y flwyddyn ariannol newydd ym mis Ebrill ar fin dechrau ac y deuai incwm newydd bryd hynny ar ffurf rhan-daliad cyntaf y taliadau RSG a'r Dreth Gyngor, gyda hynny'n rhoi hwb i sefyllfa llif arian y Cyngor, penderfynwyd peidio â benthyca.

Penderfynwyd bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu -

- Yn nodi y bydd y ffigurau alldro yn yr adroddiad yn parhau i fod yn rhai dros dro nes i'r archwiliad o Ddatganiad Cyfrifon 2017/18 gael ei gwblhau a'i lofnodi; adroddir fel y bo'n briodol ar unrhyw addasiadau sylweddol sy'n deillio o'r ffigurau a gynhwysir yn yr adroddiad.
- Yn nodi'r dangosyddion darbodus a'r dangosyddion trysorlys dros dro ar gyfer 2017/18 a amlinellir yn yr adroddiad.
- Yn derbyn Adroddiad Blyneddol ar Reoli'r Trysorlys ar gyfer 2017/18 ac yn cyflwyno'r adroddiad i'r Pwyllgor Gwaith heb unrhyw sylwadau pellach.

CAMAU GWEITHREDU YCHWANEGOL: Dim

6. BLAENRAGLEN WAITH

Cyflwynwyd Rhaglen Waith y Pwyllgor ar gyfer ei hadolygu ac ar gyfer sylwadau.

Penderfynwyd derbyn y Blaenraglen Waith fel y'i cyflwynwyd heb unrhyw newidiadau.

CAMAU GWEITHREDU YCHWANEGOL: Dim

**Mr Dilwyn Evans (Aelod Lleyg)
Cadeirydd**

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
CYFARFOD:	PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU
DYDDIAD:	19 Medi 2018
TEITL YR ADRODDIAD:	GWYBODAETH LLYWODRAETHU - ADRODDIAD BLYNYDDOL YR UWCH BERCHENNOG RISG GWYBODAETH (SIRO) AR GYFER 1 EBRILL 2017-31 MAWRTH 2018
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Hysbysu Aelodau ynghylch Lefel Cydymffurfiaeth a Risg
ADRODDIAD GAN:	SIRO / Swyddog Monitro Est. 2586 lbxcs@ynysmon.gov.uk
SWYDDOG CYSWLLT:	SIRO / Swyddog Monitro Est. 2586 lbxcs@ynysmon.gov.uk

1. Pwrpas yr adroddiad hwn

Darparu ar gyfer y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, ddadansoddiad yr Uwch Berchennog Risg Gwybodaeth am y cyfnod 1 Ebrill 2017 - 31 Mawrth 2018 ac i grynhoi'r blaenoriaethau cyfredol. Mae'r adroddiad hefyd yn rhoi diweddariad ar gynnydd y Cyngor gyda'i Gynllun Gweithredu GDPR; mae'r elfen hon o'r adroddiad yn ymwneud â'r cyfnod rhwng 25 Mai 2018 a 31 Gorffennaf 2018.

2. Rhagarweiniid

Mae'r adroddiad hwn yn rhoi trosolwg o gydymffurfiaeth y Cyngor â gofynion cyfreithiol wrth ymdrin â gwybodaeth gorfforaethol, gan gynnwys cydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998; Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000; Deddf Rheoleiddio Pwerau Ymchwilio 2000 (Goruchwyllo) a chodau ymarfer perthnasol.

Mae'r adroddiad hefyd yn cynnwys sicrwydd o welliant parhaus wrth reoli risgiau i wybodaeth yn ystod 2017-2018; ac mae hefyd yn nodi cynlluniau ar gyfer y dyfodol. Mae'n adrodd ar gyswllt y Cyngor â rheoleiddwyr allanol ac yn darparu gwybodaeth am ddigwyddiadau diogelwch, torri cyfrinachedd, neu "ddigwyddiadau trwch blewyn" yn ystod y cyfnod perthnasol.

Mae'r adroddiad hwn yn dilyn ffurf yr Adroddiad Blynyddol blaenorol. Er bod yr adroddiad hwn yn cynnwys diweddariad ar y mater o weithredu GDPR rhwng y cyfnod 31 Mawrth - 31 Gorffennaf 2018, bwriad y SIRO yw cadw ffocws adroddiadau yn y dyfodol ar gyfnod y flwyddyn ariannol.

3. Cefndir

Llywodraethu Gwybodaeth (LIG) yw'r ffordd y mae sefydliadau'n prosesu ac yn rheoli gwybodaeth. Yn ei ystyr ehangaf, mae'r term yn cwmpasu'r ystod gyfan o wybodaeth a gedwir yn gorfforaethol, gan gynnwys cofnodion ariannol, cyfrifon, polisïau, contractau ac ati. Fodd bynnag, at ddibenion yr adroddiad hwn, diffinnir LIG fel sut mae'r Cyngor yn rheoli ac yn defnyddio *gwybodaeth bersonol*; hynny yw gwybodaeth am bobl, p'un a ydynt yn ddefnyddwyr gwasanaeth neu'n weithwyr.

Mae trefniadau LIG cadarn yn rhoi sicrwydd bod y ffordd yr ydym yn ymdrin â gwybodaeth bersonol yn effeithiol, yn gyfreithlon ac yn ddiogel. Mae deddfwriaeth yn gosod cyfrifoldeb ar y Cyngor i gadw gwybodaeth bersonol yn ddiogel ac mae trefniadau LIG yn fodd i ymateb os peryglir diogelwch gwybodaeth bersonol.

4. Llywodraethu Gwybodaeth yn y Cyngor

Mae'r Cyngor yn casglu, cadw, prosesu, rhannu a chael gwared ar lawer iawn o wybodaeth. Yn benodol fodd bynnag, mae cadw a defnyddio gwybodaeth am bobl yn golygu bod risg gynhenid o golli neu ddifrodi'r wybodaeth honno, neu o'i datgelu'n anfwriadol. Mae gwybodaeth bersonol hefyd yn ddrud i'w chasglu, ei defnyddio a'i chadw, a phan fydd pethau'n mynd o chwith, mae'n ddrud i'w hadfer. Mae'n naturiol felly y dylid rheoli gwybodaeth mewn ffordd sydd yr un mor effeithlon â'r gweithdrefnau ar gyfer pob ased gwerthfawr arall sydd gan y Cyngor, megis pobl, prosesau busnes ac isadeiledd.

Rhaid i'r Cyngor gyflawni ei gyfrifoldebau statudol yn effeithiol a diogelu'r wybodaeth bersonol y mae'n ei chadw trwy gydol oes y wybodaeth honno; o'r adeg pan gaiff ei chreu a phan fydd yn cael ei chadw, ei defnyddio, ei harchifo a'i dileu.

Y prif yrrwr statudol ar hyn o bryd yw Deddf Diogelu Data 1998; gallai torri'r Ddeddf honno mewn modd sylweddol arwain at gosbau ariannol. Yn ogystal, os yw data am unigolion wedi'i rhannu neu ei datgelu'n anghywir, gan achosi niwed iddynt (gofid a/neu ddifrod) mae ganddynt hawl i gael iawndal.

Byddai'n ddefnyddiol esbonio ar hyn o bryd bod cryn dipyn o waith archwilio, gan gynnwys gwaith a wnaed gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth (ICO) (2013-2014) wedi amlygu diffygion yn nhrefniadau diogelu data'r Cyngor. Ers 2013, mae'r Cyngor wedi buddsoddi i wella ei gydymffurfiaeth â'r Ddeddf Diogelu Data ac erbyn hyn mae ganddo'r polisïau a'r gweithdrefnau perthnasol i gynorthwyo cydymffurfiaeth â'r Ddeddf.

Ystyriir ei bod yn arfer da i gael SIRO i roi cyfeiriad ac arweinyddiaeth ar lefel uwch. Y Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) a'r Swyddog Monitro sy'n ymgymryd â'r rôl honno yn y Cyngor hwn. Er mwyn mynd i'r afael â risgiau gwybodaeth, sefydlwyd **Bwrdd Llywodraethu Gwybodaeth Gorfforaethol** (Y Bwrdd) ym mis Tachwedd 2014, dan gadeiryddiaeth y SIRO. Mae'r Grŵp hwn yn fforwm priodol ar gyfer mynd i'r afael â materion LIG. Mae'n derbyn adroddiadau ar ba mor dda y mae pob Gwasanaeth yn ei

wneud mewn meysydd rheoli gwybodaeth allweddol. Mae'n asesu risg ac yn argymhell ac yn monitro camau i liniaru risgiau i asedau gwybodaeth sy'n eiddo i'r Penaethiaid Gwasanaeth perthnasol. Gall y Bwrdd adrodd yn uniongyrchol i Uwch Dim Arweinyddiaeth y Cyngor.

Mae rolau LIG eraill yn y Cyngor yn cynnwys:

- **Rheolwr Llywodraethu Gwybodaeth Gorfforaethol (Swyddog Diogelu Data)**
- **Swyddog Gwybodaeth a Chwynion Corfforaethol**
- **Perchenogion Asedau Gwybodaeth** – Penaethiaid Gwasanaeth sy'n '*berchen*' yr asedau ac sy'n gyfrifol am sicrhau bod eu hasedau gwybodaeth yn cefnogi'r busnes yn briodol a bod y risgiau a'r cyfleoedd cysylltiedig yn cael eu monitro ac y gweithredir arnynt (mae hyn yn rhan o'r disgrifiadau swydd diwygiedig);
- **Gweinyddwyr Asedau Gwybodaeth** – Swyddogion enwebedig sy'n sicrhau y dilynir polisïau a gweithdrefnau ac sy'n cydnabod digwyddiadau diogelwch gwirioneddol neu rai posib ac yn cynnal y cofrestrau asedau gwybodaeth (mae hyn yn rhan o'r disgrifiadau swydd diwygiedig);
- **Archwilio Mewnol**

5. Risgiau a Rheolaethau Gwybodaeth Sefydliadol Allweddol

Mae'n debygol mai diffyg cydymffurfio â deddfwriaeth diogelu yw'r prif risg o ran gwybodaeth yn y Cyngor ac felly nid yw'r adroddiad hwn yn cyfeirio at ddigonolrwydd rheolaethau a risgiau o ran gwybodaeth nad yw'n wybodaeth bersonol.

I'r perwyl hwn, gwnaed llawer o gynnydd i ddatblygu ymwybyddiaeth ynghylch y risgiau sy'n gysylltiedig â data personol er mwyn cyflwyno mecanweithiau i reoli'r risg yn unol ag arfer orau a chyn i'r broses diogelu data gael ei had-drefnu.

Mae'r Cyngor wedi nodi risgiau gwybodaeth yn ei gofrestrau risg corfforaethol a'i gofrestrau gwasanaeth.

Mae'r Cyngor yn cydnabod bod achosi niwed a gofid i unigolyn (unigolion), cosbau ariannol, camau gorfodi, cyhoeddusrwydd anffafriol a cholli hyder yn y Cyngor yn risgiau sy'n gysylltiedig ag asedau gwybodaeth.

Mae'r Cyngor hefyd yn cydnabod y risgiau canlynol i ddiogelwch ei wybodaeth:

- **esgeulustod** neu **wall dynol** ;
- **mynediad anawdurdodedig** neu **amhriodol**, gan gynnwys prosesu data personol cyfrinachol heb sail gyfreithiol;
- **colli** neu **ddwyn** gwybodaeth neu offer y cedwir gwybodaeth arnynt;
- **methiant systemau** neu offer;
- **amgylchiadau annisgwyl** megis tân, llifogydd a ffactorau amgylcheddol eraill;

- **mynediad amhriodol**, edrych ar wybodaeth at ddibenion heblaw am y rheini a bennwyd / awdurdodwyd;
- **mynediad anawdurdodedig**, gan ddefnyddio enwau defnyddwyr a chyfrineiriau pobl eraill;
- **diogelwch ffisegol gwael**;
- **rheolaethau mynediad amhriodol** sy'n caniatáu defnydd anawdurdodedig;
- **diffyg hyfforddiant** ac ymwybyddiaeth;
- ymosodiadau **hacio**;
- troseddau '**blagio**' lle ceir gwybodaeth drwy dwyll.

Yn ychwanegol at fesurau technegol a ffisegol i warchod gwybodaeth y Cyngor, mae'r prif ddulliau diogelwch technegol a sefydliadol canlynol wedi eu sefydlu i warchod rhag risgiau gwybodaeth:

- **polisiau** a gweithdrefnau **LIG** addas (fel oedd yn ofynnol dan y ddeddfwriaeth diogelu data ar y pryd);
- **Cofrestr Asedau Gwybodaeth** gyflawn;
- **hyfforddiant diogelu data** addas i'r staff ar sail dreigl;
- cyfarpar **TGCh wedi'i amgryptio**;
- **cofnodi gwersi a ddysgwyd ar lefel gwasanaeth** mewn modd priodol;
- **gweithdrefnau i gydnabod ac adrodd ar ddigwyddiadau diogelwch data**, gan gynnwys ymchwiliad a methodoleg i ddadansoddi difrifoldeb digwyddiadau;
- **casglu ac adrodd ar Ddangosyddion Perfformiad Allweddol yn y maes LIG i'r Bwrdd** bob chwarter;
- dynodi a darparu hyfforddiant ar **swyddogaethau LIG allweddol**;
- **caffael gwasanaethau'r** Cyngor mewn ffordd sy'n cydymffurfio â rheolau diogelu data;
- **Egwyddorion Preifatrwydd drwy Ddyluniad** yn cael eu hymgorffori yn y methodolegau rheoli prosiect;
- cymryd rhan yng **Nghytundeb Cymru Gyfan ar Rannu Gwybodaeth Bersonol** (WASPI) a sefydlwyd gan Lywodraeth Cymru er mwyn sicrhau y rhennir data personol yn gyfreithlon ac yn gymesur.

Mae / roedd rhai o'r materion pwysicaf a mwyaf cyfredol yn cynnwys:

5.1 Y Rheoliad Cyffredinol ar Ddiogelu Data

Rhan A: Cyfnod yr adroddiad (hyd at 31 Mawrth 2018)

Yn ystod y cyfnod a gwmpesir gan adroddiad y SIRO, gwelwyd datblygu cynlluniau'r Cyngor i weithredu'r Rheoliad Cyffredinol ar Ddiogelu Data (GDPR). Er y byddai'r GDPR a Deddf Diogelu Data 2018 yn dod i rym ar ôl cyfnod yr adroddiad, daeth y mater hwn yn brif risg gwybodaeth i'r Cyngor, felly mae'n briodol darparu gwybodaeth am y gwaith

a wnaed hyd at 25 Mai 2018 a darparu diweddariad ar wahân am y cyfnod rhwng 25 Mai a 31 Gorffennaf 2018.

Yn ystod cyfnod adroddiad y SIRO, datblygodd Gwasanaeth Cyfreithiol y Cyngor ei ymagwedd o ran y modd y byddai'r ddeddfwriaeth yn edrych yn ymarferol trwy ddylunio rhaglen waith addas ar ffurf Cynllun Corfforaethol. Datblygwyd y Cynllun o ddadansoddiad o'r GDPR, cyngor a gyhoeddwyd gan Fwrdd Diogelu Data Ewrop a gwahanol ddrafftiau o Fesur Diogelu Data'r DU. Roedd diffyg arweiniad ffurfiol gan yr ICO, Rheoleiddiwr diogelu data'r DU, yn siomedig. Nodwyd yn y Cynllun Corfforaethol 75 o bwyntiau gweithredu mawr a oedd yn golygu cryn dipyn o waith.

Cafodd y 75 pwynt gweithredu wedyn eu crynhoi'n Gynllun Pum Cam, a fwriadwyd i gynorthwyo Gwasanaethau'r Cyngor i weithio tuag at gydymffurfiaeth â'r ddeddfwriaeth newydd. Cyflwynwyd cam cyntaf y Cynllun ym mis Tachwedd 2017. Cyflwynwyd pum cam y cynllun yn gynyddraddol er mwyn i'r Gwasanaethau gael y cyfle i reoli'r camau gweithredu yn gynyddraddol. Y camau oedd:

Cam 1 Dweud wrth Bobl sut rydym yn defnyddio eu data

Cam 2 Gwybod beth rydym yn ei wneud a pham

Cam 3 Cadw tystiolaeth gywir am y cyfnod y mae ei hangen

Cam 4 Bod ein holl bolisiau a phrosesau yn cydymffurfio

Cam 5 Hyfforddiant

Nid yw penawdau'r camau yn cyfleu cymhlethdod y tasgau sydd eu hangen i weithredu'r Cynllun. Roedd y ddeddfwriaeth newydd yn gofyn am ddatblygu prosesau, yn ogystal â pholisiau, sy'n effeithio ar y ffordd y mae'r Cyngor yn gweithredu a'r modd y mae'n rhyngweithio â'i gwsmeriaid ac eraill. Darparodd y Pum Cam sylfaen gadarn ar gyfer gweithredu'r ddeddfwriaeth. Cafodd yr holl waith a wnaed gan bob Gwasanaeth ei gadw ar yriant penodol ar wahân ar Rwydwaith y Cyngor.

Mae'r GDPR yn cyflwyno heriau mwy llym a rhagnodol o ran cydymffurfiaeth, wedi'u hategu gan amgylchedd rheoleiddiol mwy cosbedigaethol gyda dirwyon o hyd at swm sy'n cyfateb i € 20 miliwn ewro yn y DU am dorri'r rheoliadau mewn modd difrifol, ymgyfreithiad posibl a niwed difrifol i enw da.

Fodd bynnag, yn hytrach na lefel uwch o ddirwyon posib, y risg wirioneddol i'r Cyngor yw y bydd sgôp y gweithgareddau y gellir dirwyo'r Cyngor ar eu cyfer yn ehangu. Gellir disgrifio hyn fel symudiad oddi wrth drefn ble mae'r ICO yn cymryd camau gorfodaeth am dorri rheolau i drefn ble cymerir camau gorfodaeth am beidio â chydymffurfio â hawliau gwrthrychau data. Yn benodol, gan fod y Cyngor nid yn unig yn gyfrifol am gydymffurfio, rhaid iddo hefyd allu dangos cydymffurfiaeth â'r egwyddorion diogelu data. Felly, bwriad y Cynllun Corfforaethol, wedi'i grynhoi mewn pum cam, yw sefydlu diwylliant o fonitro ac atebolrwydd o ran prosesu data personol y Cyngor.

Rhan B: Gweithredu GDPR ers 31 Mawrth 2018 (hyd at 31 Gorffennaf 2018).

Cafodd paratoadau'r Cyngor ar gyfer y GDPR eu harchwilio gan Archwilwyr Mewnol y Cyngor yn ystod Ebrill 2018 a chyhoeddwyd adroddiad terfynol ar 16 Mai 2018. Daeth yr adroddiad i'r casgliad bod sicrwydd cyfyngedig ynglŷn â pharatoadau'r Cyngor ar gyfer GDPR. Roedd gwaith i weithredu pum cam y Cynllun yn parhau i fynd rhagddo ar adeg yr archwiliad.

Nid yw'r adroddiad Archwilio Mewnol ar 16 Mai 2018 yn cyfeirio at rwymedigaethau'r Cyngor o ran Deddf Diogelu Data y DU 2018, ond mae'r SIRO am adrodd ar ei gweithrediad oherwydd ei bod yn ddeddfwriaeth allweddol. Mae cydymffurfiaeth y Cyngor â Deddf Diogelu Data 2018 wedi'i nodi isod.

Yn ystod y cyfnod yn dilyn cyhoeddi adroddiad yr Archwiliwr Mewnol, cwblhawyd Cynllun y Cyngor fel a ganlyn.

Cam 1.

Gelwir y cam hwn yn ***Dweud wrth Bobl sut rydym yn defnyddio eu data***. Y bwriad oedd gweithredu rhwymedigaethau'r Cyngor o ran *cyfreithlondeb, tegwch a thryloywder*. Yr allbynnau allweddol oedd datblygu hysbysiadau preifatrwydd addas a oedd yn bodloni gofynion y ddeddfwriaeth i fod yn benodol ac yn fanwl ond eto'n ddealladwy i'r cynulleidfaoedd y bwriadwyd nhw ar eu cyfer.

Cyhoeddir yr hysbysiadau preifatrwydd a gynhyrchir gan y Gwasanaethau ar wefan y Cyngor a, lle bo angen, ar ffurflenni papur. Cafodd yr hysbysiadau preifatrwydd eu hasesu'n unol â phrosesau sicrwydd ansawdd corfforaethol yn ystod Gorffennaf 2018. Roedd yr adolygiad hefyd yn edrych ar y dystiolaeth a oedd wedi'i chynnwys yn y cofnod a gwblhawyd o weithgareddau prosesu data personol a grëwyd fel rhan o **Gam 2** i sefydlu a oedd y dibenion angenrheidiol, y seiliau cyfreithlon ar gyfer prosesu a chyfeiriadau at hawliau gwrthrych y data priodol yn cael eu cynnwys ar y rhybuddion preifatrwydd.

Mae'r Swyddog Diogelu Data yn fodlon bod holl Wasanaethau'r Cyngor bellach wedi bodloni'r gofyniad hwn o'r Cynllun. Fel rhan o'i waith parhaus, bydd y Cyngor yn creu archif ddigidol o hysbysiadau preifatrwydd fel cofnod tystiolaethol o'i gydymffurfiaeth dros amser.

Cam 2.

Gelwir y cam hwn ***Gwybod beth yr ydym yn ei wneud a pham***. Roedd y cam hwn yn cynnwys creu Cofnod Erthygl 30 o Weithgareddau Prosesu (ROPA). Roedd y cam hwn

yn gweithredu egwyddor *atebolrwydd* y GDPR. Yn ogystal, roedd yn hwyluso cydymffurfiaeth ag egwyddorion y *cyfyngiad pwrpas* a'r *cyfyngiad storio* yn y GDPR. Mae ROPA y Cyngor yn elfen hanfodol o'i gydymffurfiaeth ag egwyddor *atebolrwydd* y GDPR. Mae'r ROPA yn manylu ar holl weithgareddau prosesu data personol y Cyngor, gan gynnwys y sail gyfreithlon ar gyfer prosesu.

Ni fwriedir i'r ROPA fod yn ddogfen statig. Felly, gofynnir am sicrwydd gan y Gwasanaethau bod eu helfennau nhw o'r ROPA yn adlewyrchu eu gweithgareddau prosesu data personol cyfredol. Fel rhan o'r gwaith sy'n mynd rhagddo, bydd ROPA yn cael ei adolygu i archwilio lle mae'r Cyngor yn gwneud defnydd o ddibenion cyfreithlon fel sail gyfreithlon dros brosesu. Yn y pen draw, bwriedir hefyd gynnwys linciau o'r ROPA i brotocolau rhannu gwybodaeth unigol.

Cafodd sylwedd ROPA y Cyngor ei asesu am sicrwydd ansawdd corfforaethol ym mis Gorffennaf 2018. Casgliadau'r adolygiad oedd bod Gwasanaethau'r Cyngor bellach wedi gwneud cyfraniad digonol at ROPA'r Cyngor. Mae'r holl Wasanaethau bellach wedi bodloni'r gofyniad hwn o'r Cynllun.

Cam 3

Gelwir y cam hwn yn ***Cadw tystiolaeth gywir am y cyfnod y mae ei hangen***. Roedd y cam hwn yn cynnwys datblygu amserlen gorfforaethol ar gyfer cadw data. Mae nodi cyfnodau addas ar gyfer cadw data ac archwilio arferion presennol yn elfen allweddol o egwyddor cyfyngiad storio GDPR. Roedd allbynnau dau gam cyntaf y Cynllun yn sylfaen i'r cam hwn. Hefyd, roedd y cyfnodau cadw a nodwyd yn y cam hwn o'r cynllun wedi helpu i sicrhau ansawdd y ddau gam cyntaf.

Mae holl Wasanaethau'r Cyngor wedi mabwysiadu cyfnodau cadw y cytunwyd arnynt ar gyfer y data personol a broseswyd fel rhan o'u gweithgareddau. Gan fod holl wasanaethau'r Cyngor bellach wedi cydymffurfio â'r cam hwn, gellir rhoddi sicrwydd bod y Cyngor wedi gweithredu'r elfen hon o'r Cynllun. Fodd bynnag, bydd sicrhau cydymffurfiaid gweithredol parhaus yn rhan o waith y byddir yn ei wneud yn y dyfodol.

Cam 4

Gelwir y cam hwn yn ***bod ein holl bolisiau a phrosesau yn cydymffurfio***. Roedd y cam hwn yn gofyn am ddatblygu polisiau gorfodol a phrosesau gorfodol ar gyfer diogelu data. Er mwyn gweithredu'r cam hwn yn llwyddiannus, cydnabuwyd y byddai angen canllawiau ar y polisiau a'r prosesau gorfodol er mwyn sefydlu'r prosesau yn gadarn yn

niwylliant gweithio'r Cyngor. Dan Ddeddf GDPR a Diogelu Data 2018, roedd gofyniad i gynnal adolygiad o holl bolisiâu Llywodraethu Gwybodaeth presennol y Cyngor.

Polisiâu a Chanllawiau

Roedd yn ofynnol i'r Cyngor ddatblygu a mabwysiadu polisiâu newydd i ymateb i gwmpas ehangach y GDPR, yn enwedig ym maes hawliau gwrthrychau data. Yn ogystal, mae angen darparu adnoddau ac arweiniad ychwanegol i gefnogi polisiâu diogelu data allweddol. Cyhoeddir polisiâu ar y *Porth Polisi* ac mae adnoddau ategol ar gael ar Fewnrwyd y Cyngor.

Mae Deddf Diogelu Data 2018 hefyd yn ei gwneud yn orfodol i gael datganiadau polisi penodol sy'n ymwneud â swyddogaethau'r Cyngor nad ydynt yn wedi cael eu cynnwys yn y GDPR. Er enghraifft, dan Ddeddf 2018, rhaid cael Deddf Prosesu Polisi Categorïau Arbennig, ac mae'n galluogi'r Cyngor i brosesu categorïau arbennig o ddata personol yn gyfreithlon megis gwybodaeth am gofnodion troseddol a hefyd i brosesu data personol fel rhan o'i swyddogaethau mewn perthynas â gorfodi'r gyfraith.

Mae'r polisiâu canlynol wedi cael eu datblygu a'u cyhoeddi: -

Polisi Diogelu Data

Hawl Gwrthrych i Weld Data - nodiadau cyfarwyddyd i staff

Hysbysiad Preifatrwydd Corfforaethol

Polisi Preifatrwydd Gwefan

Canllawiau Cytundeb Prosesu Data

Polisi Asesu Effaith Diogelu Data

Polisi Digwyddiadau Diogelwch Data Personol

Canllawiau Ymchwilio i Ddigwyddiadau'n ymwneud â Diogelwch Data Personol

Ffurflen Adrodd ar Ddigwyddiadau'n ymwneud â Diogelwch Data Personol

Polisi Prosesu Data (penodi proseswyr)

Canllawiau i Staff ar Amserlenni Cadw Data

Polisi Mynediad Gwrthrych Data

Prosesau a gweithdrefnau

Yn ogystal â pholisïau sy'n nodi'r hyn y dylai sefydliadau ei wneud, mae'r ddeddfwriaeth hefyd yn nodi bod yn rhaid i sefydliadau fod â phrosesau pwysig penodol ar waith. Yn unol â phwyslais y ddeddfwriaeth ar dystiolaeth o atebolrwydd, mae'n ofynnol i'r Cyngor gadw cofnod o'r prosesau gorfodol. Mae'r ddeddfwriaeth yn sefydlu'r gofyniad am asesiadau effaith diogelu data; adrodd ar dorri rheolau data; contractau sy'n cydymffurfio â rheolau diogelu data pan fydd y Cyngor yn penodi proseswyr i ymgymryd â gweithgareddau prosesu ar ei ran. Mae'r Cofnod o Weithgaredd Prosesu, a drafodir uchod, yn ofyniad gorfodol.

Mae'r Cyngor wedi gweithredu'r holl ofynion gorfodol a lle bo angen, fe gefnogi y rhain gan ganllawiau sy'n cynnwys:

Asesiad DPIA Cychwynnol;

Asesiad Effaith Diogelu Data (DPIA) a chanllawiau ar gyfer ei gwblhau;

Templed Cytundeb Prosesu Data a chanllawiau ar gyfer ei gwblhau;

Proses ymchwilio i achosion o Dorri Rheolau Data a thempledi ar gyfer llythyrau

Cam 5

Hyfforddiant

Dylid nodi bod y Cyngor wedi gwneud hyfforddiant diogelu data ar gyfer ei staff yn ofyniad gorfodol ers 2013. Fel y trafodwyd uchod, mae'r newidiadau i ddeddfwriaeth diogelu data yn esblygiad yn hytrach na'n chwyldro o ran ymagwedd. Mae'r hyfforddiant sy'n benodol i GDPR yn adeiladu ar sylfaen wybodaeth sydd eisoes yn bodoli.

Roedd cam hyfforddi'r Cynllun yn mynd i'r afael ag anghenion hyfforddi penodol y Cyngor a'i Aelodau Etholedig. Mae hyfforddiant yn rhoi'r sicrwydd i'r Cyngor fod ei staff yn deall gofynion diogleu data fel y mae'n effeithio arnynt hwy a defnyddwyr gwasanaeth y Cyngor. Mae hyn yn bwysig, gan fod lefel a digonolrwydd yr hyfforddiant yn ddiogelwch a fydd yn atal digwyddiadau diogelwch data rhag codi ac yn linariaid os bydd angen rhoi gwybod i'r Comisiynydd Gwybodaeth am ddigwyddiad.

Mae tystiolaeth o hyfforddiant, ar y cyd â thystiolaeth o dderbyn polisi, yn rhoi sicrwydd i'r Cyngor y mae modd ei fesur.

Mae ymagwedd y Cyngor tuag at hyfforddiant diogelu data yn un sy'n cael ei fabwysiadu'n aml gan sefydliadau canolig a mawr; sef defnyddio e-ddysgu a, lle mae angen hyfforddiant mwy datblygedig, lefel ychwanegol o hyfforddiant yn yr ystafell ddosbarth. Cyflwynwyd modiwl e-ddysgu sy'n addas i'r holl staff ym mis Mai 2018. Bydd hyn yn cael ei ategu gan hyfforddiant yn yr ystafell ddosbarth ar gyfer y rheini a nodwyd gan eu Penaethiaid Gwasanaeth fel rhai a fydd angen hyfforddiant lefel uwch.

Dangosir isod y nifer o staff yng ngwasanaethau'r Cyngor a oedd wedi cwblhau'r modiwl modiwl e-ddysgu hyd at 31 Gorffennaf 2018 isod.

	Wedi'i gwblhau	Nifer y staff	Canran y staff
Oedolion	68	475	14.32%
Plant	89	112	79.46%
Trawsnewid Corfforaethol	72	81	88.89%
Busnes y Cyngor	32	32	100%
Tai	117	131	89.31%
Dysgu	71	168	42.58%
Economaidd	150	315	47.62%
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	75	329	22.80%
Adnoddau	73	94	77.65%
<u>Cyfanswm ar 31 Gorffennaf 2018</u>	747	1737	43%

Datblygu hyfforddiant ar lefel uwch

Cydnabyddir bod rhai rolau o fewn gwasanaethau penodol yn golygu bod mwy o debygrwydd y bydd cyfraith diogelu data'n cael ei thorri. Mae hyn oherwydd bod natur eu dyletswyddau'n golygu bod data personol sensitif yn cael ei brosesu, yn aml ar raddfa fawr. Mae'r cysyniad o risg sy'n gysylltiedig â diogelu data wedi cael ei ystyried yn y gorffennol fel un sy'n gymesur â lefel swyddi o fewn y sefydliad; po uchaf yw'r swyddog, y mwyaf yw'r risg diogelu data sy'n gysylltiedig â'r rôl.

Mae'r dull a fabwysiadwyd gan y Cyngor bellach yn adlewyrchu symudiad tuag at gydnabyddiaeth fwy realistig bod risg yn cyd-fynd â rhai rolau oherwydd natur y dyletswyddau ac nid oherwydd lefel y swydd. Mae'r model hwn yn cydnabod bod staff gweinyddol o fewn rhai gwasanaethau yn peri mwy o risg o ran diogelu data na Phrif Weithredwr y Cyngor; sy'n adlewyrchu profiad y SIRO o ran nifer y digwyddiadau diogelu data y cafwyd gwybod amdanynt. Felly, mae Gwasanaethau'r Cyngor wedi enwebu staff allweddol ar gyfer hyfforddiant pellach. Ar 31 Gorffennaf 2018, enwebwyd 118 o staff ar gyfer hyfforddiant ychwanegol. Datblygwyd briff hyfforddi ac mae AD yn defnyddio hyfforddwyr addas.

Yn anffodus, ni ddatblygwyd hyfforddiant dwyieithog wedi'i deilwra ar gyfer Aelodau etholedig yng Nghymru a datblygwyd hyfforddiant uniaith Saesneg yn unig yn Lloegr. O'r herwydd, ni chafodd Aelodau etholedig hyfforddiant yn ystod y cyfnod. Fodd bynnag, bwriedir darparu mynediad i'r modiwl e-ddysgu ar GDPR ar gyfer Aelodau ym mis Medi 2018, (sef yr hyfforddiant sydd eisoes ar gael i staff)

Deryn Polisi GDPR

Fel y crybwyllwyd eisoes, mae trefn ar gyfer derbyn polisiau yn warchodaeth i'r Cyngor oherwydd mae'n darparu tystiolaeth bod y staff wedi darllen a deall y polisi. Gwnaed Polisi Diogelu Data y Cyngor yn un yr oedd yn rhaid i staff ei dderbyn rhwng 4/6/2018 a 2/7/2018 ac roedd y gyfradd dderbyn yn 83%. Mae'r polisi Diogelu Data yn parhau i fod ar agor i bobl ei dderbyn.

5.2 Cofrestr Asedau Gwybodaeth

Cofrestr Asedau Gwybodaeth yw'r mecanwaith allweddol ar gyfer deall pa wybodaeth a gedwir gan y sefydliad a'r risgiau cysylltiedig. Mae'r gofrestr yn caniatáu mapio cynnwys gwybodaeth a systemau gwybodaeth wrth iddynt ryngweithio â newidiadau i ofynion busnes a'r amgylchedd technegol. Mae Bwrdd Llywodraethu Gwybodaeth Gorfforaethol y Cyngor wedi datblygu'r fersiwn gyntaf o Gofrestr Asedau Gwybodaeth y Cyngor yn unol ag arfer orau. Roedd y Gofrestr Asedau Gwybodaeth yn cynnwys manylion am asedau gwybodaeth y Cyngor mewn perthynas ag ystod eang o systemau.

Roedd datblygu Cofrestr Asedau Gwybodaeth y Cyngor, nodi'r prif risgiau sy'n gysylltiedig â phob un o systemau a asedau busnes busnes y Cyngor, wedi'i nodi fel rhywbeth yr oedd angen ei ddatblygu ymehllach. Fodd bynnag, bu'n rhaid dargyfeirio adnoddau i ddatblygu Cofnod o Weithgareddau Prosesu (ROPA) dan Erthygl 30 o'r GDPR ar gyfer y Cyngor, sy'n adeiladu ar y Gofrestr Asedau Gwybodaeth, ond sy'n canolbwyntio ar brosesu data am unigolion. (Mae'r Gofrestr Asedau Gwybodaeth yn ehangach). Mae'r ROPA yn ofyniad statudol, felly y bwriad yw rhoi blaenoriaeth i gynnal

a datblygu Erthygl 30 ROPA. Felly, mae'r SIRO yn cynnig na ddylai gyflwyno adroddiad ar y Gofrestr Asedau Gwybodaeth mewn adroddiadau yn y dyfodol ond y dylai, yn hytrach, ddarparu diweddariadau ar ddatblygiad y ROPA.

5.3 Polisiâu a Gweithdrefnau Llywodraethu Gwybodaeth Allweddol

Mae polisiâu yn allweddol bwysig o ran diogelwch gwybodaeth ac yn nhrefniadau LIG y Cyngor. Mae gan Benaethiaid Gwasanaeth y Cyngor, yn eu rolau fel Perchenogion Asedau Gwybodaeth, rôl benodol i ymgorffori a chynnal polisiâu o ran defnyddio a thrin gwybodaeth a fydd yn gwella ansawdd a chysondeb gweithdrefnau rheoli gwybodaeth ar draws y Cyngor.

Mae polisiâu LIG allweddol ar gael ar Borth Polisi'r Cyngor a chânt eu cefnogi gydag adnoddau sydd ar gael ar Fewnrwyd y Cyngor. Mae'r polisiâu yn cael eu hadolygu a'u diweddaru gan y Bwrdd Llywodraethu Gwybodaeth Gorfforaethol. Amserlennir y gwaith a bydd yn destun rhaglen adolygu barhaus. Mae'r adran hon ac adran 5.4 isod yn ymwneud â'r cyfnod rhwng 1 Ebrill 2017 a 31 Mawrth 2018. Am fwy o wybodaeth am y polisiâu a ddatblygwyd fel rhan o Weithredu'r GDPR, gweler 5.1 uchod.

5.4 Derbyn Polisi ('Cliciwch i Derbyn')

Mae cyswllt clir rhwng derbyn polisi (h.y. system i dystiolaethu hyfforddiant, dealltwriaeth a gweithredu) ac arfer dda yn y maes diogelu data. Amlygwyd yr elfen hon gan y Comisiynydd Gwybodaeth yn adroddiad archwilio 2013, ac eto yn 2015, pan ofynnwyd i'r Cyngor sicrhau bod ganddo weithdrefnau ar gyfer casglu, coladu a dangos bod ei staff wedi derbyn polisiâu allweddol. Roedd hefyd yn argymhelliad gan Swyddfa Archwilio Cymru yn ei Hadroddiad Gwella Blynyddol ar gyfer 2014-15 dyddiedig 1 Rhagfyr 2015.

Mae'r Cyngor wedi bod yn gweithredu system rheoli polisiâu, sef y Porth Polisi (llyfrgell o bolisiâu) ers mis Tachwedd 2016. Cyflwynwyd y swyddogaeth derbyn polisi ym mis Ebrill 2017 (y tu allan i gyfnod yr adroddiad hwn). Bydd y Porth Polisi yn rhoi sicrwydd i'r SIRO bod staff yn darllen, yn deall ac yn derbyn polisiâu LIG allweddol yn ffurfiol. Mae lefel ymgysylltiad staff y Cyngor gyda'r Porth Polisi yn brawf o'i lwyddiant. Ymhellach, mae argaeledd y Porth Polisi wedi gwneud y dasg o fonitro cydymffurfiaeth gyda rheolau diogelu data ar ôl 28 Mai 2016 yn sylweddol haws.

Yn ystod y cyfnod a gwmpesir gan adroddiad y SIRO, roedd y Polisi Desg Glir, Polisi Rheoli Cofnodion, a Pholisi Categori Data yn bolisiâu yr oedd yn rhaid i staff y Cyngor eu derbyn. Mae hyn yn sicrhau bod gweithwyr yn glir ynghylch yr hyn y mae'r Cyngor yn ei ddisgwyl ohonynt o ran diogelwch gwybodaeth.

Dangosir isod y cyfraddau derbyn ar gyfer y polisiau gorfodol:

Polisi Desg Glir	Derbyniwyd gan 95% o ddefnyddwyr
Polisi Rheoli Cofnodion	Derbyniwyd gan 95% o ddefnyddwyr
Polisi Categoriâu Data	Derbyniwyd gan 95% o ddefnyddwyr

Mae'r Porth Polisi yn dibynnu ar Gyfeiriadur Gweithredol ('Active Directory') y Cyngor, ac erbyn hyn mae'n cynnwys tua 1000 o ddefnyddwyr actif, yn dilyn cynnwys y Gwasanaeth Dysgu.

Mae dibyniaeth y Porth ar y Cyfeiriadur Gweithredol wedi cael ei gydnabod fel cyfaddawd o'r cychwyn cyntaf ac mae'r Pwyllgor hwn wedi codi pryderon o'r blaen nad yw staff nad ydynt yn ddefnyddwyr y Cyfeiriadur yn cael eu cynnwys yn y broses. Amcangyfrifir bod oddeutu 686 o staff nad oes ganddynt gyfrifon Cyfeiriadur Gweithredol, gan gynnwys:

Gwasanaethau Oedolion	Gofalwyr Cartref; Ail-alluogi; Cartrefi Gofal; Gwasanaethau Dydd; Canolfan Byron, Byw â Chymorth	350
Gwasanaethau Plant	Gweithwyr Cymorth Arbenigol	21
Dysgu	Llyfrgelloedd, Gweithwyr Ieuenctid, Staff Wrth Gefn	85
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	Glanhawyr (gan gynnwys ysgolion), Cludiant Cymunedol Môn, Canolfannau Ailgylchu	190
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	Glanhawyr, staff caffi, staff hyfforddi	40

Mae defnyddwyr y Cyfeiriadur Gweithredol â chyfrifon e-bost sy'n defnyddio Trwyddedau Mynediad Cleient Microsoft sy'n ddrud. Yn ogystal, byddai darparu unrhyw offer TG i hwyluso mynediad, fel gliniaduron, hefyd â goblygiadau o ran cost. Er y byddai darparu cyfrifon Cyfeiriadur i'r holl staff yn dechnegol bosibl, byddai'n debygol o fod yn rhy gostus ac o'r herwydd, nid yw'n flaenoriaeth ar hyn o bryd.

5.5 Asesiadau o'r Effaith ar Breifatrwydd

Yn ystod cyfnod adroddiad y SIRO, roedd Asesiadau o'r Effaith ar Breifatrwydd (AEB) yn offeryn i helpu sefydliadau i nodi'r ffordd fwyaf effeithiol o gydymffurfio â'u rhwymedigaethau diogelu data. Mae AEB effeithiol yn caniatáu i sefydliadau fynd i'r afael â phroblemau yn gynnar, gan leihau'r costau cysylltiedig a'r difrod i enw da a allai

ddigwydd fel arall. Nid oedd cynnal AEB yn ofyniad cyfreithiol dan Ddeddf Diogelu Data 1998 ond roedd yn cynrychioli arfer dda ar argymhelliad yr ICO.

Yn ystod cyfnod yr adroddiad hwn, **ni** chwblhawyd **unrhyw** AEB. Fodd bynnag, dan y drefn ddiogelu data newydd, mae Asesiadau o'r Effaith ar Ddiogelu Data yn orfodol. Mae trefniadau'r Cyngor ar gyfer cynnal yr asesiadau hyn wedi eu trafod uchod. Mae'n ofyniad statudol i Wasanaethau'r Cyngor geisio cyngor y Swyddog Diogelu Data am yr amgylchiadau lle mae angen Asesiad o'r Effaith ar Ddiogelu Data.

5.6 Hyfforddiant (1 Ebrill 2017 - 25 Mai 2018)

Gan fod yr adroddiad hwn yn cynnwys y cyfnod pan gyflwynwyd y modiwl e-ddysgu penodol ar gyfer GDPR a ddisodlodd yr hyfforddiant LIG corfforaethol, gweler yr adroddiad ar weithredu Cam 5 y Cynllun Corfforaethol.

5.7 Llif Data Personol a Rhannu Gwybodaeth

Yn ystod y cyfnod y mae wnelo'r adroddiad hwn ag ef, roedd angen i Berchenogion Asedau Gwybodaeth (PAG), yn ogystal â chynnal Cofrestrau Asedau Gwybodaeth, hefyd ddeall a chofnodi data a oedd yn llifo i mewn ac allan o'r sefydliad. Gwneir hyn i raddau helaeth trwy gyfrwng protocolau rhannu gwybodaeth yng Nghytundeb Cymru Gyfan ar Rannu Gwybodaeth Personol (WASPI), sy'n arfer da ac yn fodd o ddarganfod a yw gwybodaeth yn cael ei throsglwyddo y tu allan i'r DU a'r AEE, yn groes i Ddeddf Diogelu Data 1998. Mae protocolau rhannu gwybodaeth WASPI yn nodi risgiau i ddiogelwch gwybodaeth a'r camau lliniaru sydd ar waith. Cyhoeddir Protocolau Rhannu Gwybodaeth ar Wefan Cytundeb Cymru Gyfan ar Rannu Gwybodaeth Personol.

Mae'r Cyngor hefyd yn cymryd rhan yn y broses Sicrhau Ansawdd ar gyfer Protocolau Rhannu Gwybodaeth WASPI trwy Grŵp Llywodraethu Gwybodaeth Gogledd Cymru.

Gyda dyfodiad y gyfundrefn newydd ar gyfer diogelu data, mae pwysigrwydd y protocolau rhannu gwybodaeth fel gwarchodaeth yn cynyddu. Mae'n amserol, felly, bod fframwaith WASPI wedi'i ddiwygio'n llwyr mewn ymateb i'r ddeddfwriaeth newydd. Un fantais o'r dogfennau a'r templedi diwygiedig yw eu bod yn llai cymhleth ac yn fwy hyblyg. Rhagwelir y gall y Cyngor nawr wneud mwy o ddefnydd o fframwaith WASPI er mwyn dangos y modd y mae'n rhannu gwybodaeth. Bydd rhannu gwybodaeth yn cael ei gofnodi ar ROPA y Cyngor a'i adrodd i'r Pwyllgor mewn adroddiadau yn y dyfodol.

5.8 Digwyddiadau Diogelwch Data

Yn ystod y cyfnod a gwmpesir gan adroddiad y SIRO, roedd trefniadau LIG y Cyngor yn cydymffurfio â Chanllawiau'r Comisiynydd Gwybodaeth ar adrodd am ddigwyddiadau diogelwch data a oedd yn torri dyletswydd statudol y Cyngor i ddiogelu data personol. O dan Ddeddf 1998, nid oedd unrhyw ddyletswydd gyfreithiol i adrodd i'r Comisiynydd

Gwybodaeth am achosion o dorri'r rheolau. Bydd gwybodaeth yn ymwneud â'r cyfnod ar ôl 31 Mawrth yn cael ei nodi mewn adroddiad yn y dyfodol.

Felly, mae'r Cyngor wedi sefydlu Methodoleg ar gyfer Digwyddiadau Diogelwch Data fel y gellir nodi, ymchiwlio i ac adrodd am ddigwyddiadau diogelwch data. Mae log corfforaethol yn cael ei gadw ac mae cofnod yn cael ei gadw yn y gwasanaethau hefyd. Yn ogystal, mae'r Cyngor wedi datblygu offeryn i asesu difrifoldeb digwyddiadau diogelwch data. Mae'r offeryn yn galluogi'r SIRO i asesu, mewn 3 cham, ddifrifoldeb digwyddiad diogelwch data trwy briodoli pwysau i ffactorau penodol sy'n ymwneud â graddfa a sensitifrwydd digwyddiadau. Sgorir digwyddiadau fel Lefel 0, Lefel 1, neu Lefel 2.

- Mae **Lefel 0** yn cael eu categorio fel digwyddiadau trwch blewyn.
- Mae **lefel 1** yn cadarnhau y cafwyd digwyddiad diogelu data ond **nid oes** angen rhoi gwybod i ICO a rheoleiddwyr eraill.
- Mae **lefel 2** yn ddigwyddiad diogelwch data a gadarnhawyd ac **mae'n rhaid** rhoi gwybod amdano i'r ICO a rheoleiddwyr eraill (fel sy'n briodol).

Yn ystod cyfnod yr adroddiad nid oedd yn glir a oedd angen gwneud gwaith diwygio mawr o fethodoleg y Cyngor er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth â'r GDPR. Fodd bynnag, ar ôl 25 Mai 2018, datblygwyd polisi a phroses newydd er mwyn cydymffurfio â'r gofyniad i adrodd am dorri amodau diogelu data i'r ICO. Nid yw'r fethodoleg sgorio bellach yn cael ei defnyddio oherwydd bod y ffactor allweddol bellach yn risg i hawliau a rhyddid gwrthrychau data.

Nodir nifer yr achosion a gofnodwyd gan y Cyngor yn **Atodiad A**. Mae'n amlwg bod y gyfran o ddigwyddiadau Lefel 0 - Lefel 1 wedi gostwng (o 33 yn yr adroddiad blaenorol). Roedd cyfran sylweddol o'r digwyddiadau yn ymwneud â gwybodaeth a anfonwyd trwy e-bost.

5.9 Dangosyddion Perfformiad Allweddol (DPA) LIG

Yn ystod cyfnod yr adroddiad, roedd y Cyngor yn monitro DPA penodol ar gyfer LIG; rhai yn fisol, ac eraill ar sail chwarterol. Mae hefyd yn cyhoeddi ei [ddata hawl i wybodaeth](#) ar ei wefan bob chwarter.

<i>Cyfeirnod yDangosydd</i>	<i>Dangosydd</i>	<i>Mesur + Canlyniadau ar gyfer 2017/2018</i>	<i>Disgrifiad</i>
C1	Cydymffurfio â Chais am Fynediad gan Wrthrych	Nifer y ceisiadau a dderbyniwyd = ymatebwyd i 22 o geisiadau Nifer yr	Mae gan bobl yr hawl statudol i gael mynediad i'w data personol eu hunain a gedwir gan sefydliad o fewn cyfnod penodol. Mae'n hollbwysig bod yr holl wasanaethau yn nodi'r ceisiadau hyn yn gywir fel y

		ymatebion a anfonwyd ymhen 40 diwrnod fel% = 91% (20 allan o 22)	gallant gael eu cofnodi.
C2	Digwyddiadau diogelwch data	Nifer o ddigwyddiadau diogelwch data (gan gynnwys digwyddiadau ond y dim) = 20 Adroddwyd am 19 o ddiffygion ac 1 mater i'r ICO	Mae Egwyddor 7 y DPA yn datgan bod yn rhaid i sefydliadau fod â "Mesurau technegol a threfniadol priodol yn erbyn prosesu data personol heb awdurdod neu yn anghyfreithlon ac yn erbyn colli neu dministrio data personol yn ddamweiniol." Yn ymarferol, mae hyn yn golygu bod yn rhaid i ni gael mesurau diogelwch priodol i atal y data personol rhag cael ei beryglu yn ddamweiniol neu'n fwriadol. Mae cofnodi gwybodaeth am nifer y digwyddiadau diogelwch data yn hanfodol.
C3	Hawliau Mynediad	Nifer y rhai sy'n gadael = 77 nifer yr ymadawyr y mae eu hawliau mynediad wedi'u dirymu dim hwyrach na'r diwrnod gwaith olaf fel % (Mynediad corfforol a TGCh) = 100%	Mae'n hanfodol bod hawliau mynediad pob aelod o staff sy'n gadael yr awdurdod yn cael eu dirymu heb fod yn hwyrach na'r diwrnod gwaith olaf.
C4	Cwblhau Aseidiadau o'r Effaith ar Breifatrwydd	Nifer y prosiectau newydd lle mae angen AEB nifer yr AEB a gwblhawyd fel% = Dim wedi eu hadrodd	Mae Methodoleg Rheoli Prosiectau'r Cyngor yn mynnu bod AEB yn cael eu cynnal pryd bynnag y bydd prosiect newydd yn cael ei ystyried - gweler y Templed Achos Busnes Arfaethedig. http://monitor.ynysmon.gov.uk/adnodd-corrforaethol/rheoli-rhaglenni-a-phrosiectau-templedi-i-ddogfennaeth-rhaglen-prosiect-a-thasg?redirect=false
C5	Cydymffurfio â Hysbysiadau Preifatrwydd	Nifer yr Hysbysiadau Preifatrwydd a gwblhawyd = nifer yr Hysbysiadau Preifatrwydd a gopiwyd i'r CIO	Mae angen hysbysiadau preifatrwydd yn ôl y gyfraith fel rhan o brosesu teg. Mae gan bobl yr hawl i wybod pam fod eu gwybodaeth bersonol yn cael ei chasglu, ei defnyddio a'i rhannu

		fel% Dim wedi eu hadrodd	
--	--	------------------------------------	--

Mae gwybodaeth am y nifer y cwynion dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 yr ymchwiliwyd iddynt gan y Comisiynydd Gwybodaeth yn cael ei darparu yn **Atodiad B**. Yn ychwanegol at hyn, mae'r Cyngor yn cynnal, ar gais achwynwyr, Adolygiadau Mewnol o'i ymatebion dan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth; mae'r wybodaeth hon hefyd yn cael ei darparu yn **Atodiad B**.

Mae'r Cyngor hefyd yn ymchwilio i gwynion a gaiff ynghylch materion diogelu data; mae rhagor o wybodaeth yn **Atodiad C**.

Mae mynediad gwrthrych, sef yr hawl sylfaenol o dan Ddeddf Diogelu Data 1998 i gael gafael ar eu gwybodaeth bersonol eu hunain, yn elfen bwysig o LIG. Mae Ceisiadau Mynediad Gwrthrych (CMG) yn aml yn gymhleth ac yn ddwys o ran y defnydd o adnoddau. Ceir gwybodaeth am y nifer o Geisiadau Gwrthrych a chydymffurfiaeth y Cyngor yn **Atodiad D. Mae'r mwyafrif o CMG yn cael eu derbyn gan y Gwasanaethau Cymdeithasol ac maent yn gymhleth i'w prosesu.** Er bod Gwasanaethau Cymdeithasol, o ganlyniad i gymhlethdod y ceisiadau, weithiau'n cael trafferth i fodloni'r terfyn amser statudol o dan Ddeddf 1998, mae'r ddeddfwriaeth newydd yn darparu ar gyfer estyniad amser o ran cydymffurfiaeth yn achos ceisiadau cymhleth.

6. Goruchwyliaeth Reoleiddiol

Mae nifer o reoleiddwyr â throsolwg o agweddau sy'n ymwneud a LIG sy'n adlewyrchiad o'r ddeddfwriaeth a'r codau ymarfer sy'n ymwneud â hi. Mae'n ofynnol i'r Cyngor adrodd yn rheolaidd i'r rheoleiddwyr ar nifer o faterion ac ar nifer o faterion penodol ar sail ad hoc lle mae angen gwneud hynny.

6.1 Comisiynydd Gwybodaeth

Y Comisiynydd Gwybodaeth sy'n gyfrifol am orfodi a hyrwyddo cydymffurfiaeth â Deddf Diogelu Data 1998 (DDD) a Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000, Deddf Diogelu Data 2018 a'r GDPR yn ddiweddarach; Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000; y Rheoliadau Preifatrwydd a Chyfathrebu Electronig; y Rheoliadau Gwybodaeth Amgylcheddol; Rheoliadau Aildefnyddio Gwybodaeth y Sector Cyhoeddus; Rheoliadau INSPIRE. Mae gan y Comisiynydd Gwybodaeth bŵer i asesu prosesu data personol unrhyw sefydliad yn erbyn y safonau 'arfer dda' cyfredol.

6.2 Swyddfa'r Comisiynwyr Arwylio a Swyddfa'r Comisiynydd Pwerau Ymchwiliol

Mae Swyddfa'r Comisiynwyr Arwylio (SCA) (hyd at 31 Awst 2017) ac wedi hynny Swyddfa'r Comisiynwyr Pwerau Ymchwiliol yn goruchwylio gwyliadwriaeth gudd a ffynonellau cudd-wybodaeth ddynol gan awdurdodau cyhoeddus yn unol â Deddf yr Heddlu 1997 a Deddf Rheoleiddio Pwerau Ymchwilio 2000 (RIPA). Nod y drefn RIPA yw sicrhau bod gwyliadwriaeth yn digwydd mewn ffordd sy'n cydymffurfio â hawliau dynol. Cyflawnir hyn trwy system hunanawdurdodi gan uwch swyddogion sy'n gorfod bod yn fodlon bod y wylidwriaeth yn angenrheidiol ac yn gymesur; rhaid i'r farnwriaeth gymeradwyo'r hunanawdurdodi wedyn.

Arolygwyd prosesau ac ymarferwyr y Cyngor gan yr SCA yn ystod Awst 2015 a chafwyd eu bod yn foddhaol. Canmolodd yr SCA weithdrefn y Cyngor sy'n sicrhau nad yw ei swyddogion awdurdodi wedi'u lleoli yn y gwasanaeth sy'n gwneud cais am awdurdodiad. Argymhellodd hefyd y dylid gwneud mân newidiadau i Bolisi'r Cyngor ac fe wnaed y newidiadau hynny yn syth ar ôl derbyn yr argymhelliad.

Ni ddefnyddiwyd RIPA o gwbl gan y Cyngor yn ystod y cyfnod perthnasol.

6.3 Swyddfa'r Comisiynydd Camerâu Gwyliadwriaeth

Mae Swyddfa'r Comisiynydd Camerâu Gwyliadwriaeth yn goruchwylio cydymffurfiaeth â'r côd ymarfer ar gyfer camerâu gwyliadwriaetho. Crëwyd swyddfa'r Comisiynydd dan Ddeddf Gwarchod Rhyddid 2012 er mwyn rheoleiddio camerâu goruchwylio ymhellach. Cwblhaodd y Cyngor becyn cymorth hunanasesiad ym mis Rhagfyr 2015. Datblygwyd polisi Camerâu Gwyliadwriaeth yn Ionawr 2018 ond nid yw wedi cael ei weithredu oherwydd bod gweithredu GDPR wedi cymryd cymaint o gapasiti.

7. Casgliadau

Mae'r SIRO o'r farn bod yna dystiolaeth ddogfennol sylweddol i ddangos:

- bod trefniadau'r Cyngor ar gyfer cydymffurfiaeth LIG a diogelu data yn rhesymol effeithiol;
- bod y Cyngor wedi bodloni'r her o weithredu'r ddeddfwriaeth newydd ar ddiogelu data yn llwyddiannus ac mae'n gweithredu mewn modd sy'n cydymffurfio;
- mae gan y Cyngor brosesau ar waith i ddangos cydymffurfiaeth i'r ICO ac mae'n cydymffurfio ag egwyddor atebolrwydd y GDPR;
- Mae diogelu data yn parhau i fod yn risg ganolig i'r Cyngor, ac mae'n debygol o barhau felly, a hynny oherwydd sensitifrwydd y data personol y mae'n ei brosesu, sy'n amrywio rhwng y Gwasanaethau

Nifer y digwyddiadau a gofnodwyd gan y Cyngor yn ystod y cyfnod 2017-2018

Digwyddiadau diogelwch data (17/18): 20 digwyddiad		
Lefel 0 - Lefel 1 (digwyddiad trwch blewyn dim neu ddigwyddiad diogelwch data ond dim angen adrodd arno i'r SCG a rheoleiddwyr eraill = 19 digwyddiad		
Digwyddiadau Lefel 2 (digwyddiad diogelwch data y mae'n rhaid adrodd arno i'r SCG a rheoleiddwyr eraill (fel y bo'n briodol). = 1 digwyddiad		
Lefel Categori 0 -1	Rhif	Manylion
Datgelwyd mewn camgymeriad	12	5 x negeseuon e-bost wedi'u hanfon gan ddefnyddio'r cyfleuster awto-gwblhau 5 x llythyr wedi'u hanfon i gyfeiriadau anghywir 2 x fersiwn anghywir o ffurflen wedi eu cyhoeddi ar y rhyngwrwyd
Data / caledwedd wedi mynd ar goll	1	data yn cael ei roi ym mlwch y Pencadlys ond heb ei dderbyn gan y Gwasanaeth
Gwaredu'n ddiogel	1	data wedi ei adael mewn drôr dan glo mewn cabinet mewn adeilad a oedd yn cael ei werthu gan y Cyngor
Arall	5	2 x bost wedi'i anfon at swyddog heb gynnwys y Gwasanaeth yn y cyfeiriad ac wedi'i dderbyn gan y swyddog anghywir 2 x llythyr mewnol a anfonwyd at y Gwasanaethau Cymdeithasol heb ei farcio'n swyddogol sensitif 1 x mater yn ymwneud â chyfryngau cymdeithasol
Categori 2	Rhif	Manylion
Arall	1	Gweithiwr dros dro wedi e-bostio gwaith i'w gyfrifiadur adref - Caeodd yr SCG yr achos yn dilyn ystyriaeth gychwynnol gan fod y Cyngor wedi cymryd camau priodol

Nifer yr Adolygiadau Mewnol mewn perthynas â'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth a gynhaliwyd yn ystod 2017- 2018 a nifer y cwynion i'r SCG a broseswyd gan y Cyngor yn ystod y cyfnod.

Proses tri cham: -

Cam 1 : Derbyn ac ymateb i geisiadau Rhyddid Gwybodaeth.

Cam 2 : Adolygiad Mewnol - os yw'r sawl sydd wedi cyflwyno cais yn anhapus gyda'r ymateb gwreiddiol, gallent ofyn am Adolygiad Mewnol (apêl) ac mae'n rhaid i Reolwr Llywodraethu Gwybodaeth Gorfforaethol y Cyngor ei gynnal.

Cam 3 : Comisiynydd Gwybodaeth (ICO) - os yw'r ymateb gwreiddiol wedi'i gadarnhau yn ystod y cam Adolygiad Mewnol, yna gallant fynd â'r mater i'r ICO a fydd yn asesu p'un ai i ymchwilio ai peidio.

Ceisiadau dan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth am Adolygiad Mewnol (17/18)

Yn 2017/18, derbyniodd / ymatebodd y Cyngor i 7527 o gwestiynau dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000.

O'r rhain dim ond 5 arweiniodd at geisiadau am Adolygiad Mewnol ac ym mhob achos, cadarnhawyd yr ymatebion gwreiddiol yn yr Adolygiad Mewnol.

Apeliadau dan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth i'r SCG (17/18)

Cyflwynwyd 3 apêl i'r ICO yn ystod y cyfnod hwn.

1 - o ganlyniad i anfodlonrwydd gyda'r Adolygiad Mewnol ond fe gadarnhawyd penderfyniad gwreiddiol y Cyngor a'r Adolygiad Mewnol gan yr ICO.

1 - ni chafwyd ymateb i'r cais gwreiddiol o fewn yr amserlen ofynnol ac fe'i cyflwynwyd i'r ICO. Yna cafodd y Cyngor 10 diwrnod gwaith i ymateb ac fe wnaed hynny.

1 - apêl yn erbyn gwrthodiad - wedi'i dynnu'n ôl gan yr achwynydd

Atodiad C

Gwybodaeth am nifer y cwynion diogelu data a gyflwynwyd i'r Cyngor yn ystod 2017 - 2018 gan unigolion ynghylch prosesu eu gwybodaeth bersonol.

Cwynion i'r Cyngor dan y Ddeddf Diogelu Data(17/18)

Cyflwynwyd 2 gŵyn dan y Ddeddf Diogelu Data ac ymchwiliwyd iddynt:

Roedd 1 yn ymwneud â datgelu cyfeiriad e-bost yn anfwriadol - esboniad ac ymddiheuriad a hysbysu am yr hawl i apelio. Dim mwy o wybodaeth.

1 yn ymwneud â datganiadau a ddarparwyd mewn perthynas â achos llys sifil - heb ei gadarnhau ond hysbyswyd yr achwynydd am yr hawl i apelio. Dim mwy o wybodaeth.

Atodiad D

Gwybodaeth am nifer y Ceisiadau Mynediad Gwrthrych dan y rheolau diogelu data a chydymffurfiaeth yn ystod 2017 - 2018.

Ceisiadau Hawl Gwrthrych a Chydymffurfiaeth (17/18)

Derbyniwyd / ymatebwyd i 22 o'r ceisiadau hyn

Anfonwyd 91% o ymatebion o fewn yr amserlen ofynnol sef 40 diwrnod (20 o'r 22)

This page is intentionally left blank

Cyngor Sir Ynys Môn	
Adroddiad i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
Dyddiad:	19 Medi 2018
Teitl:	Derbyn Polisiâu - Data Cydymffurfiaeth Blwyddyn 1
Adroddiad gan:	Lynn Ball, Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor / Swyddog Monitro)
Pwrpas yr adroddiad:	Rhoi gwybod i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu am y lefelau cydymffurfiaeth ar draws y Cyngor.

1.0 Cefndir

Mae system rheoli polisiâu'r Cyngor - y Porth Polisi - wedi bod ar gael i staff fel llyfrgell electronig ers mis Tachwedd 2016. Fe gychwynnodd y gofynion o ran derbyn polisiâu ar 24 Ebrill 2017.

Adroddwyd i'r Pwyllgor hwn yn ei gyfarfod ar 21 Medi 2017 y byddai'r Porth Polisi yn rhoi sicrwydd i'r Uwch Berchennog Risgiau Gwybodaeth ('SIRO') bod staff yn darllen, yn deall ac yn derbyn polisiâu Llywodraethu Gwybodaeth allweddol yn ffurfiol.

Daeth y polisiâu canlynol yn rhan o'r broses clicio i dderbyn rhwng Ebrill 2017 a Mehefin 2018, fel y'u pennwyd gan Uwch Dim Arweinyddiaeth y Cyngor (UDA):

1. Polisi Desg Glir
2. Polisi Rheoli Cofnodion
3. Polisi Dosbarthiadau Data
4. Polisi Rheoli Absenoldeb
5. Polisi Offer Sgrin Arddangos
6. Iechyd a Diogelwch: Rolau a Chyfrifoldebau
7. Safonau'r laith Gymraeg

Mae **Atodiad 1** i'r adroddiad hwn yn rhoi manylion am lefelau cydymffurfiaeth o ran y polisiâu uchod ar gyfer pob gwasanaeth ac eithrio'r gwasanaeth Dysgu. Fe wnaed penderfyniad ym mis Ebrill 2017 i beidio cynnwys y gwasanaeth Dysgu gan fod grŵp TG y gwasanaeth yn cynnwys staff ysgolion nad oedd y broses yn berthnasol iddynt. Mae'r mater yma bellach wedi'i ddatrys ac fe gafodd y gwasanaeth Dysgu ei gynnwys yn y broses gorfforaethol am y tro cyntaf ym mis Gorffennaf 2018, pryd y gwnaed Polisi Diogelu Data'r Cyngor ar gael i'w dderbyn.

Bydd y saith polisi cyntaf y cyfeirir atynt yn yr adroddiad hwn yn cael eu dynodi'n raddol i'r gwasanaeth Dysgu dros y misoedd i ddod.

Mae'r data sydd yn yr adroddiad hwn yn seiliedig ar y wybodaeth a oedd ar gael ar **24 Gorffennaf 2018**.

2.0 Monitro cydymffurfiaeth

Cyflwynir adroddiadau cydymffurfiaeth fesul gwasanaeth i'r UDA ar ddiwedd y cyfnodau o 6 wythnos a roddir i dderbyn pob polisi. Mae'r holl bolisiau'n parhau i fod ar gael i'w derbyn ar ôl y dyddiadau cau, fel bod defnyddwyr sydd heb gwblhau polisi ar amser, beth bynnag fo'r rheswm, yn gallu dal i fyny. Mae'r e-byst atgoffa wythnosol a gynhyrchir gan y Porth Polisi'n rhestru'n awtomatig pob polisi sy'n weddill i bob defnyddiwr. Yn ychwanegol, gan fod y Porth yn diweddarau dros nos i gydweddu â Chyfeirlyfr Gweithredol y Cyngor, mae unrhyw ddefnyddwyr newydd yr ychwanegir at y grwpiau gwasanaeth TG yn cael eu cynnwys yn awtomatig o fewn 24 awr.

Hefyd, mae gan bob Pennaeth Gwasanaeth fynediad uniongyrchol at y Porth er mwyn monitro cydymffurfiaeth o fewn eu gwasanaethau eu hunain.

3.0 Lefelau Cydymffurfiaeth

Mae **Atodiad 1** yn gosod allan y lefelau cydymffurfiaeth ar gyfer pob polisi a ryddhawyd i'w dderbyn, a hynny ar draws y Cyngor yn ogystal â fesul gwasanaeth, hyd at 24 Gorffennaf 2018 (ac eithrio'r gwasanaeth Dysgu). 95% yw'r gydymffurfiaeth ar gyfartaledd ar draws y Cyngor ar gyfer pob polisi, o'i gymharu â chyfartaledd o 79% ar ddiwedd y cyfnodau derbyn o chwe wythnos a roddwyd ar gyfer pob polisi. Mae pob gwasanaeth wedi cyflawni lefelau uchel o gydymffurfiaeth, heblaw am y Gwasanaethau Oedolion.

Nododd y Pwyllgor hwn ar 21 Medi 2017 fod y Gwasanaethau Cymdeithasol a Dysgu ar ei hôl hi a gofynnwyd am sicrwydd bod camau'n cael eu cymryd i wella lefelau cydymffurfiaeth. Amlinellir y sefyllfa ddiweddaraf isod:

Mae cydymffurfiaeth yn y Gwasanaethau Plant wedi gwella'n sylweddol, gyda chyfradd ar gyfartaledd o 99% hyd at 24 Gorffennaf 2018, o'i gymharu â chyfartaledd o 57% ar ddiwedd y cyfnodau derbyn o chwe wythnos.

Cyflawnodd y Gwasanaethau Oedolion raddfa o 78% ar gyfartaledd hyd at 24 Gorffennaf 2018 sydd, er ar ei hôl i o'i gymharu â gwasanaethau eraill, yn welliant ar y cyfartaledd o 63% ar ddiwedd y cyfnodau derbyn chwe wythnos. Deallir bod nifer o staff y gwasanaeth sydd yn gweithio yn y gymuned sydd gydag e-byst o bosib hefo mynediad cyfyngedig i'w cyfrifon Cyfeirlyfr Gweithredol. Bydd angen i'r gwasanaeth ganfod maint unrhyw broblemau ac ystyried pa fesurau y gellir eu cymryd i gryfhau hygyrchedd er mwyn gwella cydymffurfiaeth.

Fel y nodir yn 1.0, mae'r gwasanaeth Dysgu wedi bod yn rhan o'r broses gorfforaethol ers Gorffennaf 2018 a bydd gofyn iddynt ddal i fyny trwy dderbyn y saith polisi cyntaf dros y misoedd i ddod. Bydd hyn yn ychwanegol at dderbyn yr ail gyfres o bolisiau fel y maent yn cael eu rhyddhau i'w derbyn.

4.0 Staff sydd heb fynediad at y Porth Polisi

Mae'r Porth Polisi'n dibynnu ar Gyfeirlyfr Gweithredol y Cyngor, a nawr yn cynnwys o gwmpas 1000 o ddefnyddwyr gweithredol, yn dilyn cynnwys y Gwasanaeth Dysgu.

Fe adnabuwyd dibyniaeth y Porth ar y Cyfeirlyfr Gweithredol fel gwendid o'r cychwyn ac mae'r Pwyllgor hwn wedi mynegi pryder nad yw staff sydd ddim yn defnyddio'r Cyfeirlyfr yn rhan o'r broses hon. Amcangyfrifir mai o gwmpas 709 o staff sydd heb gyfrifon Cyfeirlyfr Gweithredol, gan gynnwys:

Gwasanaethau Oedolion	Gofalwyr Cartref; Ail-alluogi; Cartrefi Gofal; Gwasanaethau Dydd; Canolfan Byron, Byw â Chefnogaeth	350
Gwasanaethau Plant	Gweithwyr Cefnogol Arbenigol	21
Dysgu	Llyfrgelloedd, Gweithwyr Ieuenctid, Staff wrth gefn, Cymorthyddion Tymhorol, Glanhawr	94
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	Glanhawyr (yn cynnwys ysgolion), Cludiant Cymunedol Môn, Canolfannau Ailgylchu, Hyfforddwyr Beicio, Cylchwyliwyr Croesi'r Ffordd (ysgolion)	204
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	Glanhawyr, staff caffi, staff hyfforddi	40

Mae gan y defnyddwyr sydd yn y Cyfeirlyfr Gweithredol ac sy'n meddu ar gyfrifon e-bost Drwyddedau 'Microsoft Client Access' sydd yn gostus. Yn ychwanegol, byddai darparu unrhyw offer TG er mwyn hwyluso mynediad, megis gliniaduron, gyda goblygiadau ariannol yn ogystal. Er ei bod yn dechnegol bosib i ddarparu cyfrifon o'r fath i'r holl staff, fe fyddai'n rhy gostus ac ni ystyrir hyn - nawr nac ychwaith yn y dyfodol rhagweladwy - i fod yn flaenoriaeth gorfforaethol.

Mae modd hwyluso mynediad trwy greu cyfrifon unigol yn y Porth. Gyda'r opsiwn yma, byddai angen i bob defnyddiwr ddarparu eu cyfeiriadau e-bost personol i gael mynediad i'r system. Mae'r dull yma wedi'i ddefnyddio eisoes er mwyn hwyluso mynediad at system Gyflogau electronig y Cyngor. Roedd y broses yn llafurus o ran amser ac fe ddaethpwyd ar draws rhywfaint o amharodrwydd ar y cychwyn. Rhagwelir felly y byddai gofyn am gyfeiriadau e-bost personol er mwyn hwyluso'r drefn derbyn polisiau'n debygol o gael ymateb tebyg.

Daethpwyd i'r casgliad felly, er bod modd ehangu sgôp y Porth i gynnwys staff sydd ddim yn y Cyfeirlyfr Gweithredol, byddai angen adnoddau a chynllunio sylweddol sydd yn mynd tu draw i gylch gorchwyl gwreiddiol y system er mwyn gweithredu hyn.

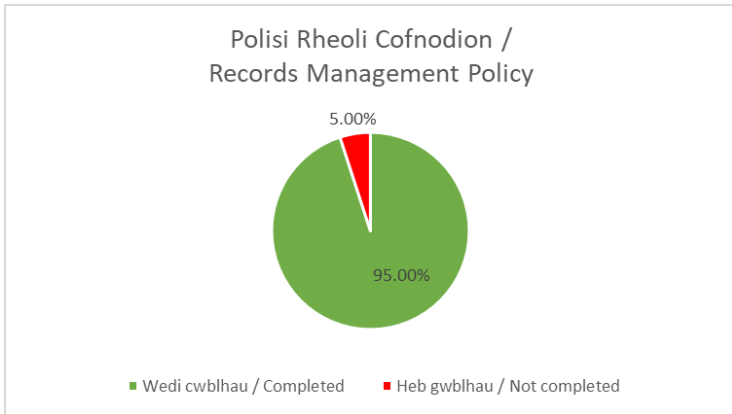
Mae ymholiadau'n cael eu gwneud ar hyn o bryd gyda Chynghorau eraill Gogledd Cymru o ran eu trefniadau ar gyfer derbyn polisïau.

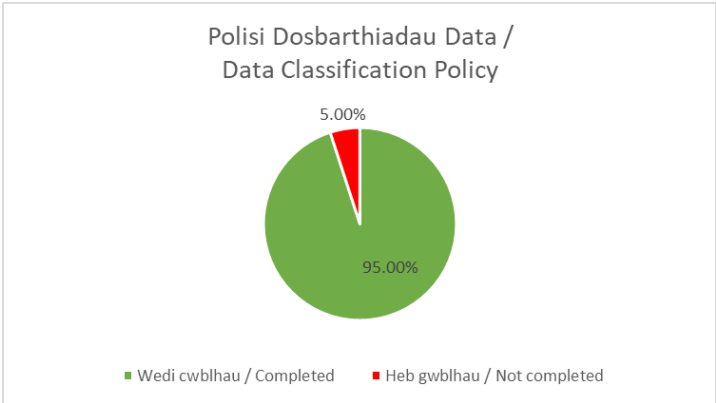
5.0 Argymhellion

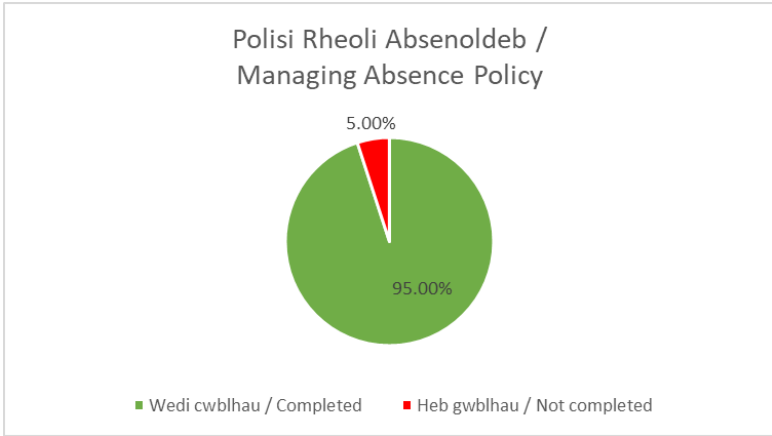
Gofynnir i'r Pwyllgor nodi'r sefyllfa gyfredol.

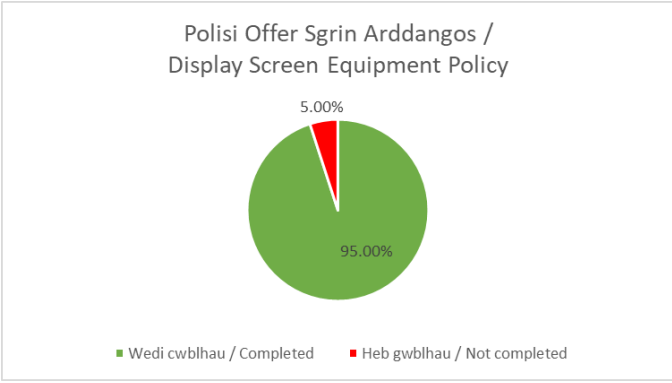
4 Medi 2018

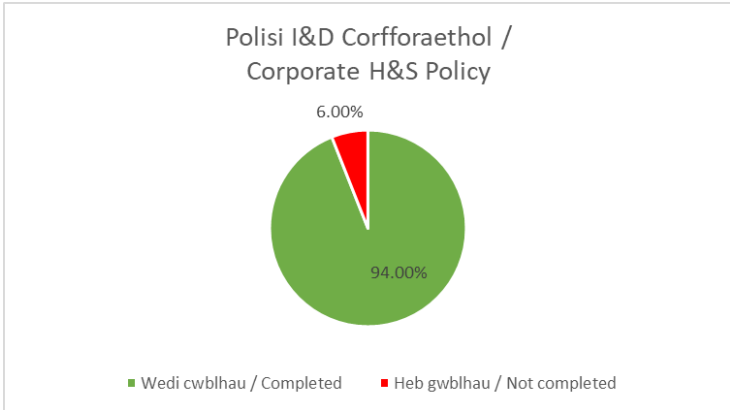
1 – Polisi Desg Glir		
Dyddiad cychwyn:	24 Ebrill 2017	
Cyfanswm:	893	
Wedi cwblhau:	849	95%
Heb gwblhau:	44	5%
<p>Polisi Desg Glir / Clear Desk Policy</p> <p>5.00%</p> <p>95.00%</p> <p>■ Wedi cwblhau / Completed ■ Heb gwblhau / Not completed</p>		
Adnoddau (97)		
Wedi cwblhau:	97	100%
Heb gwblhau:	-	-
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	34	100%
Heb gwblhau:	-	-
Gwasanaethau Oedolion (175)		
Wedi cwblhau:	139	79%
Heb gwblhau:	36	21%
Gwasanaethau Plant (120)		
Wedi cwblhau:	118	98%
Heb gwblhau:	2	2%
Prif Weithredwr (5)		
Wedi cwblhau:	5	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (100)		
Wedi cwblhau:	100	100%
Heb gwblhau:	-	-
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (154)		
Wedi cwblhau:	149	97%
Heb gwblhau:	5	3%
Tai (133)		
Wedi cwblhau:	133	100%
Heb gwblhau:	-	-
Trawsnewid Corfforaethol (75)		
Wedi cwblhau:	74	99%
Heb gwblhau:	1	1%

2 – Polisi Rheoli Cofnodion		
Dyddiad cychwyn:	19 Mehefin 2017	
Cyfanswm:	892	
Wedi cwblhau:	849	95%
Heb gwblhau:	43	5%
 <p>Polisi Rheoli Cofnodion / Records Management Policy</p> <p>5.00%</p> <p>95.00%</p> <p>■ Wedi cwblhau / Completed ■ Heb gwblhau / Not completed</p>		
Adnoddau (97)		
Wedi cwblhau:	97	100%
Heb gwblhau:	-	-
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	34	100%
Heb gwblhau:	-	-
Gwasanaethau Oedolion (174)		
Wedi cwblhau:	141	81%
Heb gwblhau:	33	19%
Gwasanaethau Plant (120)		
Wedi cwblhau:	117	98%
Heb gwblhau:	3	2%
Prif Weithredwr (5)		
Wedi cwblhau:	5	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (100)		
Wedi cwblhau:	100	100%
Heb gwblhau:	-	-
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (154)		
Wedi cwblhau:	149	97%
Heb gwblhau:	5	3%
Tai (133)		
Wedi cwblhau:	131	98%
Heb gwblhau:	2	2%
Trawsnewid Corfforaethol (75)		
Wedi cwblhau:	75	100%
Heb gwblhau:	-	-

3 – Polisi Dosbarthiadau Data		
Dyddiad cychwyn:	14 Awst 2017	
Cyfanswm:	890	
Wedi cwblhau:	846	95%
Heb gwblhau:	44	5%
 <p>Polisi Dosbarthiadau Data / Data Classification Policy</p> <p>5.00%</p> <p>95.00%</p> <p>■ Wedi cwblhau / Completed ■ Heb gwblhau / Not completed</p>		
Adnoddau (97)		
Wedi cwblhau:	96	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	34	100%
Heb gwblhau:	-	-
Gwasanaethau Oedolion (174)		
Wedi cwblhau:	138	79%
Heb gwblhau:	36	21%
Gwasanaethau Plant (120)		
Wedi cwblhau:	119	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Prif Weithredwr (5)		
Wedi cwblhau:	5	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (100)		
Wedi cwblhau:	100	100%
Heb gwblhau:	-	-
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (154)		
Wedi cwblhau:	149	97%
Heb gwblhau:	5	3%
Tai (132)		
Wedi cwblhau:	131	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Trawsnewid Corfforaethol (74)		
Wedi cwblhau:	74	100%
Heb gwblhau:	-	-

4 – Polisi Rheoli Absenoldeb		
Dyddiad cychwyn:	6 Tachwedd 2017	
Cyfanswm:	891	
Wedi cwblhau:	848	95%
Heb gwblhau:	43	5%
 <p>Polisi Rheoli Absenoldeb / Managing Absence Policy</p> <p>5.00%</p> <p>95.00%</p> <p>■ Wedi cwblhau / Completed ■ Heb gwblhau / Not completed</p>		
Adnoddau (97)		
Wedi cwblhau:	97	100%
Heb gwblhau:	-	-
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	33	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Gwasanaethau Oedolion (174)		
Wedi cwblhau:	140	80%
Heb gwblhau:	34	20%
Gwasanaethau Plant (120)		
Wedi cwblhau:	119	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Prif Weithredwr (5)		
Wedi cwblhau:	5	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (100)		
Wedi cwblhau:	100	100%
Heb gwblhau:	-	-
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (154)		
Wedi cwblhau:	148	96%
Heb gwblhau:	6	4%
Tai (132)		
Wedi cwblhau:	131	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Trawsnewid Corfforaethol (75)		
Wedi cwblhau:	75	100%
Heb gwblhau:	-	-

5 – Polisi Offer Sgrin Arddangos		
Dyddiad cychwyn:	18 Ionawr 2018	
Cyfanswm:	890	
Wedi cwblhau:	846	95%
Heb gwblhau:	44	5%
 <p>Polisi Offer Sgrin Arddangos / Display Screen Equipment Policy</p> <p>5.00%</p> <p>95.00%</p> <p>■ Wedi cwblhau / Completed ■ Heb gwblhau / Not completed</p>		
Adnoddau (98)		
Wedi cwblhau:	98	100%
Heb gwblhau:	-	-
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	34	100%
Heb gwblhau:	-	-
Gwasanaethau Oedolion (174)		
Wedi cwblhau:	137	79%
Heb gwblhau:	37	21%
Gwasanaethau Plant (120)		
Wedi cwblhau:	119	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Prif Weithredwr (5)		
Wedi cwblhau:	5	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (100)		
Wedi cwblhau:	100	100%
Heb gwblhau:	-	-
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (154)		
Wedi cwblhau:	149	97%
Heb gwblhau:	5	3%
Tai (131)		
Wedi cwblhau:	130	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Trawsnewid Corfforaethol (74)		
Wedi cwblhau:	74	100%
Heb gwblhau:	-	-

6 – Polisi Iechyd a Diogelwch Corfforaethol		
Dyddiad cychwyn:	5 Mawrth 2018	
Cyfanswm:	888	
Wedi cwblhau:	834	94%
Heb gwblhau:	54	6%
 <p>Polisi I&D Corfforaethol / Corporate H&S Policy</p> <p>6.00%</p> <p>94.00%</p> <p>■ Wedi cwblhau / Completed ■ Heb gwblhau / Not completed</p>		
Adnoddau (98)		
Wedi cwblhau:	97	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	33	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Gwasanaethau Oedolion (174)		
Wedi cwblhau:	130	75%
Heb gwblhau:	44	25%
Gwasanaethau Plant (120)		
Wedi cwblhau:	120	100%
Heb gwblhau:	-	-
Prif Weithredwr (5)		
Wedi cwblhau:	5	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (100)		
Wedi cwblhau:	100	100%
Heb gwblhau:	-	-
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (154)		
Wedi cwblhau:	147	95%
Heb gwblhau:	7	5%
Tai (129)		
Wedi cwblhau:	128	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Trawsnewid Corfforaethol (74)		
Wedi cwblhau:	74	100%
Heb gwblhau:	-	-

7 – Safonau'r Iaith Gymraeg		
Dyddiad cychwyn:	30 Ebrill 2018	
Cyfanswm:	887	
Wedi cwblhau:	823	93%
Heb gwblhau:	64	7%
<p>Safonau'r Iaith Gymraeg / Welsh Language Standards</p> <p>7.00%</p> <p>93.00%</p> <p>■ Wedi cwblhau / Completed ■ Heb gwblhau / Not completed</p>		
Adnoddau (98)		
Wedi cwblhau:	97	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	34	100%
Heb gwblhau:	-	-
Gwasanaethau Oedolion (174)		
Wedi cwblhau:	122	70%
Heb gwblhau:	52	30%
Gwasanaethau Plant (120)		
Wedi cwblhau:	120	100%
Heb gwblhau:	-	-
Prif Weithredwr (5)		
Wedi cwblhau:	5	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (100)		
Wedi cwblhau:	100	100%
Heb gwblhau:	-	-
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (154)		
Wedi cwblhau:	144	93%
Heb gwblhau:	10	7%
Tai (128)		
Wedi cwblhau:	127	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Trawsnewid Corfforaethol (74)		
Wedi cwblhau:	74	100%
Heb gwblhau:	-	-

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
CYFARFOD:	PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU
DYDDIAD:	19 Medi 2018
TEITL YR ADRODDIAD:	PRYDERON, CWYNIION A CHWYTHU'R CHWIBAN 2017-2018
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Sicrwydd ar Gydymffurfiaeth â Pholisi
ADRODDIAD GAN:	Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro
SWYDDOG CYSWLLT:	Swyddog Gwybodaeth a Chwynion Corfforaethol Est. 2588 bjxcs@ynysmon.gov.uk

PRYDERON A CHWYNIION

Cyflwyniad a Chrynodeb

1. Mae'r adroddiad hwn yn rhoi gwybodaeth am faterion sy'n codi o dan [Bolisi Pryderon a Chwynion](#) y Cyngor am y cyfnod 1 Ebrill 2017 - 31 Mawrth 2018. Bwriedir i'r adroddiad hefyd gynnwys unrhyw ddatgeliadau a wnaed yn ystod yr un cyfnod dan y drefn chwythu'r chwiban yn ystod yr un cyfnod. Fodd bynnag, ni chafwyd unrhyw adroddiadau yn ystod 2017-2018.
2. Mae'r adroddiad hwn yn cynnwys cwynion y Gwasanaethau Cymdeithasol ond dim ond y rhai hynny lle nad yw'r achwynydd yn ddefnyddiwr gwasanaeth. Ymdrinnir â chwynion defnyddwyr gwasanaeth o dan y [Polisi Gwasanaethau Cymdeithasol - Y Weithdrefn Sylwadau a Chwynion ar gyfer Plant ac Oedolion](#). Adroddir ar y rhain yn flynyddol i'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol.
3. Gall cwynion ddarparu gwybodaeth werthfawr am y modd yr ydym yn perfformio, yr hyn y mae defnyddwyr yn ei feddwl am ein gwasanaethau, a sut a ble y dylem ganolbwyntio gwelliannau.
4. Yn ystod y cyfnod 1 Ebrill 2017 – 31 Mawrth 2018, derbyniwyd 112 o bryderon a 72 o gwynion. O'r 72 o gwynion, tynnwyd 1 gŵyn yn ôl cyn yr ymchwiliad (Tai) felly ymchwiliwyd i 71 o gwynion ac anfonwyd ymatebion ffurfiol.

Mae Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (OGCC) yn diffinio "pryder" fel mynegiant o anfodlonrwydd y gellir ei ddatrys 'yn y fan a'r lle', yn y man cyswllt cyntaf, neu yn fuan wedyn. Fel arfer, mae cwyn yn fwy difrifol o ran natur, yn aml nid yw'n bosib

ei hunioni, ac yn gyffredinol mae angen ymchwiliad i'r amgylchiadau cyn y gellir darparu ymateb neu ddatrasiad.

5. O'r 71 o gwynion y deliwyd â hwy yn ystod y cyfnod, cadarnhawyd 17 yn llawn, cafodd 6 eu cadarnhau'n rhannol ac ni chadarnhawyd 48 ohonynt. Cafodd 9 o gwynion eu huwch-gyfeirio i OGCC, gwrthodwyd 8 gan OGCC ac fe ddatrwyd 1 gwyn trwy ddatrasiad cynnar (Priffyrdd). Roedd pob un o'r 9 cwyn a uwch-gyfeiriwyd i OGCC wedi bod trwy'r broses fewnol.
6. Mae'r nifer o gwynion yr ymchwiliwyd iddynt eleni'r un fath ag yn 2016/2017 a dangosir y rhain yn y tabl isod.
7. Mae'r Cyngor hefyd yn cyhoeddi [data cwynion](#) bob mis.
8. Y gyfradd gyffredinol o ran ymateb i gwynion o fewn y terfyn amser penodedig (20 diwrnod gwaith) oedd 92%. Pan fydd ymatebion yn hwyr, disgwylir i wasanaethau anfon 'ymateb dal' i'r achwynydd i roi gwybod iddynt am y cynnydd ac i egluro'r rhesymau dros yr oedi a rhoi rhyw syniad ynghylch yr amserlen ymateb.

Crynodeb o Bryderon a Chwynion fesul Gwasanaeth ar gyfer 2017 - 2018

Gwasanaeth	Nifer y pryderon	Nifer y cwynion	Nifer a gadarnhawyd	Nifer a gadarnhawyd yn rhannol	Nifer a wrthodwyd	Nifer yr ymatebion hwyr
Trawsnewid Corfforaethol	4	-	-	-	-	-
Cyswllt Môn	-	3	1	-	2	-
Cyllid	27	16	6	2	8	2 (11 diwrnod a 19 diwrnod)
** Cyllid / Addysg	-	1	-	-	1	-
Priffyrdd	7	4	1	-	3	-
Tai	20	10 (1 yn ôl)	2	3	4	1 (9 diwrnod)
TGCh	14	1	-	-	1	-
*Dysgu Gydol Oes	3	1	-	-	1	-
Hamdden	16	1	-	-	1	-
Cyfreithiol	-	1	-	-	1	-
** Cyfreithiol / Eiddo	-	1	-	-	1	-
Morwrol	2	-	-	-	-	-
Cynllunio	4	13	-	-	13	1 (10 diwrnod)

** Cynllunio / Priffyrdd	-	1	-	1	-	-
Gwarchod y Cyhoedd	1	3	1	-	2	-
Gwasanaethau Cymdeithasol (nid cwynion gan ddefnyddwyr gwasanaeth)	-	1	1	-	-	-
Rheoli Gwastraff	14	14	5	-	9	2 (5 diwrnod / 2 ddiwrnod)
** Gwastraff / Priffyrdd	-	1	-	-	-	-
Cyfansymiau	112	72 (71)	17	6	48	06

* Ac eithrio ysgolion

** Roedd y rhain yn faterion a oedd yn ymwneud â 2 Wasanaeth

O ddadansoddiad o'r tabl uchod, roedd 5% o'r cwynion a dderbyniwyd yn deillio o bryderon a uwch-gyfeiriwyd sy'n dangos bod y Gwasanaethau yn delio'n effeithiol â phryderon ac felly'n osgoi cwynion ffurfiol. Mae hyn wedi gwella o 21% yn 2016/2017. Gall achwynwyr fynd â'u cwynion yn uniongyrchol i'r broses gwyno fewnol ffurfiol ac o'r cwynion ffurfiol a dderbyniwyd, dilynodd 90% ohonynt y llwybr hwn, ac fe anfonwyd y 5% a oedd yn weddill at y Cyngor gan OGCC a wrthododd ddelio â hwy nes fod popeth posib wedi cael ei wneud i ddatrys y materion drwy broses fewnol y Cyngor yn y lle cyntaf.

9. Gwersi a Ddysgwyd

Mae'r [Polisi Pryderon a Chwynion](#) yn rhoi pwyslais ar ddysgu gwersi o gwynion a thrwy hynny wella gwasanaethau.

Fel y crybwyllwyd uchod, cadarnhawyd 17 o gwynion a chadarnhawyd 6 cwyn yn rhannol yn ystod 2017/18, **Mae Papur 1 yn** ceisio esbonio pa wersi a ddysgwyd ac unrhyw ymarfer sydd wedi esblygu o ganlyniad.

10. Cwynion i OGCC

Cwynion am Wasanaethau

Nid oes hawl fewnol i apelio yn erbyn penderfyniad a wnaed mewn ymateb i gŵyn, ond mae'r [Polisi Pryderon a Chwynion](#) yn cynnwys yr opsiwn o uwch-gyfeirio cwyn i'r OGCC pan fo'r achwynydd yn parhau i fod yn anfodlon ag ymateb y Cyngor.

Cafodd 17 o gwynion y mae'r broses hon yn berthnasol iddynt eu cyflwyno i OGCC o fewn amserlen yr adroddiad. Uwch-gyfeiriwyd 9 ohonynt yn dilyn ymatebion ffurfiol o dan Weithdrefn Gwyno'r Cyngor a gwnaethpwyd 8 o gwynion yn uniongyrchol i OGCC.

Ar ôl derbyn y rhain, ystyriwyd mai dim ond 1 oedd yn ddigon difrifol i gyfiawnhau ymchwiliad, ond ymdriniwyd â hyn wrth i'r Cyngor gytuno i ddatrysiaid gwirfoddol cynnar. Roedd y mater hwn yn ymwneud â Phrifyrdd.

Cwynion am Aelodau

Rhaid i unrhyw gŵyn yn erbyn aelod etholedig fod wedi'i seilio ar achos honedig o dorri Côt Ymddygiad yr Aelodau, gyda'r Ombwdsmon fel yn gweithredu ei awdurdod i gynnal yr 'hidlad cyntaf' (h.y. asesu teilyngdod) cyn penderfynu a ddylid bwrw ymlaen ac ym mha fodd.

Yn ystod 2017/18, derbyniwyd 3 o gwynion dan y côd ymddygiad gan OGCC yn erbyn Cynghorwyr Sir ond cawsant eu cau ar ôl yr asesiad cychwynnol. Nid oedd unrhyw ymchwiliadau yn erbyn Cynghorwyr Sir.

Caiff gwybodaeth gyfyngedig am gwynion o'r fath eu hadrodd yn ffurfiol i Bwyllgor Safonau'r Cyngor Sir ddwywaith y flwyddyn.

<http://democratiaeth.ynysmon.gov.uk/ieListMeetings.aspx?CIId=148&Year=0&LLL=1>

Er mwyn cael darlun cyflawn, caiff cwynion am aelodau etholedig y Cynghorau Tref a Chymuned, mewn perthynas â'r un Cod Ymddygiad, eu hadrodd hefyd ddwywaith y flwyddyn i Bwyllgor Safonau'r Cyngor Sir.

Mae crynodebau hefyd ar gael yn Nghrynodeb Llyfr Achosion chwarterol OGCC a welir gweld yn <https://www.ombwdsmon.cymru/code-of-conducts/>

11. Cwynion sy'n gysylltiedig ag iaith

Ni dderbyniwyd unrhyw gŵyn ffurfiol yn ystod y flwyddyn.

Fodd bynnag, roedd un gŵyn yn y Gwasanaethau Cymdeithasol yn cynnwys mater a oedd yn ymwneud ag iaith ac fe ddeliwyd â'r mater hwnnw fel rhan o'r ymateb i'r gŵyn dan weithdrefn Polisi Sylwadau a Chwynion y Gwasanaethau Cymdeithasol ar gyfer Plant ac Oedolion a chyflwynwyd / a chyflwynir adroddiad ar hyn i'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol.

Derbyniodd Cyllid ddau fynegiant o bryder. Yn gyntaf, anfonwyd neges gorfforaethol yn Saesneg yn unig a phryder arall ynghylch hysbyseb Gymraeg mewn papur newyddion lleol a oedd yn cynnwys nifer o wallau. Anfonwyd y neges yn ddwyieithog, ac ail-gyhoeddwyd yr hysbyseb yr wythnos ganlynol gyda'r holl wallau wedi'u cywiro. Ni chafodd y naill fater neu'r llall ei uwch-gyfeirio i'r broses gwyno ffurfiol.

Adroddir ar unrhyw gwynion eraill sy'n ymwneud â'r iaith Gymraeg yn flynyddol yn yr [Adroddiad Blynyddol ar y Safonau Iaith Gymraeg](#) .

Yn ogystal, mae gan y cyhoedd yr hawl i gwyno'n uniongyrchol i Gomisiynydd yr Iaith Gymraeg ond ni chaiff y cwynion hyn eu hanfon yn ôl i'r Cyngor i'w hymchwilio ac felly nid ydynt wedi'u cynnwys yn yr adroddiad hwn. Nodir cwynion o'r fath yn yr Adroddiad Blynyddol ar y Safonau Iaith Gymraeg a gyhoeddir ar Wefan y Cyngor erbyn 30 Mehefin bob blwyddyn: - <http://www.ynysmon.gov.uk/Journals/d/t//Ad-Safonau-2017-18-Terfynol.pdf>

CHWYTHU'R CHWIBAN

12. Mae [Polisi Chwythu'r Chwiban](#) y Cyngor wedi'i ddyfeisio i annog a galluogi gweithwyr godi pryderon, sy'n rhan o sgôp y Polisi, heb ofni erledigaeth neu wahaniaethu. Chwythu'r chwiban yw'r term poblogaidd a ddefnyddir pan fo aelod o staff (mae'n cynnwys contractwyr ond nad yw'n berthnasol i'r cyhoedd neu aelodau etholedig) yn codi pryderon ynghylch twyll, trosedd, perygl neu risg ddifrifol a allai fygwth y cyhoedd, eu cydweithwyr neu enw da'r Cyngor.
13. Mae [Canllawiau](#) lleol ar Chwythu'r Chwiban hefyd wedi cael eu cylchredeg i staff i'w cefnogi pan fyddant yn codi unrhyw bryderon dan y drefn Chwythu'r Chwiban.
14. Mae'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth wedi cytuno ar lefel yr wybodaeth a ddarperir fel arfer yn yr adroddiad hwn oherwydd, yn wyneb natur anorfod sensitif materion o'r fath, a rhwymedigaeth gyfreithiol y Cyngor i ddiogelu Chwythwyr Chwiban rhag niwed yn y gweithle, dim ond gwybodaeth gyfyngedig fydd yn cael ei datgelu bob amser. Fodd bynnag, ni dderbyniwyd datgeliadau o'r fath yn ystod 2017/18 ac nid oedd unrhyw faterion a oedd yn parhau i fod angen sylw o 2016/17.

15. Penderfyniad / Argymhellion y Pwyllgor hwn

1. Mae'r Pwyllgor yn derbyn bod yr adroddiad hwn yn darparu sicrwydd rhesymol bod y Cyngor yn cydymffurfio â'r prosesau sy'n ofynnol dan ei **Bolisi Pryderon a Chwynion** a'i **Bolisi / Canllawiau Chwythu'r Chwiban**.
2. Bod y Pwyllgor yn adolygu'r tabl Gwersi a Ddysgwyd yn **Atodiad 1** , sy'n cynnwys gwybodaeth a ddarperir gan y gwasanaethau i'r Swyddog Gwybodaeth a Chwynion Corfforaethol, a bod y Pwyllgor yn rhoi adborth i'r gwasanaethau ar lefel y manylion a gasglwyd ac yn gwneud argymhellion ar gyfer unrhyw weithrediadau adferol e.e. hyfforddiant penodol ayyb.

Rhif	Gwasanaeth a Chwyn a Godwyd	Cadarnhawyd / Cadarnhawyd yn Rhannol	Gwersi a Ddysgwyd / Newidiadau a Weithredwyd (cadarnhad gan y gwasanaeth fod newidiadau wedi cael eu gweithredu)
1.	Cyswilt Môn – methu ag ymateb i gais am wybodaeth ynglŷn â bathodyn glas	Cadarnhawyd a rhoddwyd ymddiheuriad	Dim angen camau pellach gan fod system newydd wedi'i hymgorffori
2	Cyllid – methiant o ran gwasanaeth cwsmer par: treth cyngor ar eiddo oedd yn adfail	Cadarnhawyd yn Rhannol – ymddiheuriad am lefel y gwasanaeth ac ad-daliad.	Nid oedd modd cymryd camau pellach oherwydd y brif broblem oedd bod rhaid derbyn yr apêl i'r Swyddfa Brisio cyn y gallai'r Awdurdod weithredu.
3	Cyllid – camgymeriad wrth asesu cais	Cadarnhawyd – ymddiheuriad a chywiro'r camgymeriad	Newid yn y broses – ymholiadau ynglŷn â “gwaith a ganiateir” i fod yn fwy trylwyr a nodiadau mwy eglur i'w cadw mewn perthynas â chyfrifon. Trafod “empathi” mewn Cyfarfodydd Tîm (cynhaliwyd cyfarfodydd goruchwylio wythnosol ychwanegol gyda staff yn yr adran Fudd-daliadau)
4.	Cyllid – problem ynglŷn â: tâl mamolaeth heb gael ei dalu	Cadarnhawyd – ymddiheuriad a chywiro'r camgymeriad	Newid yn y broses – edrych ar y broses ar gyfer delio gyda ffurflenni MATB1 a'i newid yn ôl yr angen (edrychwyd ar y broses a gwnaed newidiadau)
5	Cyllid – costau am wŷs llys gan fod y diffynnydd wedi ceisio talu	Cadarnhawyd – dilëwyd y costau cyfreithiol o £40	Dim angen camau pellach gan fod problemau gyda system ffôn newydd wedi eu datrys erbyn hyn.
6	Cyllid – oedi wrth ymateb i gais am ad-daliad	Cadarnhawyd – ymddiheuriad ac ad-daliad	Nid oedd modd cymryd unrhyw gamau pellach oherwydd bod lefel y galw yn anghyffredin o uchel

7	Cyllid – methiant o ran gwasanaeth cwsmer par: bil treth cyngor	Cadarnhawyd yn rhannol – ymddiheuriadau am lefel y gwasanaeth ac esboniwyd yr opsiynau.	Nid oes modd cymryd camau pellach nes bydd yr achwynydd yn gwneud penderfyniad ynglŷn â'r opsiynau posib
8	Cyllid – oedi wrth ddelio gyda threth cyngor a budd-daliadau wedi achosi straen i'r achwynydd	Cadarnhawyd a rhoddwyd ymddiheuriad	Newid yn y broses – newidiwyd y ffordd mae ceisiadau'n cael eu gweinyddu
9	Cyllid – methu ag ad-dalu taliad am fws ysgol	Cadarnhawyd – ymddiheuriad ac ad-daliad	Nid oedd modd cymryd camau pellach oherwydd lefel anghyffredin o uchel yn y galw
10	Priffyrdd – diffyg ymateb i gŵyn ynglŷn ag arwyddion	Cadarnhawyd – ymddiheuriad a chafodd y sefyllfa ei chywiro	Mater yn ymwneud â hyfforddiant – gweithredwyd mesurau gwella perfformiad gyda'r gweithiwr dan sylw (cadarnhawyd fod hyn wedi'i gwblhau)
11	Tai – methiant i ddelio â phroblem yn ymwneud â chymydog	Cadarnhawyd yn rhannol – camau wedi eu cymryd ond ni roddwyd gwybod i'r achwynydd am hynny – y mater wedi ei ddatrys erbyn hyn	Nid oes modd cymryd camau pellach gan fod y mater wedi ei ddatrys, ond mae'n bosib na fyddai'r gŵyn wedi codi petai'r achwynydd wedi cael ei hysbysu am y camau a gymerwyd
12	Tai – methiant i symud bolard	Cadarnhawyd yn rhannol – nid oedd modd symud y bolard oherwydd problemau cyfreithiol ond gellid bod wedi cyfathrebu'n well gyda'r achwynydd ynglŷn â'r penderfyniad	Dim gweithredu pellach yn bosib, gellid bod wedi osgoi'r gŵyn drwy gyfathrebu'n well a rhoi esboniad clir
13	Tai – problem am nad oedd cofnodion wedi cael eu newid yn ymwneud â chyfeiriad tebyg a'r achwynydd yn derbyn llythyr oedd wedi ei fwriadu ar gyfer person arall	Cadarnhawyd – ymddiheuriad a chywirwyd y camgymeriad	Mater yn ymwneud â hyfforddiant – dylid fod wedi cywiro'r camgymeriad pan gafwyd gwybod amdano
14	Cynnal Tai – fan yr adran dai yn creu rhwystr ar y pafin	Cadarnhawyd a rhoddwyd ymddiheuriad	Nid oedd angen gweithredu pellach – rhoddwyd cyngor i'r gyrrwr.

15	Tai – oedi wrth ddelio gyda chais am eiddo wedi ei addasu	Cadarnhawyd yn rhannol – ni chyfathrebwyd yn foddhaol gyda'r achwynydd	Problem gyda chyfathrebu, gellid bod wedi osgoi cwyn drwy gyfathrebu'n well a rhoi esboniad llawn
16	Cynllunio/Tai – Dim cynnydd ynglŷn â honiad fod amod cynllunio wedi ei dorri	Cadarnhawyd yn rhannol – rhoddwyd esboniad am yr oedi.	Nid oedd modd gweithredu ar brif fater y gŵyn nes bod y gwaith adeiladu wedi'i gwblhau ond mae'r Gwasanaethau'n trafod gyda'r datblygwr erbyn hyn er mwyn sicrhau diogelwch ar y lôn bresennol.
17	Gwarchod y Cyhoedd – nid oedd y swyddog yn gymwynasgar ac roedd yn anghwrtais	Cadarnhawyd a rhoddwyd ymddiheuriad	Cafodd mater hyfforddi ei nodi a darperir hyfforddiant pellach (-nid yw hyn wedi ei gwblhau eto)
18	Gwasanaethau Cymdeithasol (cwyn gan rywun sydd ddim yn defnyddio'r gwasanaeth) pryderon am ddelio gydag achos diogelu	Cadarnhawyd – problemau wedi eu nodi a chynllun mewn lle i ddelio â nhw	Mater yn ymwneud â hyfforddiant – bydd y mater yn cael ei ailagor a hyfforddiant pellach yn cael ei ddarparu (trefnwyd hyfforddiant ar y cyd – i'w gynnal yn Hydref 2018)
19	Rheoli Gwastraff – problemau gyda chymorth casglu	Cadarnhawyd a rhoddwyd ymddiheuriad	Dim gweithredu pellach gan y bydd mwy o fonitro cyffredinol yn yr ardal am gyfnod cyfyngedig
20	Rheoli Gwastraff - caead bin wedi cael ei dorri gan ddynion bin ac oedi wrth geisio cysylltu â'r gwasanaeth ar y ffôn	Cadarnhawyd a darparwyd bin newydd	Problem Gofal Cwsmer gyda'r contractwr wedi ei ddatrys gan y Cyngor ar ran y defnyddiwr gwasanaeth. Nid yw'n berthnasol i waith y cyngor
21	Rheoli Gwastraff – problemau gyda chasgliad	Cadarnhawyd – wedi ei ddatrys erbyn hyn	Newid arferion yn dilyn darparu hyfforddiant ychwanegol.
22	Rheoli Gwastraff – methiant i gyflenwi bocsys ailgylchu newydd	Cadarnhawyd – cyflenwyd y bocsys y diwrnod ar ôl derbyn y gŵyn a rhoddwyd ymddiheuriad	Dim gweithredu pellach yn bosib gan fod safonau gwasanaeth rhesymol wedi eu cyrraedd, er nad oeddent yn bodloni disgwyliadau'r achwynydd.

23	Rheoli Gwastraff – deunydd ailgylchu heb ei gasglu er iddo gael ei roi mewn bagiau plastig clir	Cadarnhawyd - ymweliad gan swyddog o'r adran Gwastraff ac ymddiheuriad	Dim gweithredu pellach gan y bydd mwy o fonitro cyffredinol yn yr ardal am gyfnod cyfyngedig
----	--	--	--

Prif Negeseuon –

1. Y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu i anfon nodyn atgoffa at bob Pennaeth Gwasanaeth yn nodi bod rhaid dilyn y Siarter Gofal Cwsmer bob amser wrth ymdrin â'r cyhoedd a sicrhau fod hyfforddiant rheolaidd a hyfforddiant diweddarau'n cael ei ddarparu yn ôl yr angen.
2. O hyn ymlaen bydd system gorfforaethol newydd yn cael ei gweithredu a bydd gofyn i wasanaethau gwblhau log o wersi ffurfiol a ddysgwyd ar ddiwedd y broses gwynion mewn perthynas ag unrhyw gŵyn a gadarnhawyd neu a gadarnhawyd yn rhannol.

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adrodd i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
Dyddiad:	19 Medi 2018
Pwnc:	Diweddariad Archwilio Mewnol
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones, Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 01248 752601 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor, Pennaeth Archwilio a Risg 01248 752611 MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Natur a Rhesymau dros Adrodd: Mae'r adroddiad hwn yn darparu gwybodaeth am waith a wnaed gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ers cyfarfod diwethaf y Pwyllgor. Mae'n caniatáu i'r Pwyllgor fonitro cynnydd a pherfformiad y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ac mae'n rhoi crynodebau o adroddiadau Archwilio Mewnol fel y gall y Pwyllgor gael sicrwydd ynghylch gwasanaethau a meysydd corfforaethol eraill y Cyngor.	

1. Rhagarweiniad

- 1.1. Mae'r adroddiad yn rhoi diweddariad ar y sefyllfa fel yr oedd ar 31 Awst 2018 ynghylch:
- Adroddiadau Archwilio Mewnol a [gyhoeddwyd](#) ers 16 Gorffennaf 2018
 - [Gwaith dilyn i fyny](#) a wnaed ar adroddiadau archwilio blaenorol
 - Gweithredu y [camau rheoli](#)
 - Y cynnydd a wnaed o ran cyflawni'r [Cynllun Archwilio Mewnol Blynyddol ar gyfer 2018/19](#)
 - Adolygu [Cylch Gorchwyl](#) y Pwyllgor.

2. Argymhelliad

- 2.1. Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn nodi'r cynnydd diweddaraf a wnaed gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol o ran ei ddarpariaeth gwasanaeth, darparu sicrwydd, yr adolygiadau a gwblhawyd a pherfformiad ac effeithiolrwydd y gwasanaeth o ran gyrru gwelliant. Yn ogystal gofynnir i'r Pwyllgor benderfynu a oes angen sicrwydd pellach arno ynghylch adroddiadau archwilio.

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Diweddariad Archwilio

Mewnol

Medi 2018

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA
Pennaeth Archwilio a Risg

Tudalen 54

Adroddiadau Archwilio Mewnol a gyhoeddwyd yn ddiweddar

1. Mae'r rhan hon o'r adroddiad yn rhoi trosolwg o adroddiadau Archwilio Mewnol diweddar, gan gynnwys y Raddfa Sicrwydd gyffredinol a nifer y Materion / Risgiau a godir yng nghynllun gweithredu'r adroddiad.
2. Rydym wedi cwblhau **pedwar** adroddiad yn y cyfnod hwn a cheir crynodeb ohonynt isod:

Teitl	Lefel Sicrwydd	Catastroffig	Uchel	Cymedrol	Isel	Cyfanswm
Grant Gwella Addysg 2017/18	Sylweddol	0	0	0	0	0
Grant Datblygiad Disgyblion 2017/18	Sylweddol	0	0	0	0	0
Grant Gwisg Ysgol 2017/18	Rhesymol	0	0	0	3	3
Monitro Cytundebau Priffyrdd	Sylweddol	0	0	1	0	1

Grant Gwella Addysg 2017/18 – Tystysgrif Archwilio

Sicrwydd Sylweddol	Risgiau / Materion	
	0	Catastroffig
	0	Uchel
	0	Cymedrol
	0	Isel

3. O'r adolygiad o'r cofnodion grant, daethom i'r casgliad fod y Gwasanaeth Cyllid yn monitro'r gwariant a gafwyd mewn perthynas â'r grant ac o ganlyniad, roedd yr holl wariant a gofnodwyd mewn perthynas â'r grant hwn yn gymwys yn unol ag amodau a thelerau'r grant.
4. Roedd yr holl incwm a dderbyniwyd mewn perthynas â'r grant hwn wedi'i gyfrif amdano yn y cyfrifyfr cyffredinol. Llwyddodd y Gwasanaeth Cyllid i dynnu ffigyrau gwariant ar gyfer y grant hwn o'r cyfrifyfr ariannol, ac fe gafodd ei nodi'n gywir yng nghyfrifon yr Awdurdod.
5. Ni chafodd unrhyw risgiau eu nodi ar gyfer sylw'r rheolwyr.

- Roedd modd felly i ni ddarparu **'Sicrwydd Sylweddol'** bod y Gwasanaeth Cyllid yn cynnal rheoliadau a chofnodion digonol a chywir mewn perthynas â'r Grant Gwella Addysg ar gyfer y cyfnod 1 Ebrill 2017 – 31 Mawrth 2018.

Grant Datblygiad Disgyblion 2017/18 – Tystysgrif Archwilio

Sicrwydd Sylweddol	Risgiau / Materion	
	0	Catastroffig
	0	Uchel
	0	Cymedrol
	0	Isel

- Yn dilyn ein hadolygiad o reoliadau a chofnodion y grant, daethom i'r casgliad fod y gwariant a hawliwyd yn gymwys ac yn unol ag amodau a thelerau'r grant a'i fod wedi'i nodi'n deg yng nghyfrifon yr Awdurdod a bod yr hawliadau wedi eu cyflwyno i Lywodraeth Cymru.
- Ni chafodd unrhyw risgiau eu codi ar gyfer sylw'r rheolwyr.
- Roedd modd felly i ni ddarparu **'Sicrwydd Sylweddol'** bod y Gwasanaeth Cyllid yn cynnal rheoliadau a chofnodion digonol a chywir mewn perthynas â'r Grant Datblygiad Disgyblion ar gyfer y cyfnod 1 Ebrill 2017 – 31 Mawrth 2018.

Grant Gwisg Ysgol 2017/18 – Tystysgrif Archwilio

Sicrwydd Rhesymol	Risgiau / Materion	
	0	Catastroffig
	0	Uchel
	0	Cymedrol
	3	Isel

- Yn dilyn ein hadolygiad o'r rheoliadau a chofnodion grant, daethom i'r casgliad nad oedd y rheoliadau a oedd yn eu lle yn ddigonol er mwyn sicrhau bod y gwariant a hawliwyd yn gymwys, yn fanwl gywir ac yn unol â'r amodau a thelerau a ddarparwyd. Fodd bynnag, ni achosodd y materion a gafodd eu hadnabod unrhyw gamgymeriadau sylweddol ac felly maent yn risg isel i'r Cyngor fel y nodir gan fatrics rheoli risg y Cyngor.
- Fe wnaethom godi tri risg ar gyfer sylw'r rheolwyr. Fodd bynnag, fe ddylai rheolwyr fedru gweithredu'r camau angenrheidiol yn ddi-drafferth er mwyn gallu mynd i'r afael â'r risgiau hyn.
- Rydym felly yn gallu darparu **'Sicrwydd Rhesymol'** oherwydd nad oedd y camgymeriadau a gafodd eu darganfod yn sylweddol.

Monitro Cytundebau Priffyrdd

Sicrwydd Sylweddol	Risgiau / Materion	
	0	Catastroffig
	0	Uchel
	1	Cymedrol
0	Isel	

13. Mae gan yr Adain Briffyrdd broses gadarn yn ei lle ar gyfer monitro contractau; cynhelir cyfarfodydd rheolaidd gyda'r contractwr, caiff gwariant a pherfformiad eu monitro'n agos, caiff gwaith ei flaenoriaethu yn unol â'r Cynllun Rheoli Asedau Priffyrdd a chymerir i ystyriaeth hefyd y gyllideb ar gyfer y flwyddyn ganlynol wrth gynllunio'r rhaglen waith. Cytunir ar amrywiadau gyda'r contractwr er mae cyfleon i wella mynediad at y wybodaeth hon.
14. Ar hyn o bryd, nid yw'r gwasanaeth yn cadw cofrestr contractau. Mae cofrestr yn ddefnyddiol i fonitro dyddiadau tendro sydd ar y gorwel a sicrhau cydymffurfiaeth o safbwynt caffael ynghyd â darparu gwybodaeth y mae'n rhaid ei rhannu gyda'r Adain Caffael Gorfforaethol ar gyfer ei chynnwys yn y gofrestr contractau gorfforaethol. O ganlyniad, mae'r wybodaeth sydd wedi ei chynnwys ar hyn o bryd yn y gofrestr contractau gorfforaethol yn hen ac yn anghywir. Gall cofrestr fod o gymorth hefyd i sicrhau bod yr holl contractau'n cydymffurfio gyda rhai mesurau penodol megis GDPR a diogelu, ble mae hynny'n berthnasol.
15. Fodd bynnag, rydym wedi dod i'r casgliad bod rheolaethau effeithiol yn eu lle ar y cyfan i fonitro contractau cynnal a chadw priffyrdd ac o'r herwydd gallwn roddi **'Sicrwydd Sylweddol'** bod y trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn dda.

Dilyn i Fyny Adroddiadau Archwilio Mewnol Blaenorol

16. Trefnwyd bod **chwe** adroddiad â graddfa '**Sicrwydd Cyfyngedig**' yn cael eu dilyn i fyny. Mae manylion y Materion/Risgiau wedi eu cynnwys yn yr adroddiad Materion Archwilio Mewnol/Risgiau sy'n weddill' a gyflwynwyd i'r cyfarfod hwn ar wahân. Mae **pedwar** adolygiad dilyn i fyny ar y gweill ar hyn o bryd:

Teitl yr Archwiliad	Rheswm dros yr Adolygiad	Dyddiad dilyn i fyny	Lefel Sicrwydd	Catastroffig	Uchel	Canolig	Isel	Cyfanswm
Dyledwyr Amrywiol	Dilyn i fyny am y tro cyntaf	Gorff-18	Cyfyngedig	0	7	9	3	19
Gorchmynion Llys Gofal plant o dan yr Amlinelliad Cyfraith Cyhoeddus	Dilyn i fyny am yr ail dro	Gorff-18	Cyfyngedig	1	3	3	1	8
Fframwaith Caffael Corfforaethol	Dilyn i fyny am yr ail dro	Gorff-18	Cyfyngedig	1	1	9	1	12
Paratoadau'r Cyngor ar gyfer GDPR	Dilyn i fyny am y tro cyntaf	Awst-18	Cyfyngedig	0	6	1	1	8
Cydymffurfio â Safon Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu	Dilyn i fyny am yr ail dro	Hydref-18	Cyfyngedig	0	6	4	1	11
Rheoli Systemau – Mynediad Rhesymegol a Gwahanu Dyletswyddau	Dilyn i fyny am y trydydd tro	Rhag-18	Cyfyngedig	0	3	2	0	5

Camau Gweithredu gan Reolwyr

17. Mae adroddiad manwl o'r holl argymhellion sy'n weddill a'r holl Faterion/Risgiau wedi ei gynnwys ar wahân i'r cyfarfod hwn.

Cynnydd o ran cyflanwi'r Cynllun Gweithredu Archwilio Mewnol 2018/19

18. Mae'r Cynllun presennol ynghlwm yn [Atodiad A](#). Bu'r cynnydd yn araf o ganlyniad i ddwy swydd wag ac absenoldeb salwch tymor hir. Fodd bynnag, mae dau Uwch Archwiliwr Mewnol bellach wedi dechrau yn eu swyddi ac maent wrthi'n gwneud eu hyfforddiant cynefino ar hyn o bryd. Am y tro cyntaf ers Awst 2017, mae gennym bellach y nifer cywir o staff.

19. Yn ogystal ag ymgymryd â gwaith dilyn i fyny, mae gwaith ar y gweill mewn **dau** maes:

- Adolygiad Thematig Ysgolion Cynradd – Casglu Incwm
- Sipsiwn a Theithwyr (Gofynion Deddf Tai (Cymru) 2014)

20. Rydym hefyd yn ymwneud â dau ymchwiliad parhaus a'r gwaith o symud y cofrestru risg i'r feddalwedd Rheoli Risg newydd yn ogystal â gweithio gyda gwasanaethau er mwyn ystyried sicrwydd ansawdd eu risgiau.

Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu

21. Mae'r cylch gorchwyl wedi ei adolygu'n gyfan gwbl yn dilyn cyhoeddiad canllawiau newydd CIPFA¹ ar bwyllgorau archwilio ac fe'i gyflwynir ar wahân ar gyfer cymeradwyaeth y cyfarfod hwn o'r pwyllgor.

¹ 'Pwyllgorau Archwilio, Canllawiau Ymarferol i Awdurdodau Lleol a'r Heddlu', Rhifyn 2018, CIPFA

Atodiad A – Cynllun Gweithredol Archwilio Mewnol 2018/19²

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros ei gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Cynllun Diwygiedig 2018/19	Nifer dyddiau gwirioneddol ar 31/08/18	Nodiadau / Lefel Sicrwydd	Targed / Dyddiad Gwirioneddol Adrodd i'r Pwyllgor
CORFFORAETH GYFAN							
Corfforaethol	Parhad Busnes	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2 YM10	10			
Corfforaethol	Diwygio Lles	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2 YM11	10			
Corfforaethol	Diogelu Corfforaethol	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C1 YM12	10			Rhagfyr 2018
Corfforaethol	CONTEST (Atal Terfysgaeth ac Atal Radicaleiddio)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	E1 YM34	10			
Corfforaethol	Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu (PCIDSS)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	D1 YM41	10			Chwefror 2019
Corfforaethol	Rheoli Risg	Proses newydd wedi'i gweithredu ym mis Hydref 2017. Meddalwedd 4Risk wedi'i gweithredu Medi 2018. Bydd yn ddibynnol ar Wiriad iechyd annibynnol gan ein hyswirwyr.	Amherthnasol	Amh	Amh		Chwefror 2019
Corfforaethol	Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol	Deddfwriaeth proffil uchel sy'n cael effaith sylweddol ar y ffordd mae'r Cyngor yn gweithio. Bydd yn destun adolygiad penodol gan Swyddfa Archwilio Cymru	Amherthnasol	5			

Tudalen 60

² Cofrestr Risg Gorfforaethol wedi'i chymeradwyo gan yr UDA 12/02/18

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros ei gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Cynllun Diwygiedig 2018/19	Nifer dyddiau gwirioneddol ar 31/08/18	Nodiadau / Lefel Sicrwydd	Targed / Dyddiad Gwirioneddol Adrodd i'r Pwyllgor
Corfforaethol	Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant – gofynion Rhan 9	Deddfwriaeth proffil uchel sy'n cael effaith sylweddol ar y ffordd mae'r Cyngor yn gweithio. Estyniad gan LIC i weithredu cyllidebau wedi'u cyfuno	Amherthnasol	5			
Corfforaethol	Rheoli Risg Twyll	Gofyniad gan PSIAS	Amherthnasol	10			
ADNODDAU							
Adnoddau	Adennill a Dileu dyledion	Systemau Ariannol Allweddol – pryderon A151	Amherthnasol	15			
Adnoddau	Incwm	System Ariannol Allweddol – sicrwydd archwilio allanol	Amherthnasol	15			
Adnoddau	Cyflogres	System Ariannol Allweddol – sicrwydd archwilio allanol	Amherthnasol	15			
TRAWSNEWID							
TGCh	Archwiliad TG – Diogelwch Seibr	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C1 YM35	15			
TGCh	Archwiliad TG – Seilwaith TG	Cofrestr Risg Gwasanaeth	D2 T2	10			
AD	Recriwtio a Chadw	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2 YM5	15			
RHEOLEIDDIO A DATBLYGU ECONOMAIDD							
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	Rhaglen Ynys Ynni (yn cynnwys cynlluniau mawr megis Wylfa Newydd)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2/D2 YM15 YM19/20	10			
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	Gwasanaethau Hamdden	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B3 YM39	10			
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	Gwasanaethau Hamdden – Llywodraethiant a Rheolaeth	Cais y Pennaeth Gwasanaeth – newidiadau strwythurol mawr	Amherthnasol	15		Wedi ei gario drosodd o 2017/18	Medi 2018

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros ei gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddiol)	Cynllun Diwygiedig 2018/19	Nifer dyddiau gwirioneddol ar 31/08/18	Nodiadau / Lefel Sicrwydd	Targed / Dyddiad Gwirioneddol Adrodd i'r Pwyllgor
PRIFYRDD, GWASTRAFF A GWASANAETHAU EIDDO							
Priffyrdd	Gwasanaethau Parcio Ceir – Gorfodaeth	Arbrawf newydd mewn lle o 2017/18 gyda sefydliad allanol ar gyfer gorfodi rheolau parcio	Amherthnasol	15			
Priffyrdd	Trefniadau Monitro Contract Priffyrdd	Cais y Pennaeth Gwasanaeth	Amherthnasol	15 10	10	Sicrwydd Rhesymol	Medi 2018
TAI							
Tai / Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	Datblygu Tai Cyngor	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C1 YM 42	15			
Tai	Sipsiwn a Theithwyr (Gofynion Deddf Tai 2014)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2/A4 YM36/37	10	0.25		
GWASANAETHAU OEDOLION							
Oedolion	Trefniadau Diogelu rhag Collid Rhyddid	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2 YM32	15 9	9	Sicrwydd Rhesymol	Gorffennaf 2018
Oedolion	Taliadau Uniongyrchol	Cais y Pennaeth Gwasanaeth	Amherthnasol	10	0.5	Wedi ei gario drosodd o 2017/18	Medi 2018
GWASANAETHAU PLANT							
Plant	Bwrdd Integredig Cyflenwi Gwasanaeth	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2 YM43	10			
DYSGU							
Dysgu	Rheoliadau Diogelu Data Cyffredinol (GDPR) – gweithredu mewn Ysgolion	Cofrestr Risg Gorfforaethol. Bydd yn ddibynnol ar Wiriad iechyd annibynnol gan ein hyswirwyr.	C2 YM38	Amh	Amh		
Dysgu	Adolygiadau Thematig Ysgolion Cynradd	Cais y Pennaeth Gwasanaeth	Amherthnasol	20	16	Wedi ei gario drosodd o 2017/18	Medi 2018

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros ei gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Cynllun Diwygiedig 2018/19	Nifer dyddiau gwirioneddol ar 31/08/18	Nodiadau / Lefel Sicrwydd	Targed / Dyddiad Gwirioneddol Adrodd i'r Pwyllgor
ARDYSTIO GRANTIAU							
	Grant Rhentu Doeth Cymru	Anghenion Grantiau	Amherthnasol	10	10	Sicrwydd Sylweddol	Gorffennaf 2018
	Grant Gwisg Ysgol					Sicrwydd Rhesymol	Medi 2018
	Grant Gwella Addysg					Sicrwydd Sylweddol	Medi 2018
	Grant Datblygu Disgyblion					Sicrwydd Sylweddol	Medi 2018
	CYFANSWM ARCHWILIADAU			299	46		
DYDDIAU HEB EU RHAGLENNU Y GELLIR CODI AMDANYNT (CYNHYRCHIOL)							
	Gwaith Dilyn i Fyny	Nifer o adroddiadau sicrwydd cyfyngedig angen eu dilyn i fyny, yn cynnwys adrodd a gweinyddu 4Action		50	29.25		
	Gwaith Atal Twyll Cyffredinol, Menter Dwyll Genedlaethol, ymholiadau ac atgyfeiriadau			60	22.75		
	Cau gwaith y flwyddyn flaenorol			18.5	18.5		
	Ymgynghoriaeth Corfforaethol			60	21		
	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, yn cynnwys hyfforddiant i aelodau			40	5		
	Adolygiad Rheoli			40	5		
	Digwyddiadau Annisgwyl			0	0		

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros ei gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Cynllun Diwygiedig 2018/19	Nifer dyddiau gwirioneddol ar 31/08/18	Nodiadau / Lefel Sicrwydd	Targed / Dyddiad Gwirioneddol Adrodd i'r Pwyllgor
	CYFANSWM			269	117		
DYDDIAU NAD OES MODD CODI AMDANYNT (DDIM YN GYNHYRCHIOL)							
	Risg ac Yswiriant			20	6		
	Gweinyddu Cyffredinol			40	15		
	Datblygiad Personol ac Adolygiad, Cyfarfodydd 121 a Thîm			30	4.25		
	Rheoli, yn cynnwys cysylltu ag Archwilio Allanol a pharatoi cynllun archwilio			40	21		
	Gwyliau, yn cynnwys blynyddol, statudol, arbennig a salwch			357	123.75		
	Hyfforddiant a Datblygiad staff, yn cynnwys sesiynau cynefino a gwersi Cymraeg			119	25		
	CYFANSWM			606	195		
	CYFANSWM ADNODD			1174			
	ADNODD SYDD AR GAEL			1096			
	DIFFYG O RAN ADNODD			-77			
	CYNHYRCHIANT			49%			

Tudalen 64

CYNGOR SIR YNYS MÔN		
Adroddiad i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu	
Dyddiad:	19 Medi 2018	
Pwnc:	Argymhellion Archwilio Mewnol / Materion a Risgiau sy'n parhau i fod angen sylw	
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 01248 752601 MarcJones@ynysmon.gov.uk	
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk 01248 752611	Siân A. Jones Uwch Archwiliwr SianAJones@ynysmon.gov.uk 01248 752612
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae'r adroddiad hwn yn rhoi diweddariad ar statws a manylion y risgiau a godwyd gan Archwilio Mewnol sy'n parhau i fod angen sylw.		

1. Rhagarweiniad

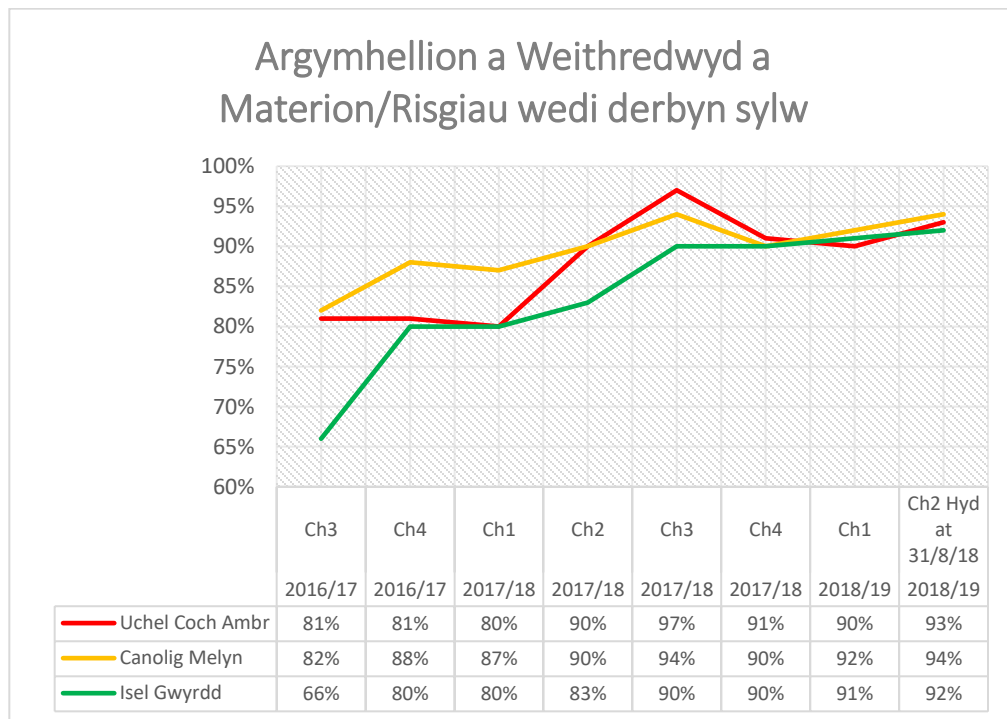
- 1.1. Gofynnodd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu am fanylion am yr holl argymhellion sy'n parhau i fod angen sylw dwywaith y flwyddyn. Cyflwynwyd yr adroddiad diwethaf yng nghyfarfod 13 Chwefror 2018.

2. Argymhelliad

- 2.1. Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu'n nodi'r cynnydd gan y Cyngor o ran gweithredu argymhellion / risgiau a godwyd gan Archwilio Mewnol ers 1 Ebrill 2014.

3. Perfformiad o ran Gweithredu Argymhellion / Risgiau a godwyd gan Archwilio Mewnol

- 3.1. Fel yr adroddwyd eisoes, mae Archwilio Mewnol wedi symud ymlaen o wneud argymhellion i godi 'Materion' a 'Risgiau'.
- 3.2. Er mwyn annog rheolwr i gymryd perchenogaeth o'r risgiau, eu cyfrifoldeb hwy ydyw i ddatblygu cynllun gweithredu i roi sylw i'r materion / risgiau a godwyd.
- 3.3. Cynhelir gwaith dilynol ar y materion / risgiau drwy fonitro'r gwaith a gwblhawyd wrth ymateb i'r risgiau. Caiff adroddiadau sydd wedi derbyn lefel sicrwydd Cyfyngedig neu Leiaf yn rhan o broses dilyniant ffurfiol gan Archwilio Mewnol lle na chaiff risgiau eu cau heb dderbyn tystiolaeth sy'n dangos bod camau digonol wedi eu cymryd gan reolwyr i liniaru'r risgiau. Caiff materion / risgiau eraill eu monitro trwy'r system tracio argymhellion hunan-wasanaethu corfforaethol y Cyngor.
- 3.4. Er mwyn rhoi gwybodaeth i'r Pwyllgor ar y tueddiadau, mae'r graff isod yn manylu ar y perfformiad mewn perthynas â gweithredu'r argymhellion / rhoi sylw i'r risgiau:

- 3.5. Fel y gwelir, mae perfformiad y Cyngor yn gwella'n raddol gyda chanran gweithredu'r cyfan yn 93% ar hyn o bryd.

4. Yr Argymhellion / Risgiau sy'n parhau i fod angen sylw

- 4.1. Fel yr oedd ar 3 Medi 2018, roedd y Cyngor yn parhau i fod angen rhoi sylw i'r argymhellion / risgiau a materion canlynol gyda dyddiad targed hyd at 31 Awst 2018 ar gyfer eu gweithredu (manylion yn [Atodiad A](#)):

Hyd at	Uchel	Coch	Ambr	Canolig	Melyn	Isel	Gwyrdd	Cyfanswm
Cyfanswm Wedi eu Gweithredu	76	9	51	320	90	201	32	779
Cyfanswm Heb eu Gweithredu	0	2	8	5	19	17	4	55
Cyfanswm	76	11	59	325	109	218	36	834
% Gweithredwyd	100%	82%	86%	98%	83%	92%	89%	93%
% Uchel Coch Ambr Wedi eu Gweithredu	93%							
% Canolig Melyn Wedi eu Gweithredu	94%							
% Isel Gwyrdd Wedi eu Gweithredu	92%							

- 4.2. Nodir y **ddwy** risg goch isod sydd heb eu bodloni ar hyn o bryd. Mae'r rhain yn destun archwiliad dilyniant ar hyn o bryd.

Cyf	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
Gorchmynion Lllys Gofal Plant (Gwasanaethau Plant)					
4	Gwelwyd nad oedd ymweliadau Gweithwyr Cefnogol bob amser yn cael eu cynnal yn unol â'r cynllun gofal yn ystod achosion llys. Mae risg o niwed emosiynol a / neu gorfforol i'r plentyn.	27/01/17	31/01/18 (wedi newid o 31/03/17)	Rheolwr Gwasanaeth Corfforaethol a Phartneriaethau	Dilyniant Cyntaf 161744f1 – Gall diffyg cydymffurfiaeth arwain at achos o ddisgyblu staff.
Fframwaith Caffael Corfforaethol - Cydymffurfiaeth Gorfforaethol (Tai)					
5	Nid oes gan y Cyngor sicrwydd bod ei wariant wedi cael ei gaffael yn gywir ac mae'n bosibl bod y Cyngor wedi gwario heb gynnal ymarfer caffael cystadleuol ffurfiol. O'r herwydd, mae diffyg contractau addas ac nid yw materion megis diogelu, diogelwch a gwerth am arian wedi cael eu hystyried.	07/09/17	31/03/18	Pennaeth Tai	Cadarnhaodd y Rheolwr Caffael Corfforaethol bod y tîm Caffael ar gael i gynorthwyo a chynghori yn ôl yr angen.

Atodiad A – Argymhellion / Risgiau sy'n parhau i fod angen sylw

Holl Argymhellion Archwilio Mewnol Uchel, Coch ac Ambr sydd heb eu gweithredu gyda dyddiad targed hyd at 31/08/2018

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau	
Gwasanaethau Plant							
Tudalen 68	1	Gorchmynion Llys Gofal Plant 044 2016/17	1 Ymddengys mewn profion nad yw'r Protocol Achosion Gofal, Amlinell Cyfraith Gyhoeddus a Materion Cyfreithiol 2016 bob amser yn cael ei ddilyn mewn sefyllfaoedd sy'n gofyn am weithrediad cyflym. Ni chynhaliwyd Cyfarfod "Legal Gatekeeping" Brys ei gynnal o fewn 24 awr o'r penderfyniad i'w gynnal. Gall hyn arwain at ddiffyg penderfyniadau a gweithrediad prydlon lle mae risg i blentyn dderbyn niwed emosiynol / corfforol.	27/01/17	31/01/18 wedi newid o 31/01/17	Rheolwr Gwasanaeth Corfforaethol a Phartneriaethau	Dilyniant Cyntaf 161744f1 - Mae Rheolwr Gwasanaeth Ymyrraeth Dwys wedi cychwyn diwedd Tachwedd 2017 ac wedi adolygu'r trefniadau gwaith presennol i sicrhau bod y cyfarfodydd yn cael eu cynnal o fewn 24 awr i'r penderfyniad. Mae'r Tîm Cefnogi Busnes bellach yn tracio a monitro achosion a drafodwyd yn y cyfarfodydd "Legal Gatekeeping" mewn modd mwy grymus. Mewn cyfarfod a gynhaliwyd ar 4.1.18, cytunwyd i newidiadau i'r daenlen tracio Llys i sicrhau cydymffurfiaeth â'r Protocol. Gwaith yn mynd rhagddo ar ail ddilyniant ar hyn o bryd. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.
	2	Gorchmynion Llys Gofal Plant 044 2016/17	2 Nid yw penderfyniadau gan Reolwyr Tîm i gyflwyno achosion yng nghyfarfodydd "Legal Gatekeeping" yn cael eu cofnodi. Gwelwyd yn ogystal nad yw dogfennau megis cyfarfodydd cyn-achos, cofnod o gyfarfodydd adolygu "PLO" a llythyrau bob amser yn cael eu llwytho'n brydlon i'r system a'u cynnwys yn erbyn cofnod brawd neu chwaer lle'n briodol. Gall hyn arwain at wybodaeth anghyflawn a diffyg sicrwydd lle mae gwybodaeth ar gael ac	27/01/17	31/01/18 wedi newid o 31/01/17	Rheolwr Gwasanaeth Corfforaethol a Phartneriaethau	Dilyniant Cyntaf 161744f1 - Mae penderfyniadau i fynd ag achosion i'r cyfarfodydd "Legal Gatekeeping" nawr yn cael eu cofnodi ar y system electronig newydd, WCCIS gan y Rheolwr Gwasanaeth Ymyrraeth Dwys Mewn cyfarfod ar 16.1.18, rhannwyd yr holl ddogfennau perthnasol ac fe'u hatgoffwyd o'r angen i sicrhau bod gwybodaeth yn cael ei roi yn erbyn cofnod brawd neu chwaer yn ogystal.

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
		o ganlyniad bod diffyg tystiolaeth pan mae achos yn mynd i lys ac ansicrwydd bod penderfyniadau priodol yn cael eu gwneud.				<p>Mae trefniadau newydd ar gyfer cefnogaeth busnes ychwanegol ar gyfer Grwpiau Ymarfer. Bydd hyn yn galluogi staff gweinyddol i gefnogi gweithwyr cymdeithasol i sicrhau bod y dasg yma'n cael ei gwblhau'n effeithiol.</p> <p>Gwaith yn mynd rhagddo ar ail ddilyniant ar hyn o bryd. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.</p>
3	Gorchmynion Llys Gofal Plant 044 2016/17	<p>3 Ymddengys yn dilyn profion nad yw llythyrau Cyn Achos a Llythyrau o Fwriad / Hysbysiad o Fwriad a chyfarfodydd cyn-achos bob amser yn cydymffurfio â'r Protocol Achosion Gofal, Amlinell Cyfraith Gyhoeddus a Materion Cyfreithiol 2016. Ymhellach i hyn, nid oedd y llythyrau bob amser yn cael eu hanfon i'r oll unigolion gyda chyfrifoldeb rhiant.</p> <p>Nid yw rhieni felly'n cael eu hysbysu'n briodol o'r broses a ddilynwyd neu o benderfyniad a wnaeth a beth sy'n ddisgwyliedig ohonynt er mwyn gwella. Gall hyn arwain at niwed emosiynol a / neu gorfforol o'r plentyn ac effaith emosiynol ar oll sy'n rhan o'i fywyd.</p>	27/01/17	31/01/18 wedi newid o 31/03/17	Rheolwr Gwasanaeth Corfforaethol a Phartneriaethau	<p>Dilyniant Cyntaf 161744f1 - Dogfennau a llythyrau wedi eu hadolygu a'u trafod gyda'r Arweinyddion ar 16.1.18 a bellach yn cael eu gweithredu. Mae'r rhain wedi eu rhannu gyda holl staff gyda'r arweiniad i ddileu pob templed sydd wedi dyddio.</p> <p>Mewn cyfarfod ar 16.1.18, fe'u hatgoffwyd bod angen ymdrechu i adnabod manylion yr holl unigolion gyda chyfrifoldeb rhiant i sicrhau cydymffurfiaeth gyda'r broses.</p> <p>Gwaith yn mynd rhagddo ar ail ddilyniant ar hyn o bryd. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.</p>
4	Gorchmynion Llys Gofal Plant 044 2016/17	<p>4 Gwelwyd nad oedd ymweliadau Gweithwyr Cefnogol bob amser yn cael eu cynnal yn unol â'r cynllun gofal yn ystod achosion llys.</p> <p>Mae risg o niwed emosiynol a / neu gorfforol i'r plentyn.</p>	27/01/17	31/01/18 wedi newid o 31/03/17	Rheolwr Gwasanaeth Corfforaethol a Phartneriaethau	<p>Dilyniant Cyntaf 161744f1 – Gall diffyg cydymffurfiaeth arwain at achos o ddisgyblu staff.</p> <p>Gwaith yn mynd rhagddo ar ail ddilyniant ar hyn o bryd. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.</p>

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
Tai						
5	Fframwaith Caffael Corfforaethol - Cydymffurfiaeth Gorfforaethol 076 2016/17	5.1.3 Nid oes gan y Cyngor sicrwydd bod ei wariant wedi cael ei gaffael yn gywir ac mae'n bosibl bod y Cyngor wedi gwario heb gynnal ymarfer caffael cystadleuol ffurfiol. O'r herwydd, mae diffyg contractau addas ac nid yw materion megis diogelu, diogelwch a gwerth am arian wedi cael eu hystyried.	07/09/17	31/03/18	Pennaeth Tai	Cadarnhaodd y Rheolwr Caffael Corfforaethol bod y tîm Caffael ar gael i gynorthwyo a chynghori yn ôl yr angen. Gwaith yn mynd rhagddo ar ail ddilyniant. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.
Adnoddau						
6	Safon Diogelwch y Diwydiant Cardiau Talu 066 2016/17	1.1a Nid oes cynllun neu raglen ffurfiol sy'n cael ei adolygu / ddiweddarau'n rheolaidd, neu pan mae newid sylweddol, i sicrhau cydymffurfiaeth gorfforaethol gyda Safonau Diogelwch y Diwydiant Cardiau Talu. Gall hyn arwain at waith aneffeithiol ac aneffeithlon tuag at gydymffurfiaeth gyda diffyg amserlen i sicrhau gweithred gyflym lle bo angen. Gall diffyg cydymffurfiaeth arwain at gostau uwch, difrodi enw da a / neu gyfyngiadau / ein gwrthod yn barhaol o unrhyw raglenni derbyn taliadau cerdyn.	21/09/16	01/06/18 wedi newid o 30/09/16	Rheolwr Gwasanaeth Budd-daliadau a Refeniw	Uwchraddio "Capita Income Management" i fersiwn 10. Bydd hyn yn sicrhau bod rheolaeth terfynell effeithiol. Mae system amgryptio P2PE a phrisiau wedi eu casglu i uwchraddio neu brynu terfynell newydd. (Targed 2 Chwefror 2018) Mae' Cyngor yn adolygu'r broses o recordio galwadau ffôn ac yn ystyried opsiynau o dan y system gorfforaethol ac eraill. Mae pris wedi ei dderbyn. Materion ynghylch pa mor fforddiadwy ydyw. Yn dilyn uwchraddio i Fersiwn 10, bydd y Cyngor yn caffael ymgynghorydd cydymffurfiaeth corfforaethol â'r Safonau, yn benodol gyda gofynion GDPR. (Targed 1 Mehefin 2018) Diweddariad 27/04/18 – Yn y broses o weithredu amgryptio terfynell P2PE. Unwaith mae'r darparwr wedi ei gadarnhau, am gaffael Aseswr ar gyfer yr Awdurdod gyfan. Disgwyl adroddiad asesu gan yr Ymgynghorydd Diweddariad 31/05/18 – Cynllun Prosiect Gwella mewn lle.

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
						Bydd dilyniant yn cael ei gynnal yn ystod Hydref 2018.
7	Safon Diogelwch y Diwydiant Cardiau Talu 066 2016/17	<p>1.5a Nid yw'r amgylchedd cerdyn debyd / credyd y Cyngor wedi ei fapio i adnabod y math o drafodion a lle maent yn digwydd i sicrhau dealltwriaeth o'r amgylchedd.</p> <p>Mae risg felly bod y Cyngor ddim yn ymwybodol o'r amgylchedd taliadau cerdyn ac felly gyda'r anallu i warchod yn ddigonol sy'n arwain at golli data cardiau talu.</p>	21/09/16	02/02/18 wedi newid o 30/09/17	Rheolwr Gwasanaeth Budd-daliadau a Refeniw	<p>Dilyniant Cyntaf 161766f1 - Mae cais wedi ei wneud am gymorth gan y Partner Busnes TGCh i fapio'r amgylchedd cerdyn debyd / credyd. Bydd hyn angen ei gwblhau cyn caffael Aseswr.</p> <p>Diweddariad 27/04/18 – Mapio amgylchedd, Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau i drafod gyda TG. Oedi oherwydd TG.</p> <p>Diweddariad 31/05/18 – Yn digwydd ar hyn o bryd. Gweithredu yn unol â Chynllun Gweithredu PCI DSS.</p> <p>Bydd dilyniant yn cael ei gynnal yn ystod Hydref 2018.</p>
8	Rhenti Tai – Parodrwydd ar gyfer Diwygio Lles (Credyd Cynhwysol) 171818	<p>8 Mae'r Gwasanaeth Tai ar hyn o bryd yn rhoi'r opsiwn i denantiaid dalu drwy archeb sefydlog. Caiff cysoni banc eu cynnal â llaw, felly mae posib nad yw taliadau drwy archeb sefydlog yn cael eu hadnabod a'u rhoi yn erbyn y côd cyfrifyfr yn brydlon, yn ddibynol ar adnoddau. Mae'r Adran Incwm yn treialu gweithredu system awtomatig. Fodd bynnag, mae risg na fydd cysoniadau cyn y bydd Credyd Cynhwysol yn fyw. Mae taliadau'r Adran Pensiwn a Gwaith hefyd yn cael eu postio â llaw sydd yn effeithio prydlondeb (treth cyngor a rhenti).</p> <p>Mae risg bod dyledion rhent yn codi oherwydd yr oedi mewnbynnu taliadau rhent, sydd yn rhoi pwysau ar adennill ac o bosib yn wastraff</p>	24/01/18	31/03/18	Rheolwr Gwasanaeth Budd-daliadau a Refeniw	Diweddariad 31/05/18 - Yn rhan o Gynllun Gwella 2018/19. Credyd Cynhwysol wedi ei oedi tan Ragfyr 2018. Dim yn fater i ni, i Tai - trosglwyddo taliadau, symud o archebion swyddogol i ddebyd uniongyrchol.

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau	
		o adnoddau'r Cyngor. O ganlyniad i hyn, bydd cyfrifon unigol yn dangos dyled a fydd o bosib yn cychwyn y broses adennill, fydd yn wastraff o adnoddau'r Cyngor ac yn achosi niwed i enw da'r Cyngor.					
Dysgu							
Tudalen 72	9	Darpariaeth y Cyngor ar gyfer y Rheoliadau Cyffredinol Diogelu Data (GDPR) 171801	8 Mae'r Gwasanaeth Dysgu ar hyn o bryd yn cynorthwyo ysgolion yn eu darpariaeth ar gyfer GDPR drwy apwyntio Swyddog Diogelu Data i weithredu cydymffurfiaeth. Fodd bynnag, fel ar Ebrill 2018, nid oes Swyddog Diogelu Data wedi ei apwyntio ac felly mae risg na fydd ysgolion yn cydymffurfio'n llawn gyda GDPR erbyn 25 Mai 2018.	27/11/17	30/06/18	Pennaeth Dysgu	Mae'r Gwasanaeth Dysgu wedi cysylltu â'r ysgolion i sicrhau eu bod yn ymwybodol o'r Rheoliadau newydd a'r dyddiad ar gyfer gweithredu. Bydd pob ysgol yn cyfrannu tuag at y gost o apwyntio'r Swyddog Diogelu Data i sicrhau cydymffurfiaeth ym mhob sefydliad ysgol ac mae'r Gwasanaeth Dysgu ar hyn o bryd yn cynorthwyo gyda hyn. Mae'r Swydd Ddisgrifiad wrthi'n cael ei adolygu ar hyn o bryd. Diweddariad 03/09/18 – Mae'r swydd yn cael ei hysbysebu ar hyn o bryd. Gwaith dilyniant yn mynd rhagddo ar hyn o bryd. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.
Trawsnewid							
	10	Safon Diogelwch y Diwydiant Cardiau Talu 066 2016/17	3.3 Nid oes proses mewn lle i asesu a chofnodi effaith y newid i isadeiledd TGCh ar elfennau PCI DSS. Mae risg y bydd unrhyw newid yn amharu ar ddiogelwch gwybodaeth cardiau talu.	21/09/16	30/04/18 wedi newid o 31/10/16	Rheolwr Gwasanaeth TG a Rheoli Perfformiad.	Bydd hyn yn cael ei gynnwys o fewn y broses Rheoli Newid TG presennol lle mae gofyn i'r cwsmer sy'n caffael system newydd ystyried oblygiadau PCI DSS. Bydd dilyniant yn cael ei gynnal yn ystod Hydref 2018.

Argymhellion Archwilio Mewnol Canolig a Melyn sydd heb eu gweithredu gyda dyddiad targed hyd at 31/08/2018

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
Corfforaethol						
11	Trefniadau Diogelu Corfforaethol 053 2016/17	7 Dylai'r Bwrdd Diogelu Corfforaethol sefydlu rhaglen o weithgareddau sicrhau safon i sicrhau bod polisiâu a disgwyliadau'n cael eu gweithredu'n effeithlon.	09/09/16	31/03/18 wedi newid o 31/12/16	Dirprwy Prif Weithredwr	Dilyniant Cyntaf 161753f1 - I'w gwblhau unwaith mae'r System Northgate wedi ei uwchraddio i gynnal bas-data o gofnodion DBS a hyfforddiant Diogelu ar draws pob Gwasanaeth. Ail ddilyniant ar y gweill, cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.
Adnoddau						
12	Diwylliant Moesegol 067 2016/17	1.1.1b Nid yw trefniadau monitro contractau ar gyfer cydymffurfiaeth iechyd a diogelwch wedi eu cynnwys o fewn Cynlluniau Gweithredu Iechyd a Diogelwch corfforaethol a gwasanaethol. Mae risg na fydd trefniadau monitro cytundebau'n cael eu gweithredu'n effeithiol ac na fydd contractwyr yn dilyn arfer diogel.	06/09/17	30/03/18 wedi newid o 31/12/17	Rheolwr Caffael Corfforaethol	Bydd hyn yn cael ei gynnwys o fewn canllawiau caffael. Bydd hefyd yn cael ei drafod gyda Phenaeithaid Gwasanaeth. Diweddariad 29/11/17 – Bydd hyn yn cael ei gynnwys o fewn hyfforddiant Rheoli Cytundebau yn y flwyddyn newydd.
13	Budd-daliadau Tai a Chynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor 092 2016/17	8 Er bod diogelwch ffisegol gwybodaeth yr adain wedi gwella'n ddiweddar, mae risg, oherwydd mai system bapur ydyw, y bydd gwybodaeth yn mynd ar goll.	31/08/17	31/12/17	Rheolwr Budd-daliadau Tai	Mae ymdrechion i gadw ar ben y gwaith ffeilio. O ran diogelwch ffisegol, mae rheolaeth dros fynediad i'r ffeiliau a'r ystafell fudd-daliadau yn saff ac yn effeithiol. Mae'r broblem yn ymwneud â lleoli'r dogfennau a'r ffeiliau. Bydd y System Delweddu Dogfennau'n gwneud i ffwrdd â'r broblem hon. Diweddariad 25/01/18 - Bydd System Delweddu Dogfennau'n gwella hyn - oedi ar hyn o bryd oherwydd Cynllunio a TG. Sganio ac adalw i fod yn fyw erbyn diwedd Chwefror 2018. Ôl-sganio wedi ei

Tudalen 73

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
						gwblhau ac yn ddiogel. Efallai bydd mwy o gostau ôl-sganio.
14	Trefniadau Yswiriant 074 2016/17	3.1.7 Dylid sicrhau bod ad-daliadau premiwm yswiriant yn cael eu codi'n brydlon yn unol â'r cytundeb lês.	15/11/16	31/12/16	Rheolwr Gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau	Diweddariad 31/05/18 - Rhenti Unedau Diwydiannol - bilio ar wahân i'r les. Cael y symiau gan y Rheolwr Yswiriant a Risg.
15	Safon Diogelwch y Diwydiant Cardiau Talu 066 2016/17	2.1a Nid yw hyfforddiant ar gyfer swyddogion sy'n prosesu taliadau cerdyn yn cael ei ffurfioli'n gorfforaethol a'i gofnodi ar hyn o. Yn ychwanegol, nid oes proses mewn lle i gydnabod y ddealltwriaeth o bolisiau sy'n ymwneud â'r Safonau gyda sgiliau a chymwyseddau'n cael eu hadolygu fel rhan o'r broses gwerthuso er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth â'r Safonau. Mae risg bod diffyg ymwybyddiaeth ymysg staff o'r gofynion ar gyfer diogelu gwybodaeth deiliaid cardiau, ac o ganlyn bod diogelwch gwan o wybodaeth sensitif.	21/09/16	31/03/18 wedi newid o 30/09/16	Rheolwr Gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau	Mae hyfforddiant anffurfiol yn cael ei ddarparu ar gyfer staff newydd, fodd bynnag mae angen ffurfioli hyn i sicrhau cysondeb o'r hyfforddiant corfforaethol. Bydd yr hyfforddiant a ddarperir yn cael ei ffurfioli. Diweddariad 31/05/18 – Mae hyn yn cael ei dargedu o dan y Cynllun Gwella PCI DSS (sydd yn ddrafft ar hyn o bryd). Bydd dilyniant yn cael ei gynnal yn ystod Hydref 2018.
16	Y Brif System Gyfrifo 090 2016/17	1 Nid yw'r Swyddog Incwm yn gwagio'r cyfrifon incwm dros dro'n brydlon. Mae risg bod y Gwasanaeth Cyllid ddim am yn gallu adnabod incwm a gasglwyd yn brydlon o sicrhau bod cyfrifon a balansau'r Cyngor yn gywir ac y gellid dibynnu arnynt. Mae'r oedi yn adnabod a gwagio'r cyfrifon incwm dros dro yn cael effaith ar yr amserlen ar gyfer cwblhau gwaith cyfrifo arall ar gyfer gwirio balansau.	22/05/17	31/05/18 wedi newid o 30/09/17	Rheolwr Gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau	Diweddariad 19/10/17 - Swyddog Incwm newydd wedi ei phenodi'n ddiweddar. Bydd hyn yn un o'i blaenoriaethau unwaith y bydd wedi ei hyfforddi'n llawn. Diweddariad 25/01/18 - Mae côd trafodyn wedi ei greu ar gyfer y taliadau hyn (parhau i ddisgwyl am gôd cyfriflyfr) ac mae gwaith profi'n parhau. Heb ei gwblhau.

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
						Diweddariad 31/05/18 – parhau i fod yn broblem. I'w drafod yn fuan ym mis Mai.
17	Darpariaeth y Cyngor ar gyfer y Rheoliadau Cyffredinol Diogelu Data (GDPR) 171801	<p>1 Nid yw pob Pennaeth Gwasanaeth wedi adnabod ac asesu cydymffurfiaeth â'r Rheoliadau fel risg o fewn y gofrestr risg gwasanaeth.</p> <p>Mae risg bod gwasanaethau ddim yn asesu'r effaith o gydymffurfio â'r Rheoliadau arnynt, yn ychwanegol i beidio â chydymffurfio. Mae hefyd risg bod gwasanaethau ddim yn blaenoriaethu'r gwaith ar gyfer gweithredu a dangos eu bod yn cydymffurfio erbyn 25 Mai 2018.</p>	27/11/17	28/02/18	Pennaeth Adnoddau	<p>Penaethiaid Gwasanaeth i asesu capasiti eu gwasanaeth i ymdrin â'r gwaith i weithredu o fewn yr amserlen yn dilyn derbyn cam dau a thri o'r rhaglen waith (ar ôl wythnos 1 o Ionawr 2018) ac i gynnwys o fewn eu cofrestr risg a Chynllun Datblygu Gwasanaeth fel yn briodol.</p> <p>Diweddariad 29/11/17 - Cynllun Gweithredu GDPR wedi ei gydnabod gan y Gwasanaeth - materion yn cael eu hadolygu.</p> <p>Gwaith dilyniant yn mynd rhagddo ar ar hyn o bryd. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.</p>
18	Fframwaith Caffael Corfforaethol - Cydymffurfiaeth Gorfforaethol 076 2016/17	1.1.1 Mae'r Rheolau Gweithdrefn Contractau'n cyfeirio at drothwyon yr UE ar gyfer tendrau a'r angen i gydymffurfio ag egwyddorion cytundeb yr UE, ond nid ydynt yn nodi beth yw'r trothwyon ar gyfer y mathau gwahanol o waith, neu'n cyfeirio at ble gellir gweld y wybodaeth. Mae risg na fydd defnyddwyr yn ymwybodol o'r trothwyon perthnasol ac felly bod prosesau caffael ddim yn cydymffurfio.	07/09/17	30/06/18 wedi newid o 31/07/17	Rheolwr Caffael Corfforaethol	<p>Mae'r lefelau'n cael eu hadolygu'n rheolaidd ac ni ddylid eu cynnwys yn y RhGC gan ei fod yn ddogfen sy'n rhan o'r Cyfansoddiad a rhaid i newidiadau fynd drwy'r Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor Llawn. Awgrymir bod newid i gynnwys cyfeiriad tuag at y Llawlyfr Caffael yn lle. (Pennaeth Busnes y Cyngor)</p> <p>Ni fydd trothwyon OJEU yn cael eu cynnwys yn y RhGC gan eu bod yn newid pob dwy flynedd a rhaid i unrhyw newid mynd trwy'r Cyngor Llawn. Bydd linc o'r RhGC i'r llawlyfr (Rheolwr Caffael Corfforaethol).</p>

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
						Gwaith yn mynd rhagddo ar ail ddilyniant. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.
19	Fframwaith Caffael Corfforaethol - Cydymffurfiaeth Gorfforaethol 076 2016/17	7.4.1 Nid yw'r Rheolau Gweithdrefn Contractau'n cynnwys yr angen am Asesiad Risg Cynaliadwyedd ar gyfer pob achos o gaffael dros £25k, fel y cyfeirir yn y Datganiad Polisi Caffael Cymru. Mae risg nad yw cynaliadwyedd yn cael ei ystyried o fewn y broses caffael ac, o ganlyniad, nid yw'r Cyngor yn cadw at ei gyfrifoldebau fel yr amlinellir gan Llywodraeth Cymru a ddim yn dangos cydymffurfiaeth â'r Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.	07/09/17	30/04/18 wedi newid o 31/07/17	Rheolwr Caffael Corfforaethol	Bydd y RhGC yn cael ei hadolygu fis Tachwedd 2017. Bydd y gofyn am Asesiad Risg Cynaliadwyedd ar gyfer pob achos caffael dros £25k yn cael ei gynnwys. Gwaith yn mynd rhagddo ar ail ddilyniant. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.
20	Fframwaith Caffael Corfforaethol - Cydymffurfiaeth Gorfforaethol 076 2016/17	7.4.2 Nid os gan y Cyngor Bolisi Caffael Cynaliadwy sy'n arwain at y risg bod egwyddorion datblygiadau cynaliadwy ddim yn cael eu hystyried wrth sefydlu a chymryd camau i gwrdd ag "amcanion llesiant". Gwelwyd nad yw caffael cynaliadwy'n cael ei gynnwys o fewn y rhaglen Hyfforddiant Caffael sy'n creu y risg fod staff ddim yn ymwybodol o'r gofynion, ac o ganlyniad bod caffael ddim yn cydymffurfio a bod y Cyngor ddim yn dangos cydymffurfiaeth â'r Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.	07/09/17	30/06/18 wedi newid o 31/07/17	Rheolwr Caffael Corfforaethol	Mae polisi caffael cynaliadwy wedi ei ddrafftio a'i gyflwyno i'r UDA gyda gwaith pellach wedi ei adnabod. Diweddariad 31/05/18 – Mae pethau wedi newid. Polisi Caffael Gwerth Cymdeithasol yn cael ei greu. Gwaith yn mynd rhagddo ar ail ddilyniant. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.
21	Mân Ddyledwyr 171804	9 Nid yw'r Adran Dyledwyr yn gallu derbyn taliadau debyd uniongyrchol oherwydd diffyg adnoddau, yn eithrio dyledwyr Gofal Cartref	22/11/17	30/04/18 wedi	Rheolwr Gwasanaeth Refeniw a	Mae'r Cyngor wedi newid banc ac mae'r Adran wedi gofyn am enw defnyddiwr gwasanaeth newydd (SUN) gan y banc. Bydd angen cynnal

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
		Ile mae y rhan fwyaf yn talu drwy ddebyd uniongyrchol.		newid o 31/01/18	Budd-daliadau	<p>profion ar y technoleg llinell isaf i sichrau bod ceisiadau'n cael eu clirio trwy BACS. Bydd profion hefyd yn cael eu cynnal ar y system ddyledwyr i ganiatáu'r Arweinydd Tîm Incwm i greu debyd uniongyrchol, mewnfario ac allfario'r ffeil o'r system Dyledwyr i ryddhau'r llinell isaf ac awdurodi'n effeithiol. Mae'r Adran yn cynnal cyfarfodydd misol gyda Gwasanaethau Cymdeithasol i drafod sut mae'r Adran yn bwriadu sefydlu debyd uniongyrchol. Gan fod dyledion Gofal Cartref yn cael eu casglu trwy'r hen rif defnyddiwr gwasanaeth, mae'r Adran yn gobeithio trosglwyddo'r data i allu gweithredu o dan y rhif newydd. Bydd profion yn cael eu cynnal o fewn y system Civica i gadarnhau.</p> <p>Diweddariad 25/01/18 - Yn y broses o gwblhau ffurflenni ar gyfer trosglwyddo swmp o'r data gofal cartref i'r drefn newydd. Problem gydag adnoddau.</p> <p>Diweddariad 31/05/18 – Angen gwneud hyn erbyn diwedd y flwyddyn – rhaid ei wneud oherwydd taliadau cludiant ysgolion.</p> <p>Gwaith dilynant yn mynd rhagddo ar hyn o bryd. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.</p>
Children's Services						
22	Gorchmynion Llys Gofal Plant 044 2016/17	5 Mae enwi dogfennau o fewn y system electronig yn anghyson a ddim bob amser wedi eu henwi mewn modd ystyrion. Gall	27/01/17	31/01/18 wedi newid o 31/07/17	Rheolwr Gwasanaeth Diogelu	Dilyniant Cyntaf 161744f1 - Mae Rheolwr Gwasanaeth Sicrhau Safon newydd wedi ei hapwyntio ers i'r adroddiad gwreiddiol cael ei gyhoeddi.

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
		<p>hyn arwain at fethiant i adnabod dogfennau a'u bod yn cael eu methu.</p> <p>Mae risg o ddiffyg tystiolaeth yn cael ei ddarparu, neu fod gwaith yn cael ei ddyblygu.</p>				<p>Diweddariad 29/11/17 – Mae gwaith wedi ei ddechrau ar greu canllawiau cofnodi ymarfer da "glossary of terms" gyda'r bwriad o greu cysondeb cofnodi a therminoleg.</p> <p>Diweddariad 02/05/18 - Erbyn hyn mae Safonau Ymarfer mewn perthynas â chofnodi wedi eu derbyn: ac mae canfyddiadau archwilio o fewn y gwasanaeth o ymarfer yn dangos fod safon cofnodi yn gwella drwyddi draw. Mae gwaith datblygu yn digwydd o ran y system WCCIS a fydd yn cynnwys llif gwaith a chytuno templedi a fydd yn cael eu defnyddio yn gyson.</p> <p>Gwaith yn mynd rhagddo ar ail ddilyniant ar hyn o bryd. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.</p>
23	Gorchmynion Llys Gofal Plant 044 2016/17	<p>7 Gwelwyd yn dilyn profion bod rhai swyddogion ddim wedi mynychu'r hyfforddiant Llywodraethu Gwybodaeth. Ymddengys hefyd nad oes proses mewn lle i sicrhau bod gweithwyr asiantaeth yn mynychu hyfforddiant diogelu data cyn cychwyn ar eu gwaith dydd i ddydd o fewn y Gwasanaethau Plant.</p> <p>Mae risg bod deddfwriaeth diogelu data ddim yn cael ei ddilyn yn briodol.</p>	27/01/17	31/01/18 wedi newid o 31/03/17	Rheolwr Gwasanaeth Corfforaethol a Phartneriaethau	<p>Dilyniant Cyntaf 161744f1 – Mae pob swyddog i arwyddo ffurflenni datganiad Llywodraethu Gwybodaeth a Diogelu Data fel rhan o Anwythiad Gwasanaeth.</p> <p>Gwaith yn mynd rhagddo ar ail ddilyniant ar hyn o bryd. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.</p>
24	Gwasanaeth Maethu – Recriwtio a Chadw	3 Ar hyn o bryd, dros y tair blynedd diwethaf mae gorwariant yn erbyn cyllideb recriwtio a chadw gofalwyr maeth ac nid oes cynllun/cyllideb wedi ei awdurdodi ar gyfer	24/05/18	30/06/18	Rheolwr Gwasanaeth Corfforaethol a Phartneriaethau	Bydd y gyllideb yn cael ei hadolygu fel rhan o'r adolygiad gwasanaeth sydd ar waith a bydd yn cael ei fonitro'n rheolaidd am briodoldeb.

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
	Gofalwyr 171820	<p>marchnata. Nid yw'r gyllideb wedi ei hadolygu i sicrhau ei fod yn addas, realistig ac yn gyflawn i sicrhau bod monitro cyllideb cywir.</p> <p>Mae risg bydd y Gwasanaeth yn parhau i orwario yn erbyn ei gyllideb a bydd y nifer o ofalwyr maeth ac opsiynau lleoliad yn parhau i leihau, fydd yn y pen draw yn arwain at fwy o gostau i'r Cyngor.</p>				Archwiliad wedi ei amerslenu fel rhan o'r Cynllun Archwilio Mewnol 2018/19.
Learning						
25	Dilyniant Parhad Busnes 081 2016/17	1.3 Dylai gwasanaethau sicrhau bod trefniadau Parhad Busnes a Chynllunio Argyfwng yn gyfredol ac yn weithredol; dylai'r Cynlluniau Darparu Gwasanaeth gynnwys trefniadau Parhad Busnes a Chynllunio Argyfwng.	17/01/17	01/04/17 wedi newid o 31/12/15	Pennaeth Dysgu	Wedi ei ail-adrodd o Reoli Parhad Busnes 007 2015/16
26	Cludiant Ysgolion 171805	<p>3.1 Nid oes proses mewn lle i ganiatáu'r Adran Cludiant i wirio gyda'r Gwasanaeth Dysgu os yw plentyn yn parhau i fod angen gwasanaeth cludo. Mae'r Adran Cludiant yn dibynnu ar y contractwr i hysbysu'r Cyngor am unrhyw newidiadau.</p> <p>Mae risg bod y Cyngor ddim yn cael ei hysbysu, neu ei hysbysu'n brydlon. Yn ychwanegol, mae risg bod y Cyngor ddim yn gallu gwirio'r plant sy'n bresennol ar bob taith i ac o sefydliadau addysgol i allu hysbysu rhieni pe bai digwyddiad.</p>	06/09/17	30/06/18 wedi newid o 31/03/18	Pennaeth Dysgu	<p>Bydd y Gwasanaeth Dysgu'n gweithredu modiwl "Transport One". Bydd y modiwl yn adnabod y plant a ddylai fod ar bob gwasanaeth cludiant a ddarperir gan y Cyngor. Bydd y system hefyd yn cael ei ddefnyddio i adolygu disgyblion sy'n derbyn gwasanaeth tacsï ar sail flynyddol.</p> <p>Diweddariad 23/09/17 – Yn y cyfamser, bydd Addysg yn adolygu rhestrau disgyblion tacsï gyda'r Adran Cludiant yn dymhorol.</p> <p>Bydd swyddog o fewn y Gwasanaeth Dysgu yn ymgymryd â'r dasg o gwblhau adolygiadau tymhorol o'r gwasanaeth tacsï ar y cyd â</p>

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyrifol	Sylwadau
						<p>phenaethiaid ysgol, Gwasanaethau Cymdeithasol ac eraill.</p> <p>Dilyniant Cyntaf 171805f1 - Mae trefniadau dros dro mewn lle ar gyfer gwasanaethau tacsï sy'n cludo disgyblion i ac o'r ysgolion cyn i'r modiwl "ONE" ddod yn fyw. Mae'r Adran Cludiant yn cadw gwybodaeth sydd yn ymwneud â chytundebau bysus. Derbyniwyd gwybodaeth y bydd disgyblion yn cael eu hadnabod ar gyfer ar bob cytundeb bws a bydd yn cael ei weithredu drwy'r modiwl "Transport One". Yn dilyn casglu data cyfredol, bydd yr Adran Addysg yn gwirio gyda'r ysgol ac uned pob tymor i sicrhau bod unrhyw newidiadau'n cael eu hamlygu mewn ffurf "sign off" gan bob ysgol.</p> <p>Mae'r ysgolion wedi adnabod person gyda'r cyfrifoldeb i arwain ar y gwaith i fonitro'r sefyllfa.</p> <p>Mae'r person sy'n arwain ar gyfer pob ysgol hefyd wedi derbyn cais gan yr Adran Addysg i hysbysu'r Gwasanaeth Dysgu'n syth pan nad oes angen darpariaeth mwyach, drwy hysbysu adrannau'r Cyngor a'r cwmnïau tacsï unigol.</p> <p>Cynhaliwyd ymarfer casglu data yn ystod tymor yr hydref 2017 gan yr Adran Addysg wirio pa blant oedd yn bresennol ar bob taith tacsï i ac o'r sefydliadau addysgol - mae hyn yn ofynnol i sicrhau bod cyfrifoldebau diogelu ac iechyd a diogelwch yn cael eu cwblhau.</p> <p>Diweddariad 30/08/18 - Ers Tachwedd 2017, mae proses wedi ei sefydlu rhwng Addysg a Chludiant</p>

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
						Ile mae pob cais am gludiant yn cael ei dderbyn gan swyddog penodol o fewn yr Adran Addysg trwy ffurflen gais penodol gan Addysg (sy'n cynnwys manylion rheini mewn argyfwng). Mae'r cais yn cael ei ystyried yn erbyn y polisi presennol ac, os yw'n cael ei awdurdodi, caiff ei anfon at swyddog penodol o fewn yr Adran Cludiant. Unwaith mae Cludiant wedi prosesu'r cais, caiff gwybodaeth cytundeb eu rhannu gydag Addysg (h.y. rhif cytundeb / gweithredwr) a chaiff ei ychwanegu i "Transport ONE". Pan mae angen diddymu cytundeb, caiff hyn ei wneud trwy ffurflen benodol (eto gan Addysg) sy'n cael ei rannu gydag Addysg / Cludiant. Yn ychwanegol, caiff manylion y cytundebau eu rhannu gyda'r ysgolion penodol ar sail dymhorol gan Addysg fel modd ychwanegol o fonitro.
Trawsnewid						
27	Safon Diogelwch y Diwydiant Cardiau Talu 066 2016/17	3.6 Nid yw sganiau rhwydwaith yn cael eu cynnal ar sail chwarterol gan werthwr sganio sydd wedi ei gymeradwyo yn unol â rhan 11.2 "PCI Security Standards Council PCI Quick Reference Guide". Mae risg y bydd gwendidau o fewn y rhwydwaith yn amharu ar ddiogelwch data.	21/09/16	30/04/18 wedi newid o 30/09/16	Rheolwr Gwasanaeth TG a Rheoli Perfformiad	Mae sganiau "PSN" o'r rhwydwaith yn cael eu cynnal yn flynyddol gan ddarparwr allanol. Nid yw data o'r cardiau'n cael ei gadw ar isadeiledd TG y Cyngor. TG i dderbyn sicrwydd gan y cwmni meddalwedd i gadarnhau eu bod yn cydymffurfio â'r Safonau. Cyfrifoldeb y Rheolwr Integreiddio Systemau Busnes TG yn ogystal. Bydd dilyniant yn cael ei gynnal yn ystod Hydref 2018.

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
Busnes y Cyngor						
28	Darpariaeth y Cyngor ar gyfer y Rheoliadau Cyffredinol Diogelu Data (GDPR) 171801	<p>1 Nid yw pob Pennaeth Gwasanaeth wedi adnabod ac asesu cydymffurfiaeth â'r Rheoliadau fel risg o fewn y gofrestr rig gwasanaeth.</p> <p>Mae risg bod gwasanaethau ddim yn asesu'r effaith o gydymffurfio â'r Rheoliadau arnynt, yn ychwanegol i beidio â chydymffurfio. Mae hefyd risg bod gwasanaethau ddim yn blaenoriaethu'r gwaith ar gyfer gweithredu a dangos eu bod yn cydymffurfio erbyn Mai.</p>	27/11/17	28/02/18	Pennaeth Busnes y Cyngor	<p>Penaethiaid Gwasanaeth i asesu capasiti eu gwasanaeth i ymdrin â'r gwaith i weithredu o fewn yr amserlen yn dilyn derbyn cam dau a thri o'r rhaglen waith (ar ôl wythnos 1 o Ionawr 2018) ac i gynnwys o fewn eu cofrestr risg a Chynllun Datblygu Gwasanaeth fel yn briodol.</p> <p>Gwaith dilyniant yn mynd rhagddo ar hyn o bryd. Cynnydd i'w gyflwyno ger bron y Pwyllgor nesaf.</p>
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd						
29	Ffioedd Rheolaeth Adeiladu – Arolwg a Gorfodaeth 061 2016/17	<p>1.1 Mae gweithdrefnau anffurfiol mewn lle ar gyfer ymdrin â ffioedd incwm Rheolaeth Adeiladu; nid yw'r gweithdrefnau wedi eu dyddio na chofnod o'r fersiwn na phryd mae'r adolygiad nesaf.</p> <p>Mae diffyg canllawiau ffurfiol, sy'n derbyn adolygiad ffurfiol, yn y cynyddu'r risg o ddiffyg cydymffurfiaeth gydag ymarferion disgwylidig, yn cynnwys prosesau rheolaeth fewnol, fydd o bosib yn arwain at wallau wrth brosesu, colled ariannol a / neu ddifrodi enw da'r Cyngor.</p>	12/08/16	31/12/17 wedi newid o 31/12/16	Arweinydd Tîm Rheolaeth Adeiladu	<p>Dim gweithdrefnau mewn lle sydd yn erbyn y codau sydd o fewn y Safonau Perfformiad Rheolaeth Adeiladu 2014.</p> <p>Dim ond un aelod o dîm gweinyddol, sydd yn annigonol pan fo gwyliau blynyddol neu salwch sy'n arwain at waith yn cael ei ddal yn ôl ac incwm yn sefyll.</p> <p>Ail Dilyniant 151661f2 - Esboniodd yr Arweinydd Tîm Rheolaeth Adeiladu bod gweithdrefnau anffurfiol mewn lle ar hyn o bryd a bod polisi addaliad ffurfiol wedi ei ddrafftio. Cytunwyd bydd gweithdrefnau casglu incwm yn cael ei gynnwys o fewn hwn a'i adolygu gan uwch reolwr i sicrhau eu bod yn gyflawn.</p>

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad / Mater / Risg	Dyddiad yr Argymhelliad	Dyddiad Targed y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
						Diweddariad 22/12/17 – Dogfen Gweithdrefnau Ad-daliad Rheolaeth Adeiladu wedi ei chreu. Nid yw'n cynnwys yr elfen casglu incwm.
30	Ffioedd Rheolaeth Adeiladu – Arolwg a Gorfodaeth 061 2016/17	2.8 Nid oes ffurflenni datganiad diddordeb ffurfiol wedi eu cwblhau gan yr adran; derbyniwyd sicrwydd bod swyddogion ddim yn derbyn gwaith o fewn ardal eu cartref. Mae diffyg gan swyddogion i ddatgan yn ffurfiol unrhyw ddiddordeb personol / datgan lletygarwch neu anrhegion yn tanseilio gonestrwydd y gwasanaeth.	12/08/16	31/11/17 wedi newid o 31/12/16	Arweinydd Tîm Rheolaeth Adeiladu	Diweddariad 29/03/17 – Mae ffurflen electronig ar gael i'w ddefnyddio ac mae staff wedi eu hatgoffa o Gôd Ymddygiad Swyddogion. Ail Ddilysiant 151661f2 - Staff heb gwblhau ffurflenni datganiad. Awgrymodd yr Arweinydd Tîm Rheolaeth Adeiladu, lle mae'r angen, y dylai ffurflen datganiad diddordeb gael ei gwblhau ar gyfer pob cais Rheolaeth Adeiladu i sicrhau bod y broses yn gyflawn a chywir.
Ysgolion						
31	Ysgol Gynradd Bodedern 029 2015/16	5.6.1 Dylai'r Corff Llywodraethu benodi'n ffurfiol archwiliwr ar gyfer Cronfa'r Ysgol a dylid cofnodi hyn yng nghofnodion y cyfarfod.	29/02/16	31/10/16	Pennaeth	Dim diweddariad wedi ei dderbyn.
32	Ysgol Gynradd Bodedern 029 2015/16	5.7.1 Dylai'r ysgol gofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn unol â Deddf Diogelu Data 1988.	29/02/16	31/03/16	Pennaeth	Dim diweddariad wedi ei dderbyn.
33	Ysgol Talwrn 030 2015/16	4.6.1 Dylid cynnal asesiad risg er mwyn nodi'r risgiau sy'n gysylltiedig wrth ymateb i'r larwm diogelwch.	15/03/16	31/03/16	Pennaeth	Dim diweddariad wedi ei dderbyn.
34	Ysgol Llanfair PG 057 2016/17	4.5.1 Dylid diweddar cofnodiadau gyrywyr yn flynyddol a dylai bob aelod o staff lenwi ffurflen – Datganiad ar gyfer Gyrwyr Cerbydau'r Cyngor neu Gerbydau Preifat.	15/06/16	30/06/16	Pennaeth	Dim diweddariad wedi ei dderbyn.

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
ADRODDIAD I:	PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU
DYDDIAD:	19 MEDI 2018
PWNC:	CYFRIFON TERFYNOL 2017/18
AELOD(AU) PORTFFOLIO:	CYNGHORYDD ROBIN W. WILLIAMS – DEILYDD PORTFFOLIO (ADNODDAU)
SWYDDOG(ION) ARWEINIOL:	R MARC JONES
SWYDDOG(ION) CYSWLLT:	BETHAN HUGHES OWEN / CLAIRE KLIMAZEWSKI 01248 752663 / 01248 751865 BethanOwen2@ynysmon.gov.uk ClaireKlimazewski@ynysmon.gov.uk
Natur a rheswm am adrodd	
Adroddiad ar Gyflwyno'r Datganiad Cyfrifon Terfynol, gyda sylwadau ar y prif faterion sy'n codi o'r Archwiliad o'r Cyfrifon	

1. Cefndir

- 1.1 Cafodd datganiad Cyfrifon drafft 2017/18 Cyngor Sir Ynys Môn ei gyflwyno i'w harchwilio ar 27 Mehefin 2018. Mae'r gwaith archwilio manwl wedi ei gwblhau i bob pwrpas erbyn hyn ac mae adroddiad yr Archwiliwr wedi ei gyflwyno ac mae nifer fechan o newidiadau a wnaed i'r drafft wedi eu hymgorffori yn y Cyfrifon.
- 1.2 Ar yr amod y bydd Cyngor Sir Ynys Môn yn eu cadarnhau, bydd y Cyfrifon yn cael eu llofnodi gan Bennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 a Chadeirydd y Cyngor a'u cyhoeddi ar ôl derbyn Barn yr Archwiliwr.

2. Ansawdd y Broses

- 2.1 Llwyddwyd unwaith eto i gwrdd a'r amserlen statudol ar gyfer cwblhau cyfrifon 2017/18.
- 2.2 Mae gwelliannau i'r broses archwilio a nodwyd y llynedd wedi parhau a rhoddwyd sylw prydlon i'r holl faterion a gododd yn ystod yr archwiliad.

3. Newidiadau i'r Cyfrifon

- 3.1 Mae'r manylion am y prif newidiadau i'r cyfrifon i'w gweld yn Adroddiad yr Archwiliwr yn Atodiad 3. Proseswyd yr holl ddiwygiadau yr oedd Deloitte wedi dweud bod angen eu hailddatgan ac maent wedi eu cynnwys yn y Datganiad Cyfrifon.
- 3.2 Mae'r newidiadau sylweddol â oedd angen eu gwneud i'r datganiadau drafft wedi eu cyfyngu'n bennaf i :-
- 3.2.1 Cysoni'r System Refeniw Tai yn anghywir ar lyfr cyfrifon y Cyngor dros y tair blynedd diwethaf, ac arweiniodd hyn at dan-adrodd y refeniw;
- 3.2.2 Roedd canrannau anghywir wedi cael eu defnyddio i ddechrau yn adroddiad y priswyr mewnol a arweiniodd at gyfrifiad anghywir o symiau ailbrisio asedau sefydlog;

3.2.3 Yn dilyn adolygiad pellach o'r gronfa wrth gefn a glustnodwyd ar gyfer safle tirlenwi Gwastraff Penhesgyn, nodwyd bod hyn yn bodloni'r meini prawf ar gyfer darpariaeth, ac felly mae darpariaeth wedi'i chodi o dan y taliadau. Mae'r gronfa wrth gefn a glustnodwyd wedi'i rhyddhau.

4. Argymhellion yr Archwiliwr

4.1 Mae'r Archwiliwr, yn dilyn eu gwaith trylwyr ar ein Datganiad Cyfrifon, wedi gwneud :-

Saith argymhelliad mewn perthynas a rheoli'r gyflogres a chyfrifo;
Dau argymhelliad mewn perthynas a Thechnoleg Gwybodaeth;
Pedwar argymhelliad mewn perthynas a Phrisio Asedau.

4.2 Mae'r argymhellion hyn wedi eu cynnwys yn Adroddiad yr Archwiliwr yn Atodiad 4

5. Argymhellion

5.1 Cynigir bod y Pwyllgor Archwilio'n argymhell i'r Cyngor Sir ei fod yn cadarnhau derbyn Datganiad y Cyfrifon ar gyfer 2017/18.

5.2 Bod y Pwyllgor Archwilio yn cymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac yn cyfeirio'r ddogfen at Arweinydd y Cyngor a'r Prif Weithredwr i'w llofnodi.

Cyngor Sir Ynys Môn 2017/18

Datganiad Cyfrifon Drafft 2017/18

Cynnwys

Cyfeirnod	Disgrifiad	Tudalen
	Adroddiad Naratif	1
	Datganiad O Gyfrifoldebau am y Datganiad Cyfrifon	14
	Adroddiad yr Archwiliwr Annibynnol	15
	Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	18
	Dadansoddiad Gwariant a Chyllido	19
	Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn	20
	Y Fantolen	21
	Datganiad Llif Arian	22
	Nodiadau i'r Cyfrifon	23
Nodyn 1a	Dadansoddiad Gwariant a Chyllido – Addasiadau Rhwng Sail Cyllido a Sail Gyfrifo	24
Nodyn 1b	Incwm Cylchrannol	25
Nodyn 2a	Safonau Cyfrifo a gyhoeddwyd ond nad ydynt eto wedi eu mabwysiadu	25
Nodyn 2b	Safonau Cyfrifo sydd wedi eu cyhoeddi a'u mabwysiadu	26
Nodyn 3	Barnau Allweddol wrth weithredu'r Polisiâu Cyfrifo	26
Nodyn 4a	Rhagdybiaethau a wnaed ynghylch ansicrwydd yn y dyfodol a phrif amcangyfrifon a ffynonellau eraill o ansicrwydd	27
Nodyn 4b	Addasiadau ar gyfer y cyfnod blaenorol, newidiadau mewn polisiâu cyfrifo ac amcangyfrifon a chamgymeriadau	28
Nodyn 5	Eitemau Sylweddol o Incwm a Gwariant	29
Nodyn 6	Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen	29
Nodyn 7	Addasiadau rhwng Sail Gyfrifo a Sail Cyllido dan Reoliadau	30
Nodyn 8	Cronfeydd Wrth Gefn a Glustnodwyd	32
Nodyn 9	Balansau Ysgolion	33
Nodyn 10	Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	33
Nodyn 11	Cronfeydd wrth Gefn Na Ellir Eu Defnyddio	33
Nodyn 12	Gwariant Gweithredol Arall	37
Nodyn 13	Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi	37
Nodyn 14	Incwm Treth a Grantiau Amhenodol	38
Nodyn 15	Asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar	39
Nodyn 16	Ymrwymadau Cyfalaf Sylweddol	41
Nodyn 17	Asedau Treftadaeth	41
Nodyn 18	Eiddo Buddsoddiad	43
Nodyn 19	Asedau Annirweddol	44
Nodyn 20	Gwariant Cyfalaf a Chyllido	45
Nodyn 21	Asedau a Ddelir i'w Gwerthu	46
Nodyn 22	Prydlesau	46
Nodyn 23	Rhestrau stoc	46
Nodyn 24	Dyledwyr	47
Nodyn 25	Arian Parod a Chywerthoedd Arian	47
Nodyn 26	Credydwyr	47
Nodyn 27	Darpariaethau	48
Nodyn 28	Llif Arian o Weithgareddau Gweithredol	49
Nodyn 29	Llif Arian o Weithgareddau Buddsoddi	49
Nodyn 30	Llif Arian o Weithgareddau Cyllido	50
Nodyn 31	Nodyn Ar Natur Y Gwariant	50

Cyfeirnod	Disgrifiad	Tudalen
Nodyn 32	Gweithrediadau Masnachol	50
Nodyn 33	Lwfansau Aelodau	51
Nodyn 34	Cydnabyddiaeth Ariannol i Swyddogion	51
Nodyn 35	Pecynnau Ymadael	53
Nodyn 36	Ffioedd Archwilio Allanol	53
Nodyn 37	Incwm Grantiau	54
Nodyn 38	Partïon Cysylltiedig	55
Nodyn 39	Cronfeydd Ymddiriedol	57
Nodyn 40	Cynllun Pensiwn Athrawon	58
Nodyn 41	Cynllun Pensiwn Buddiannau Diffiniedig Llywodraeth Leol	59
Nodyn 42	Rhwymedigaethau Wrth Gefn	65
Nodyn 43	Asedau Wrth Gefn	66
Nodyn 44	Offerynnau Ariannol	67
Nodyn 45	Natur a maint y risgiau sy'n deillio o offerynnau ariannol	69
Nodyn 46	Cyd-bwyllgorau	71
Nodyn 47	Troi Tai'n Gartrefi	72
Nodyn 48	Y Dreth Gyngor	72
Nodyn 49	Trethi Annomestig (TA)	73
Nodyn 50	Morwrol	74
Nodyn 51	Polisiâu Cyfrifo	75
Cyfrif Refeniw Tai	Cyfrif Refeniw Tai (CRT) - Datganiad Incwm a Gwariant - Datganiad Symudiadau ar Falans CRT - Nodiadau ar y CRT	97
Atodiad 1	Datgeliad Parti Cysylltiedig – Cynrychiolaeth Cydranddeiliaid gyda Sefydliadau Trydydd Parti	101
Atodiad 2	Geirfa	103
Atodiad 3	Llyfryddiaeth	111
	Datganiad Llywodraethu Blynyddol 2017/18	112

Adroddiad Naratif

Cyhoeddir y Datganiad Cyfrifon bob blwyddyn er mwyn rhoddi i etholwyr, trethdalwyr lleol, Aelodau'r Cyngor, gweithwyr a phartion eraill sydd â diddordeb, wybodaeth glir ynghylch sefyllfa ariannol y Cyngor. Nod yr adroddiad naratif hwn, sy'n rhan allweddol o'r cyfrifon, yw darparu canllawiau effeithiol i'r materion pwysicaf yr adroddir arnynt yn y cyfrifon. Gwneir hyn er mwyn darparu esboniad teg, cytbwys a hawdd i'w ddeall o sefyllfa ariannol y Cyngor ac i gynorthwyo i ddehongli'r datganiadau ariannol. Yn ogystal, mae'n cynnwys gwybodaeth ychwanegol am y Cyngor yn gyffredinol a'r prif ddylanwadau ar y datganiadau ariannol er mwyn darparu cyswllt rhwng gweithgareddau a heriau'r Cyngor a'r modd y mae'r rhain yn effeithio ar ei adnoddau ariannol.

Mae'r adroddiad naratif wedi'i strwythuro fel a ganlyn:-

1. Y Fframwaith Statudol
2. Gwybodaeth am Gyngor Sir Ynys Môn
3. Trosolwg a Datganiad o Berfformiad
4. Prif faterion o gyfrifon 2017/18
5. Esboniad o'r datganiadau ariannol

1. Y Fframwaith Statudol

Mae dyletswydd statudol ar y Cyngor i gymeradwyo a chyhoeddi Datganiad Cyfrifon. Mae'r tudalennau a ganlyn yn ymwneud â'r Datganiad Cyfrifon ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn am y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2018.

Daeth Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 i rym ar 31 Mawrth 2015, fel y cawsant eu diwygio gan Gyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) Rheoliadau 2018 am y flwyddyn gyfrifo 2015/16 a chyfnodau yn y dyfodol. Yn unol â'r Rheoliadau hyn, rhaid i Awdurdodau Lleol yng Nghymru baratoi Datganiad Cyfrifon yn unol â'r rheoliadau hyn ac arferion priodol.

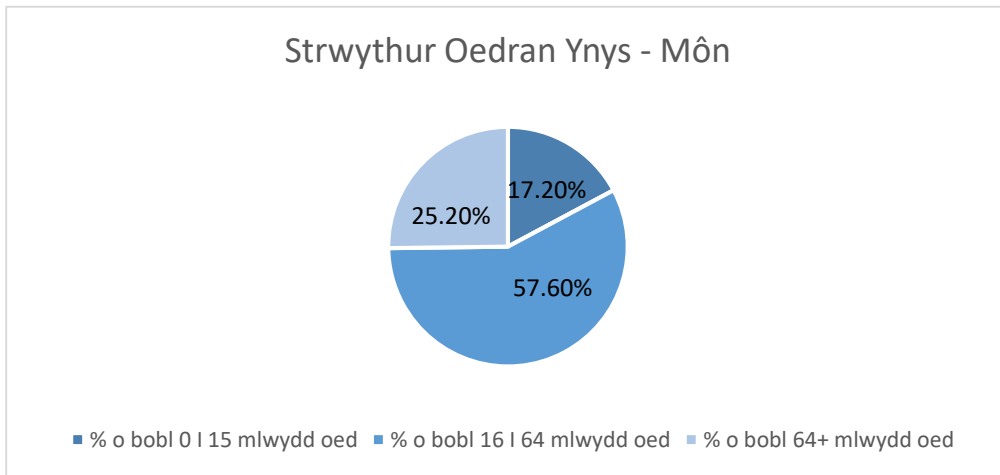
Mae Rheoliad 25 o Reoliadau Awdurdodau Lleol (Cyllid Cyfalaf a Chyfrifo) (Cymru) 2003 (OS2003/3239 (W.319), fel y cawsant eu diwygio) yn nodi arferion priodol ar gyfer paratoi Datganiad Cyfrifon. Mae'r arferion hyn yn cynnwys yn bennaf y Côd Ymarfer ar Gyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017/18 a'r Côd Ymarfer Adrodd ar Wasanaethau 2017/18 a gyhoeddwyd gan y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifeg (CIPFA), wedi eu cefnogi gan y Safonau Rhyngwladol ar gyfer Adrodd ar Faterion Ariannol (IFRS). Yn ogystal, mae'r naratif hwn yn cynnwys canllawiau o Lawlyfr Adrodd Ariannol Trysorlys Ei Mawrhydi (FReM), adrannau 5.2.1 i 5.2.10 fel yr anogir gan gôd CIPFA.

2. Gwybodaeth am Gyngor Sir Ynys Môn

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn awdurdod unedol sy'n gwasanaethu poblogaeth o 69,979, mae wedi'i leoli ar arfordir gogleddol Cymru ac mae'n ardal sy'n 276 milltir sgwâr. Ynys Môn yw'r ynys fwyaf yng Nghymru o bell ffordd a dyma'r seithfed ynys fwyaf ym Mhrydain. Ynys Môn hefyd yw'r ynys fwyaf ym Môr Iwerddon o ran maint a'r ail ynys fwyaf poblog.

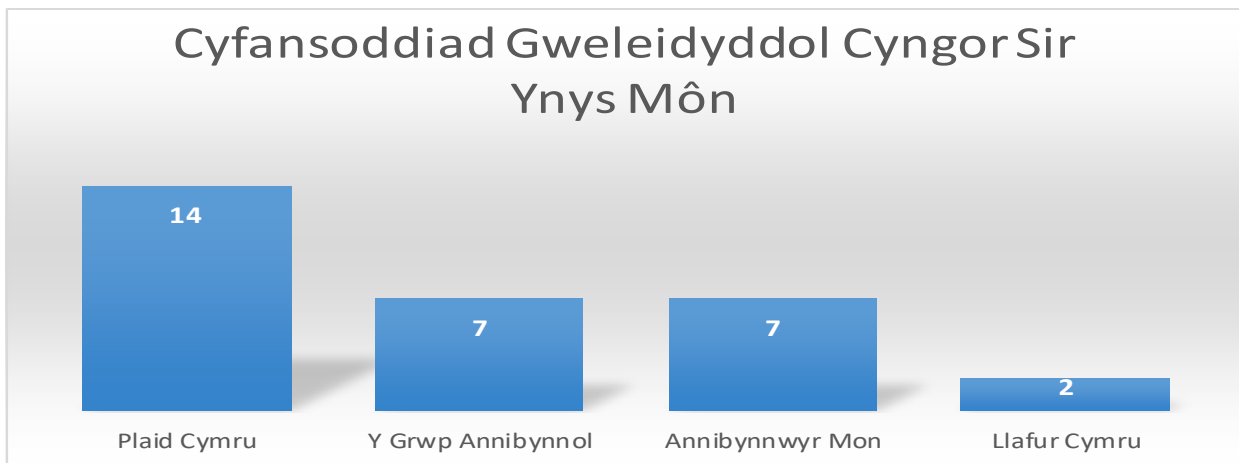
Mae gan Ynys Môn boblogaeth ychydig yn hŷn na chyfartaledd Cymru (20.4%) gyda 25.2% o'r boblogaeth dros 65 oed. Mae'r ffigur hwn yn adlewyrchiad o gynllun y Cyngor i gefnogi pobl i fyw'n dda ac am gyfnod hirach o amser.

Strwythur Oedran Ynys - Môn

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am sicrhau bod trigolion, busnesau ac ymwelwyr â'r Ynys yn cael amrywiaeth eang o wasanaethau. Mae'r rhain yn cynnwys addysg, diogelu plant ac oedolion bregus, gofal cymdeithasol, iechyd cyhoeddus, priffyrdd, hamdden, diwylliant, casglu gwastraff, cynllunio, gweinyddu tai, budd-daliadau, adfywio ac ymgysylltiad cymunedol. Yn ogystal â darparu gwasanaethau, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am gasglu trethi lleol ar ffurf y Dreth Gyngor a Threthi Annomestig ar ran Llywodraeth Cymru.

Mae'r Cyngor yn sefydliad a arweinir yn wleidyddol ac mae wedi mabwysiadu model Arweinydd a Chabinet. Mae ganddo 30 o aelodau etholedig sy'n cynrychioli 11 o wardiau aml-aelod ar draws y Sir. Yn dilyn yr etholiad ym Mai 2017 mae'r Cyngor wedi gweithredu o dan arweiniad Blaid Cymru a'r Grŵp Annibynnol. Mae dosbarthiad gwleidyddol y Cyngor fel ar 31 Mawrth 2018 i'w weld isod:-

3. Trosolwg

3.1 Datganiad gan Arweinydd y Cyngor

Fel Arweinydd y Cyngor, fy nghyfrifoldeb i yw sicrhau bod y garreg filltir bwysig o gynhyrchu'r Datganiad Cyfrifon Blynyddol yn cael ei chyflawni ar amser bob blwyddyn. Mae'r cyfrifon yn darparu llawer iawn o wybodaeth ariannol am y modd y cafodd y Cyngor ei ariannu a sut y gwariwyd yr arian hwnnw yn ystod 2017/18. Mae'n bwysig o ran atebolrwydd i'r Cyngor ddarparu'r wybodaeth hon ar gyfer preswylwyr, trethdalwyr lleol, busnesau sy'n talu trethi annomestig a chydranddeiliaid eraill gan gynnwys Llywodraeth Cymru.

Caiff y Cyngor ei gyllido drwy gymysgedd o arian gan Lywodraeth Cymru drwy'r Grant Cynnal Refeniw a chyfran y Cyngor o'r gronfa Trethi Annomestig, trethi lleol drwy'r Dreth Gyngor a ffioedd a'r taliadau a delir gan gwsmeriaid y Cyngor. Yn 2017/18, cyllideb net y Cyngor oedd £126.4m a daeth £33.5m o'r swm hwnnw o'r Dreth Gyngor. Roedd y cynnydd yn y Dreth Gyngor yn 2.5%. Am y tro cyntaf, cododd y Cyngor bremiwm ychwanegol o 25% ar y Dreth Gyngor ar eiddo a oedd wedi bod yn wag yn y tymor hir ac ar ail gartrefi. Cynhyrchodd hyn £949k o incwm ychwanegol o'r Dreth Gyngor.

Mae'r canlyniadau ar gyfer y flwyddyn yn arwydd o'r pwysau ariannol cynyddol y mae'r Cyngor yn ei wynebu. Y nifer gynyddol o blant sy'n derbyn gofal oedd y prif reswm am y gorwariant o £1.456m, er bod pwysau ar gyllidebau gwasanaethau eraill hefyd, Addysg yn bennaf. Y sefyllfa gyffredinol o ran refeniw ar ddiwedd y flwyddyn oedd £1.456m o ostyngiad yng nghronfa wrth gefn gyffredinol y Cyngor. Cyfanswm balans Arian Wrth Gefn Cyffredinol y Cyngor yw £6.899m. Arian Wrth Gefn Cyffredinol y CRT yw £7.380m, y mae balans o £1.869m ym malansau'r ysgolion a £7.601m mewn cronfeydd nodedig eraill ar 31 Mawrth 2018.

Mae'r dyfodol o ran ariannu'r sector cyhoeddus yn parhau'n ansicr, yn arbennig felly'r effaith a gaiff y penderfyniad o adael yr Undeb Ewropeaidd ar economi'r DU. Rhagwelir y bydd y cyllid y bydd y Cyngor yn ei gael gan lywodraeth ganolog yn parhau i leihau dros y tair blynedd nesaf ac mae Strategaeth Ariannol Tymor Canol y Cyngor wedi adnabod yr angen parhaus i leihau gwariant refeniw blynyddol dros y cyfnod hwn. Bydd cael lefel iach o gronfeydd wrth gefn a balansau yn helpu yn y tymor byr, ond nid yw'n ffynhonnell gyllido gynaliadwy. Felly, mae'r Cyngor wrthi'n adolygu'r holl wasanaethau y mae'n eu darparu ac yn edrych ar ddulliau amgen o'u darparu a fydd yn caniatáu i'r gwasanaethau barhau ond am lai o gost. Bydd hyn yn cynnwys gweithio mwy mewn partneriaeth â Chynghorau Tref a Chymuned, Sefydliadau Cymunedol a Gwirfoddol a'r Trydydd Sector.

2017/18 oedd fy mlwyddyn gyntaf fel Arweinydd ac mae cynlluniau'r Cyngor am y 5 mlynedd nesaf hyd at etholiadau nesaf y Cyngor Sir wedi eu hamlinellu yng Nghynllun y Cyngor. Er y bydd y sefyllfa ariannol yn cyfyngu'r hyn y gall y Cyngor ei gyflawni dros y blynyddoedd nesaf, mae'r Cynllun yn nodi ein hymrwymiad i 3 o amcanion allweddol a bydd buddsoddiad yn y dyfodol yn cael ei gyfeirio mewn modd a fydd yn sicrhau bod y Cynllun yn cael ei gyflawni. Mae'r Cyngor hefyd yn gweithio gyda Chynghorau eraill a phartneriaid ar draws Gogledd Cymru er mwyn sicrhau cyllid ychwanegol gan y Llywodraeth a fydd o gymorth i sicrhau twf economaidd ar draws y rhanbarth.

Ystyrir bod sefyllfa ariannol sefydliad yn ddangosydd allweddol o safon gyffredinol y llywodraethiant corfforaethol. Rwy'n hyderus y bydd y Cyngor, drwy reolaeth ariannol gadarn, yn parhau i fod yn arianol gryf a chynaliadwy yn y dyfodol.

Llinos Medi Huws
Arweinydd y Cyngor

Mai 2018

3.2 Pwrpas a gweithgareddau allweddol y Cyngor

Cymeradwywyd y Cynllun Corfforaethol gan y Cyngor 27 Medi 2017. Mae'n gynllun sy'n gosod targed y dylid gweithio tuag ato. Mae'n uchelgeisiol ond yn realistig.

Mae'r cynllun yn siapio'r broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel yn y Cyngor ac

- Mae'n gosod y fframwaith yr ydym yn ei ddefnyddio i gynllunio, gyrru a chyflawni ein gwasanaethau;
- Mae'n dylanwadu'r modd yr ydym yn siapio ein cyllideb yn flynyddol; ac
- Yn ein helpu i fonitro cynnydd ac asesu'r hyn yr ydym yn ei gyflawni'n flynyddol.

Y thema allweddol drwy'r cynllun yw'r uchelgais i gydweithio gyda'n cyd-ddinasyddion, cymunedau a phartneriaid er mwyn sicrhau gwasanaethau o ansawdd uchel a fydd yn gwella ansawdd bywyd pawb ar yr Ynys.

Dyma'r blaenoriaethau y mae'r Awdurdod wedi eu gosod iddo ei hun ar gyfer y cyfnod hwn:-

- Creu'r amodau er mwyn sicrhau y gall pawb gyflawni eu potensial yn y tymor hir;
- Cefnogi oedolion bregus a theuluoedd er mwyn eu cadw yn ddiogel, yn iach ac mor annibynnol â phosib;
- Gweithio mewn partneriaeth gyda'n cymunedau er mwyn sicrhau y gallant ymdopi'n effeithiol gyda newid a datblygiadau tra'n gwarchod ein hamgylchedd naturiol.

Mae'r cynllun wedi cael ei ddatblygu a'i siapio gan farn pobl leol, ein partneriaid a chan flaenoriaethau gwleidyddol lleol a chenedlaethol megis y Rhaglen Llesiant.

Mae gwasanaethau cyhoeddus ar draws Cymru a'r DU yn parhau i gynllunio ar gyfer toriadau yn y cyllid yr ydym yn ei dderbyn a bydd angen gwneud mwy o benderfyniadau anodd yn y dyfodol am y gwasanaethau yr ydym yn eu darparu a'r modd yr ydym yn eu darparu. Byddwn yn parhau i wneud y penderfyniadau hynny mewn ymgynghoriad â phobl leol ac er lles gorau Ynys Môn.

Bydd y Cyngor yn parhau i edrych ar ffyrdd o wella gwasanaethau, eu gwneud yn fwy effeithiol a sicrhau eu bod o'r ansawdd gorau. Mae'r gwelliannau hyn yn cynnwys parhau i foderneiddio'r modd yr ydym yn gweithio.

Mae sawl her o'n blaenau ond, drwy gydweithio â phobl a chymunedau Ynys Môn, fe wnawn ein gorau glas i gyflawni amcanion y cynllun newydd hwn.

3.2.1 Y Senario Ariannol

Fel pob Awdurdod Lleol arall yng Nghymru, rhaid i Gyngor Sir Ynys Môn reoli sefyllfa lle mae costau a'r pwysau ar wasanaethau'n cynyddu ond y cyllid sydd ar gael yn gostwng. Yn y cyd-destun hwn, mae angen i'r Cyngor reoli'r galw cynyddol am wasanaethau, pwysau chwyddiant, yr angen i fuddsoddi yn yr economi leol i hyrwyddo twf a'r dymuniad i wella gwasanaethau'n barhaus.

Mae'r Cyngor wedi ymateb i'r gostyngiad mewn cyllid drwy wneud arbedion sylweddol yn ystod y tair blynedd ddiwethaf ac mae'n parhau i geisio sicrhau, lle bynnag y mae hynny'n bosibl, y gwneir yr arbedion drwy wella effeithlonrwydd yn hytrach na thorri gwasanaethau. Adolygir Cynllun Ariannol Tymor Canol y Cyngor (MTFP) a'i adrodd arno i aelodau ym mis Medi a Chwefror bob blwyddyn er mwyn helpu i gynllunio sut y bydd y Cyngor yn rheoli ei gyllid gyda'r pwysau cyllidebol parhaus a'r risgiau cyllido. Mae MTFP diweddaraf y Cyngor (Medi 2018) yn rhagweld toriad posibl o 1% (£900k) ar gyfer 2019/20 o gyllid allanol amhenodol Llywodraeth Cymru. Byddai angen cynnydd o 2.6% yn Nhreth y Cyngor i wneud i fyny am y diffyg hwn. Mae pwysau cyllidebol cynyddol yn cynnwys: Cyflog Byw Cenedlaethol; Dyfarniad Cyflog Athrawon; Cynnydd yng Nghostau Pensiwn athrawon; galw sylweddol am wasanaethau statudol, yn enwedig Gofal Cymdeithasol Plant; costau refeniw sy'n deillio o'r Rhaglen Ysgolion 21ain Ganrif; gostyngiad mewn grantiau penodol a phwysau chwyddiant. Mae'r MTFP yn rhagweld y diffyg ariannol canlynol ar gyfer 2019/20 i 2021/22:

Bwlch Ariannu Rhagdybiedig

	2019/20 £ m	2020/21 £ m	2021/22 £ m
Y Gyllideb Sefydlog a Ragamcendir	136.72	140.63	144.87
Arbedion a Ddygwyd ymlaen	0.00	(4.98)	(7.04)
Cyllideb Sefydlog Ddiwygiedig	136.72	135.65	137.83
Amcangyfrif o'r Cyllid	131.74	133.59	135.53
Yr Arbedion Blynnyddol y bydd eu hangen	4.98	2.06	2.30
% yr Arbedion y mae eu hangen	3.64%	1.51%	1.67%

Mae'r arbedion sy'n ofynnol yn unol â'r rhagolygon yn yr MTFP cyfredol yn sylweddol gyda swm o £ 4.98m yn cael ei ragweld ar gyfer 2019/20 yn unig. Amcangyfrifir bod cyfanswm yr arbedion y bydd angen eu gwneud dros y cyfnod o dair blynedd yn £9.34m. Mae cyllid Llywodraeth Leol yng Nghymru yn y dyfodol yn ansicr iawn ac mae rhagweld lefelau cyllido ar gyfer y dyfodol yn anodd. Fodd bynnag, hyd yn oed os yw Llywodraeth Cymru yn rhyddhau arian ychwanegol ar gyfer llywodraeth leol, mae'n annhebygol y bydd unrhyw gynnydd yn ddigonol i bontio'r bwlch cyllido. Bydd angen gwneud toriadau sylweddol o hyd i gyllidebau yn ystod y tair blynedd nesaf. Felly, y prif elfennau y byddir yn canolbwyntio arnynt yn y Cynllun ariannol ar gyfer y Tymor Canol yw:-

- Ceisio trosglwyddo rhai o'r gwasanaethau a ddarperir i sefydliadau ac eithrio'r Cyngor, er enghraifft, i Gynghorau Tref a Chymuned neu'r Trydydd Sector;
- Creu cyrff eraill sy'n cael eu rheoli gan y Cyngor i ddarparu gwasanaethau ar gyfer rhai gwasanaethau anstatudol;
- Parhau i foderneiddio ac adolygu ysgolion;
- Rheoli'r galw am ofal cymdeithasol a pharhau i drawsnewid gofal i'r henoed trwy gyfleusterau gofal ychwanegol sy'n hyrwyddo annibyniaeth mewn modd a fydd yn lleihau lleoliadau gofal preswyl;
- Cynyddu'r taliadau a wneir i ddefnyddwyr gwasanaeth;
- Rhoi'r gorau i ddarparu rhai gwasanaethau anstatudol;
- Parhau i foderneiddio systemau gweinyddol y gwasanaethau a chynyddu nifer y trafodion a wneir gyda'r Cyngor ar-lein neu trwy AppMon;

- Cynyddu lefelau'r Dreth Gyngor uwchlaw'r rhagdybiaeth o 5% er mwyn cynhyrchu digon o arian i gydbwysu'r gyllideb refeniw. Ar hyn o bryd, treth gyngor y Cyngor yw'r 5ed isaf yng Nghymru.

Yn ogystal, mae balansau'r Cyngor wedi gostwng yn 2017/18 (£1.456m) a disgwylir iddynt ostwng gan lefel debyg yn 2018/19 oherwydd gorwariant yn bennaf yn y Gwasanaethau Plant. Mae'r tabl isod yn dangos y balansau wrth gefn ar gyfer 2015/16 i 2017/18 ac amcangyfrif ar gyfer 2018/19.

Cronfeydd Wrth Gefn y Cyngor 2015/16 i 2018/19

	2015/16 £ 'm	2016/17 £ 'm	2017/18 £ 'm	2018/19 £ 'm (rhagamcan)
Balansau Cyffredinol	8.89	8.35	6.95	4.75
Cronfeydd Wrth Gefn wedi'u Clustnodi	15.99	13.36	11.91	6.50
Balansau Ysgol	2.46	2.09	1.87	1.08
CYFANSWM	27.34	23.80	20.73	12.33

3.3 Llwyddiannau allweddol, materion a risgiau sy'n effeithio'r Cyngor

Yn ystod 2017/18, dechreuodd y gwaith ar y blaenoriaethau hyn a chyflawnwyd y cyflawniadau allweddol canlynol yn ystod y flwyddyn ariannol:-

1. Cwblhawyd gwaith ar ddwy ysgol gynradd newydd (Ysgol Cybi ac Ysgol Rhyd y Llan) o dan raglen ysgolion yr 21 ain ganrif Llywodraeth Cymru. Yn ystod y cyfnod hwn, roedd chwe ysgol gynradd fach yn cau gyda'r disgyblion yn trosglwyddo i ddwy ysgol newydd yn ystod 2017.
2. Mae gwaith wedi dechrau ar adnewyddu Ysgol Parc y Bont ac Ysgol Brynsincyn o dan raglen ysgolion ar gyfer yr 21 ain ganrif Llywodraeth Cymru. Disgwylir i gwblhau'r gwaith yn ystod 2018/19.
3. Mae'r gwaith o adeiladu Gofal Ychwanegol Llangefni gyda Landlord Cymdeithasol cofrestredig yn mynd rhagddo, a dyma ddechrau trawsnewid y ffordd y darperir Gofal Cymdeithasol i Oedolion. Bydd yr adeilad ar gael i drigolion o haf 2018.
4. Cwblhawyd Cam 1 o Neuadd y Farchnad yng Nghaerdybi ac mae arian wedi'i sicrhau i ymgymryd â cham 2. Bydd y gwaith a fydd yn cael ei wneud i gwblhau cam 2 yn dechrau yn 2018/19.
5. Er gwaethaf y gostyngiad parhaus mewn cyllid llywodraeth ganolog, cyflawnodd y Cyngor £2.44m o arbedion refeniw yn 2017/18 a nododd £2.52m pellach wrth osod cyllideb 2018/19. Er bod hyn wedi gofyn am gynnydd uwch na chwyddiant yn y dreth gyngor, mae'r hyn a geir ym Mand D Ynys Môn yn parhau i fod ymhlith yr isaf yng Nghymru.

6. Disgwyli'r y bydd y gostyngiad yn y Grant Cymorth Refeniw gan Lywodraeth Cymru yn parhau yn 2019/20 ac mae ansicrwydd yn parhau i fodoli am y sefyllfa y tu hwnt i 2019/20. Bydd hyn, ynghyd â'r galw cynyddol ar gyfer gwasanaethau, yn enwedig gofal cymdeithasol, yn rhoi'r Cyngor o dan bwysau ariannol sylweddol. Yn y gorffennol, mae'r Cyngor wedi gallu cynnal lefel uchel o falansau cyffredinol ond yn 2017/18 fe ddisgynnodd y lefelau hyn ac ar hyn o bryd nid ydynt ond ychydig yn uwch na'r isafswm a osodir gan y Cyngor. Wrth i'r pwysau ariannol gynyddu, mae'r risg y bydd y balansau hyn yn parhau i ostwng yn uchel ynghyd â'r risg na fyddant yn darparu'r lefel o sicrwydd ariannol sydd ei angen ar y Cyngor.
7. Mae niferoedd cynyddol y Plant sy'n derbyn Gofal a gofynion gofal cymdeithasol eraill yn risg sylweddol i falansau'r Cyngor o ganlyniad i gostau uchel y lleoliadau ar gyfer unigolion sydd ag anghenion dwys.
8. Gallai'r DU yn gadael yr Undeb Ewropeaidd arwain at nifer o risgiau. Ni fydd y Cyngor yn derbyn nawdd grant Ewropeaidd a does dim sicrwydd o gael unrhyw gyllid yn ei le. Gallai'r effaith ar yr economi o adael yr UE hefyd effeithio ar y Cyngor gan y bydd llai o dwf economaidd yn lleihau gallu Llywodraeth Cymru i gynyddu lefelau cyllid ar gyfer Llywodraeth Leol.
9. Mae gan Ynys Môn nifer o sefydliadau sector preifat mawr sy'n bwriadu buddsoddi'n drwm ar yr Ynys. Mae crynodeb o'r datblygiadau posibl i'w gweld ar y wefan <http://www.anglesey.gov.uk/business/energy-island-isle-of-anglesey-north-wales>. Mae pob un o'r datblygiadau hyn yn gyfle cyffrous i'r Ynys, yn enwedig mewn perthynas â chreu swyddi. Mae risg efallai na fydd rhai o'r cynigion hyn yn mynd yn eu blaenau a gallai hynny olygu bod cyfleoedd yn cael eu colli ar gyfer economi, ymwelwyr a dinasyddion Ynys Môn. Mae'r Cyngor yn gweithio mewn partneriaeth â nifer o'r sefydliadau hyn er mwyn cefnogi datblygiad y rhain o fewn pwerau a dyletswyddau'r Cyngor. Bydd y rhain yn cynorthwyo â chyflawniad blaenoriaethau allweddol y Cyngor megis datblygiad economaidd.
10. Mae'r Cyngor ar hyn o bryd yn gweithio mewn partneriaeth â'r 5 awdurdod arall yng Ngogledd Cymru ar y Bid Twf Gogledd Cymru. Bydd y bid, os yn llwyddiannus, yn denu dros £300m o fuddsoddiad gan Lywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru ynghyd â buddsoddiadau sector preifat. Fel gydag unrhyw brosiect ar raddfa fawr, mae risgiau ynghlwm â darparu'r prosiect ac ariannu unrhyw fenthycia sydd ei angen.

3.4 Crynodeb o Berfformiad

3.4.1 Gwariant Refeniw

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn nodi gwariant a chyllid y Cyngor yn unol â'r gofynion cyfrifo. Mae'r Cyngor yn mesur perfformiad ariannol yn erbyn gweithgaredd a gynlluniwyd ar ffurf cyfrifon rheoli'r Cyngor. Yn 2017/18, adroddwyd bod gan y Cyngor gorwariant o £1.78m yn erbyn gweithgaredd a gynlluniwyd o £126.2m (cyllideb net) a'i fod wedi llwyddo i sicrhau arbedion gwerth £1.704m. Mae'r tabl isod yn adlewyrchu'r gyllideb derfynol ar gyfer 2017/18 ac incwm a gwariant gwirioneddol yn ei herbyn.

Gwasanaethau	Cyllideb Blynnyddol £'000	Alldro £'000	Amrywiant £'000
Dysgu Gydol Oes	48,237	49,013	776
Gwasanaethau Oedolion	22,541	22,687	146
Gwasanaethau Plant	8,293	10,075	1,782
Tai	1,034	1,087	53
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	14,099	13,932	(167)
Rheoleiddio	4,275	4,329	54
Trawsnewid	3,932	3,745	(187)
Adnoddau	2,933	3,096	163
Busnes y Cyngor a Cyllid Corfforaethol	20,813	19,649	(1,164)
Cyfanswm Cronfa'r Cyngor	126.157	127,613	1,456

Effaith y gorwariant oedd bod y Cyngor wedi gostwng ei gronfeydd wrth gefn cyffredinol gan £1.456m.

Mae'r cyflwyniad uchod yn adlewyrchu'r modd y caiff costau eu categorio, eu monitro a'u rheoli yn y Cyngor. Mae'r Cyfrifon isod yn adrodd ar yr un gwariant ac incwm ond mewn ffurf gwahanol er mwyn cydymffurfio gyda'r gofynion allanol statudol o ran adrodd. Mae hyn yn cynnwys costau ychwanegol megis dibrisiant neu newidiadau yng ngwerth eiddo na fedrir, yn unol â'r rheoliadau, eu codi ar gronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio yn y flwyddyn.

3.4.2 Gwariant Cyfalaf

Mae'r rhaglen gyfalaf yn cefnogi amcan ehangach y Cyngor i ddarparu gwasanaethau ac i gefnogi twf economaidd. Yn 2017/18, cymeradwyodd y Cyngor Raglen Gyfalaf o £30.614m ar gyfer gwasanaethau ac eithrio tai a Rhaglen Gyfalaf o £9.889m ar gyfer y CRT. Dygwyd Ymrwymadau Cyfalaf gwerth £6.435m o 2016/17, gyda £1.758m yn ymwneud â rhaglen ysgolion yr 21 ain ganrif, £2.984m yn ymwneud â'r CRT a £1.693m yn ymwneud â'r gronfa gyffredinol. Yn ystod y flwyddyn ariannol, ychwanegwyd Cynlluniau pellach werth £5.734m i'r rhaglen a gafwyd eu cyllido'n bennaf trwy grantiau cyfalaf ychwanegol, heblaw am £2.566m a oedd yn cysylltiedig gyda thâl cyfartal a oedd wedi ei gyllido trwy fenthycu digefnogaeth ar ôl i'r Awdurdod dderbyn Cyfarwyddyd Cyfalafu. Daw hyn â'r gyllideb gyfalaf am 2017/18 i £52.672m.

Gwnaed cynnydd cyson gyda'r rhaglen yn ystod y flwyddyn a llwyddwyd i gyflawni 55.73% ohoni a disgwylir y bydd y cynlluniau sy'n weddill yn cael eu cyflawni yn ystod yr ychydig flynyddoedd nesaf.

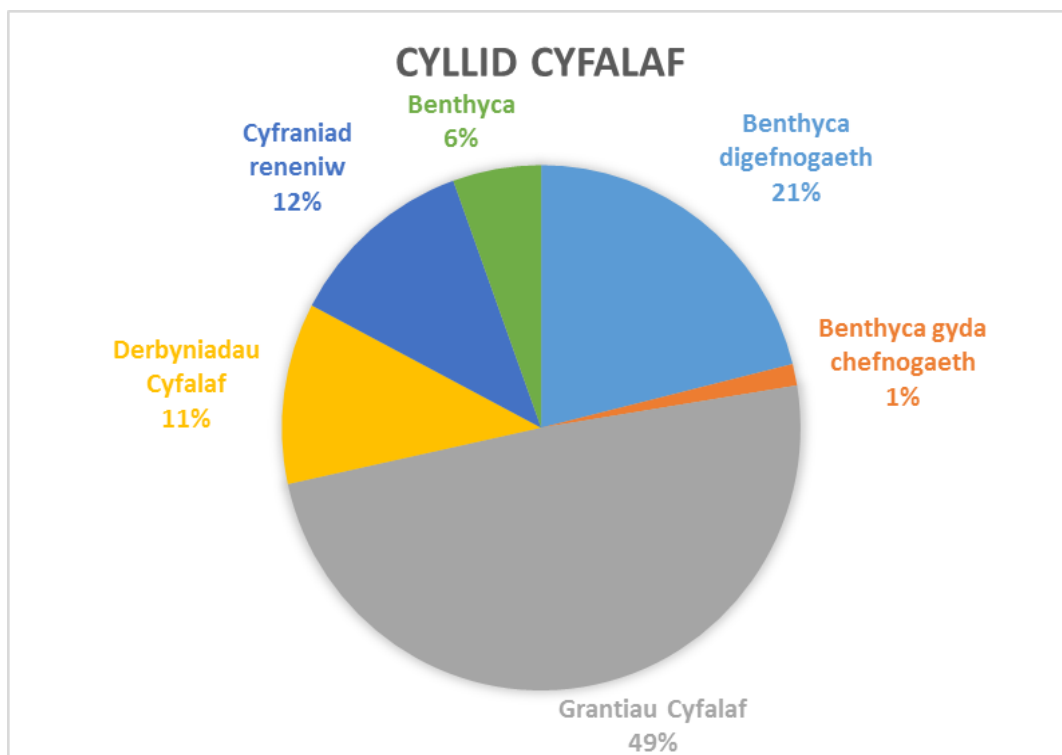
O'r cyfanswm gwariant hwn o £29.355m, cafodd £16.282m ei gyfalafu a'i ychwanegu at werth yr asedau ym Mantolen y Cyngor. Cafodd y gweddill ei godi i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr oherwydd roedd naill ai'n cefnogi asedau nad oedd ym mherchenogaeth uniongyrchol y Cyngor (£3.724m) neu ddim yn ychwanegu unrhyw werth at yr asedau cyfalaf (£9.349m). Yn y tabl isod, ceir dadansoddiad o'r gwariant sydd wedi cael ei gyfalafu:-

Cynllun	Swm (£'000)
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Cybi	978
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Rhyd Y Llan	2,161
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Parc Y Bont	550
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Bro Rhosyr/Aberffraw	1,540
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Llangefni: Corn Hir, Bodffordd a Henblas	4
System Cynllunio Newydd	15
Isadeiledd Strategol Llangefni	624
Isadeiledd Strategol Caergybi	11
Benthyca Darbodus Sirol Priffyrdd	895
Ffordd Gyswllt Llangefni	3,606
Lliniaru Llifogydd Biwmares	46
Goleuadau Stryd	896
Cyfalaf Diogelwch Ffyrdd	163
Cerbydau	365
'Telehandler'	66
Mân-Daliadau	537
TGCh - Trwyddedau Meddalwedd	116
TGCh - Storio'r Serfwyr	22
System CRM	89
TGCh – Isadeiledd Craidd	142
TGCh - Serfwyr Newydd	4
TGCh - Prosiectau	78
TGCh – Adnewyddu'r Bwrdd Gwaith	99
TGCh – System etifeddiaeth	19
Neuadd Farchnad, Caergybi	1,024
Canolfan Byron	152
System Gwybodaeth Gofal yn y Gymuned (CCIS)	31
Safle Preswyl i Sipsiwn a Theithwyr	119
Cerbydau - CRT	158
Prynu Eiddo	1,772
Cyfanswm	16,282

Mae'r tabl isod yn dadansoddi'r gwariant sydd wedu cael ei gyfalafu :-

Ariennir Gan:	£'000
Benthyca digefnogaeth	3,434
Benthyca gyda chefnogaeth	216
Grantiau cyfalaf	8,001
Derbyniadau cyfalaf	1,817
Cyfraniad refeniw	1,918
Benthyca	896
Cyfanswm	16,282

Nodyn ynghylch cyfleusterau benthyca cyfredol a benthyca cyfalaf yr Awdurdod

Ar 31 Mawrth 2018, roedd gan yr Awdurdod £117.029m o Fenthyciadau Allanol. Ar y pryd, roedd Gofyniad Cyllido Cyfalaf yr Awdurdod, sydd, yn ei hanfod, yn fodd o fesur angen sylfaenol y Cyngor i fenthycia, yn £136.866m. Yn y Datganiad ar Reoli'r Trysorlys am 2017/18, y Terfyn Benthycia awdurdodwyd gan y Cyngor oedd £170m, felly, mae'r Awdurdod yn gyfforddus o fewn ei drothwy benthyca.

Crynodeb o ffynonellau cyllido mewnol ac allanol sydd ar gael i'r Awdurdod gyflawni ei gynlluniau gwariant cyfalaf ac ymrwymadau ariannol eraill

Ar 31 Mawrth 2018, roedd ffynonellau cyllido mewnol yr Awdurdod yn cynnwys arian yn y banc gwerth £7.319m. Roedd £117.029m wedi ei fenthycia'n allanol a bydd angen benthyca allanol pellach er mwyn sicrhau y gall yr Awdurdod gyflawni ei gynlluniau gwariant cyfalaf yn y dyfodol.

3.4.3 Y Fantolen

Mae Mantolen y Cyngor yn dangos sefyllfa ariannol da ar ddiwedd 2017/18 gyda gwerth net o £183.2m, cynnydd o £18.38m o gymharu â llynedd a hynny'n bennaf oherwydd cynyddiadau yng ngwerth asedau nad ydynt yn gyfredol, megis Anheddau, Eiddo, Offer a Chyfarpar a'r ddwy ysgol 21ain ganrif newydd ddaeth yn weithredol yn ysgod y flwyddyn.

Mae manylion asedau a rhwymedigaethau tymor hir a tymor byr y Cyngor yn cael eu dangos yn y Fantolen fel ar 31 Mawrth 2018 ar dudalen 21.

Arian Wrth Gefn

Mae'r cynnydd o £18.38m yng ngwerth net y Cyngor a nodi'r uchod yn ganlyniad o cynnydd o £25.657m mewn arian wrth gefn na ellir eu defnyddio a gostyngiad o £7.276m mewn balansau a ellir eu defnyddio (gan gynnwys CRT).

4 Y Prif Faterion sy'n Effeithio ar Gyfrifon 2017/18

Gosododd y Cyngor gyllideb net o £126.2m ar gyfer 2017/18 i'w chyllido o gyfuniad o Incwm o'r Dreth Gyngor, Trethi Annomestig a grantiau cyffredinol. Roedd y gyllideb yn cynnwys gofyniad i sicrhau arbedion o £2.44m, a ymgorfforwyd yng nghyllidebau'r gwasanaethau unigol. Y canlyniad oedd gorwariant o £1.456m. Mae'r gorwariant yn cynnwys tan neu orwariant yn yr adrannau, arian wrth gefn ar gyfer digwyddiadau annisgwyl na chafodd ei ddefnyddio ac unrhyw eitemau unwaith-ac-am-byth eraill a nodwyd yn ystod y flwyddyn ariannol.

Pensiynau

Cynllun Pensiynau Athrawon - Mae athrawon a gyflogir gan y Cyngor yn aelodau o'r Cynllun Pensiwn Athrawon a weinyddir gan yr Adran Addysg. Mae'r cynllun yn rhoddi i athrawon fuddiannau penodol ar adeg eu hymddeoliad ac mae'r Cyngor yn cyfrannu tuag at y costau drwy wneud cyfraniadau yn seiliedig ar gyfran o gyflog pensiynadwy'r aelodau.

Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol - Fel rhan o delerau ac amodau cyflogi ei swyddogion a gweithwyr eraill, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad drwy fod yn rhan o Gronfa Pensiwn Gwynedd a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hwn yn gynllun a gyllidir, sy'n golygu bod y Cyngor a'r gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa wedi ei glandro ar lefel y bwriedir iddi falansio'r ymrwymadau pensiwn gydag asedau buddsoddi. Ni fydd buddiannau yn daladwy mewn gwirionedd hyd oni fydd gweithwyr yn ymddeol ond mae'r Cyngor wedi ymrwymo i wneud y taliadau i'r Gronfa Pensiwn y mae angen eu datgelu ar yr adeg y bydd y gweithwyr yn ennill eu buddiannau i'r dyfodol.

Mae'r hinsawdd economaidd gyfredol yn parhau i gael effaith ar yr Ymrwymiad Pensiwn net. Mae un o'r newidiadau ar y Fantolen yn ymwneud â chronfa wrth gefn y Cyngor ar gyfer pensiynau, lle mae ymrwymiad y Cyngor wedi gostwng o £105.508m i £102.188m, gostyngiad o £3.32m. Mae'n bwysig nodi bod gostyngiad yn yr ymrwymiad yn y sefyllfa pensiwn yn seiliedig ar brisiadau actiwaraid. Caiff taliadau gwirioneddol y Cyngor i'r Gronfa Pensiwn eu hadolygu bob tair blynedd fel rhan o'r prisiad o'r Gronfa Pensiwn a gynhelir bob tair blynedd. Yna, penderfynir ar strategaeth fuddsoddi sy'n anelu at adennill unrhyw ddiffyg dros gyfnod y bydd Actiwari'r Gronfa Pensiwn (Hymans Robertson LLP) yn penderfynu arno.

Cwblhawyd y prisiad diweddaraf yn 2016 ac fe nodwyd bwlch cyllido hanesyddol o £ 3.882m ar gostau pensiwn. Roedd hwn i fod i gael ei ariannu dros y cyfnod o dair blynedd rhwng 2017/18 i 2019/20 trwy gynnydd yng nghanran cyfraniad y cyflogwyr i Gronfa Pensiwn Gwynedd. Fe nodwyd y gallai'r Cyngor arbed tua £ 200k pe bai taliad ymlaen llaw yn cael ei wneud yn lle hynny, gan y byddai hyn yn cynyddu incwm buddsoddiad i'r gronfa ac yn lleihau atebolrwydd pensiwn y Cyngor yn ôl swm y taliad ymlaen llaw. Felly, fe wnaeth y Cyngor dalu ymlaen llaw swm o £3.666m ym mis Ebrill 2017. Mae hyn wedi'i gyfrif amdano yn y datganiadau ariannol isod a'r nodiadau perthnasol.

Mae'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn dangos y buddiannau pensiwn a gafwyd yn y flwyddyn wedi eu haddasu yn ôl yr angen i adlewyrchu'r rhan honno o'r costau pensiwn nad ydynt yn cael eu talu gan Drethdalwyr y Cyngor.

Darpariaethau

Roedd cyfanswm darpariaethau'r Cyngor yn werth £5.462m ar 1 Ebrill 2017. Yn ystod y flwyddyn, gostyngodd y balans gan £0.136m i £5.326m. Mae'r gostyngiad yn ymwneud yn bennaf â gwrthdroi'r ddarpariaeth am gyflog cyfartal o £2.663m. Mae'r costau hyn wedi cael eu hariannu o gyfalaf yn hytrach yn dilyn cymeradwyaeth gan Lywodraeth Cymru. Gostyngwyd y ddarpariaeth yswiriant i £0.265m yn unol â'r angen a amcangyfrifwyd. Crëwyd tair darpariaeth tymor byr newydd yn ystod y flwyddyn, sef cyfanswm o £0.430m, er mwyn darparu ar gyfer costau disgwylidig yn y dyfodol a allai godi o rwymedigaeth yn y gorffennol. Mae darpariaeth Penhesgyn wedi ei gynyddu £2m ac wedi'i ariannu gan gronfa wrth gefn Penhesgyn.

Gwelir manylion y symudiadau yn y darpariaethau yn nodyn 27 y Cyfrifon.

5. Eglurhad o'r Datganiadau Ariannol

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn nodi manylion incwm a gwariant y Cyngor ar gyfer blwyddyn ariannol 2017/18 a'i Fantolen ar 31 Mawrth 2018. Mae'r datganiadau hyn yn cynnwys y Gronfa Gyffredinol a'r Cyfrif Refeniw Tai (CRT). Ynddynt, nodir cyfrifoldebau'r Cyngor a Phennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) y Cyngor, sef Swyddog Adran 151 dynodedig y Cyngor.

Datganiadau Ariannol Craidd:-

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cynnwys y datganiadau ariannol craidd, sef:-

1. **Y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES)** – sy'n dangos y gost cyfrifo o ddarparu gwasanaethau yn ystod y flwyddyn, gan ddefnyddio arferion cyfrifo a dderbynnir yn hytrach na'r swm fydd yn cael ei gyllido o'r trethi.
2. **Dadansoddiad Gwariant a Chyllido (EFA)**– sy'n dangos y wybodaeth yn y CIES ond, yn ogystal, mae'n darparu addasiadau cyfrifo sydd yn cael eu canslo allan yn Nodyn 7 er mwyn sicrhau nad yw'r addasiadau yma'n cael ei cyllido gan Drethdalwyr y Dreth Gyngor. Mae'r golofn gyntaf o'r Dadansoddiad Gwariant a Chyllido yn darparu gwir effaith perfformiad ariannol y flwyddyn ar falansau ac arian wrth gefn y Cyngor a'r CRT.
3. **Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn (MIRS)** - sy'n dangos y symudiad yn ystod y flwyddyn yn y gwahanol gronfeydd wrth gefn sydd gan y Cyngor, wedi ei ddadansoddi yn ôl arian wrth gefn y gellir ei ddefnyddio ac arian wrth gefn nad yw ar gael i'w ddefnyddio. Mae'r datganiad yn dangos cost wirioneddol darparu gwasanaethau'r Awdurdod a'r modd y caiff y costau hyn eu cyllido o'r gwahanol gronfeydd wrth gefn.
4. **Y Fantolen** - sy'n nodi gwerth yr asedau a'r rhwymedigaethau a gydnabyddir gan yr Awdurdod ar ddyddiad y Fantolen. Caiff asedau net eu cyfatebu gan yr arian wrth gefn sydd gan yr Awdurdod.
5. **Datganiad Llif Arian** – sy'n dangos y newidiadau o ran arian a chywerthoedd arian y Cyngor yn ystod cyfnod yr adroddir arno.
6. **Y Nodiadau** – y nodiadau i'r Datganiadau Ariannol craidd sy'n darparu mwy o fanylion am bolisiau cyfrifo'r Cyngor a'r eitemau sydd wedi eu cynnwys yn y datganiadau.

Datganiadau Ariannol Atodol

1. **Datganiad o Gyfrifoldebau am y Datganiad Cyfrifon** – egluro cyfrifoldebau'r Cyngor a'r Swyddog Adran 151.

2. Mae'r **Cyfrif Refeniw Tai (CRT)** yn gofnod o wariant refeniw ac incwm sy'n ymwneud â stoc dai'r Cyngor. Ei brif bwrpas yw sicrhau bod y gwariant ar reoli tenantiaethau a chynnal a chadw anheddau'n cael ei gydbwyso gan y rhenti a godir ar denantiaid. Mae'r Cyfrif Refeniw Tai wedi cael ei glustnodi'n benodol i'r pwrpas hwnnw o Gronfa Gyffredinol y Cyngor.
3. **Barn yr Archwiliwr** – Fel Archwilydd Allanol penodedig y Cyngor gan Archwiliwr Cyffredinol Cymru, bydd Deloitte LLP yn cynnal yr archwiliad statudol ar ran yr Archwiliwr Cyffredinol wedi i'r Swyddog Adran 151 lofnodi a dyddio'r Datganiad Cyfrifon. Byddant wedyn yn cyhoeddi barn ynghylch a oes angen eu haddasu neu beidio. Y dyddiad cau ar gyfer y farn hon yw 30 Medi wedi i'r flwyddyn ddod i ben.
4. **Newidiadau mewn Polisi Cyfrifo**
Nid oes angen gwneud unrhyw newidiadau o bwys i'r driniaeth gyfrifo ar gyfer 2017/18.

Daw'r Datganiad Cyfrifon i ben gyda'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol (AGS) 2017/18. Mae hwn i'w weld ar dudalen 112 i dudalen 139. Mae'r AGS yn rhoi trosolwg o fframwaith llywodraethu'r Cyngor. Mae hefyd yn darparu crynodeb o adroddiadau ac adolygiadau sy'n rhoi sylwadau ar faterion llywodraethu a pherfformiad sy'n ymwneud â'r Cyngor.

DATGANIAD O GYFRIFOLDEBAU AM Y DATGANIAD CYFRIFON

Cyfrifoldebau Cyngor Sir Ynys Môn

Mae'n ofynnol i Gyngor Sir Ynys Môn:-

- wneud trefniadau ar gyfer gweinyddu ei faterion ariannol yn briodol a sicrhau fod gan un o'i swyddogion y cyfrifoldeb am weinyddu'r materion hynny. Yn y Cyngor hwn, y swyddog yw'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) sydd hefyd wedi'i ddynodi'n Swyddog Adran 151;
- reoli ei faterion er mwyn sicrhau defnydd economaidd, effeithlon ac effeithiol o adnoddau ac i ddiogelu ei asedau;
- gymeradwyo'r Datganiad Cyfrifon.

Cyfrifoldebau'r Swyddog Adran 151

Y Swyddog Adran 151 sydd yn gyfrifol am baratoi Datganiad Cyfrifon y Cyngor yn unol â'r ymarferion priodol fel y gosodir yn y Côd Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifo Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig ("Y Côt").

Wrth baratoi'r Datganiad Cyfrifon hwn, mae'r Swyddog Adran 151 wedi:-

- dewis polisiau cyfrifo priodol ac yna eu defnyddio'n gyson;
- ffurfio barnau a gwneud amcangyfrifon a oedd yn rhesymol a darbodus;
- cydymffurfio â Chôt Ymarfer Awdurdod Lleol CIPFA.

Hefyd, mae'r Swyddog Adran 151 wedi:-

- cadw cofnodion cyfrifo priodol ac amserol;
- cymeryd camau rhesymol i ddarganfod a gwarchod rhag twyll ac unrhyw afreoleidd-dra arall.

Tystysgrif

Tystiaf fod y Datganiad Cyfrifon yma yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar y dyddiad cyfrifo a'i incwm a'i wariant am y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2018.

Llofnodwyd:

Richard Marc Jones CPFA

PENNAETH SWYDDOGAETH (ADNODDAU) A SWYDDOG ADRAN 151

Llofnodwyd:

Cynghorydd Dylan Rees

CADEIRYDD CYNGOR SIR YNYS MÔN

Dyddiedig: 25 Medi 2018

Adroddiad archwilio arfaethedig yr Archwilydd Cyffredinol i Aelodau Cyngor Sir Ynys Môn

Rwyf wedi archwilio datganiadau ariannol a nodiadau cysylltiedig Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2018 o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.

Mae datganiadau ariannol Cyngor Sir Ynys Môn yn cynnwys y Datganiad Symud Cronfeydd wrth Gefn, y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, y Fantolen, y Datganiad Llif Arian Parod, y Datganiad Symud ar y Cyfrif Refeniw Tai a Datganiad Incwm a Gwariant y Cyfrif Refeniw Tai a'r nodiadau cysylltiedig, gan gynnwys crynodeb o bolisiau cyfrifyddu pwysig.

Y fframwaith adrodd ariannol a gymhwyswyd wrth eu paratoi yw'r gyfraith berthnasol a'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017-18 sy'n seiliedig ar y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (IFRS).

Yn fy marn i, mae'r datganiadau ariannol:

- yn rhoi darlun gwir a theg o sefyllfa ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar 31 Mawrth 2018 a'i incwm a'i wariant am y flwyddyn a ddaeth i ben bryd hynny; ac
- wedi'u paratoi'n briodol yn unol â'r gofynion deddfwriaethol a'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017-18.

Sail y farn

Cynhaliais fy archwiliad yn unol â'r gyfraith berthnasol a'r Safonau Archwilio Rhyngwladol yn y DU (ISAs (DU)). Caiff fy nghyfrifoldebau o dan y safonau hyn eu disgrifio ymhellach yn adran cyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol yn fy adroddiad. Rwy'n annibynnol ar y cyngor yn unol â'r gofynion moesegol sy'n berthnasol i'm harchwiliad o'r datganiadau ariannol yn y DU, yn cynnwys Safon Foesegol y Cyngor Adrodd Ariannol, ac rwyf wedi cyflawni fy nghyfrifoldebau moesegol eraill yn unol â'r gofynion hyn. Credaf fod y dystiolaeth archwilio rwyf wedi'i chael yn ddigonol ac yn briodol i ddarparu sail i'm barn.

Casgliadau yn ymwneud â busnes gweithredol

Nid oes gennyf unrhyw beth i'w nodi o ran y materion canlynol y mae Safonau Archwilio Rhyngwladol y DU yn ei gwneud yn ofynnol i mi gyflwyno adroddiad i chi arnynt os bydd yr amgylchiadau canlynol yn berthnasol:

- nid yw'r defnydd o sail gyfrifyddu busnes gweithredol wrth baratoi'r datganiadau ariannol yn briodol; neu
- nid yw'r swyddog ariannol cyfrifol wedi datgelu yn y datganiadau ariannol unrhyw ansicrwydd perthnasol a nodwyd a all fwrw amheuaeth sylweddol ar allu Cyngor Sir Ynys Môn i barhau i fabwysiadu sail gyfrifyddu busnes gweithredol am gyfnod o ddeuddeg mis o leiaf o'r dyddiad pan awdurdodir cyhoeddi'r datganiadau ariannol.

Gwybodaeth arall

Mae'r swyddog ariannol cyfrifol yn gyfrifol am y wybodaeth arall yn yr adroddiad blynyddol a chyfrifon. Mae'r wybodaeth arall yn cynnwys y wybodaeth yn yr adroddiad blynyddol, heblaw am y datganiadau ariannol a'm hadroddiad fel archwilydd arnynt. Nid yw fy marn am y datganiadau ariannol yn cwmpasu'r wybodaeth arall ac, ar wahân i'r graddau a nodir yn benodol yn ddiweddarach yn fy adroddiad, nid wyf yn mynegi unrhyw fath o gasgliad sicrwydd ar hynny.

Mewn cysylltiad â'm harchwiliad o'r datganiadau ariannol, fy nghyfrifoldeb yw darllen y wybodaeth arall er mwyn nodi anghysondebau perthnasol â'r datganiadau ariannol archwiliedig a nodi unrhyw wybodaeth sy'n ymddangos fel petai'n berthnasol anghywir ar sail y wybodaeth a ddaeth i law wrth i mi gyflawni'r archwiliad neu sy'n berthnasol anghyson â'r wybodaeth honno. Os dof yn ymwybodol o unrhyw gamddatganiadau neu anghysondebau perthnasol amlwg, ystyriaf y goblygiadau i'm hadroddiad.

Adrodd ar ofynion eraill

Barn ar faterion eraill

Yn fy marn i, yn seiliedig ar y gwaith a wnaed yn ystod fy archwiliad:-

- mae'r wybodaeth a geir yn yr Adroddiad Naratif ar gyfer y flwyddyn ariannol y paratowyd y datganiadau ariannol ar ei chyfer yn gyson â'r datganiadau ariannol ac mae'r Adroddiad Naratif wedi ei baratoi yn unol â'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017-18;
- mae'r wybodaeth a roddwyd yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol ar gyfer y flwyddyn ariannol y paratowyd y datganiadau ariannol ar ei chyfer yn gyson â'r datganiadau ariannol ac mae'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol wedi'i baratoi yn unol â chanllawiau.

Materion y cyflwynaf adroddiad arnynt drwy eithriad

Yn sgil gwybodaeth a dealltwriaeth o'r cyngor a'i amgylchedd a gafwyd yn ystod yr archwiliad, nid wyf wedi nodi unrhyw gamddatganiadau perthnasol yn yr Adroddiad Naratif.

Nid oes gennyf unrhyw beth i'w nodi o ran y materion canlynol, y cyflwynaf adroddiad i chi arnynt os bydd yr amgylchiadau canlynol yn berthnasol, yn fy marn i:

- ni chadwyd cofnodion cyfrifyddu digonol;
- nid yw'r datganiadau ariannol yn gyson â'r cofnodion a'r ffurflenni cyfrifyddu; neu
- nid wyf wedi derbyn yr holl wybodaeth ac esboniadau sydd eu hangen arnaf ar gyfer fy archwiliad.

Tystysgrif cwblhau archwiliad

Ar dystiaf fy mod wedi cwblhau'r archwiliad o gyfrifon Cyngor Sir Ynys Môn yn unol â gofynion Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a Chod Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Cyfrifoldebau

Cyfrifoldebau'r swyddog ariannol cyfrifol am y datganiadau ariannol

Fel yr esbonnir yn fanylach yn y Datganiad o Gyfrifoldebau ar gyfer y Datganiad Cyfrifon a nodir ar dudalen 14, mae'r swyddog ariannol cyfrifol yn gyfrifol am baratoi'r datganiad cyfrifon, sy'n rhoi darlun gwir a theg, ac am y fath reolaeth fewnol ag sy'n angenrheidiol ym marn y swyddog ariannol cyfrifol i allu paratoi datganiadau cyfrifon heb unrhyw gamddatganiadau perthnasol, boed hynny drwy dwyll neu wall.

Wrth baratoi'r datganiad cyfrifon, mae'r swyddog ariannol cyfrifol yn gyfrifol am asesu gallu'r cyngor i barhau fel busnes gweithredol, gan ddatgelu fel y bo'n gymwys, faterion sy'n ymwneud â'r busnes gweithredol a defnyddio sail cyfrifyddu busnes gweithredol oni thybir nad yw'n briodol.

Cyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol

Fy amcanion yw cael sicrwydd rhesymol ynghylch p'un a yw'r datganiadau ariannol gyda'i gilydd yn rhydd o gamddatganiad perthnasol, boed hynny drwy dwyll neu wall, a chyhoeddi adroddiad archwilio sy'n cynnwys fy marn. Mae sicrwydd rhesymol yn lefel uchel o sicrwydd, ond nid yw'n gwarantu y bydd archwiliad a gynhelir yn unol â Safonau Archwilio Rhyngwladol y DU bob amser yn canfod camddatganiadau pan maent yn bodoli. Gall camddatganiadau ddeillio o dwyll neu wall ac fe'u hystyrir yn berthnasol os, yn Tudalen 14 a 15 - Adroddiad ar yr Archwiliad o Ddatganiadau Ariannol – Cyngor Sir Ynys Môn neu yn y cyfanswm y gellid disgwyl iddynt yn rhesymol ddylanwadu ar benderfyniadau economaidd defnyddwyr a wneir ar sail y datganiadau ariannol hyn.

Ceir disgrifiad pellach o gyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol ar wefan y Cyngor Adrodd Ariannol yn www.frc.org.uk/auditorsresponsibilities. Mae'r disgrifiad hwn yn rhan o'm hadroddiad archwilio.

Anthony J Barrett

24 Heol y Gadeirlan

Dros ac ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru

Caerdydd

27 Medi 2018

CF11 9LJ

DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR AM Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN AR 31 MAWRTH 2018

Dengys y datganiad hwn gostau cyfrifo yn ystod y flwyddyn mewn perthynas â darparu gwasanaethau yn unol ag arferion cyfrifo a dderbynnir yn gyffredinol, yn hytrach na'r symiau a gyllidir o'r trethi. Mae'r Cyngor yn codi trethi i gwrdd â gwariant yn unol â rheoliadau; gall hyn fod yn wahanol i'r gost gyfrifyddol. Ceir darlun o'r sefyllfa o ran trethi yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

2017/18			Gwasanaethau	Nodyn	2016/17		
Gwariant Gros £'000	Incwm Gros £'000	Gwariant Net £'000			Gwariant Gros £'000	Incwm Gros £'000	Gwariant Net £'000
82,552	(14,508)	68,044	Dysgu Gydol Oes		64,482	(13,974)	50,508
34,329	(10,505)	23,824	Gwasanaethau Oedolion		32,130	(9,054)	23,076
10,388	(710)	9,678	Gwasanaethau Plant		8,902	(466)	8,436
4,647	(3,768)	879	Tai		5,993	(3,906)	2,087
29,430	(8,404)	21,026	Priffydd, Eiddo a Gwastraff		29,431	(7,625)	21,806
12,529	(5,950)	6,579	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd		11,694	(6,284)	5,410
7,432	(209)	7,223	Trawsnewid		4,433	(223)	4,210
28,097	(19,815)	8,282	Adnoddau		28,461	(19,598)	8,863
2,182	(353)	1,829	Busnes y Cyngor		1,994	(458)	1,536
2,541	(707)	1,834	Costau Corfforaethol a Democrataidd		2,321	(194)	2,127
596	(9)	587	Rheolaeth Corfforaethol		892	(11)	881
3,724	-	3,724	Costau heb eu ddsbarthu		97	-	97
10,841	(16,778)	(5,937)	Cyfrif Refeniw Tai (CRT)		10,137	(16,285)	(6,148)
229,288	(81,716)	147,572	Diffyg ar weithrediadau sy'n parhau		200,967	(78,078)	122,889
		23,148	Gwariant gweithredu arall	12			23,042
		8,628	Incwm a gwariant cyllido a buddsoddi	13			8,861
		(146,749)	Trethiant ac incwm grant amhenodol	14			(145,252)
		32,599	Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau				9,540
		(41,122)	Gwarged ar ailbriso asedau nad ydynt yn gyfredol	11c, 15 & 17			(7,631)
		(9,858)	Ailfesur y rhwymedigaeth Pensiwn Net	11ch & 41			7,333
		(50,980)	Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall				(298)
		(18,381)	Cyfanswm Incwm a Gwariant Cynhwysfawr				9,242

Tudalen 107

DADANSODDIAD GWARIANT A CHYLLIDO 2017/18

Tudalen 108

2017/18			Gwasanaethau	2016/17		
Gwariant Net a godir i'r Gronfa Cyffredinol a Balansau'r CRT £'000	Addasiadau rhwng Sail Cyllido a Sail Cyfrifo £'000	Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr £'000		Gwariant Net a godir i'r Gronfa Cyffredinol a Balansau'r CRT £'000	Addasiadau rhwng Sail Cyllido a Sail Cyfrifo £'000	Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr £'000
46,952	21,092	68,044	Dysgu Gydol Oes	46,832	3,676	50,508
22,519	1,305	23,824	Gwasanaethau Oedolion	22,379	697	23,076
9,926	(248)	9,678	Gwasanaethau Plant	8,955	(519)	8,436
724	155	879	Tai	1,087	1,000	2,087
16,437	4,589	21,026	Priffydd, Eiddo a Gwastraff	17,631	4,175	21,806
3,739	2,840	6,579	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	3,954	1,456	5,410
4,038	3,185	7,223	Trawsnewid	3,897	313	4,210
7,998	284	8,282	Adnoddau	8,788	75	8,863
1,689	140	1,829	Busnes y Cyngor	1,536	-	1,536
2,142	(308)	1,834	Costau Corfforaethol a Democraataidd	2,495	(368)	2,127
587	-	587	Rheolaeth Corfforaethol	881	-	881
3,464	260	3,724	Costau heb eu ddsbarthu	-	97	97
(6,718)	781	(5,937)	Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(7,806)	1,658	(6,148)
113,497	34,075	147,572	Cost Net Gwasanaethau	110,629	12,260	122,889
(106,221)	(8,752)	(114,973)	Incwm a Gwariant Arall	(107,593)	(5,756)	(113,349)
7,276	25,323	32,599	(Gwarged) neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	3,036	6,504	9,540
(31,345)			Balans agoriadol y Gronfa Cyffredinol a'r CRT ar 1 Ebrill	(34,381)		
7,276			Llai Diffyg ar falans y Gronfa Cyffredinol a'r CRT yn y flwyddyn	3,036		
(24,069)			Balans cau y Gronfa Cyffredinol a'r CRT ar 31 Mawrth	(31,345)		

DATGANIAD O'R SYMUDIAD MEWN CRONFEYDD WRTH GEFN AR GYFER Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN AR 31 MAWRTH 2018

Dengys y Datganiad hwn y symudiad o fewn y flwyddyn mewn gwahanol gronfeydd wrth gefn a ddelir gan y Cyngor, wedi eu dadansoddi'n 'Gronfeydd Wrth Gefn Defnyddiadwy' (h.y. y rhai hynny y gellir eu defnyddio i ariannu gwariant neu leihau trethi lleol) a chronfeydd wrth gefn eraill. Mae'r llinell Gwarged / (Diffyg) ar ddarpariaeth gwasanaethau yn dangos y gwir gost economaidd o ddarparu gwasanaethau'r Cyngor, gyda manylion pellach yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae hwn yn wahanol i'r symiau statudol y mae'n rhaid eu codi ar Falans Cronfa'r Cyngor i bwrpas pennu'r Dreth Gyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai i bwrpas pennu rhenti. Mae'r llinell 'Cynnydd/(Gostyngiad) Net cyn Trosglwyddiadau i gronfeydd clustnodedig wrth gefn' yn dangos y symudiad yn y flwyddyn o falansau Cronfa'r Cyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai cyn gwneud unrhyw drosglwyddiadau dewisol i neu o'r cronfeydd clustnodedig wrth gefn a gyflawnir gan y Cyngor.

Tudalen 109

	Balans Cronfa'r Cyngor £'000	Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig Cronfa'r Cyngor (Nodyn 8) £'000	Balans CRT (Datganiadau Ariannol Atodol) £'000	Cronfa wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf (Nodyn 10) £'000	Balansau Ysgolion (Nodyn 9) £'000	Grantiau Cyfalaf Anghymysiedig (Nodyn 14) £'000	Cronfeydd wrth Gefn a Glusnodwyd CRT (Nodyn 8) £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Defnyddiadwy £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Na ellir eu defnyddio (Nodyn 11) £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn (y Cyngor) £'000
Balans ar 1 Ebrill 2016	8,886	15,991	7,042	-	2,462	-	-	34,381	139,680	174,061
Symudiad mewn cronfeydd wrth gefn yn ystod y flwyddyn										
Gwarged / (Diffyg) ar ddarparu gwasanaethau	(8,384)	-	(1,156)	-	-	-	-	(9,540)	-	(9,540)
Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	-	-	-	-	-	-	-	-	298	298
Cyfanswm yr Incwm a'r Gwariant Cynhwysfawr	(8,384)	-	(1,156)	-	-	-	-	(9,540)	298	(9,242)
Addasiadau rhwng y sail gyfrifo a'r sail gyllido yn unol â'r rheoliadau (Nodyn 7)	4,846	-	1,658	-	-	-	-	6,504	(6,504)	-
Cynnydd / (Gostyngiad) Net cyn trosglwyddiadau i'r Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig	(3,538)	-	502	-	-	-	-	(3,036)	(6,206)	(9,242)
Trosglwyddiadau i/(o) Gronfeydd wrth Gefn Clustnodedig (Nodyn 8)	3,007	(2,634)	-	-	(373)	-	-	-	-	-
Cynnydd / (Gostyngiad) yn ystod y flwyddyn	(531)	(2,634)	502	-	(373)	-	-	(3,036)	(6,206)	(9,242)
Balans ar 31 Mawrth 2017	8,355	13,357	7,544	-	2,089	-	-	31,345	133,474	164,819
Symudiad mewn cronfeydd wrth gefn yn ystod y flwyddyn										
Gwarged / (Diffyg) ar ddarparu gwasanaethau	(31,789)	-	(810)	-	-	-	-	(32,599)	-	(32,599)
Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	-	-	-	-	-	-	-	-	50,980	50,980
Cyfanswm yr Incwm a'r Gwariant Cynhwysfawr	(31,789)	-	(810)	-	-	-	-	(32,599)	50,980	18,381
Addasiadau rhwng y sail gyfrifo a'r sail gyllido yn unol â'r rheoliadau (Nodyn 7)	24,215	-	781	327	-	-	-	25,323	(25,323)	-
Cynnydd / (Gostyngiad) Net cyn trosglwyddiadau i'r Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig	(7,574)	-	(29)	327	-	-	-	(7,276)	25,657	18,381
Trosglwyddiadau i/(o) Gronfeydd wrth Gefn Clustnodedig (Nodyn 8)	6,118	(5,756)	(135)	(7)	(220)	-	-	-	-	-
Cynnydd / (Gostyngiad) yn ystod y flwyddyn	(1,456)	(5,756)	(164)	320	(220)	-	-	(7,276)	25,657	18,381
Balans ar 31 Mawrth 2018	6,899	7,601	7,380	320	1,869	-	-	24,069	159,131	183,200

Y FANTOLEN AR 31 MAWRTH 2018

Mae'r Fantolen yn dangos gwerth yr asedau a'r rhwymedigaethau a gydnabyddir gan y Cyngor ar ddyddiad y Fantolen. Mae asedau net y Cyngor (asedau llai rhwymedigaethau) yn cyd-fynd â'r cronfeydd wrth gefn sy'n cael eu dal gan y Cyngor. Adroddir ar gronfeydd wrth gefn mewn dau gategori. Mae'r categori cyntaf o gronfeydd wrth gefn yn arian wrth gefn y mae modd ei ddefnyddio, h.y. y cronfeydd wrth gefn hynny y gall y Cyngor eu defnyddio i ddarparu gwasanaethau, yn amodol ar yr angen i gynnal lefel ddarbodus o gronfeydd wrth gefn ac unrhyw gyfyngiadau statudol ar eu defnydd (er enghraifft y Gronfa Derbyniadau Cyfalaf Wrth Gefn y gellir ond ei defnyddio ar gyfer gwariant cyfalaf neu i dalu dyledion). Yr ail gategori o gronfeydd wrth gefn yw'r rheini na all y Cyngor eu defnyddio i ddarparu gwasanaethau. Mae'r categori hwn o gronfeydd wrth gefn yn cynnwys cronfeydd wrth gefn sy'n dal enillion a cholledion heb eu gwireddu, lle byddai'r arian ond ar gael i ddarparu gwasanaethau petai'r asedau'n cael eu gwerthu (er enghraifft y Gronfa Ailbrisiu wrth Gefn); a chronfeydd wrth gefn sy'n dal gwahaniaethau amseru a ddangosir yn y llinell Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn 'Addasiadau rhwng Sail Gyfrifo A Sail Gyllido Dan y Rheoliadau'.

	Nodyn	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000
Eiddo, offer a chyfarpar	15	386,886	363,736
Asedau Treftadaeth	17	3,645	3,454
Eiddo Buddsoddi	18	5,791	6,092
Asedau Anniriaethol	19	756	606
Buddsoddiadau Tymor Hir	44	1	1
Dyledwyr tymor hir	24	608	646
Asedau tymor hir		397,687	374,535
Buddsoddiadau tymor byr	44	5	5
Asedau a ddelir i'w gwerthu	21	2,442	3,524
Rhestrau stoc	23	385	367
Dyledwyr tymor byr	24	24,031	20,199
Arian a chywerthoedd arian	25	7,789	14,940
Asedau Cyfredol		34,652	39,035
Benthyca tymor byr	44	(12,413)	(7,672)
Credydwyr tymor byr	26	(18,251)	(18,112)
Darpariaethau tymor byr	27	(695)	(2,831)
Derbyniadau grantiau cyfalaf ymlaen llaw	37	(3,897)	(273)
Rhwymedigaethau Cyfredol		(35,256)	(28,888)
Credydwyr tymor hir	26	(151)	(166)
Darpariaethau tymor hir	27	(4,631)	(2,631)
Benthyca tymor hir	44	(106,913)	(111,557)
Rhwymedigaethau tymor hir eraill	41	(102,188)	(105,509)
Rhwymedigaethau tymor hir		(213,883)	(219,863)
Asedau net		183,200	164,819
Cronfeydd wrth gefn y mae modd eu defnyddio	MIRS	24,069	31,345
Cronfeydd wrth gefn nad oes modd eu defnyddio	11	159,131	133,474
Cyfanswm Cronfeydd wrth gefn		183,200	164,819

DATGANIAD LLIF ARIAN – AM Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN 31 MAWRTH 2018

Dengys y Datganiad Llif Arian newidiadau mewn Arian Parod a Chywerthoedd Arian y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol. Dengys y datganiad sut mae'r Cyngor yn cynhyrchu a defnyddio Arian Parod a Chywerthoedd Arian trwy ddsbarthu llif arian yn weithgareddau gweithredu, buddsoddi a chyllido. Mae cyfanswm y llif arian net o weithgareddau gweithredu yn ddangosydd allweddol o faint o weithgareddau'r Cyngor a gyllidir trwy incwm grant a threthiant neu gan dderbynyddion y gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor. Mae'r gweithgareddau buddsoddi'n cynrychioli'r all-lif arian ar gyfer adnoddau y bwriedir eu defnyddio i gyfrannu tuag at ddarpariaeth gwasanaeth y Cyngor yn y dyfodol. Mae'r llif arian sy'n codi o weithgareddau cyllido'n ddefnyddiol i ragweld yr hawl a fydd gan ddarparwyr cyfalaf (h.y. benthyciadau) ar lif arian y Cyngor yn y dyfodol.

	Nodyn	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Diffyg Net ar Ddarparu Gwasanaethau		(32,599)	(9,540)
Addasiadau i'r gwaged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau am symudiadau anariannol	28	39,406	33,924
Addasiadau am eitemau cynwysedig yn y gwaged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau sydd yn weithgareddau buddsoddi neu cyllido	28	(14,583)	(18,593)
Llif arian net o Weithgareddau Gweithredu		(7,776)	5,791
Llif arian net o Weithgareddau Buddsoddi	29	(10,745)	(14,595)
Llif arian net o Weithgareddau Cyllido	30	11,370	6,120
(Gostyngiad)/Cynnydd Net mewn Arian Parod a Chywerthoedd Arian		(7,151)	(2,684)
Arian Parod a Chywerthoedd Arian ar gychwyn y flwyddyn ariannol		14,940	17,624
Arian Parod a Chywerthoedd Arian ar ddiwedd y flwyddyn ariannol	25	7,789	14,940

NODIADAU AR GYFRIFON

Dadansoddiad Gwariant a Cyllido

Nod y Dadansoddiad Gwariant a Cyllido yw i ddangos effaith gwirioneddol perfformiad ariannol y flwyddyn ar falansau'r Cyngor. Mae'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) yn cynnwys nifer o addasiadau cyfrifo megis dibrisiant nad ydynt, drwy gyfraith, yn gallu cael eu cyllido gan y Dreth Gyngor gan nad ydynt yn gostau gwirioneddol sy'n cael effaith ar falansau'r Cyngor y gellir eu defnyddio.

Dangosir y CIES diffyg yn y darpariaeth o wasanaethau o £28.708m. Fodd bynnag, mae'r addasiadau cyfrifo statudol o £25.219m yn cael eu canslo allan yn y datganiadau ariannol ar wahân, sef y Dadansoddiad Gwariant a Cyllido a'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn. Mae hyn yn helpu nodi balansau'r Cyngor y gellir eu defnyddio sydd heb yr addasiadau cyfrifo yma. Dangosir effaith yr addasiadau cyfrifo statudol yma yn y golofn arian wrth gefn ni ellir ei ddefnyddio yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

Pan ychwanegir y CIES a'r tynnu allan ar gyfer addasiadau cyfrifo at eu gilydd, fe welir yr effaith ar gyfer y flwyddyn ar gronfeydd y Cyngor.

	£'000
Cyfanswm Arian Wrth Gefn a Balansau'r Cyngor (yn cynnwys CRT) y gellir eu defnyddio ar 1 Ebrill 2017	31,345
Diffyg ar y Ddarpariaeth o Wasanaethau 2017/18 – CIES	(32,599)
Addasiadau i dynnu allan effaith addasiadau cyfrifo nad ydynt yn effeithio Cronfa'r Cyngor – Dadansoddiad Gwariant a Cyllido a Nodyn 7	25,323
Llai Cyfanswm Cynnydd / (Gostyngiad) yn yr Arian wrth Gefn	(7,276)
Cyfanswm Balansau'r Cyngor (yn cynnwys CRT) ar 31 Mawrth 2018	24,069

Dangosir hyn, pan mae'r addasiadau cyfrifo yn cael eu canslo allan, mae'r effaith gwirioneddol ar gost gwasanaethau'r Cyngor (yn cynnwys y Cyfrif Refeniw Tai) yn cael ei ostwng i £7.276m am y flwyddyn, gan arwain at falans cyffredinol o arian wrth gefn y gellir ei ddefnyddio o £24,069m. Mae hyn hefyd wedi gostwng ers 2016/17 gan fod arian wrth gefn clustnodedig wedi ei ddefnyddio i gyllido'r costau y clustnodwyd yr arian wrth gefn yn wreiddiol amdanynt.

Mae'r gostyngiad yn y flwyddyn yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn yn dangos fod Arian Wrth Gefn Cyffredinol y Cyngor wedi gostwng £1.456m am 2017/18 gan arwain at gyfanswm arian wrth gefn cyffredinol o £6.899m. Tanwariodd y Cyfrif Refeniw Tai gan £164k, gyda chyfanswm balans y CRT ar 31 Mawrth 2018 o £7.380m.

Fod bynnag, defnyddiwyd £6.118m o arian wrth gefn clustnodedig fel y nodwyd uchod. Cynhwysir hyn falansau'r ysgolion a ostyngodd hefyd gan £0.220m gan arwain at ostyngiad cyffredinol yn yr arian wrth gefn y gellir eu defnyddio.

NODYN 1a – Nodyn ar y Dadansoddiad Gwariant a Chyllido

2017/18

Addasiadau o'r Gronfa Cyffredinol i gael Symiau'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	Addasiadau Ar Gyfer Dibenion Cyfalaf	Newid Net Ar Gyfer yr Addasiadau Pensiwn	Gwahaniaethau arall	Cyfanswm Addasiadau
£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Dysgu Gydol Oes	20,430	1,064	(402)	21,092
Gwasanaethau Oedolion	344	935	26	1,305
Gwasanaethau Plant	-	(271)	23	(248)
Tai	8	150	(3)	155
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	4,183	490	(84)	4,589
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	2,350	537	(47)	2,840
Trawsnewid	2,934	276	(25)	3,185
Adnoddau	16	270	(2)	284
Busnes y Cyngor	1	116	23	140
Costau Corfforaethol a Democraataidd	-	(308)	-	(308)
Rheolaeth Corfforaethol	-	-	-	-
Costau Na Dosbarthwyd	-	260	-	260
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	524	229	28	781
Cost net Gwasanaethau	30,790	3,748	(463)	34,075
Incwm a Gwariant arall o'r Dadansoddiad Cyllido	(8,923)	2,789	(2,618)	(8,752)
Gwahaniaeth rhwng y Gronfa Cyffredinol a'r CRT (Gwarged) neu Ddifyg a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (Gwarged) neu Ddifyg	21,867	6,537	(3,081)	25,323

2016/17

Addasiadau o'r Gronfa Cyffredinol i gael Symiau'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	Addasiadau Ar Gyfer Dibenion Cyfalaf	Newid Net Ar Gyfer yr Addasiadau Pensiwn	Gwahaniaethau arall	Cyfanswm Addasiadau
£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Dysgu Gydol Oes	3,189	167	320	3,676
Gwasanaethau Oedolion	1,161	149	(613)	697
Gwasanaethau Plant	21	(540)	-	(519)
Tai	978	23	(1)	1,000
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	4,070	80	25	4,175
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	1,336	91	29	1,456
Trawsnewid	280	41	(8)	313
Adnoddau	16	46	13	75
Busnes y Cyngor	1	19	(20)	-
Costau Corfforaethol a Democraataidd	9	(377)	-	(368)
Rheolaeth Corfforaethol	-	-	-	-
Costau Na Dosbarthwyd	-	97	-	97
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	1,586	38	34	1,658
Cost net Gwasanaethau	12,647	(166)	(221)	12,260
Incwm a Gwariant arall o'r Dadansoddiad Cyllido	(9,679)	3,320	603	(5,756)
Gwahaniaeth rhwng y Gronfa Cyffredinol a'r CRT (Gwarged) neu Ddifyg a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (Gwarged) neu Ddifyg	2,968	3,154	382	6,504

NODYN 1b – INCWM CYLCHRANNOL

Gwasanaethau	2017/18 Incwm o Wasanaethau £'000	2016/17 Incwm o Wasanaethau £'000
Dysgu Gydol Oes	(1,458)	(1,399)
Gwasanaethau Oedolion	(4,671)	(4,411)
Gwasanaethau Plant	-	-
Tai	(13)	(8)
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	(2,738)	(2,109)
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	(2,574)	(2,404)
Trawsnewid	-	(19)
Adnoddau	(159)	(307)
Busnes y Cyngor	(331)	(422)
Costau Corfforaethol a Democrataidd	(43)	(189)
Rheolaeth Corfforaethol	(9)	(11)
Costau Na Dosbarthwyd	-	-
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(119)	(82)
		-
Cyfanswm Incwm	(12,115)	(11,361)

NODYN 2a – SAFONAU CYFRIFO A GYHOEDDWDYD OND NAD YDYNT ETO WEDI EU MABWYSIADU

Mae'r Côt Ymarfer ar Gyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017/18 (y Côt) yn dweud bod angen datgelu effaith ddisgwyliedig unrhyw safonau cyfrifo sydd wedi eu cyhoeddi ond nad ydynt wedi eu mabwysiadu eto.

Y safonau a gyhoeddwyd ond sydd heb eu mabwysiadu eto gan côd CIPFA ac fe'u cyflwynir yng nghôd CIPFA 2018/19 yw :-

- IFRS 9 Offerynnau Ariannol;
- IFRS 15 Refeniw o Gontractau â Chwsmeriaid, gan gynnwys diwygiadau i IFRS 15, eglurhad i IFRS Refeniw o Gontractau â Chwsmeriaid;
- Diwygiadau i IAS12 Trethi Incwm : Cydnabyddiaeth o Asedau Treth Gohiriedig ar gyfer colledion heb eu gwireddu;
- Diwygiadau i IAS 7 Datganiad Llif Arian : Menter Datgelu.

Mae'n annhebygol bydd y safonau a gaiff eu mabwysiadu yn 2018/19 yn cael effaith sylweddol ar Ddatganiad Cyfrifon 2017/18.

Yn ogystal, bydd Côt CIPFA ar gyfer 2019/20 yn mabwysiadu Prydlesi IFRS16, a fydd yn dod â phrydlesau gweithredu'r Cyngor i mewn i Fantolen y Cyngor. Er enghraifft, bydd gwerth peiriannau argraffu / llungopïo, os yw'n sylweddol, yn cael ei ychwanegu at y Fantolen fel pe baent yn eiddo i'r Cyngor. Bydd hyn yn berthnasol i'r Datganiad Cyfrifon ar gyfer 2019/20.

NODYN 2b – SAFONAU CYFRIFO SYDD WEDU CAEL EU CYHOEDDI A’U MABWYSIADU

Mae'r Côt Ymarfer ar Gyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017/18 wedi cyflwyno dau o ofynion newydd a bydd rhaid i Gynghorau gydymffurfio gyda'r safonau newydd sydd wedi ael eu mabwysiadu mewn perthynas â'r modd y cyflwynir adroddiadau. Mae'r newidiadau perthnasol yn ymwneud â'r safonau isod a byddant yn cael eu diwygio, lle maent yn berthnasol, yn achos unrhyw gyfrifon a fydd yn cael eu cynhyrchu ar gyfer cyfnodau ariannol sy'n cychwyn ar ôl 1af Ebrill 2017 :-

- Diwygiad i'r ffordd adroddir ar gostau trafodion cynllun cronfa pensiwn;
- Diwygiad i'r ffordd adroddir ar grynodiad buddsoddiadau. Mae'n annhebygol bydd rhain yn cael effaith sylweddol ar y wybodaeth a ddarperir yn y datganiadau ariannol.

NODYN 3 - BARNAU ALLWEDDOL WRTH WEITHREDU'R POLISI'AU CYFRIFO

Wrth weithredu'r polisiau cyfrifo a restrir yn Nodyn 51, mae'r Cyngor wedi gorfod gwneud barnau penodol ynglŷn â thrafodion cymhleth neu rheini sydd yn cynnwys ansicrwydd am ddigwyddiadau yn y dyfodol. Y barnau allweddol sydd wedi eu gwneud yn y Datganiad Cyfrifon yw:-

- Mae'r Cyfrifon wedi cael eu paratoi mewn modd sy'n tybio y bydd y swyddogaethau a'r gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor yn parhau i fod yn weithredol am y dyfodol rhagweladwy. Corff Llywodraeth leol yw'r Cyngor a grëwyd gan Ddeddf Llywodraeth Leol (Cymru) 1994. Mae'r Cyngor yn gweithredu o fewn hinsawdd ariannol anodd, yr un modd â phob awdurdod lleol yng Nghymru. Fodd bynnag, ni cheir unrhyw arwyddion naill ai o berfformiad ariannol yr Awdurdod na chynlluniau Llywodraeth Cymru, sy'n tansellio'r farn y bydd y Cyngor yn parhau i weithredu fel sefydliad hyfyw yn y dyfodol.
- Mae'r Cyngor wedi penderfynu nad yw nifer o asedau a ddefnyddir i ddibenion cymdeithasol neu ddatblygu economaidd yn cael eu dal i bwrpas creu incwm neu gynyddu cyfalaf yn unig ac, o'r herwydd, nid ydynt yn cael eu hystyried fel eiddo buddsoddiad. O ganlyniad, caiff yr asedau hyn eu nodi fel Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar ar y Fantolen. Yn unol â'r canllawiau cyfredol ynghylch y modd yr ymdrinnir â rhai mathau o ysgolion, dim ond gwerth tir ysgolion a reolir yn wirfoddol sy'n cael ei gynnwys ar y Fantolen lle mae gan y corff gwirfoddol reolaeth sylweddol dros yr adeilad. Oherwydd nad yw'r Cyngor yn berchen ar ysgolion o'r fath, ac oherwydd nad oes ganddo fynediad iddynt i bwrpas eu prisio, nid yw gwerth yr adeiladau wedi ei gynnwys ar y Fantolen. Yn ychwanegol at hyn, nid yw Ysgolion a Gynorthwyir yn Wirfoddol ac Ysgolion Sefydledig – gwerth y tir na'r adeiladau – wedi eu cynnwys ar y Fantolen.
- Caiff grantiau cyfalaf a refeniw eu hadolygu'n rheolaidd er mwyn asesu a yw'r telerau a'r amodau sydd ynghlwm wrth y grantiau perthnasol wedi eu bodloni. Os bydd y telerau a'r amodau wedi eu bodloni, byddant yn cael eu cydnabod o fewn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn. Os na fyddant, byddant yn cael eu cario o fewn y Fantolen o fewn credydwy'r hyd nes y bydd y telerau a'r amodau sy'n gysylltiedig â'r grant wedi eu bodloni neu fod y grant yn cael eu had-dalu i ddarparwr y grant pe na bai'r telerau a'r amodau yn cael eu bodloni. Gall y driniaeth hon olygu bod balansau o bwys yn cael eu cario yn y Fantolen fel incwm a ohiriwyd.
- Mae gofynion y grŵp wedi ei hadolygu gan ddefnyddio'r meini prawf a amlinellwyd yn y safonau cyfrifo perthnasol a'r Côt Ymarfer; nid yw'r Cyngor wedi nodi unrhyw gwmnïau na sefydliadau y byddai angen iddo gwblhau cyfrifon grŵp.
- Mae lefel uchel o ansicrwydd am lefelau cyllido i lywodraeth leol yn y dyfodol. Fodd bynnag, mae'r Cyngor wedi penderfynu nad yw'r ansicrwydd yn ddigonol ar hyn o bryd i roi arwydd y bydd amhariad ar asedau'r Cyngor o ganlyniad i'r angen i gau cyfleusterau a gostwng lefelau o ran darparu gwasanaeth.

NODYN 4a - RHAGDYBIAETHAU A WNAED YNGHYLCH ANSICRWYDD YN Y DYFODOL AC AMCANGYFRIFON A FFYNONELLAU ERAILL O ANSICRWYDD

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cynnwys ffigyrau wedi eu hamcangyfrif yn seiliedig ar ragdybiaethau wedi eu gwneud gan y Cyngor am y dyfodol neu sydd yn ansicr fel arall. Gwneir amcangyfrifon trwy ystyried profiad hanesyddol, tueddiadau cyfredol a ffactorau perthnasol eraill. Fodd bynnag, gan na ellir pennu balansau yn bendant, gall y canlyniadau terfynol fod yn wahanol i'r rhagdybiaethau ac amcangyfrifon.

Gellir ystyried yr eitemau canlynol ar Fantolen y Cyngor ar 31 Mawrth 2018 fel rhai sydd fwyaf agored i risg o gamgymeriad amcangyfrif yn y flwyddyn ariannol sydd i ddod:-

Asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar - Mae asedau yn cael eu dibrisio dros eu hoes fuddiol yn unol ag arferion safonol cyfrifo. Caiff unrhyw wahaniaeth rhwng y dibrisiant a gwir ddirywiad yr ased ei adlewyrchu ym mhatrymau gwariant y dyfodol. Mae gwybodaeth ynglŷn ag Eiddo, Offer a Chyfarpar wedi ei gynnwys yn Nodyn 15 ar dudalen 39.

Pan fo gan eitem o Eiddo, Offer a Chyfarpar (Ased Nad yw'n Gyfredol) cydrannau mawr y mae eu cost yn sylweddol mewn cysylltiad â chost gyfan yr eitem, dibrisir y cydrannau ar wahân.

I weithredu hyn yn ymarferol, mae'n ofynnol gwneud asesiad yn erbyn y meini prawf isod i sefydlu os:-

- Yw'r oes fuddiol economaidd yn sylweddol wahanol i'r cydrannau arall o'r ased h.y. 15 mlynedd neu fwy;
- Yw gwerth yr ased yn £2m neu fwy, ac mae'r cydran dros 25% o gyfanswm gwerth yr ased;
- Yw'r oes fuddiol economaidd yn sylweddol wahanol ond mae'r gwerth yn cynrychioli llai na 25% o gyfanswm gwerth yr ased, bydd y cydran yn cael ei nodi ar wahân os, ym marn y prisiwr, bernir ei fod yn berthnasol e.e. lle mae gwerth y cydran yn, dywedwch, £3m (10%) o'r ased dibrisiedig sydd â chyfanswm gwerth o £30m.

Os yw'r ased dibrisiedig yn rhan o grŵp ehangach a ddelir ar gyfer yr un pwrpas, er engraifft, canolfannau hamdden, bydd y polisi yma a argymhellir ar cydrannu yn cael ei gymhwyso i'r cyfanswm o'r grŵp ehangach yma ac nid i bob ased dibrisiedig unigol o fewn y grŵp.

Amnewid Asedau - lle caiff ased a oedd yn rhan o ased llawer mwy ei amnewid ond nad yw'n ddigon arwyddocaol i gael ei gydranoli, bydd cost y rhan newydd / yr ased newydd yn cael ei ddefnyddio fel gwerth procsi pan gaiff yr hen ran / yr hen ased ei ddad-gydnabod.

Tai Cyngor - Mae stoc Dai'r Cyngor yn cael ei brisio drwy ddefnyddio methodoleg safonol, sydd yn rhannol angen defnyddio ffactor addasu i ganiatáu am y gwahaniaethau rhwng cynnyrch a rhent ar dai cymdeithasol a'r sector breifat. Ar hyn o bryd, nid oes ffactor addasu wedi ei chyhoeddi ar gyfer Cymru, felly, dewisodd y Cyngor ffactor addasu sydd wedi ei chyhoeddi ar gyfer yr ardaloedd mwyaf cymharol yn Lloegr, y ffactor a ddefnyddiwyd oedd 41%. Petai ffactor penodol yn cael ei gyhoeddi, un ai ar gyfer Cymru yn ei gyfanwydd neu ar sail ranbarthol, yna byddid yn gweithredu ar hynny.

Darpariaethau – Mae'r Cyngor wedi gwneud darpariaeth am gyfres o faterion ansicr â all arwain at gostau sylweddol mewn blynyddoedd i ddod. Mae'r rhain yn ymwneud yn bennaf a chostau ôl-ofal ar gyfer safle tirlenwi Penhesgyn a rhwymedigaethau posibl sy'n deillio o hawliadau yswiriant. Ceir manylion llawn yn Nodyn 27.

Rhwymedigaeth Pensiynau - Mae sefyllfa'r Rhwymedigaeth Bensiwn a adlewyrchir yn y cyfrifon yn seiliedig ar nifer o asesiadau a dyfarniadau cymhleth yn ymwneud â chyfraddau disgownt, codiadau cyflog rhagamcanedig, newidiadau i oedran ymddeol, cyfraddau marwolaethau a'r dychweliadau disgwylidig ar asedau pensiwn. Mae'r Cyngor sy'n gweinyddu'r gronfa wedi cyflogi cwmni o actiwariaid ymgynghorol i ddarparu cyngor arbenigol ar y rhagdybiaethau i'w defnyddio. Ceir rhagor o fanylion yn Nodyn 41.

Amhariad / Lwfans Dyledion Amheus – Ar 31 Mawrth 2018, roedd gan y Cyngor falans o £24.031m o ran dyledion net tymor byr. Awgrymodd adolygiad o'r balans dyledion fod swm amhariad o £5.543m yn briodol ar gyfer dyledion amheus. Caiff unrhyw wahaniaeth rhwng lefel yr amhariad a ddefnyddiwyd a'r gwir sefyllfa ôl-ddyledion ei adlewyrchu ym mhatrwm gwariant y dyfodol. Mae'r ffigur amhariad Dyledion Amheus wedi ei gynnwys yn y ffigurau Dyledwyr Tymor Byr yn Nodyn 24 ar dudalen 47.

Mesur Gwerth Teg - Bydd gwerth teg yn cael ei fesur yn unol ag IFRS13 Mesur Gwerth Teg fel yr adroddwyd arno yng Nghôd Ymarfer CIPFA am 2017/18. Yn y rhan fwyaf o achosion, mae mesur gwerth teg yn fesur sy'n seiliedig ar y farchnad. Rhydd IFRS13 fwy o gyfeiriad ac eglurder mewn perthynas â phrisio asedau a rhwymedigaethau. Fodd bynnag, os nad oes marchnad ar gael i'w harsylwi er mwyn sefydlu gwerth, bydd angen defnyddio barn broffesiynol. Mewn achosion lle na fedrir mesur gwerth teg asedau ariannol a rhwymedigaethau ariannol yn seiliedig ar brisiau a ddyfynnwyd mewn marchnadoedd gweithredol (h.y. mewnbynau Lefel 1), caiff eu gwerth teg eu mesur drwy ddefnyddio technegau prisio (e.e. prisiau a ddyfynnwyd ar gyfer asedau neu rwymedigaethau tebyg mewn marchnadoedd gweithredol). Lle mae'n bosibl, bydd y mewnbynau i'r technegau prisio hyn yn seiliedig ar ddata sydd ar gael i'w harsylwi ond, os nad yw hynny'n bosibl, rhaid defnyddio barn i sefydlu gwerthoedd teg. Yn gyffredinol, wrth lunio barn rhaid cymryd ffactorau megis ansicrwydd a risg i ystyriaeth. Fodd bynnag, gallai newid yn y tybiaethau a ddefnyddir effeithio ar werth teg asedau a rhwymedigaethau'r Awdurdod. Defnyddir y model cost amnewid dibrisiedig (DRC) i fesur gwerth teg rhai o eiddo buddsoddiad..

Os nad oes mewnbynau Lefel 1 ar gael, bydd yr Awdurdod yn cyflogi arbenigwyr perthnasol i nodi'r technegau prisio mwyaf priodol er mwyn penderfynu gwerth teg (er enghraifft, Uwch Swyddog Priso'r Awdurdod ar gyfer eiddo buddsoddiad).

Mae'r mewbynau sylweddol nad oes modd eu harsylwi a ddefnyddir yn yr asesiad o werth teg yn cynnwys tybiaethau rheolwyr ynghylch twf rhent, i ba lefel y mae eiddo'n wag (yn achos eiddo buddsoddiad) a chyfraddau disgownt – wedi eu haddasu ar gyfer ffactorau rhanbarthol (ar gyfer asedau buddsoddiad a rhai asedau ariannol). Byddai newidiadau sylweddol mewn unrhyw un o'r mewbynau nad oes modd eu harsylwi yn arwain at fesuriadau gwerth teg a fyddai'n sylweddol is neu'n sylweddol uwch ar gyfer eiddo buddsoddiad ac asedau ariannol.

NODYN 4b – ADDASIADAU AR GYFER Y CYFNOD BLAENOROL, NEWIDIADAU MEWN POLISIÂU CYFRIFO AC AMCANGYFRIFON A CHAMGYMERIADAU

Cafodd yr eitemau canlynol eu hail-gategoreiddio yn ystod 2017/18:-

- 1) Cafodd Ysgol Parc Y Bont, a oedd wedi ei phrisio am £0.932m ei thynnu oddi ar Fantolen y Cyngor yn 2015/16 oherwydd fod yr ysgol dan Reolaeth Wirfoddol ac mewn ymateb i ganllawiau CIPFA ar gyfrifo ar gyfer Ysgolion dan Reolaeth Wirfoddol. Fodd bynnag, mae'r Cyngor a Llywodraeth Cymru wedi buddsoddi gryn dipyn yn yr ysgol fel rhan o'r raglen Ysgolion y 21ain Ganrif. Mae'n glir yn awr, er bod yr ysgol dan Reolaeth Wirfoddol, fod gan y cyngor reolaeth sylweddol dros yr ased. O'r herwydd, mae'r ysgol wedi cael ei rhoi'n ôl ar y Fantolen am brisiad o £1.290m. Mae hyn yn cynnwys buddsoddiad o £0.550m am estyniad a gwaith adnewyddu fel rhan o raglen Ysgolion yr 21ain Ganrif. Nid yw'r flwyddyn flaenorol wedi cael ei hail-ddatgan oherwydd daeth y dystiolaeth y dylai'r ysgol gael ei dychwelyd fel ased i'r Cyngor i'r fei yn ystod 2017/18.
- 2) Mae'r modd yr ymdrinnir â llog sydd wedi cronni, sef y llog sy'n daladwy ar fenthyciadau gan y PWLB mewn perthynas â 2017/18 ond sydd i'w dalu yn 2018/19, yn wahanol o gymharu â llynedd yng nghyfrifon 2017/18 er mwyn adlewyrchu'n agosach Gôd Ymarfer CIPFA. Cafodd swm o £2.119m o log a oedd wedi cronni yn y flwyddyn flaenorol ei ychwanegu fel credydwr tymor byr ar y fantolen. Yn 2017/18, cafodd llog o £2.297m a oedd wedi cronni ei ychwanegu at yr ymrwymadau tymor byr yn lle credydwr a hynny'n unol â'r Côt. Mae'r ffigurau ar gyfer 2016/17 wedi cael eu diwygio drwy gynyddu'r ymrwymiad tymor byr gan £2.119m a lleihau credydwr tymor byr gan yr un swm ynghyd â'r nodiadau cysylltiedig.

- 3) Yn ystod cyfnod yr archwiliad, daeth yn amlwg fod anghysondeb o ran lefel y ddyled a oedd yn ymwneud â gor-daliadau budd-dal tai rhwng y swm a gofnodwyd yn y System Budd-daliadau Tai a'r swm a gofnodwyd yn y brif system gyfrifo ac mae'r anghysondeb hwn yn dyddio'n ôl i 2015/16. Roedd angen gwneud cywiriad o £790k i gyd drwy gynyddu gwerth y dyledwyr tymor byr a chredydu'r cyfrif Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Oherwydd fod y ddarpariaeth ar gyfer dyledion drwg wedi cael ei gweithio allan gan ddefnyddio balans y ddyled a gofnodwyd yn y system Budd-daliadau Tai, sef y balans cywir, nid oedd angen ail-gyfrifo'r ddarpariaeth hon. Er mai dim ond £260k o'r incwm sy'n berthnasol i 2017/18, mae'r swm wedi cael ei gydnabod yn llawn yn 2017/18 oherwydd nid yw gwerth y camgymeriad yn y blynyddoedd blaenorol yn uwch na'r trothwy materoldeb ac o'r herwydd, nid yw'n newid barn yr Archwiliwr bod cyfrifon y flwyddyn flaenorol yn adlewyrchiad cywir a theg. O'r herwydd, nid yw'r datganiadau ariannol ar gyfer y flwyddyn flaenorol wedi cael eu hail-ddatgan. Effaith hyn fu gwelliant o £790k yn sefyllfa ariannol y Cyngor sy'n adlewyrchiad o'r ffaith nad oedd yr incwm ychwanegol hwn wedi ei gyfrif amdano yn flaenorol.

NODYN 5 – EITEMAU SYLWEDDOL INCWM A GWARIANT

Nid oes unrhyw eitemau sylweddol o incwm neu wariant nad ydynt wedi eu datgelu mewn rhan arall o'r cyfrifon hyn.

NODYN 6 – DIGWYDDIADAU AR ÔL DYDDIAD Y FANTOLEN

Awdurdodwyd y Datganiad Cyfrifon i'w gyhoeddi gan Swyddog Adran 151 y Cyngor ar 25 Medi 2018. Ni adlewyrchir digwyddiadau ar ôl y dyddiad hwn yn y datganiadau neu nodiadau ariannol.

Pan fo digwyddiadau cyn y dyddiad hwn yn rhoi gwybodaeth am amodau a oedd yn bodoli ar 31 Mawrth 2018, mae'r ffigyrau yn y datganiadau a nodiadau ariannol wedi ei haddasu ym mhob ffordd berthnasol i adlewyrchu effaith y wybodaeth yma.

Mae'r digwyddiadau canlynol rhwng 31 Mawrth 2018 a 25 Medi 2018 wedi cael effaith ar y Cyngor ac mae'n bwysig eu datgelu i ddarllenwyr Datganiad y Cyfrifon:-

- 1) Mae'r Cyngor wedi bod yn codi TAW ar incwm y Gwasanaeth Hamdden ac wedi talu hyn i HMRC am nifer o flynyddoedd yn unol â chanllawiau Cyllid a Thollau EM. Fodd bynnag, yn dilyn camau cyfreithiol a gymerwyd gan Drydydd Parti yn erbyn HMRC, penderfynwyd y daliwyd y dylai'r TAW ar y Gwasanaethau Hamdden gael ei heithrio. Mae'r Cyngor wedi cyflwyno hawliadau sy'n dyddio'n ôl i 2012 i adennill y TAW hwn. Ym mis Awst 2018, ysgrifennodd HMRC at y Cyngor i gadarnhau y caiff y TAW hwn ei ad-dalu i'r Cyngor. Mae'r Cyngor wedi derbyn ad-daliad o £993k a fydd yn cael ei gyfrif yn 2018. Mae hyn yn ddarostyngedig i gostau ymgynghori hanfodol a gafwyd yn ystod y broses o adennill y TAW hwn.
- 2) Mae gan y Cyngor gronfa wrth gefn glustnodedig ar gyfer hawliadau posibl mewn perthynas ag ad-dalu costau ôl-ofal dan Adran 117 o Ddeddf Lechyd Meddwl 1983. Yn 2000, gwnaed Dyfarniad allweddol gan Dŷ'r Arglwyddi (Cyngor Bwrdeistref Richmond, Cyngor Dinas Manceinion, Cyngor Bwrdeistref Harrow a Chyngor Bwrdeistref Redcar v W/S/C/A) na allai cynghorau godi tâl am wasanaethau ôl-ofal S117 i ddefnyddwyr gwasanaethau lechyd Meddwl os oeddynt yn cwrdd â'r meini prawf a amlinellwyd yn S117. Cafwyd nifer o hawliadau yn erbyn y Cyngor flynyddoedd yn ôl ond dim mwy yn ddiweddar. Fodd bynnag, cyflwynwyd hawliad newydd yn erbyn y Cyngor mewn perthynas ag ad-dalu taliadau a godwyd yn flaenorol gan y Cyngor ar gyfer costau ôl-ofal S117. Mae arian yn y gronfa glustnodedig i dalu am yr hawliad hwn os bydd yr hawlydd yn llwyddiannus. Fodd bynnag, gan fod risg o hyd o hawliadau yn y dyfodol, mae hyn hefyd wedi'i gynnwys fel ymrwymiad a allai godi yn annisgwyl.

NODYN 7 – ADDASIADAU RHWNG SAIL GYFRIFO A SAIL CYLLIDO DAN REOLIADAU

2017/18	Arian wrth Gefn y mae modd ei ddefnyddio				Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn nad oes modd ei ddefnyddio £'000
	Balans Cronfa'r Cyngor £'000	Cyfrif Refeniw Tai £'000	Cronfa wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf £'000	Grantiau Cyfalaf nas Defnyddiwyd £'000	
Addasiadau sy'n ymwneud yn bennaf â'r Cyfrif Addasu Cyfalaf:					
Gwrthdroi eitemau wedi eu debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Taliadau am dibrisiant, amhariad ac amorteiddio asedau nad ydynt yn gyfredol	9,298	3,082	-	-	(12,380)
Colledion aibrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	18,403	-	-	-	(18,403)
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad colled / (ennill)	152	-	-	-	(152)
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Anghynwysedig a gredydir i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(9,110)	(2,691)	-	-	11,801
Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud	2,566	-	-	-	(2,566)
Dadgydnabod - rhannau newidiol	1,766	7,582	-	-	(9,348)
Swm a gludir o asedau nad ydynt yn gyfredol a werthwyd	4,362	-	-	-	(4,362)
Cynnwys eitemau na ddebydwyd ac na chredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Isafswm Darpariaeth Refeniw ar gyfer Cyllido Cyfalaf	(3,638)	(850)	-	-	4,488
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	-	(6,600)	-	-	6,600
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf:					
Elw o werthu asedau nad ydynt yn gyfredol	(2,782)	-	2,782	-	-
Defnyddio'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	-	-	(2,455)	-	2,455
Defnydd o'r Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	-	-	-	-	-
Derbyniadau cyfalaf eraill	-	-	-	-	-
Addasiadau'n ymwneud â'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol:					
Swm ble mae'r costau cyllido yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i'r costau cyllido priodoladwy am y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol	45	20	-	-	(65)
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn:					
Gwrthdroi eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (gweler Nodyn 41)	17,917	230	-	-	(18,147)
Cyfraniadau pensiwn y Cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr sydd yn daladwy yn y flwyddyn	(11,610)	-	-	-	11,610
Addasiad mewn perthynas â'r Cyfrif Addasu Ôl-dâl Anghyfartal					
Symiau a godir ar y CIES sydd yn wahanol i gostau'r setliadau yn ystod y flwyddyn a hynny'n unol â gofynion statudol	(2,663)	-	-	-	2,663
Addasiad yn ymwneud â'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol					
Addasiadau mewn perthynas ag absenoldebau digolledol tymor byr	(491)	8	-	-	483
Cyfanswm Addasiadau	24,215	781	327	-	(25,323)

2016/17	Arian wrth Gefn y mae modd ei ddefnyddio				Symudiad yn yr Arian wrth Gefn nad oes modd ei ddefnyddio £'000
	Balans Cronfa'r Cyngor	Cyfrif Refeniw Tai	Cronfa Derbyniadau Cyfalaf	Grantiau Cyfalaf nas Defnyddiwyd	
	£'000	£'000	£'000	£'000	
Addasiadau sy'n ymwneud yn bennaf â'r Cyfrif Addasu Cyfalaf:					
Gwrthdroi eitemau wedi eu debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cvnhwysfawr:					
Taliadau am amhariad, dibrisiant ac amorteiddio asedau nad ydynt yn avfredol	8,557	3,849	-	-	(12,406)
Colledion aibrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	819	-	-	-	(819)
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad colled / (ennill)	(298)	-	-	-	298
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Anghynwysedig a gredydir i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cvnhwysfawr	(10,629)	(2,727)	-	-	13,356
Gwariant refeniw a gyllidi'r o gyfalaf dan statud	1,685	-	-	-	(1,685)
Dadgydnabod - rhannau newidiol	2,605	6,884	-	-	(9,489)
Swm a gludir o asedau nad ydynt yn gyfredol a werthwyd	6,935	326	-	-	(7,261)
Cynnwys eitemau na ddebydwyd ac na chredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cvnhwysfawr:					
Isafswm Darpariaeth Refeniw ar gyfer Cyllido Cyfalaf	(3,632)	(867)	-	-	4,499
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	(244)	(5,058)	-	-	5,302
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf:					
Elw o werthu asedau nad ydynt yn gyfredol	(4,416)	(821)	5,237	-	-
Defnyddio'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf			(5,237)	-	5,237
Addasiadau yn ymwneud â'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol:					
Swm ble mae'r costau cyllido yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cvnhwysfawr yn wahanol i'r costau cyllido priodoladwy am y flwddyn vn	91	44	-	-	(135)
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn:					
Gwrthdroi eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu aredydu i'r DIGC (gweler Nodyn 41)	12,158	38	-	-	(12,196)
Cyfraniadau pensiwn y Cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr svdd vn daladwy vn y flwddyn	(9,042)	-	-	-	9,042
Addasiad mewn perthynas â'r Cyfrif Addasu Tâl Anghyfartal					
Symiau a godir ar y DIGC sydd yn wahanol i gostau'r setliadau yn ystod y flwddyn a hvnnv'n unol â dofnion statudol	512	-	-	-	(512)
Addasiad yn ymwneud â'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol					
Addasiadau mewn perthynas ag absenoldebau digolledol tymor byr	(255)	(10)	-	-	265
Cyfanswm Addasiadau	4,846	1,658	-	-	(6,504)

NODYN 8 – CRONFEYDD WRTH GEFN A GLUSTNODWYD

	Balans ar 01/04/2016 £'000	Trosglwyddiadau Mewn 2016/17 £'000	Trosglwyddiadau Allan 2016/17 £'000	Balans ar 31/03/2017 £'000	Trosglwyddiadau Mewn 2017/18 £'000	Trosglwyddiadau Allan 2017/18 £'000	Balans ar 31/03/2018 £'000
Cyfalaf - Cyfraniadau Refeniw na chymhwyswyd	899	-	-	899	238	-	1,137
Cronfa wrth Gefn Safle Tirlenwi Gwastraff Penhesgyn	2,000	-	-	2,000	-	(2,000)	-
Cronfeydd wrth Gefn Cyfyngedig	7,883	2,719	(3,943)	6,659	1,408	(4,442)	3,625
Buddsoddiad i Arbed	-	1,000	(29)	971	-	(318)	653
Arfamu Swyddi	2,770	-	(2,770)	-	-	-	-
Tâl Cyfartal	865	513	(318)	1,060	-	(246)	814
Ailgylchu	324	73	-	397	112	(387)	122
Cronfa Yswiriant	1,250	356	(235)	1,371	-	(121)	1,250
Cyfanswm	15,991	4,661	(7,295)	13,357	1,758	(7,514)	7,601

Pwrpas Cronfeydd Refeniw wrth Gefn a Glustnodwyd

Cyfalaf – Cyfraniadau Refeniw na Chymhwyswyd – i gyllido gwariant cyfalaf mewn blynyddoedd i ddod. Crëwyd hwn i sicrhau bod gwariant cyfalaf ymrwymedig, yn cynnwys gwariant sydd wedi llithro o flynyddoedd blaenorol, yn cael ei gyllido'n llawn.

Cronfeydd wrth Gefn Cyfyngedig – cronfeydd wrth gefn penodol a glustnodwyd o fewn meysydd gwasanaeth.

Buddsoddi-i-Arbed – crëwyd y gronfa wrth gefn hon i gyllido prosiectau buddsoddi-i-arbed lle mae'r cronfeydd wrth gefn yn cael eu buddsoddi mewn prosiectau fydd yn arwain i arbedion effeithlonrwydd yn y dyfodol.

Tâl Cyfartal – mae'r gronfa wrth gefn yma i gyllido costau'n codi o hawliadau tâl cyfartal megis ffioedd cyfreithiol a hawliadau.

Ailgylchu - adnoddau wedi cael eu neilltuo'n benodol ar gyfer mentrau ailgylchu gwastraff.

Cronfa Yswiriant - Mae'r Cyngor yn rhedeg cyfrif yswiriant mewnol i dalu am golledion a rhwymedigaethau heb yswiriant. Codir "premiwm ychwanegol" ar wasanaethau er mwyn ariannu'r cyfrif hwn. Darperir ar gyfer colledion a rhwymedigaethau y gwyddys eu bod yn golledion ar ddiwedd y flwyddyn. Mae unrhyw golledion neu rhwymedigaethau sy'n codi o ddigwyddiadau a ddigwyddodd yn ystod y flwyddyn ond na chawsant eu cyflwyno tan ddyddiad diweddarach yn cael eu cynnwys gan y gronfa yswiriant wrth gefn. Mae hyn yn cynnwys y gwarged ar y cyfrif yswiriant mewnol a'r balansau llog.

NODYN 9 - BALANSAU YSGOLION

Cedwir y balansau hyn ar gyfer defnydd pob ysgol yn unol â'u hamcanion addysgiadol.

	Balans 1 Ebrill 2016 £'000	Ychwanegiad / (Lleihad) am 2016/17 £'000	Balans 31 Mawrth 2017 £'000	Ychwanegiad / (Lleihad) am 2017/18 £'000	Balans 31 Mawrth 2018 £'000
Ysgolion Cynradd Cymunedol a Gwirfoddol	1,716	(294)	1,422	(181)	1,241
Ysgolion Uwchradd Cymunedol	304	(76)	228	182	410
Ysgol Arbennig Gymunedol	166	(10)	156	(77)	79
Ysgol Gynradd Sefydledig	276	7	283	(144)	139
Cyfanswm	2,462	(373)	2,089	(220)	1,869

Ar 31 Mawrth 2018, roedd gan bob ysgol falansau mewn llaw heblaw am 3 ysgol gynradd (4 ar 31 Mawrth 2017) ac 1 ysgol uwchradd (1 ar 31 Mawrth 2017), a oedd gyda'i gilydd â diffyg o £0.24m (£0.26m ar 31 Mawrth 2017). Gellir cael copïau o'r Datganiadau Adran 52, y mae'n ofynnol i bob Cyngor ei baratoi ar ôl diwedd pob blwyddyn ariannol o dan Adran 52(2) o Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998, gan yr Adain Gyfrifeg, Swyddogaeth Adnoddau, Swyddfeydd y Sir, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7TW.

NODYN 10 – CRONFA WRTH GEFN DERBYNIADAU CYFALAF

Dyma dderbyniadau arian parod o werthiant asedau'r Cyngor. Defnyddir rhain i gyllido gwariant cyfalaf yn y flwyddyn. Bydd balans o £320k yn cael ei gario 'mlaen i 2018/19 i helpu ariannu rhaglen gyfalaf flwyddyn nesaf.

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Balans 1 Ebrill	-	-
Derbyniadau Cyfalaf yn y Flwyddyn (net o leihad ar gyfer costau gweinyddu)	2,782	5,237
	2,782	5,237
Llai:		
Derbyniadau a roddwyd o'r neilltu i ad-dalu dyledion	-	-
Derbyniadau Cyfalaf a ddefnyddiwyd i gyllido	(2,455)	(5,237)
Eraill	(7)	-
Balans ar 31 Mawrth	320	-

NODYN 11 - CRONFEYDD WRTH GEFN NA ELLIR EU DEFNYDDIO

	31/03/2018 £'000	31/03/2017 £'000
a) Cyfrif Addasu Cyfalaf	134,369	151,541
b) Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol	(450)	(385)
c) Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	128,199	91,772
ch) Cronfa Wrth Gefn Pensiwn	(102,188)	(105,509)
d) Cronfa wrth gefn ar gyfer Tâl anghyfartal	-	(2,663)
dd) Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol	(799)	(1,282)
Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn na ellir eu Defnyddio	159,131	133,474

a) Cyfrif Addasu Cyfalaf

Mae'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo defnydd asedau nad ydynt yn gyfredol a chyllido'r broses o gaffael, adeiladu neu wella'r asedau hynny dan ddarpariaethau statudol. Mae'r Cyfrif yn cael ei ddebydu gyda chostau megis dibrisiant, colledion amhariad ac amorteiddiad sy'n cael eu codi ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, a gydag arian a symudwyd o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i drosi ffigyrau gwerth teg i sail cost hanesyddol.

Credydur y Cyfrif gyda symiau a osodwyd o'r neilltu gan y Cyngor fel cyllid ar gyfer costau caffael, adeiladu a gwella. Mae'r Cyfrif yn cynnwys enillion a cholledion cronus ar Eiddo Buddsoddiad. Mae'r Cyfrif hefyd yn cynnwys enillion ailbrisiant cronus ar Eiddo, Offer a Chyfarpar cyn 1 Ebrill 2007, y dyddiad y crëwyd y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i ddal y fath enillion. Mae Nodyn 7 ar dudalen 30 yn rhoi manylion ffynhonnell yr holl drafodion a symudwyd i'r Cyfrif, heblaw am y rheini a oedd yn ymwneud â'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn.

Cyfrif Addasiad Cyfalaf	2017/18		2016/17	
	£'000	£'000	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill		151,541		142,604
Gwyrddroad eitemau yn ymwneud â gwariant cyfalaf wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:				
Taliadau am ddibrisiant ac amorteiddiad asedau nad ydynt yn gyfredol	(12,380)		(12,406)	
Asedau sydd wedi eu dad-gydnabod	(9,348)		(9,489)	
Colledion Ailbrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	(18,403)		(819)	
Gwariant reffeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud	(2,566)		(1,685)	
Symiau o asedau nad ydynt yn gyfredol a ddilëwyd ar waredu neu werthiant (yn cynnwys amhariad) fel rhan o'r enilliad/(colled) ar waredu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(4,362)		(7,261)	
		(47,059)		(31,660)
Symiau addasiad a ddilëwyd o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn		4,695		11,904
Swm net a ddilëwyd o gost asedau nad ydynt yn gyfredol a ddefnyddiwyd yn y flwyddyn		(42,364)		(19,756)
Cyllido cyfalaf a gymhwyswyd yn y flwyddyn:				
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf newydd	2,455		5,237	
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf	-		244	
Grantiau Cyfalaf a chyfraniadau wedi eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr sydd wedi ei gymhwyso i gyllido cyfalaf	11,801		13,356	
Darpariaeth statudol ar gyfer cyllido buddsoddiad cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	4,488		4,499	
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	6,600		5,059	
		25,344		28,395
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad a godwyd yn erbyn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr		(152)		298
Balans ar 31 Mawrth		134,369		151,541

b) Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol

Mae'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol (FIAA) yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo'r incwm a threuliau sy'n ymwneud ag offerynnau ariannol penodol ac i gynnal colledion neu gael budd o enillion fesul darpariaeth statudol. Mae'r Cyngor yn defnyddio'r Cyfrif i reoli'r premiymau a delir a'r cosbau a gafwyd oherwydd adbrynu benthyciadau yn gynnar. Mae'r premiymau a'r cosbau'n cael eu codi yn erbyn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan maent yn digwydd, ond maent yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor i'r FIAA yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn. Dros amser, caiff y gost hon ei symud yn ôl i Falans Cronfa'r Cyngor yn unol â'r trefniadau statudol ar gyfer gwasgaru baich y Dreth Gyngor. Yn achos y Cyngor, y cyfnod hwn yw'r tymor a oedd yn weddill ar y benthyciadau pan gawsant eu hadbrynu.

Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol	2017/18	2016/17
	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill	(385)	(250)
Swm y mae costau cyllido a godir ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i gostau cyllido sy'n daladwy yn y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol	(65)	(135)
Balans ar 31 Mawrth	(450)	(385)

c) Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn

Mae'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cynnwys yr enillion a wnaed gan y Cyngor yn deillio o gynnydd yng ngwerth ei Eiddo, Offer a Chyfarpar ac Asedau Treftadaeth.

Mae'r balans yn gostwng pan fo asedau gydag enillion cronnus yn cael eu:-

- hailbriso i lawr neu fod amhariad arnynt a'r enillion yn cael eu colli;
- defnyddio i ddarparu gwasanaethau a'r enillion yn cael eu colli trwy ddibrisiant; neu
- gwaredu a gwireddu'r enillion.

Dim ond enillion ailbrisiant a gronwyd ers 1 Ebrill 2007 sydd yn y Gronfa wrth Gefn, sef y dyddiad y crëwyd y Gronfa Wrth Gefn.

Mae enillion cronnus a gafwyd cyn y dyddiad hwnnw'n cael eu cyfuno i'r balans ar y Cyfrif Addasu Cyfalaf.

Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	2017/18	2016/17
	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill	91,772	96,046
Ailbrisiant asedau a cholledion amhariad na chodwyd ar y Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	41,122	7,630
Gwahaniaeth rhwng dibrisiant werth teg a dibrisiant gost hanesyddol	(1,933)	(1,629)
Balansau ailbriso ar asedau wedi eu sgrapio neu eu gwaredu	(2,762)	(10,275)
Balans ar 31 Mawrth	128,199	91,772

ch) Cronfa Wrth Gefn Pensiwn

Mae'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo am fuddiannau ôl-gyflogaeth a chyllido buddiannau yn unol â darpariaethau statudol.

Cronfa Wrth Gefn Pensiynau	2017/18	2016/17
	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill	(105,509)	(95,022)
Ail-fesur rhwymedigaeth net diffinedig	9,858	(7,334)
Gwyrddroad eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(18,147)	(12,195)
Cyfraniad pensiwn y cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr yn daladwy yn ystod y flwyddyn	11,610	9,042
Balans ar 31 Mawrth	(102,188)	(105,509)

Mae'r Cyngor yn rhoi cyfrif am fuddiannau ôl-gyflogaeth yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel mae'r buddiannau yn cael eu enill gan weithwyr sy'n cronni blynyddoedd o wasanaeth, gan ddiweddarau'r rhwymedigaethau a gydnabyddir i adlewyrchu chwyddiant, rhagdybiaethau sy'n newid a dychweliadau buddsoddiad ar unrhyw adnoddau a osodir o'r neilltu i gwrdd â'r costau. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol yn ei gwneud yn ofynnol i fuddiannau a enillir gael eu cyllido fel y bo'r Cyngor yn gwneud cyfraniadau cyflogwr i'r cronfeydd pensiwn neu, yn y diwedd, yn talu unrhyw bensiynau y mae'n uniongyrchol gyfrifol amdanynt. Felly, mae'r balans debyd ar y Gronfa Wrth Gefn Pensiwn yn dangos diffyg sylweddol yn y buddiannau a enillwyd gan weithwyr y gorffennol a'r presennol a'r adnoddau y mae'r Cyngor wedi eu rhoi o'r neilltu i gwrdd â nhw.

Bydd y trefniadau statudol yn sicrhau y bydd arian wedi ei roi o'r neilltu erbyn yr amser y daw'n amser i ni dalu'r buddiannau.

d) Cronfa wrth Gefn Tâl Anghyfartal

Mae'r Cyfrif Talu Ôl-gyflog Anghyfartal yn gwneud yn iawn am y gwahaniaeth rhwng y raddfa y mae'r Cyngor yn ei darparu am y costau posib yn sgil setlo ôl-daliadau mewn perthynas ag achosion Tâl Cyfartal a'r gallu o dan ddarpariaeth statudol i ohirio'r effaith ar Falans y Gronfa Gyffredinol tan yr amser y caiff yr arian ei dalu allan i hawlwyd. Mae'r Gronfa wrth Gefn Tâl Anghyfartal Na ellir ei Defnyddio, sydd yn debyg i Ddarpariaeth Tâl Cyfartal yn nodyn 27, wedi'i ostwng i ddim gan fod costau Tâl Cyfartal dalwyd yn 2017/18 wedi cael ei ariannu o gyfalaf yn dilyn Gyfarwydddeb Cyfalafu o Llywodraeth Cymru. Bydd costau llai gweddillol yn cael ei ariannu o arian wrth gefn clustnodedig Tâl Cyfartal. Felly, nid oes angen y Gronfa wrth Gefn Tâl Anghyfartal Na ellir ei Ddefnyddio na'r Ddarpariaeth Tal Cyfartal. However, Mae'r Cyngor wedi cadw'r gronfa wrth gefn glustnodedig o £814k ar gyfer Tâl Cyfartal fel y nodir uchod yn nodyn 8. Mae hyn i ariannu hawliadau cyflog cyfartal sy'n parhau i fod angen sylw a chostau cyfreithiol cysylltiedig a allai godi.

Cronfa Wrth Gefn ar gyfer Tâl Anghyfartal	2017/18	2016/17
	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill	(2,663)	(2,151)
(Cynnydd)/Gostyngiad yn y ddarpariaeth ar gyfer ôl-daliadau o ran achosion Tâl Cyfartal	2,663	(512)
Setliadau arian a dalwyd yn y flwyddyn	-	-
Balans ar 31 Mawrth	-	(2,663)

dd) Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol

Mae'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol yn amsugno'r gwahaniaethau a fyddai fel arall yn codi ar Falans Cronfa'r Cyngor o Gronni ar gyfer absenoldebau digolledol a enillwyd ond na chymerwyd yn ystod y flwyddyn e.e. hawliau gwyliau blynyddol a gariwyd drosodd ar 31 Mawrth. Mae trefniadau statudol yn ei gwneud yn ofynnol i'r effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor gael ei niwtraleiddio gan drosglwyddiadau i neu o'r Cyfrif.

Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Setliad neu ddiidymu'r croniad a wnaed ar ddiwedd y flwyddyn flaenorol	(1,282)	(1,547)
Y gwahaniaeth yn y swm a godir am daliadau swyddogion ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar sail groniadau o'r taliadau sy'n daladwy yn y flwyddyn yn unol â gofynion statudol	483	265
Symiau a gronnwyd ar ddiwedd y flwyddyn gyfredol	(799)	(1,282)

NODYN 12 – GWARIANT GWEITHREDOL ARALL

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Praesept a delir i'r Awdurdod Heddlu Gogledd Cymru	7,674	7,264
Praesept a delir i'r Cynghorau Cymuned	1,230	1,179
(Gwarged)/Colledion ar warediad asedau nad ydynt yn gyfredol (Yn cynnwys dad-gydnabyddiaeth)	10,909	11,404
Ardollau	3,335	3,195
Cyfanswm	23,148	23,042

NODYN 13 – INCWM A GWARIANT CYLLIDO A BUDDSODDI

13a

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Llog Taladwy a Thaliadau Tebyg	5,863	6,003
Llog net ar y rhwymedigaeth diffiniedig	2,789	3,321
Llog derbyniadwy ac incwm tebyg	(31)	(54)
Incwm a Gwariant yng nghyswllt Eiddo Buddsoddiad a newidiadau yn eu gwerth teg	7	(409)
Cyfanswm	8,628	8,861

13b

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Incwm/Gwariant o Eiddo Buddsoddiad:		
Incwm yn cynnwys incwm rhent	(331)	(359)
Gwariant	164	140
Gwariant / Incwm net o Eiddo Buddsoddiad	(167)	(219)
Diffyg ar werthiant Eiddo Buddsoddiad :-		
Arian o Werthiannau	(105)	(145)
Swm cario o Eiddo Buddsoddiad a werthwyd	128	253
Diffyg ar werthiant Eiddo Buddsoddiad	23	108
Newidiadau mewn Gwerth Teg Eiddo Buddsoddiad	152	(298)
Cyfanswm	7	(409)

NODYN 14 - INCWM TRETH A GRANTIAU AMHENODOL

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Council Tax Income	42,295	39,968
Non-Domestic Rates Redistribution	23,002	21,309
Revenue Support Grant	69,650	70,619
Other Government Grants	-	-
Capital Grants Applied To Fund Capital Expenditure	11,801	13,356
Total	146,748	145,252

NODYN 15 – ASEDAU NAD YDYNT YN GYFREDOL - EIDDO, OFFER A CHYFARPAR

2017/18	Eiddo, Offer a Chyfarpar							
	Anheddau Cyngor	Tir ac Adeiladau	Asedau isadeiledd	Cerbydau, Offer a Chyfarpar	Asedau Cymunedol	Eiddo, Offer a Chyfarpar sy'n cael ei adeiladu	Asedau Dros Ben	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Cost neu Brisiant								
Ar 1 Ebrill 2017	109,028	186,600	85,528	11,768	9	13,895	2,185	409,013
Addasiad balans agoriadol	-	-	-	-	-	-	-	-
Ychwanegiadau (Nodyn 20)	9,354	3,185	2,000	1,059	-	9,736	-	25,334
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	35,650	(3,486)	-	-	-	-	136	32,300
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i (Gwarged) neu Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(19,440)	-	-	-	-	(25)	(19,465)
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	(2,351)	-	-	-	-	(9)	(2,360)
Dadgydnabod - Eraill	-	-	-	-	-	-	-	-
Dadgydnabod - rhannau newidiol	(7,582)	(1,766)	-	-	-	-	-	(9,348)
Ailddosbarthu	-	15,088	3,089	-	-	(19,129)	952	-
Ailddosbarthu a Throsglwyddiadau o'r Asedau a Ddelir i'w Gwerthu	-	-	-	-	-	-	254	254
Ailddosbarthiadau i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	(917)	-	-	-	-	(371)	(1,288)
Ailddosbarthu o Eiddo Buddsoddi	-	21	-	-	-	-	-	21
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	-	-
Balans ar 31 Mawrth 2018	146,450	176,934	90,617	12,827	9	4,502	3,122	434,461
Dibrisiant ac Amhariad								
Ar 1 Ebrill 2017	3,577	10,595	23,482	7,556	-	-	67	45,277
Cost Addasiad a Dibrisiant	-	-	-	-	-	-	-	-
Tâl Dibrisiant	2,812	5,213	3,211	880	-	-	14	12,130
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gronfa Ailbrisiant wrth Gefn	(2,812)	(5,599)	-	-	-	-	(10)	(8,421)
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(1,148)	-	-	-	-	(3)	(1,151)
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	(260)	-	-	-	-	-	(260)
Ailddosbarthu	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthiadau i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	-	-
Balans art 31 Mawrth 2018	3,577	8,801	26,693	8,436	-	-	68	47,575
Gwerth Llyfr Net								
Balans ar 31 Mawrth 2018	142,873	168,133	63,924	4,391	9	4,502	3,054	386,886
Balans ar 31 Mawrth 2017	105,451	176,005	62,046	4,212	9	13,895	2,118	363,736

2016/17	Eiddo, Offer a Chyfarpar							
	Anheddau Cyngor	Tir ac Adeiladau	Asedau isadeiledd	Cerbydau, Offer a Chyfarpar	Asedau Cymunedol	Eiddo, Offer a Chyfarpar sy'n cael ei adeiladu	Asedau Gwarged Dros Ben	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Cost neu Brisiant								
Ar 1 Ebrill 2016	107,741	188,334	76,353	10,659	9	3,759	1,187	388,042
Addasiad balans agoriadol	-	-	(549)	-	-	549	-	-
Ychwanegiadau (Nodyn 20)	8,511	3,971	8,287	1,109	-	11,024	-	32,902
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	-	1,122	-	-	-	-	248	1,370
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(1,294)	-	-	-	-	(27)	(1,321)
Dadgydnabod - Gwarediadau	(340)	(1,219)	-	-	-	-	(115)	(1,674)
Dadgydnabod - Eraill	-	(1,595)	-	-	-	-	-	(1,595)
Dadgydnabod - rhannau newidiol	(6,884)	(2,605)	-	-	-	-	-	(9,489)
Aiddosbarthu	-	(31)	1,437	-	-	(1,437)	31	-
Aiddosbarthu a Throsglwyddiadau o'r Asedau a Ddelir i'w Gwerthu	-	-	-	-	-	-	751	751
Aiddosbarthiadau i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	(83)	-	-	-	-	(100)	(183)
Aiddosbarthu o Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	210	210
Aiddosbarthu i Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	-	-
Balans ar 31 Mawrth 2017	109,028	186,600	85,528	11,768	9	13,895	2,185	409,013
Dibrisiant ac Amhariad								
Ar 1 Ebrill 2016	-	10,339	20,637	6,722	-	-	60	37,758
Addasiad Cost a Tâl Dibrisiant	-	-	-	-	-	-	-	-
Tâl Dibrisiant	3,591	4,964	2,845	834	-	-	12	12,246
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gronfa Ailbrisiant wrth Gefn	-	(3,700)	-	-	-	-	(7)	(3,707)
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(634)	-	-	-	-	(3)	(637)
Dadgydnabod - Gwarediadau	(14)	(358)	-	-	-	-	-	(372)
Aiddosbarthu	-	(5)	-	-	-	-	5	-
Aiddosbarthiadau i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	(11)	-	-	-	-	-	(11)
Aiddosbarthu i Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	-	-
Balance as at 31 March 2017	3,577	10,595	23,482	7,556	-	-	67	45,277
Gwerth Llyfr Net								
Balans ar 31 Mawrth 2017	105,451	176,005	62,046	4,212	9	13,895	2,118	363,736
Balans ar 31 Mawrth 2016	107,741	177,995	55,716	3,937	9	3,759	1,127	350,284

Ailbriso

Mae gan y Cyngor £390.531m sydd wedi ei gydnabod fel Eiddo, Offer a Chyfarpar ac Asedau Treftadaeth ar ei Fantolen ar 31 Mawrth 2018. Mae'r Cyngor bellach wedi mabwysiadu rhaglen dreigl 5 mlynedd ar gyfer prisio ei dir ac eiddo. Fodd bynnag, caiff asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar sydd â gwerth teg o £500k neu fwy eu hailbriso bob blwyddyn. Mae'r rhaglen wedi cael ei llunio mewn modd sy'n golygu y bydd categorïau cyfan o asedau o fewn ei bortffolio tir ac eiddo sy'n werth mwy na £500k yn cael eu hailbriso mewn un flwyddyn. Caiff yr asedau eu prisio gan dîm prisio mewnol y Cyngor sy'n aelodau o Sefydliad Brenhinol y Syrffeyr Siartredig (RICS). Mae'r prisiadau wedi cael eu cwblhau'n unol ag IFRS 13. Nid yw asedau nad ydynt yn eiddo wedi cael eu hailbriso oherwydd, ym marn y Cyngor, mae gwerth cario'r asedau yn adlewyrchiad o werth teg, oherwydd eu hoes economaidd gweddol fyr a'u gwerth cymharol. Mae gwybodaeth ychwanegol am bolisi'r Cyngor ar fesur a phrisio asedau anghyfredol wedi'i chynnwys yn adrannau 7 i 10 o nodyn 51 Polisiâu Cyfrifyddu.

NODYN 16 – YMRWYMIADAU CYFALAF SYLWEDDOL

Ar 31 Mawrth 2018, roedd y Cyngor wedi sefydlu nifer o gontractau ar gyfer adeiladu neu wella Eiddo, Offer a Chyfarpar gan olygu ymrwymiad cyfalaf sylweddol o £10.637m yn 2018/19 a blynyddoedd yn y dyfodol fel a ganlyn yn y tabl isod. Roedd ymrwymïadau tebyg hyd at 31 Mawrth 2017 yn £4.862m. Mae'r cynnydd sylweddol wedi digwydd oherwydd y cynnydd a wnaed gyda rhaglen Ysgolion 21ain Ganrif yr Awdurdod a chynnydd gyda Ffordd Gyswllt Llangefni ac ailwampio Neuadd y Farchnad, Caergybi. Bydd rhaglenni'r Ysgolion 21ain Ganrif a'r Ffordd Gyswllt yn derbyn cyllid sylweddol gan Lywodraeth Cymru.

	Ymrwymiad yn 2018/19 a Blynyddoedd y Dyfodol fel ar 31 Mawrth 2018 £'000	Ymrwymiad yn 2017/18 a Blynyddoedd y Dyfodol fel ar 31 Mawrth 2017 £'000
Ysgolion 21ain Ganrif - Dwynwen	4,609	790
Ffordd Gyswllt Llangefni - Rhan 3	748	1,388
Neuadd Y Farchnad Caergybi - Rhan II	2,045	-
Isadeiledd Strategol Llangefni	2,485	247
Contractau Cynnal a Chadw Cynlluniedig - CRT	750	2,437
Cyfanswm	10,637	4,862

NODYN 17 – ASEDAU TREFTADAETH 2017/18

	Casgliad Celf a Regalia Dinesig £'000	Tir ac Adeiladau Treftadaeth £'000	Cyfanswm Asedau Treftadaeth £'000
Cost neu Brisiant Ar 1 Ebrill 2017	1,834	1,960	3,794
Ychwanegiadau	-	-	-
Gwarediadau	-	-	-
Ailbriso	276	14	290
Dibrisiant Cronnol wedi ei ysgrifau i ffwrdd	-	(64)	(64)
Ar 31 Mawrth 2018	2,110	1,910	4,020
Dibrisiant ac Amhariad Cronedig Ar 1 Ebrill 2017	-	340	340
Cost Dibrisiant	-	99	99
Dibrisiant Cronnol wedi ei ysgrifau i ffwrdd	-	(64)	(64)
Ar 31 Mawrth 2018	-	375	375
Gwerth Llyfr Net Ar 31 Mawrth 2018	2,110	1,535	3,645
Ar 1 Ebrill 2017	1,834	1,620	3,454

	Casgliad Celf a Regalia Dinesig £'000	Tir ac Adeiladau Treftadaeth £'000	Cyfanswm Asedau Treftadaeth £'000
Cost neu Brisiant			
Ar 1 Ebrill 2016	1,834	1,644	3,478
Ychwanegiadau	-	-	-
Gwarediadau	-	-	-
Arian Ailbriso	-	316	316
Aiddosbarthu o Eiddo Buddsoddi	-	-	-
Ar 31 Mawrth 2017	1,834	1,960	3,794
Dibrisiant ac Amhariad Cronedig			
Ar 1 Ebrill 2016	-	284	284
Cost Dibrisiant	-	56	56
Ar 31 Mawrth 2017	-	340	340
Gwerth Llyfr Net			
Ar 31 Mawrth 2017	1,834	1,620	3,454
Ar 1 Ebrill 2016	1,834	1,360	3,194

Ailbriso Asedau Treftadaeth

Nodwyd nifer o asedau tir ac adeiladau fel rhai a oedd yn cwrdd â'r diffiniad o Asedau Treftadaeth. Ar 31 Mawrth 2018, roedd pedwar ased o'r fath (dim newid o 31 Mawrth 2017):-

Carchar Biwmares
Llys Biwmares
Melin Llynnon
Bythynnod y Peilotiaid, Ynys Llanddwyn

Caiff yr eiddo hyn eu hailbriso gan ddefnyddio trefniadau ailbriso safonol y Cyngor ar gyfer tir ac eiddo. Fe ailbriswyd yr Asedau Treftadaeth diwethaf yn 2017/18.

Cafwyd prisiad o werth y Casgliadau Celf yn 2017/18 ac mae eu gwerth wedi cael ei adlewyrchu yng Nghyfrifon 2017/18. Mae'r prisiad diweddaraf yn seiliedig ar asesiad o sampl gynrychioliadol o'r casgliadau. Bonhams o Lundain, sef cwmni rhyngwladol o arwerthwyr a phriswyr celf, fu'n priso'r eiddo. Mae gwerth y Casgliadau Celf wedi cynyddu £0.276m i £2.047m.

NODYN 18 – EIDDO BUDDSODDIAD

a) Eiddo Buddsoddiad

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Balans ar ddechrau'r flwyddyn	6,092	5,983
Ychwanegiadau:		
- Gwariant dilynol	-	-
Gwarediadau	(128)	(254)
Enillion / (Colledion) net o addasiadau gwerth teg	(152)	298
Trosglwyddiadau:		
- (i)/o Assedau a ddelir i'w gwerthu	-	275
- (i)/o Eiddo, Offer a Chyfarpar	(21)	(210)
Balans ar ddiwedd y flwyddyn	5,791	6,092

Nid oes unrhyw gyfyngiadau ar allu'r Cyngor i wireddu'r gwerth cynhenid yn ei eiddo buddsoddiad neu ar hawl y Cyngor i daliad o incwm ac elw gwarediad. Nid oes gan y Cyngor unrhyw rwymedigaethau cytundebol i brynu, adeiladu neu ddatblygu eiddo buddsoddiad neu i wneud atgyweiriadau, cynnal a chadw neu i wella eiddo buddsoddiad cyfredol.

b) Mesur Gwerth Teg o Eiddo Buddsoddiad

Hierarchaeth Gwerth Teg 2017/18

Mesurau rheolaidd gwerth teg yn defnyddio:	Prisiau a ddyfynnir yn y marchnadoedd gweithredol ar gyfer asedau yr un fath (lefel 1) £'000	Mewnbynnau sylweddol y gellir eu harsylwi arall (lefel 2) £'000	Mewnbynnau sylweddol ni ellir eu harsylwi (lefel 3) £'000	Gwerth teg ar 31 Mawrth 2018 £'000
Eiddo adwerthu	-	136	-	136
Unedau swyddfa	-	832	-	832
Unedau masnachol	-	4,823	-	4,823
Cyfanswm	-	5,791	-	5,791

Hierarchaeth Gwerth Teg 2016/17

Mesurau rheolaidd gwerth teg yn defnyddio:	Prisiau a ddyfynnir yn y marchnadoedd gweithredol ar gyfer asedau yr un fath (lefel 1) £'000	Mewnbynnau sylweddol y gellir eu harsylwi arall (lefel 2) £'000	Mewnbynnau sylweddol ni ellir eu harsylwi (lefel 3) £'000	Gwerth teg ar 31 Mawrth 2017 £'000
Eiddo preswyl	-	552	-	552
Unedau swyddfa	-	182	-	182
Unedau masnachol	-	5,358	-	5,358
Cyfanswm	-	6,092	-	6,092

c) Dulliau Prasio a Ddefnyddiwyd i Brisio Eiddo Buddsoddiad

Preswyl

Mae'r gwerth teg ar gyfer yr eiddo preswyl yn seiliedig ar ddull y farchnad gan ddefnyddio amodau'r farchnad gyfredol a phrisiau gwerthu yn ddiweddar a gwybodaeth berthnasol arall ar gyfer asedau tebyg yn ardal yr Awdurdod Lleol. Mae amodau'r farchnad yn golygu bod eiddo tebyg yn cael eu prynu a'u gwerthu'n frwd a bod lefel y mewnbynnu y gellir eu harsylw yn sylweddol, gan arwain at gategoreiddo'r eiddo ar Lefel 2 yn yr hierarchaeth gwerth teg.

Eiddo Buddsoddiad

Mae'r swyddfeydd a'r unedau masnachol sydd wedi eu lleoli yn ardal yr Awdurdod Lleol yn cael eu mesur gan ddefnyddio'r dull incwm drwy'r cost amnewid dibrisiedig, lle mae disgownt ar y llif arian y cytunwyd arno o'r eiddo (gan ddefnyddio cyfradd ddisgownt yn seiliedig ar y farchnad) er mwyn sefydlu gwerth presennol y ffrwd incwm net. Mae'r llog wedi cael ei seilio ar brisiadau / gwerthiannau cymharol y mae modd eu harsylwi. Caiff eiddo buddsoddiad yr Awdurdod, felly, eu categoreiddio ar Lefel 2 yn yr hierarchaeth gwerth teg oherwydd bod y dechneg o fesur yn defnyddio mewnbynnau y gellir eu harsylwi er mwyn penderfynu ar y mesuriadau gwerth teg. Wrth amcangyfrif gwerth teg eiddo buddsoddiad yr Awdurdod, y defnydd mwyaf a gorau o'r eiddo yw eu defnydd cyfredol.

Caiff gwerth teg eiddo buddsoddiad yr Awdurdod ei fesur bob blwyddyn ar adeg pob cyfnod adrodd. Caiff yr holl waith prasio ei wneud yn fewnol yn unol â methodolegau a sail amcanbrisiau a nodir yn safonau proffesiynol Sefydliad Brenhinol y Syrfewyr Siartredig. Mae arbenigwyr prasio'r Awdurdod yn gweithio'n agos â'r swyddogion cyfrifeg gan adrodd yn uniongyrchol i'r Swyddog Adran 151 yn rheolaidd mewn perthynas ag unrhyw fater sy'n ymwneud â phrisio.

NODYN 19 – ASED AU ANNIRWEDDOL

Mae'r Cyngor yn cyfrifo am ei feddalwedd fel Asedau Annirweddol, i'r graddau nad yw'r feddalwedd yn rhan anhepgor o system TG neilltuol ac yn cael ei chyfrifo amdani fel rhan o eitem caledwedd yn yr Eiddo, Offer a Chyfarpar.

Mae'r swm cario o asedau annirweddol yn cael eu hamorteiddio ar sail llinell syth. Codwyd yr amorteiddiad o £147k ar referniw yn 2017/18 a chafodd ei godi ar ganolfan gost Gweinyddu TG llinell Trawsnewid yng Ngwariant Net y Gwasanaethau.

Rhoddir oes ddefnyddiol gyfyngedig i feddalwedd, wedi ei seilio ar asesiadau o'r cyfnod y disgwylir i'r feddalwedd fod yn ddefnyddiol i'r Cyngor. Mae'r oes ddefnyddiol a briodolir i'r switiau meddalwedd mawr a ddefnyddir gan y Cyngor yn bum mlynedd.

Mae'r Symudiad mewn Asedau Annirweddol am y Flwyddyn fel a Ganlyn:-

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Balans ar ddechrau'r flwyddyn:		
Symiau cario gros	1,538	1,247
Amorteiddiad cronnu	(932)	(830)
Swm net cario ar ddechrau'r y flwyddyn	606	417
Ychwanegiadau	297	291
Amorteiddiad am y flwyddyn ariannol	(147)	(102)
Swm cario net ar ddiwedd y flwyddyn	756	606
Yn cynnwys:		
Symiau gros a gludir	1,835	1,538
Amorteiddiad cronnu	(1,079)	(932)
Swm cario net ar ddiwedd y flwyddyn	756	606

NODYN 20 - GWARIANT CYFALAF A CHYLLIDO

Gweler y cyfanswm o wariant cyfalaf yr aethpwyd iddo yn y flwyddyn yn y tabl isod, ynghyd â'r adnoddau a ddefnyddiwyd i'w gyllido. Pan mae angen cyllido gwariant cyfalaf mewn blynyddoedd i ddod trwy daliadau i referniw fel mae asedau'n cael eu defnyddio gan y Cyngor, mae'r gwariant yn arwain at gynnydd yn y Gofyniad Cyllido Cyfalaf (GCC), mesur o'r gwariant cyfalaf yr eir iddo'n hanesyddol sydd eto i'w gyllido.

Mae'r symudiad net yn y Gofyniad Cyllido Cyfalaf yn dangos y newid yn yr angen gwaelodol i'r Cyngor fenthyca yn ystod y flwyddyn i gyllido buddsoddiad cyfalaf nad yw wedi ei gyllido'n syth o adnoddau fel grantiau, derbyniadau cyfalaf a cyllido uniongyrchol o referniw.

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Gofyniad Cyllido Cyfalaf Agoriadol	134,014	127,656
Cyfalaf a fuddsoddiwyd yn y Flwyddyn		
Eiddo, Offer a Chyfarpar	25,334	32,902
Asedau Annirweddol	297	291
Asedau Treftadaeth	-	-
Gwariant referniw a gyllidir o gyfalaf dan statud (REFCUS)	3,724	3,447
Cyfanswm	29,355	36,640
Ffynhonnell Cyllid		
Derbyniadau Cyfalaf	(2,457)	(5,237)
Cronfa Wrth Gefn	-	(8)
Grantiau a Chyfraniadau Llywodraeth	(11,801)	(13,356)
Darpariaethau referniw	(6,600)	(5,058)
Benthyca	-	(148)
Yswyriant	-	(236)
Grantiau REFCUS	(1,157)	(1,784)
Isafswm Darpariaeth Referniw a Gosod o'r Neilltu	(4,488)	(4,455)
Cyfanswm	(26,503)	(30,282)
(Gostyngiad) / Cynnydd Net mewn Gofyniad Cyllido Cyfalaf	2,852	6,358
Gofyniad Cyllido Cyfalaf Cau	136,866	134,014
Esboniad o symudiad yn y Flwyddyn		
Cynnydd mewn angen gwaelodol I fenthyca a gefnogir gan gymorth Llywodraeth	402	6,223
Cynnydd mewn angen gwaelodol I fynthya na chefnogir gan gymorth Llywodraeth	6,043	4,590
Benthyca	895	-
Isafswm Darpariaeth Referniw a Gosod o'r Neilltu Gwirfoddol	(4,488)	(4,455)
(Gostyngiad) / Cynnydd Net mewn Gofyniad Cyllido Cyfalaf	2,852	6,358

NODYN 21 – ASEDAU A DDELIR I'W GWERTHU

	Cyfredol		Dim yn Gyfredol	
	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000
Balans sy'n sefyll ar ddechrau'r flwyddyn	3,524	6,388	-	-
Asedau newydd eu dosbarthu fel rhai ar gael i'w gwerthu:				
Trosglwyddwyd o Eiddo, Offer a Chyfarpar yn ystod y flwyddyn	1,288	172	-	-
Trosglwyddo i Eiddo, Offer a Chyfarpar	(254)	(751)	-	-
Trosglwyddo i Eiddo Buddsoddi	-	(275)	-	-
Costau asedau wedi eu gwerthu	(2,135)	(4,111)	-	-
Ailbriso	19	2,101	-	-
Balans sy'n sefyll ar ddiwedd y flwyddyn	2,442	3,524	-	-

NODYN 22 – PRYDLESAU

Prydlesau Gweithredol

Mae'r Cyngor wedi prydlesu 3 eiddo ar 31 Mawrth 2018 ar gyfer ei weithgaredd digartrefedd (2 eiddo ar 31 Mawrth 2017) ac mae cyfanswm rhenti'r prydlesau am y flwyddyn yn £0.077m (£0.045m yn 2016/17).

Mae'r Cyngor hefyd yn dal rhai offer a chyfarpar dan brydlesau gweithredol neu dan gytundebau rhent mewn ysgolion ac adrannau eraill y Cyngor. Y gost i referniw am yr eitemau hyn yn 2017/18 yw £0.135m (£0.158m yn 2016/17).

NODYN 23 – RHESTRAU STOC

Wrth wneud ei waith, mae'r Cyngor yn dal cronfeydd stoc wrth gefn ynghyd â symiau o waith heb ei gwblhau (gwaith yn mynd yn ei flaen). Gellir isrannu'r ffigwr a ddangosir yn y Fantolen ymhellach fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000
Gwaith yn mynd yn ei flaen	-	-
Storfa Ganolog - Uned Cynnal a Chadw Adeiladau	152	140
Gofal Môn - Cyflenwadau Gwasanaethau Cymdeithasol	97	87
Arall – deunydd swyddfa a defnyddiau traul arall, tanwydd a nwyddau a ddelir i'w ailwerthu	136	140
Cyfanswm	385	367

NODYN 24 – DYLEDWYR

	Dyledwyr Tymor Hir		Dyledwyr Tymor Byr	
	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000
Adrannau Llywodraeth	-	-	9,941	7,064
Trethi Annomestig a'r Dreth Gyngor	-	-	3,813	3,595
Awdurdodau Lleol Eraill	-	-	1,629	1,277
Rhenti	-	-	263	134
Benthyciadaur gweithwyr	211	248	166	153
Gwasanaeth Iechyd/Cyrrff Cyhoeddus	-	-	1,875	1,333
TAW	-	-	1,156	1,560
Ymddiriedolaethau	-	-	615	853
Cyrrff allanol i Lywodraeth Ganolog	-	-	81	26
Arall	397	398	4,492	4,204
Cyfanswm	608	646	24,031	20,199

Mae'r ffigwr dyledwyr uchod yn net o ddarpariaeth ar gyfer dyledion drwg o £5.543m yn 2017/18 (£5.653m yn 2016/17), y gellir eu dadansoddi fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000	Symudiad yn y Flwyddyn
Y Dreth Gyngor	1,621	1,571	50
Trethi Annomestig	585	731	(146)
Rhenti	506	560	(54)
Dyledwyr Masnach	2,831	2,791	40
Cyfanswm	5,543	5,653	(110)

NODYN 25 - ARIAN PAROD A CHYWERTHOEDD ARIAN

Gellir cysoni arian parod a chywerthoedd arian ar ddiwedd y flwyddyn ariannol fel y dangosir yn y Datganiad Llif Arian i'r eitemau cysylltiedig yn y Fantolen fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 18 £'000	31 Mawrth 17 £'000
Balansau arian a banc	7,789	14,940
Gorddrafft banc	-	-
Cyfanswm	7,789	14,940

NODYN 26 – CREDYDWYR

	Credydwy'r Tymor-Hir		Credydwy'r Tymor-Byr	
	31 Mawrth 18 £'000	31 Mawrth 17 £'000	31 Mawrth 18 £'000	31 Mawrth 17 £'000
Adrannau Llywodraeth	-	-	3,003	4,011
Awdurdodau Eraill	-	-	1,591	1,554
Balansau Ymddiriedolaethau	-	-	935	1,033
Gwasanaeth Iechyd / Cyrrff Cyhoeddus	-	-	239	107
Absenoldebau Cronnus	-	-	799	1,282
Cyrrff Tu Allan i Lywodraeth Ganolog	-	-	37	-
Derbyniadau ymlaen llaw	-	-	129	1,009
Eraill	151	166	11,518	9,116
Cyfanswm Credydwy'r	151	166	18,251	18,112

NODYN 27 – DARPARIAETHAU

	Balans ar 1 Ebrill 2016 £'000	Cynnydd mewn Darpariaethau yn ystod y flwyddyn £'000	Defnyddiwyd yn ystod y flwyddyn £'000	Balans ar 31 Mawrth 2017 £'000	Cynnydd mewn Darpariaethau yn ystod y flwyddyn £'000	Defnyddiwyd yn ystod y flwyddyn £'000	Balans ar 31 Mawrth 2018 £'000
Darpariaeth Hawliadau Yswiriant	259	366	(457)	168	535	(438)	265
Safle Gwastraff Penhesgyn	2,512	217	(98)	2,631	2,229	(229)	4,631
Buddiannau Terfynu	23	-	(23)	-	-	-	-
Arfarnu Swyddi	126	-	(126)	-	-	-	-
Cyflog Cyfartal	2,151	512	-	2,663	-	(2,663)	-
Darpariaeth Pensiwn Caterlink	-	-	-	-	75	-	75
Darpariaeth Teithio Gofalwyr Cartref	-	-	-	-	159	-	159
Dyfarniad Goruchaf Lys - Gofal Nyrsio	-	-	-	-	196	-	196
Cyfanswm	5,071	1,095	(704)	5,462	3,194	(3,330)	5,326
Darpariaethau Tymor-byr	2,559	878	(606)	2,831	965	(3,101)	695
Darpariaethau Tymor-hir	2,512	217	(98)	2,631	2,229	(229)	4,631
Cyfanswm	5,071	1,095	(704)	5,462	3,194	(3,330)	5,326

Pwrpas y Prif Ddarpariaethau

Darpariaeth Hawliadau Yswiriant

Mae didyniadau ym mholisiau yswiriant allanol y Cyngor, sy'n golygu bod y Cyngor ei hun yn talu rhan gyntaf unrhyw golled neu hawliad dan y polisiau hyn ac yn cael ei ddiogelu trwy ddull cyfyngu colled. Nid oes yswiriant allanol ar gyfer eiddo cyffredinol ac addysg y Cyngor i'r peryglon canlynol: dŵr sydd yn dianc o danc neu beipen, llifogydd, trawiad, lladrad, difrod damweiniol, ymsuddiad, ymchwyddiad tir, tirlithriad. Ar wahân i ladrad a difrod damweiniol, mae colledion o ganlyniad i'r peryglon hyn fel arfer yn cael eu cyllido o'r gronfa yswiriant wrth gefn. Y balans ar y ddarpariaeth yswiriant yw'r rhwymedigaeth debygol ar gyfer yr elfen wedi ei hyswiro'n fewnol o'r hawliadau sy'n hysbys ond nad ydynt wedi eu setlo ar ddiwedd y flwyddyn.

Safle Gwastraff Penhesgyn

Gwnaed darpariaeth ar gyfer ôl-ofal y rhannau o'r safle yr arferid ei ddefnyddio ar gyfer tirlenwi. Nid oes unrhyw amserlen bendant ar gyfer cwblhau'r gwaith hwn er, i bwrpas rheolaeth, ystyrir 30 mlynedd ar sail barhaus hyd nes bydd tystiolaeth nad oes ddim mwy o lygredd ar y safle.

Tâl Cyfartal

Darpariaeth yw hwn ar gyfer hawliadau cyfreithiol parhaus yn erbyn y Cyngor mewn perthynas â Thâl Cyfartal. Fodd bynnag, gwrthbwsir hyn gan Gronfa Tâl Anghyfartal Na ellir ei Ddefnyddio, sy'n diddymu y ddarpariaeth hon i ddim yng Nghronfa'r Cyngor. Mae'r Ddarpariaeth Tâl Cyfartal sy'n debyg i'r Gronfa Tâl Anghyfartal Na Ellir Ei Ddefnyddio yn nodyn 11, wedi cael ei leihau i ddim gan fod costau Tâl Cyfartal a dalwyd yn 2017/18 wedi cael ei gyllido o gyfalaf yn dilyn Cyfarwydddeb Cyfalafu gan Lywodraeth Cymru. Bydd unrhyw gostau Tâl Cyfartal sy'n parhau i fynd rhagddynt yn cael eu hariannu o'r gronfa wrth gefn a glustnodwyd ar gyfer Cyflog Cyfartal. Felly, nid oes angen y Ddarpariaeth Tâl Cyfartal a'r arian wrth gefn Tâl Anghyfartal Na ellir ei Ddefnyddio mwyach.

Darpariaethau Tymor Byr Eraill a Grëwyd yn 2017/18

Crëwyd tair darpariaeth newydd tymor byr ar gyfer 2017/18 ar gyfer rhwymedigaethau y mae'r Cyngor yn debygol o'u hysgwyddo oherwydd digwyddiadau yn y gorffennol, ac mae ansicrwydd ynghylch y swm neu amseriad unrhyw daliad. Felly, mae'r amcangyfrifon gorau wedi'u defnyddio ar gyfer y rhain. Mae darpariaeth o £75k ar gyfer costau pensiwn Caterlink yn dilyn trosglwyddo staff o dan TUPE. Mae darpariaeth o £159k wedi'i greu mewn perthynas â theithio Gofalwyr Cartref. Yn olaf, mae darpariaeth o £196k wedi'i sefydlu ar gyfer costau Gofal Nyrsio yn dilyn dyfarniad gan y Goruchaf Lys.

NODYN 28 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU GWEITHREDOL

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Addasiad i Warged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau ar symudiadau nad ydynt yn arian parod		
Dibrisiant ac Amhariad	12,233	12,302
Ailbrisiadau at i lawr (i fyny) a dad-gydnabyddiaethau nad ydynt yn ymwneud â gwerthiannau	18,403	10,307
Amorteiddiadau	147	102
(Cynnydd) / Gostyngiad mewn Stoc	(18)	85
(Cynnydd) / Gostyngiad mewn Dyledwyr	(3,794)	3,202
Cynnydd / (Gostyngiad) yn yr amhariadau ar gyfer Dyledion Drwg	(110)	239
Cynnydd (Gostyngiad) mewn Credydwyr	(1,995)	(1,792)
Cynnydd/(Gostyngiad) mewn Grantiau Cyfalaf a Dderbyniwyd Ymlaen Llaw	3,624	(1,029)
Trafodion yn y CIES yn ymwneud â buddiannau ymddeol	6,537	3,154
Swm cario o asedau nad ydynt yn gyfredol a rhai a delir i'w gwerthu, a werthwyd neu eu dadgydnabod	4,363	7,261
Cyfraniadau i/o Ddarpariaethau	(136)	391
Symudiad mewn gwerth o Eiddo Buddsoddiad . Amhariad ac ailbrisiadau i lawr (a dadgydnabodaethau nad ydynt yn werthiant)	152	(298)
Cyfanswm	39,406	33,924
Addasiad ar gyfer eitemau a gynhwysir yn y gwarged neu ddiffyg Net ar Ddarparu Gwasanaethau sy'n weithgareddau buddsoddi a chyllido		
Elw o werthu Eiddo, Offer a Chyfarpar, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau y delir i'w gwerthu	(2,782)	(5,237)
Grantiau Cyfalaf a gynhwysir mewn "Trethi ac incwm grant amhenodol"	(11,801)	(13,356)
Cyfanswm	(14,583)	(18,593)

NODYN 29 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU BUDDSODDI

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Pryniant Eiddo, Offer a Chyfarpar, Asedau Treftadaeth, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau Annirweddol	(25,333)	(33,193)
Buddsoddiadau tymor byr (nad ystyrir yn Gywerthoedd Arian)	5	5
Ennillion o werthu Eiddo, Offer a Chyfarpar, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau y delir i'w gwerthu	2,782	5,237
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau a dderbyniwyd	11,801	13,356
Llif arian net o weithgareddau buddsoddi	(10,745)	(14,595)

NODYN 30 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU CYLLIDO

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Derbyniadau Ariar Parod o Fenthyca Tymor Byr a Hir	11,173	6,198
Gwahaniaeth rhwng arian a dalwyd/derbyniwyd fel rhan o Gronfa Trethi Annomestig 2016/17	129	(276)
Symudiadau arian ar gynlluniau Asiantaeth Troi Tai'n Gartrefi	218	-
Eraill	(150)	198
Llif arian net o weithgareddau cyllido	11,370	6,120

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Llog Derbyniwyd	(31)	(54)
Llog Dalwyd	5,862	6,003

NODYN 31 – NODYN AR NATUR Y GWARIANT

Mae'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn rhoi gwybodaeth gyllidol mewn perthynas a gwariant ac incwm bob gwasanaeth. Mae nodyn ar natur y gwariant hwn yn rhoi gwybodaeth gyllidol ar y math o wariant yn hytrach na fesul gwasanaeth.

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Gwariant		
Buddiannau Gweithwyr	90,814	89,160
Treuliau Gwasanaethau Arall	125,169	115,282
Ad-daliad Gwasanaethu Cefnogol	926	11,636
Dibrisiant, amorteiddio, amhariad	12,380	12,406
Taliadau Llog	8,651	9,324
Praeseptau ac Ardollau	12,239	11,638
Colled / (Enillion) ar gael gwared o asedau	10,909	11,404
Cyfanswm Gwariant	261,088	260,850
Incwm		
Ffioedd, Taliadau ac incwm gwasanaeth arall	(29,940)	(55,484)
Incwm Llog a Buddsoddi	(24)	(462)
Incwm o'r dreth gyngor, trethi annomestig	(65,297)	(61,278)
Grantiau Llywodraeth a Chyfraniadau	(133,228)	(134,086)
Cyfanswm Incwm	(228,489)	(251,310)
(Gwarged) neu Ddiffyg ar y Ddarpariaeth o Wasanaethau	32,599	9,540

**** Mae blwyddyn 2016/17 wedi cael ei hailddatgan i adlewyrchu'r ffaith bod y Grantiau Cynnal Refeniw wedi'u cynnwys o fewn grantiau a chyfraniadau'r Llywodraeth**

NODYN 32 – GWEITHREDIADAU MASNACHOL

Nid oes gan y Cyngor unrhyw weithrediadau masnachu.

NODYN 33 - LWFANSAU AELODAU

Talwyd cyfanswm o £0.660m (£0.681m yn 2016/17) o ran lwfansau i Aelodau'r Cyngor yn ystod y flwyddyn fel a ganlyn:-

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Lwfansau sylfaenol a chyfrifoldeb arbennig	539	547
Lwfansau'r Cadeirydd a Dirprwy Gadeirydd	6	6
Costau pensiwn	51	57
Costau Yswiriant Cenedlaethol	41	43
Costau teithio	7	6
Cynhaliaeth	1	3
Amrywiol	15	19
Cyfanswm	660	681

Yn ychwanegol at hyn, gwariodd y Cyngor £14,648 ar gostau i aelodau lleyg (£7,281 yn 2016/17).

NODYN 34 – CYDNABYDDIAETH ARIANNOL I SWYDDOGION

Roedd y nifer o weithwyr yr oedd eu cydnabyddiaeth ariannol a dalwyd yn 2017/18, ac eithrio cyfraniadau pensiwn ond yn cynnwys tâl diswyddo, yn fwy na £60k ond dim yn fwy na £150k yn:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Swyddogion	Heb fod yn Ysgolion	Heb fod yn Ysgolion	Heb fod yn Ysgolion	Heb fod yn Ysgolion
	2017/18 Nifer o weithwyr	2016/17 Nifer o weithwyr	2017/18 Nifer o weithwyr	2016/17 Nifer o weithwyr
£60,000 i £64,999	4	2	4	3
£65,000 i £69,999	1	3	1	-
£70,000 i £74,999	3	4	3	3
£75,000 i £79,999	1	-	1	3
£80,000 i £84,999	1	1	2	1
£85,000 i £89,999	2	2	-	-
£90,000 i £94,999	-	-	-	-
£95,000 i £99,999	-	-	-	-
£100,000 i £104,999	-	-	-	-
£105,000 i £109,999	-	-	-	-
£110,000 i £114,999	1	1	-	-
Cyfanswm	13	13	11	10

Nid oes dim un swyddog yn cael cydnabyddiaeth ariannol o fwy na £115k.

Mae'r tabl canlynol yn nodi'r gydnabyddiaeth ariannol a dalwyd i uwch swyddogion sy'n cael eu cyflogi ar sail barhaol ac y mae eu cyflogau blynyddol a buddion eraill yn uwch na £60k y flwyddyn. Mae uwch swyddogion sy'n ennill mwy na £150k y flwyddyn cael eu henwi'n unigol hefyd er mwyn cydymffurfio gyda gofynion statudol:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Uwch Swyddogion	Cyflog, Ffioedd a Lwfansau £'000	Lwfansau Costau £'000	Cyfraniad Pensiwn £'000	Cyfanswm £'000
Prif Weithredwr*	113	1	21	136
Prif Weithredwr - Cynorthwyol	87	1	16	104
Prif Weithredwr - Cynorthwyol	87	2	16	105
Pennaeth Swyddogaeth - Busnas y Cyngor	75	-	14	89
Pennaeth Swyddogaeth - Adnoddau	83	1	15	99
Pennaeth Proffesiwn - (AD)	64	-	12	75
Pennaeth Gwasanaeth (Tai)	69	1	12	82
Pennaeth Gwasanaeth (Economaid)	73	1	14	88
Pennaeth Gwasanaeth (Dysgu)	73	-	14	87
Pennaeth Gwasanaeth (Plant)	66	-	13	79
Pennaeth Gwasanaeth (Oedolion)	72	-	13	86
Pennaeth Gwasanaeth (Amgylchedd)	67	2	12	81
Pennaeth Gwasanaeth (Trawsnewid)	61	-	11	73
Prif Swyddog Cynllunio - (Ynys Ynni)	-	-	-	-
Cyfanswm	991	9	183	1,193

* Nodyn: Elfen Swyddog Canlyniadau o gyflog y Prif Weithredwr yw £9,785 a nid yw wedi ei gynnwys yn y ffigyrau uchod.

Ceir ffigyrau cymharol ar gyfer 2016/17 yn y tabl isod:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Uwch Swyddogion	Cyflog, Ffioedd a Lwfansau £'000	Lwfansau Costau £'000	lawndal am gollu Swydd £'000	Cyfraniad Pensiwn £'000	Cyfanswm £'000
Prif Weithredwr	121	2	-	22	145
Prif Weithredwr Cynorthwyol	86	1	-	16	103
Prif Weithredwr Cynorthwyol	86	2	-	16	104
Pennaeth Swyddogaeth Busnes y Cyngor	75	-	-	14	89
Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog 151	82	1	-	15	98
Pennaeth Proffesiwn (AD)	63	-	-	12	75
Pennaeth Gwasanaeth (Tai)	66	1	-	12	79
Pennaeth Gwasanaeth (Rheoleiddio a Datblygu Economaidd)	72	2	-	13	87
Pennaeth Gwasanaeth (Dysgu) Gydol Oes	72	2	-	13	87
Pennaeth Gwasanaeth (Plant)	56	-	-	14	70
Pennaeth Gwasanaeth (Oedolion)	72	-	-	13	85
Pennaeth Gwasanaeth (Prifys, Eiddo a Gwastraff)	66	1	-	12	79
Pennaeth Gwasanaeth (Trawsnewid)	66	-	-	12	78
Prif Swyddog Cynllunio - (Ynys Ynni)	61	-	-	11	72
Cyfanswm	1,044	12	-	195	1,251

*Nodyn: Mae taliad y Swyddog Canlyniadau o £9,105 wedi ei gynnwys yng nghyflog fffioedd a lwfansau'r Prif Weithredwr.

Mae cymhareb taliad cyflog y Prif Weithredwr fel canolrif o gyflogau'r holl weithwyr eraill yn 6.51:1 ar gyfer 2017/18 (6.47:1 yn 2016/17).

NODYN – 35 PECYNNAU YMADAEL

Mae'r nifer o becynnau ymadael gyda chyfanswm cost fesul band a chyfanswm cost diswyddiadau gorfodol a diswyddiadau eraill wedi eu nodi yn y tabl isod:-

Band cost pecyn ymadael (gan gynnwys taliadau arbennig)	Nifer o ddiswyddiadau gorfodol		Nifer o ymadawiadau eraill a gytunwyd		Cyfanswm y nifer o becynnau ymadael fesul band cost		Cyfanswm cost pecynnau ymadael	
	2017/18	2016/17	2017/18	2016/17	2017/18	2016/17	2017/18 £000	2016/17 £000
£0 - £20,000	21	19	54	19	75	38	362	259
£20,001 - £40,000	4	2	11	6	15	8	437	202
£40,001 - £60,000	-	-	1	-	1	-	44	-
£60,001 - £80,000	-	-	-	-	-	-	-	-
£80,001 - £100,000	-	-	-	-	-	-	-	-
£100,001 - £250,000	-	-	-	-	-	-	-	-
Total	25	21	66	25	91	46	843	461

NODYN 36 – FFIOEDD ARCHWILIO ALLANOL

Codwyd y ffioedd canlynol ar y Cyngor mewn perthynas ag archwilio allanol ac arolygiaeth:-

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas â gwasanaethau archwilio allanol gan yr archwilydd apwyntiedig am y flwyddyn	192	193
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas â gwasanaethau archwilio allanol gan yr archwilydd apwyntiedig am blynnyddoedd cynt	15	-
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas ag arolygon statudol	100	114
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru ar gyfer ardystio hawliadau a dychweliadau grant am y flwyddyn	115	88
Cyfanswm	422	395

NODYN 37 – INCWM GRANTIAU

Mae'r Cyngor wedi credydu'r grantiau, cyfraniadau a rhoddion canlynol i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn 2017/18 a 2016/17:-

	Nodyn	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Credydwyd i Drethiant ac Incwm grant Amhenodol			
Grant Cynnal Refeniw (Grantiau'r Llywodraeth sydd heb eu neilltuo)	14	69,650	70,619
Grantiau a Chyfraniadau Cyfalaf	14	9,110	10,629
Grant – CRT (Grantiau a Chyfraniadau Cyfalaf)	14	2,691	2,727
Arall (Grantiau Llywodraeth heb eu neilltuo)	14	-	-
Cyfanswm		81,451	83,975
Credwydwyd i Wasanaethau			
Grantiau:			
Grant Ôl 16 (Addysg)		2,523	2,554
Grant Dechrau'n Deg (Addysg)		1,379	-
Grant Cyfnod Sylfaen (Addysg)		-	1,853
Grant Gwella Addysg (Addysg)		2,969	-
Grant Datblygu Disgyblion (Addysg)		1,654	-
Grant Tocynnau Teithio Rhatach		717	774
Cymhorthdal budd-dâliadau Tai		18,493	18,441
Grant Cefnogi Pobl (SPG a SPRG)		2,549	2,644
Grant Gyfarwyddiaeth yr Amgylchedd a Datblygu Cynaliadwy		1,601	1,654
Cyfanswm		31,885	27,920
Grantiau Arall:			
Dysgu Gydol Oes		1,707	5,129
Gwasanaethau Oedolion		1,994	897
Gwasanaethau Plant		890	635
Tai		1,104	1,093
Priffyrdd, Gwastraff ag Eiddo		2,197	1,859
Datblygu Economaidd a Rheoleiddio		700	706
Trawsnewid Corfforaethol		202	199
Adnoddau		600	850
Busnes y Cyngor		22	21
Costau Corfforaethol a Democrataidd		374	-
Cyllid Corfforaethol		-	-
Cyfrif Tai Refeniw		39	34
Cyfanswm		9,829	11,423
Cyfraniadau:			
		10,063	10,768
Cyfanswm		133,228	134,086

Grantiau Cyfalaf a Dderbyniwyd Ymlaen Llaw

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Balans agoriadol	273	1,302
Ychwanegu: Grantiau Cyfalaf newydd a dderbyniwyd ymlaen llaw (amodau defnydd heb eu cwrdd)	10,469	9,675
Grantiau cyfalaf ad-dalwyd	(344)	(43)
Llai: symiau a ryddhawyd i'r Cyfrif Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (amodau wedi eu cwrdd)	(6,501)	(10,661)
Balans Cau	3,897	273

NODYN 38 – PARTIÖN CYSYLLTIEDIG

Mae'r Cyngor yn penodi aelodau i rai cyrff cyhoeddus, elusennol a gwirfoddol. Yn ystod 2017/18, talwyd cyfanswm o £3.559m mewn grantiau ar gyfer prynu gwasanaethau gan y cyrff hyn (£3.280m yn 2016/17). Mae'r Cyngor wedi asesu maint y trafodion unigol yn codi drwy'r partiön cysylltiedig ac mae'r datgeliadau isod yn ymwneud â thrafodion rhwng y Cyngor a'r parti cysylltiedig sydd yn uwch na £0.02m o ran eu gwerth:-

Parti Cysylltiedig	Cysylltiad	Taliadau £'000	Swm sydd yn ddyledus gan y Cyngor £'000	Swm sydd yn ddyledus i'r Cyngor £'000
Age UK/ Age Cymru (Age Concern)	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd (aelod wedi colli set yn Mai 2017)	56	14	4
Cyngor ar Bopeth Ynys Môn	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd	85	-	-
Ymddiriedolaeth Gofalwyr Gogledd Cymru Gofal Croesffyrdd	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd	32	2	-
Grwp Llandrillo Menai	Mae un aelod yn aelod o bwyllgor y safle ac aelod arall wedi ei gyflogi gan y cwmni	224	2	9
Medrwn Môn	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd	111	-	-
		508	18	13

Mae'r Cyngor yn aelod o Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, a thalwyd tanysgrifiad o £0.098m iddi yn 2017/18 (£0.095m yn 2016/17).

Mae Aelodau wedi datgan diddordebau mewn contractau neu mewn sefydliadau a all fod yn ymwneud â'r Cyngor yn y Gofrestr Statudol o Ddiddordebau Aelodau. Talwyd cyfanswm o £0.785m gan y Cyngor yn 2017/18 mewn perthynas â'r diddordebau hyn (£dim yn 2016/17).

Mae Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, drwy reolaeth gyffredinol gan Llywodraeth ganol, yn barti cysylltiedig i'r Cyngor. Cyfanswm y taliadau a wnaed i BIPBC gan y Cyngor am 2017/18 oedd £0.962m (£1.185m yn 2016/17) ac roedd £0.239m yn ddyledus ar ddiwedd y flwyddyn. Cyfanswm y derbyniadau i'r Cyngor gan BIPBC oedd £3.768m (£2.093m yn 2016/17), gyda £1.821m (£1.294m yn 2016/17) yn ddyledus gan ein parti cysylltiedig ar ddiwedd y flwyddyn.

Mae nifer o sefydliadau'n annibynnol ô'r Cyngor ond serch hynny'n cael effaith ar ei feysydd gwasanaeth. Fel y gall y Cyngor gynnal partneriaethau effeithiol gyda nifer o'r sefydliadau hyn, mae cynrychiolwyr o'r Cyngor, Cynghorwyr etholedig fel arfer, yn gwasanaethu ar amryfal bwyllgorau a fforymau sy'n gyfrifol amdanynt. Ceir rhestr o'r cyrff allanol a chynrychiolwyr y Cyngor arnynt yn Atodiad 1.

DIDDORDEBAU MEWN CWMNIAU

Mae gan y Cyngor ddiddordeb mewn dau gwmni ac, yn y ddau achos, yr aelod arall yw Cyngor Gwynedd ond nid oes ganddo ddylanwad mawr dros y cwmnïau hyn:-

Cwmni Gwastraff Môn-Arfon Cyf

Cwmni Gwaredu Gwastraff Awdurdod Lleol oedd Cwmni Gwastraff Môn-Arfon Cyf. a sefydlwyd ar y cyd gan ragflaenwyr Cynghorau Ynys Môn a Gwynedd yn 1994. Roedd y cwmni yn rhedeg dau safle rheoli gwastraff yn Ynys Môn a Gwynedd, a oedd ar brydles gan yr Awdurdodau Lleol. Roedd y rhan fwyaf o weithgaredd y cwmni yn ymwneud â chontractau â'r ddau Awdurdod Lleol.

Yn dilyn newid yn y ddeddfwriaeth, penderfynodd y ddau Gyngor ddirwyn y cwmni i ben yn ystod 2007/08 ac ymgymryd â'r gwaith yn fewnol. Yn 2008 trosglwyddwyd yr asedau a'r ymrwymadau gweithredol perthnasol a'r staff i'r Cyngor, ynghyd â swm balans mewn arian parod. Mae'r buddsoddiad wedi cael ei ailbriso bob blwyddyn ac mae'r rhan fwyaf o arian y cyfranddeiliaid wedi cael ei dalu'n ôl i'r ddau Gyngor. Diddymwyd y cwmni yn 2017/18 ac, yn dilyn hyn, derbyniodd y Cyngor £44k yn ymwneud â chyfran y Cyngor o asedau net y sefydliad.

Cwmni Cynnal Cyf

Sefydlwyd y cwmni hwn adeg ad-drefnu llywodraeth leol ar y cyd rhwng Cynghorau Ynys Môn a Gwynedd. Mae'n darparu gwasanaethau cefnogaeth addysg dan gytundeb i ysgolion a gynhelir ac i awdurdodau addysg lleol a gwasanaethau arolygu ysgolion i Estyn. Dim ond i hyrwyddo ei amcanion y mae modd defnyddio incwm y cwmni. Mae'r cwmni yn gyfyngedig dan warant, heb gyfalaf cyfranddaliadau, ac mae rhwymedigaeth y Cyngor yn gyfyngedig i un bunt.

Mae cyfrifon y cwmni am 2016/17 yn dangos colled net o £0.156m (£0.124m colled yn 2015/16). Trosiant y cwmni am 2016/17 oedd £2.348m (£2.735m yn 2015/16). Dengys cyfrifon cyhoeddus y Cwmni rwymedigaethau net o £0.383m ar 31 Mawrth 2017 (roedd asedau net yn £0.490m ar 31 Mawrth 2016).

Gellir cael copïau o'r datganiadau ariannol gan Gwmni Cynnal Cyf, Plas Llanwnda, Caernarfon, Gwynedd. Nid yw adroddiad yr archwiliwr ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol hyd at 31 Mawrth 2017 wedi ei gadarnhau. Yn ystod blwyddyn ariannol 2017/18, cyfrifodd y Cyngor am £0.757m (£0.719m yn 2016/17) o gostau'n gysylltiedig â phrynu gwasanaethau gan y cwmni.

Penododd y cwmni hwn Ieuan Williams fel ei Brif Swyddog Gweithredol yn 2017. Mae Ieuan Williams yn gynghorydd o'r Awdurdod ac yn dal swydd Dirprwy Arweinydd a Deilydd Portffolio ar gyfer Trawsnewid gwasanaeth a'r Iaith Gymraeg.

Mae gan y Cyngor hefyd ddiddordebau mewn cwmnïau fel a ganlyn:-

Cyd-bwyllgor Addysg Cymru - WJEC CBAC Cyf

Mae'r Cyngor yn aelod o WJEC CBAC Cyfyngedig, cwmni elusennol y mae'r 22 awdurdod unedol Cymru yn aelodau ohono. Ei amcanion yw darparu gwasanaethau arholiad a darparu a hyrwyddo gwasanaethau addysg a diwylliannol eraill. Mae'r cwmni yn gyfyngedig dan warant, heb gyfalaf cyfranddaliadau, ac mae rhwymedigaeth y Cyngor yn gyfyngedig i un bunt.

Yn ystod blwyddyn ariannol 2017/18, talodd y Cyngor £0.462m (£0.414m yn 2016/17) am brynu gwasanaethau gan y cwmni.

Mae cyfrifon y Cwmni am 2015/16 (h.y. at y flwyddyn a ddaeth i ben ar 30 Medi) yn dangos symudiad net negatif mewn cronfeydd o £12.785m (symudiad net positif mewn cronfeydd o £5.263m yn 2014/15). Trosiant y cwmni am 2015/16 oedd £41.364m (£40.704m yn 2014/15) a'i asedau net yn £19.068m ar 30 Medi 2016 (£31.853m ar 30 Medi 2015).

Gellir cael copïau o gyfrifon y cwmni o WJEC CBAC Cyfyngedig, 245 Rhodfa'r Gorllewin, Llandaf, Caerdydd, CF5 2YX. Nid yw adroddiad yr archwiliwr ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol i 30 Medi 2016 wedi ei gadarnhau.

Menter Môn Cyfyngedig

Mae'r Cyngor yn aelod o Menter Môn Cyf, ac roedd yn un o dri aelod ar 31 Mawrth 2018. Amcanion y cwmni yw hyrwyddo twf economaidd yn Ynys Môn wledig. Mae'r cwmni wedi ei gyfyngu dan warant, heb gyfalaf cyfranddaliadau, ac mae ymrwymiad y Cyngor yn gyfyngedig i un bunt.

Yn ystod blwyddyn ariannol 2017/18, talodd y Cyngor £0.239m i'r cwmni i gefnogi ei weithgareddau (£0.090m yn 2016/17).

Mae cyfrifon y Cwmni am y flwyddyn ariannol ddaeth i ben ar 31 Rhagfyr 2016 yn dangos colled net cyn treth o £0.261m (elw net o £0.365m cyn treth yn 2015/16). Trosiant y Cwmni am 2016 oedd £2.044m (£4.258m yn 2015) a'i rwymedigaethau net yn £0.869m ar 31 Rhagfyr 2016 (£0.542m yn 2015).

Gellir cael copiau o gyfrifon y cwmni o Menter Môn, Neuadd y Dref, Sgwâr Buckley, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7LR. Nid yw adroddiad yr archwilwyr ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol i 31 Rhagfyr 2016 wedi ei gadarnhau.

Ysgol Sefydledig Caergeiliog

Mae balansau ar gyfer asedau a rhwymedigaethau cyfredol a reolir gan Ysgol Sefydledig Caergeiliog wedi eu cynnwys yn y cyfrifon yma ac, o'r herwydd, nid yw cronfeydd wrth gefn yr ysgol, fel y cânt eu nodi yn y Fantolen hon, ond yn cynrychioli'r asedau net cyfredol. Mae gan yr ysgol hefyd asedau nad ydynt yn gyfredol o £0.785m ar Fantolen yr ysgol ar 31 Mawrth 2018 (£0.631m ar 31 Mawrth 2017), ar sail cyfuniad o brisiant a chost hanesyddol, llai dibrisiant. Mae'r asedau nad ydynt yn gyfredol wedi eu breinio yng Nghorff Llywodraethu'r ysgol ac ni chânt eu hymgorffori ym Mantolen y Cyngor.

NODYN 39 – CRONFEYDD YMDDIRIEDOL

Mae'r Cyngor yn gweithredu fel ymddiriedolwr i nifer o gronfeydd ymddiriedol. Mae eu cyfrifon ar gael gan yr Adain Gyfrifeg, Adnoddau, Swyddfeydd y Cyngor, Cyngor Sir Ynys Môn, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7TW. Yn ychwanegol at gymynroddion i bethau megis gwobrau mewn ysgolion a chysuron a gwelliannau yn sefydliadau'r Gwasanaethau Cymdeithasol, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am gronfeydd Ymddiriedol fel a ganlyn:-

Yn ystod 2017/18, roedd gan y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 cyfrifoldeb ariannol am amryw o elusennau. Er fod eu gweinyddiaeth ariannol wedi cael ei integreiddio gyda gwaith y Cyngor, mae'r elusennau yn gyfreithiol ar wahân ac fe gynhyrchir datganiadau ariannol ar wahân, sydd yn unol â safonau cyfrifyddu cymwys a'r Datganiad o'r Arfer a Argymhellir ar Gyfrifo gan Elusennau, a gyhoeddwyd gan y Cymisiynwyr Elusennau. Fe rheolir yr elusennau ac fe cymeradwyir y gwariant yn unol â'r meini prawf a nodir yn nogfennau llywodraethu pob un.

Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn (Rhif 1000818)

Y Cyngor yw unig ymddiriedolwr Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn, sef ymddiriedolaeth a sefydlwyd i weinyddu buddsoddiadau a brynwyd gydag arian a gafwyd gan Shell UK Limited pryd y daeth gwaith y cwmni i ben yn y lanfa olew oedd ganddo ym Môn. Amcanion yr Ymddiriedolaeth Elusennol yw darparu mwynderau a chyfleusterau er lles cyffredinol cyhoeddus pobl sy'n byw yn Ynys Môn. Mae'n gwneud hyn trwy gyfrannu tuag at wariant ar wasanaethau cyhoeddus a thrwy roi grantiau i gyrrff elusennol a gwirfoddol.

Yn 2017/18, derbyniodd y Cyngor £0.215m (£0.215m yn 2016/17) gan yr Ymddiriedolaeth tuag at gostau rhedeg Oriol Ynys Môn. Hefyd, cafodd y Cyngor ei ad-dalu am gostau rheoli a llywodraethu ariannol.

Cronfa'r Degwm

Ar hyn o bryd, gweinyddir buddsoddiadau'r gronfa gan Gyngor Gwynedd ar ran yr awdurdodau a olynodd yr hen Gyngor Sir Gwynedd. Yn y dyfodol, fe drosglwyddir cyfran Ynys Môn o Gronfa'r Degwm i Gyngor Sir Ynys Môn i'w weinyddu.

Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn (Rhif 525254)

Mae 75% o'r incwm net o Stad Elusennol David Hughes yn ffurfio rhan o Gronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn - sef Cronfa y mae'r Cyngor yn Ymddiriedolwr iddi. Defnyddir yr incwm i ddibenion addysgol penodol. Telir y 25% arall i "Elusen David Hughes er Lles y Tlodion", elusen nad yw'n cael ei gweinyddu gan y Cyngor.

Ar 31 Mawrth 2018, roedd balansau amcangyfrifedig y Cronfeydd Ymddiriedol hyn (yn ôl gwerth yr asedau ar y farchnad) yn:-

Crynodebau datganiad cyn eu harchwilio	2017/18 Incwm £'000	2017/18 Gwariant £'000	2017/18 Asedau £'000	2017/18 Rhwymedigaethau £'000
Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn	615	855	21,536	669
Cronfa'r Degwm	7	8	893	22
Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn	114	159	3,006	-

Crynodebau datganiad cyn eu harchwilio	2016/17 Incwm £'000	2016/17 Gwariant £'000	2016/17 Asedau £'000	2016/17 Rhwymedigaethau £'000
Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn	583	648	22,360	578
Cronfa'r Degwm	6	20	913	20
Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn	139	512	2,848	12

Cyfanswm gwerth y cronfeydd eraill ar 31 Mawrth 2018, gan gynnwys buddsoddiadau yn ôl eu gwerth ar y farchnad, yw £0.101m ar 31 Mawrth 2018 (£0.136m ar 31 Mawrth 2017).

Nid yw balansau Cronfa'r Ymddiriedolaeth yn cael eu cynnwys yn y Fantolen gan fod rhain yn cynrychioli asedau a ddelir mewn ymddiriedolaeth ar gyfer trydydd partion yn hytrach nag ym mherchnogaeth y Cyngor. Fe ddangosir crynodeb o berfformiad yr Ymddiriedolaethau Elusennol mwyaf yn y tabl uchod.

Mae Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn wedi newid statws cyfreithiol. Bydd yr Elusen o 2019/20, yn dod yn Sefydliad Elusennol Corfforedig (ICO). Bydd hyn yn darparu mwy o annibyniaeth a gwahaniad oddi wrth y Cyngor.

NODYN 40 – CYNLLUN PENSIWN ATHRAWON

Mae athrawon a gyflogir gan y Cyngor yn aelodau o Gynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan yr Adran Addysg. Mae'r cynllun yn rhoi buddiannau penodol i athrawon ar eu hymddeoliad, ac mae'r Cyngor yn cyfrannu tuag at y gost drwy dalu cyfraniadau sy'n seiliedig ar ganran o dâl pensiynadwy aelodau.

Yn dechnegol, cynllun buddiannau diffiniedig yw'r cynllun. Fodd bynnag, mae'r cynllun heb ei gyllido ac mae'r Adran Addysg yn defnyddio cronfa dybiannol er mwyn cyfrifo cyfradd cyfraniad cyflogwyr i'w thalu gan awdurdodau lleol. Nid yw'r Cyngor yn gallu adnabod ei ran o'r sefyllfa ariannol waelodol a pherfformiad y cynllun gyda digon o ddibynadwyedd at ddibenion cyfrifo. At ddiben y Datganiad Cyfrifon yma maent, felly, yn cael eu cyfrifo ar yr un sail â chynllun cyfraniadau diffiniedig.

Yn 2017/18, talodd y Cyngor £3.691m i Bensiynau Athrawon yn ymwneud â buddiannau ymddeol athrawon, a oedd yn cynrychioli 16.55% o dâl pensiynadwy (£3.771m a 16.12% yn 2016/17).

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am gostau unrhyw fuddiannau ychwanegol a ddyfernir ar gyfer ymddeoliad cynnar y tu allan i delerau'r cynllun athrawon. Cyfrifir am y costau hyn ar sail buddiannau diffiniedig a manylir arnynt yn Nodyn 41 isod.

NODYN 41 – CYNLLUN PENSIWN BUDDIANNAU DIFFINIEDIG LLYWODRAETH LEOL

Buddiannau Ymddeoliad

Cyfranogiad yn y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol

Fel rhan o delerau ac amodau gwaith ei swyddogion a'i weithwyr eraill, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad. Er nad yw'r buddiannau yma yn cael eu talu hyd nes i'r gweithwyr ymddeol, mae gan y Cyngor rwymedigaeth i wneud y taliadau sydd raid eu dangos ar yr adeg mae'r gweithwyr yn ennill eu hawliau i'r dyfodol. Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yng Nghronfa Bensiwn Gwynedd a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hwn yn gynllun a gyllidir, gan olygu fod y Cyngor a gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa, a gyfrifir ar lefel y bwriedir iddi gydbwysu rhwymedigaethau'r pensiwn gydag asedau buddsoddiad.

a) Trafodion yn ymwneud â buddiannau ôl-gyflogaeth

Mae'r Cyngor yn adnabod cost y buddiannau ymddeol yn yr adroddiadau ar gostau'r gwasanaethau pan mae'r gweithwyr yn eu hennill, yn hytrach na phan mae'r buddiannau yn cael eu talu fel pensiynau. Fodd bynnag, mae'r gost sydd raid ei dangos yn erbyn Cronfa'r Cyngor yn seiliedig ar yr arian a delir yn ystod y flwyddyn ac, felly, mae gwir gost buddiannau ôl-gyflogaeth / ymddeoliad yn cael eu symud allan o'r Gronfa Gyffredinol drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Yn ystod y flwyddyn, mae'r trafodion canlynol wedi cael eu gwneud yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr a Balans y Gronfa Gyffredinol drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn:-

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Cost y gwasanaeth yn cynnwys:		
Costau cyfredol y gwasanaeth	15,098	8,778
Colledion ar setliadau neu gwtogiadau	260	97
Cyfanswm cost y Gwasanaeth	15,358	8,875
Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi		
Cost llog ar yr ymrwymiad budd diffiniedig	9,987	11,440
Incwm llog ar Asedau'r Cynllun	(7,198)	(8,119)
Cyfanswm y buddiannau Ôl-Gyflogaeth a godwyd i'r Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarpariaeth y Gwasanaeth	18,147	12,196
Elw ar Asedau'r Cynllun (ac eithrio symiau sydd wedi eu cynnwys yn y gwariant llog net)	(2,232)	(34,434)
(Elw) a cholledion actiwarïaid yn codi oherwydd newidiadau yn y rhagdybiaethau ariannol	(7,671)	45,047
Arall	46	(3,280)
Cyfanswm Ailfesur y rhwymedigaeth o ran buddiannau net diffiniedig yn cynnwys	(9,857)	7,333
Cyfanswm y buddiannau Ôl-gyflogaeth a godwyd ar Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	8,290	19,529
Gwydroi'r taliadau net a wnaed ar gyfer buddiannau ymddeoliad yn unol â'r côd	6,537	3,154
Swm gwirioneddol a godwyd yn erbyn balans Cronfa'r Cyngor ar gyfer pensiynau yn ystod y flwyddyn:		
Cyfraniad y cyflogwyr sy'n daladwy i'r cynllun	11,610	9,042
Cyfanswm y buddiannau Ôl-gyflogaeth a godwyd i'r Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	18,147	12,196

b) Asedau a Rhwymedigaethau Pensiwn a gydnabyddir yn y Fantolen

Mae rhwymedigaethau wedi cael eu hasesu ar sail actiwarïdd gan ddefnyddio'r dull credyd uned rhagdybiedig, amcangyfrif o'r pensiynau a fydd yn daladwy yn y blynyddoedd i ddod yn seiliedig ar ragdybiaethau ynghylch cyfraddau marwolaethau, lefelau cyflogau ac ati. Mae'r Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol a'r rhwymedigaethau o ran Buddiannau Dewisol wedi cael eu hasesu gan Hymans Robertson LLP, cwmni annibynnol o actiwarïaid, ac mae'r amcangyfrifon yn seiliedig ar y prisiad llawn diweddaraf o'r Cynllun ar 31 Mawrth 2016. Yn dilyn y prisiad hwn, talodd y Cyngor £3.666m ymlaen llaw, i leihau cyfraniadau pensiwn yn ymwneud â'r tair blynedd, 2017/18 i 2019/20. Arweiniodd hyn at arbediad ac ar 31 Mawrth 2018 mae wedi lleihau rhwymedigaethau'r Cyngor o fewn y Gronfa Bensiwn gan symud ymlaen £2.445m.

Mae'r symiau sydd wedi eu cynnwys yn y Fantolen yn codi o ymrwymiad yr Awdurdod mewn perthynas a'i gynllun buddiannau diffiniedig fel a ganlyn:	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000
Gwerth Presennol Asedau'r Cynllun	288,424	275,083
Gwerth Presennol Ymrwymadau'r Cynllun	(390,612)	(380,592)
Rhwymedigaeth net yn codi o'r rhwymedigaethau diffiniedig	(102,188)	(105,509)

Cysoni Gwerth Presennol Rhwymedigaethau'r Cynllun

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Balans ar 1 Ebrill	380,591	326,792
Cost gwasanaeth cyfedrol	15,098	8,778
Cost llog	9,987	11,440
Cyfraniadau gan cyfanogwyr y cynllun	2,321	2,202
Ailfesur (elw) a cholledion	(7,625)	41,767
Costau gwasanaeth blaenorol	260	97
Amcangyfrif o'r buddiannau a dalwyd nad oeddynt yn cael eu cyllido	(987)	(1,004)
Amcangyfrif o'r buddiannau a dalwyd	(9,033)	(9,481)
Balans ar 31 Mawrth	390,612	380,591

Cysoni Gwerth Presennol Asedau'r Cynllun

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Gwerth Teg Agoriadol Asedau'r Cynllun ar 1 Ebrill	275,083	231,770
Incwm Llog	7,198	8,119
Elw ar asedau cynllun (heb gynnwys gwariant llog net)	2,232	34,434
Cyfraniadau gan aelodau	2,321	2,202
Cyfraniadau gan y cyflogwr	10,623	8,039
Cyfraniadau mewn perthynas â buddiannau nad oeddynt yn cael eu cyllido	987	1,004
Buddiannau a dalwyd nad oeddynt yn cael eu cyllido	(987)	(1,004)
Buddiannau a dalwyd	(9,033)	(9,481)
Balans ar 31 Mawrth	288,424	275,083

c) Gwerth Teg Asedau'r Cynllun

Asedau Cynllun Pensiwn y Cyngor yw:-

Prif categorïau asedau'r gronfa yn ôl y prisiau a ddyfynnwyd ar 31 Mawrth 2018 a 31 Mawrth 2017.

	2017/18 Prisiau a Ddyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2017/18 Prisiau nas dyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2016/17 Prisiau a Ddyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2016/17 Prisiau nas dyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000
Arian a chywerthoedd arian	10,862	-	10,349	-
Buddsoddiad ecwiti (yn ôl y math o ddiwydiant)				
Defnyddwyr	8,567	-	9,432	-
Cynhyrchu	9,462	-	8,518	-
Sefydliadau Ariannol	5,102	-	5,276	-
Ynni a Chyfleustodau	903	-	1,532	-
Iechyd a Gofal	14,646	-	13,577	-
Technoleg Gwybodaeth	10,966	-	11,060	-
Arall	995	-	754	-
Gwarantau dyled arall	-	41,928	-	34,365
Ecwiti preifat	-	11,216	-	12,426
Cronfeydd Buddsoddi a Cwmniau Buddsoddi				
Ecwiti	58,556	87,909	58,797	83,686
Isadeiledd	-	5,038	-	3,688
Eiddo Tiriog				
Eiddo yn y DU	6,737	15,271	6,044	15,020
Eiddo Tramor	-	266	-	559
Cyfanswm Gwerth yr holl Asedau	126,796	161,628	125,339	149,744
Cyfanswm Gwerth yr Asedau Gweithredol ac Anweithredol		288,424		275,083

Prif categorïau asedau'r cynllun fel canran o asedau'r cynllun cyfan

Mae asedau Cronfa Bensiwn Gwynedd yn cynnwys y categorïau canlynol, yn ôl y gyfran o'r asedau cyfan a ddelir:-

	31 Mawrth 2018	31 Mawrth 2017
Arian a chyferthoedd arian	4%	4%
Buddsoddiadau ecwiti (yn ôl y math o ddiwydiant)		
Defnyddwyr	3%	3%
Cynhyrchu	3%	3%
Sefydliadau Ariannol	2%	2%
Ynni a chyfleustodau	0%	1%
Iechyd a Gofal	5%	5%
Technoleg Gwybodaeth	4%	4%
Arall	0%	0%
Gwarantau dyled arall	14%	12%
Ecwiti preifat	4%	5%
Cronfeydd Buddsoddi ac Unedau Buddsoddi		
Ecwiti	51%	52%
Isadeiledd	2%	1%
Eiddo Tiriog	0%	0%
Eiddo yn y DU	8%	8%
Eiddo Tramor	0	-
Cyfanswm	100%	100%

ch) Hanes y Cynllun

Dadansoddiad o asedau a rhwymedigaethau'r cynllun:-

	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000	31 Mawrth 2016 £'000	31 Mawrth 2015 £'000	31 Mawrth 2014 £'000
Gwerth Teg Asedau'r Cynllun Pensiwn	288,424	275,083	231,770	224,961	199,636
Gwerth Presennol Rhwymedigaeth Budd Diffinedig y Cynllun	(390,612)	(380,591)	(326,792)	(350,438)	(290,788)
(Diffyg)/Agedau yn y Cynllun	(102,188)	(105,508)	(95,022)	(125,477)	(91,152)

Mae'r rhwymedigaethau yn dangos maint y rhwymedigaethau gwaelodol sydd gan y Cyngor yn yr hirdymor i dalu buddiannau ymddeoliad. Mae'r cyfanswm rhwymedigaeth budd diffinedig presennol o £390.612m yn cael effaith sylweddol ar werth net y Cyngor fel y'i cofnodwyd yn y Fantolen, yn arwain at rwymedigaeth net o £102.188m.

Fodd bynnag, mae'r trefniadau statudol ar gyfer cyllido'r diffyg yn golygu bod sefyllfa gyllidol y Cyngor yn parhau i fod yn iach. Bydd y diffyg yng Nghynllun Pensiwn Gwynedd yn cael ei adennill drwy gynyddu'r cyfraniadau, fel yr asesir gan actwari'r cynllun, dros weddill oes waith y gweithwyr.

d) Prif Ragdybiaethau a ddefnyddiwyd gan yr Actiwari oedd:-

	2017/18	2016/17
Rhagdybiaethau Marwoledd:		
<i>Hirhoeddiedd yn 65 bensiynwyr presennol:</i>		
Dynion	22.0 years	22.0 years
Merched	24.2 years	24.2 years
<i>Hirhoeddiedd yn 65 bensiynwyr dyfodol:</i>		
Dynion	24.0 years	24.0 years
Merched	26.4 years	26.4 years
Graddfa Cynnydd Chwyddiant / Pensiwn	2.40%	2.40%
Gradda cynnydd mewn cyflogau	2.40%	2.40%
Dychweliad disgwylidig ar yr asedau	3.40%	3.20%
Graddfa ddisgownt ar rwymedigaethau'r cynllun	2.70%	2.60%
Defnyddio'r opsiwn i drosi pensiwn blynyddol i lwmp swm ymddeoliad:		
Gwasanaeth i Ebrill 2008	50.00%	50.00%
Gwasaneath ôl Ebrill 2008	75.00%	75.00%

dd) Dadansoddiad Sensitifrwydd

Mae'r dadansoddiad sensitifrwydd isod yn seiliedig ar newidiadau posibl i'r rhagdybiaethau a all, yn rhesymol, ddigwydd ar ddiwedd y cyfnod adrodd. Ar gyfer pob newid mewn rhagdybiaeth, mae'n cymryd yn ganiataol bod yr holl ragdybiaethau eraill yn gyson. Mae'r dadansoddiad o sensitifrwydd yn dangos y gallai gostyngiad 0.5% yn y gyfradd ddisgownt real oherwydd newidiadau posibl yn y farchnad, gynyddu rhwymedigaethau'r gronfa gan £40.073m oherwydd rhoddir gwerth uwch ar fuddiannau a delir yn y dyfodol. Gallai cynnydd 0.5% yn y gyfradd cynnydd cyflogau olygu cynnydd o £6.885m yng nghostau'r gronfa. Gallai cynnydd 0.5% yn y gyfradd bensiynau olygu cynnydd o £32.620m mewn rhwymedigaethau. Mae'r amcanbrisiau yn y dadansoddiad sensitifrwydd wedi cael eu gweithio allan yn unol â thybiaethau actiwaraid proffesiynol, IAS19 a FRS102. Mae hyn yn golygu bod y defnydd o'r rhagdybiaethau 0.5% isod wedi cael eu dewis gan yr actiwari proffesiynol yn unol â'i farn/barn broffesiynol ef/hi. Byddai'r Actiwari wedi cymryd i ystyriaeth wybodaeth gyfredol a blaenorol a'r ffaith na fu ond newidiadau bychan, e.e. cyfraddau llog wedi newid 0.25%. Byddai gwybodaeth ynghylch hyd oes pobl a gwybodaeth ddemograffig hefyd wedi dylanwadu ar hyn.

Newid Mewn Tybiaethau fel ar 31 Mawrth 2018	% Y Cynnydd yn fras i'r Cyflogwr	Swn Ariannol Bras £'000
lleihad o 0.5% yn y gyfradd ddisgownt real	10%	40,073
cynnydd o 0.5 % yn y gyfradd cynnydd cyflog	2%	6,885
cynnydd o 0.5 % yn y gyfradd cynnydd pensiwn	8%	32,620

e) Yr Effaith ar Lif Arian yr Awdurdod

Amcan y cynllun yw cadw cyfraniadau'r cyflogwr ar gyfradd sydd mor gyson ag y gall fod. Mae gan y Cyngor strategaeth gydag actiwari'r cynllun i sicrhau lefel gyllido o 100% yn ystod yr 20 mlynedd nesaf. Caiff lefelau cyllido eu monitro'n flynyddol. Caiff y prisiad tairblwyddol nesaf ei gwblhau erbyn 31 Mawrth 2019.

Bydd angen i'r cynllun gymryd i ystyriaeth y newidiadau cenedlaethol i'r cynllun dan Ddeddf Gwasanaethau Pensiynau Cyhoeddus 2013.

Yn unol â'r Ddeddf, efallai na fydd y CPLIL yn Lloegr a Chymru, a'r prif gynlluniau cyfredol eraill ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus, yn darparu buddiannau ar gyfer gwasanaeth ar ôl 31 Mawrth 2014 (neu Wasanaeth ar ôl 31 Mawrth 2015 yn achos y prif gynlluniau pensiwn eraill ar gyfer gwasanaeth cyhoeddus yn Lloegr a Chymru). Mae'r Ddeddf yn cynnwys darpariaeth ar gyfer rheoleiddio'r cynlluniau mewn fframwaith cyffredinol er mwyn sefydlu cynlluniau yn seiliedig ar yr enillion cyfartalog yn ystod gyrfa wedi eu hailbriso er mwyn talu pensiynau a buddiannau eraill.

Mae'r rhwymedigaethau'n dangos yr ymrwymiad sydd ar y Cyngor yn y tymor hir i dalu buddiannau ôl-gyflogaeth (ymddeoliad). Mae'r rhwymedigaeth net o £102.188mm yn cael effaith sylweddol ar werth net y Cyngor fel y cafodd ei gofnodi yn y Fantolen. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol ar gyfer cyllido'r diffyg yn golygu fod sefyllfa ariannol y Cyngor yn parhau i fod yn iach.

Gwneir iawn am y diffyg yn y cynllun llywodraeth leol drwy gynyddu'r cyfraniadau dros weddill oes gweithio'r gweithwyr (h.y. cyn y bydd y taliadau'n ddyledus) yn unol ag asesiad actiwari'r cynllun; nid oes angen cyllid ond i gwrdd â chostau buddiannau dewisol pan fydd y pensiynau'n cael eu talu.

f) Amcangyfrif o'r cyfraniadau i'w talu i Gronfa Bensiwn Gwynedd yn 2018/19

Mae'r Cyngor yn rhagweld y bydd yn talu cyfraniad o £8.395m i'r cynllun yn 2018/19. Mae hyd cyfartalog rhwymedigaeth buddiannau diffiniedig ar gyfer aelodau'r cynllun ar ôl ei bwysoli yn 19 o flynyddoedd.

Y swm sy'n ddyledus i Gyngor Gwynedd mewn perthynas â chyfraniadau CPLIL am 2017/18 ar 31 Mawrth 2018 yw £0.762m ac mae wedi ei gynnwys yn y nodyn datgelu o ran credydwyr tymor byr.

NODYN 42 – RHWYMEDIGAETHAU AMODOL

Adran 117 Deddf Iechyd Meddwl 1983

Yn dilyn dyfarniadau a gadarnhawyd yn Nhŷ'r Arglwyddi ac adroddiad gan Ombwdsmon Llywodraeth Leol ar achosion prawf mewn lleoedd eraill, nid oedd grym i godi am wasanaethau a ddarparwyd dan Adran 117 y Ddeddf Iechyd Meddwl 1983 ac mae'r Cyngor yn gorfod ad-dalu costau o'r fath. Er bod nifer o achosion wedi cael eu setlo, mae cyfanswm y rhwymedigaeth posibl hwn yn anodd ei gyfrifo ond mae swm wedi ei neilltuo mewn cronfa wrth gefn glustnodedig ar gyfer ad-daliadau o'r fath, ond ni wyddys i sicrwydd ar hyn o bryd faint fydd y rhwymedigaeth terfynol.

Tir Halogedig Posibl

Mae posibilrwydd y bydd angen gwaith adfer yng Nghraig y Don, Amlwch yn codi o ddefnydd hanesyddol y tir, a allai fod wedi gadael llygredd yn y pridd.

Adolygiad Barnwrol Cynllunio

Mae posibilrwydd y ceir adolygiad barnwrol o achos cynllunio yn 2018.

Hawliadau Chwiliad Eiddo

Ceisiodd grwp o gwmnïau chwiliad eiddo hawlio ad-daliad o ffioedd a dalwyd i'r Cyngor i weld data pridiannau tir. Mae'r partiön wedi dod i gytundeb ar yr hawliadau. Mae'r Cyngor wedi cytuno i dalu costau cyfreithiol y cwmnïau chwiliad eiddo yn amodol ar asesiad manwl drwy gyfrwng agwedd cost yr hawliad ddim ond os nad yw trafodion yn cael eu cytuno. Mae'r Cyngor yn cynnal trafodaethau gyda'r hawlwr am yr agwedd cost y ceisiadau. Ar hyn o bryd nid yw'n bosibl rhoi gwerth terfynol ar y rhwymedigaethau posibl, felly, mae'r Cyngor yn ystyried hyn i fod yn rhwymedigaeth wrth gefn.

(1) Bevan Brittan LLP, 2015, Cyngor cyffredinol am gyfrifon awdurdodau wedi eu cyhoeddi â'r hawliadau chwiliadai am eiddo, Llundain.

Ynys Lawd

Mae posibilrwydd y bydd y Cyngor yn cael ei dynnu i mewn i ymgyfreithiad mewn perthynas â Dadfeiliadau Ynys Lawd. Daeth y Cyngor â'i brydles ar Oleudy Ynys Lawd gan Trinity House i ben. Mae Trinity House wedi cyflwyno anfoneb am gostau dadfeiliadau. Mae'r Cyngor ar hyn o bryd yn herio dilysrwydd yr hawliad a gweth y costau sy'n cael eu hawlio ac mae hynny yn creu ansicrydd ynghlyn a fydd riad i'r Cyngor wneud taliad a beth fydd gwerth unrhyw daliad a wneir.

NODYN 43 – ASEDAU AMADOL

Pridiannau Cyfreithiol

Mae'r Cyngor yn cadw nifer o bridiannau cyfreithiol dros eiddo preswyl â pherchenogion preifat, lle darparwyd cefnogaeth i'r prynwyr dan gynlluniau ar gyfer prynu tai â chefnogaeth, gyda'r Cyngor hefo'r hawl am ran o'r enillon ar werthiant yr eiddo. Bydd amrywiaeth yn y gwir swm a dderbynnir, yn seiliedig ar brisiau gwerthu'r eiddo unigol a natur unrhyw alwadau cyfreithiol arall yn eu herbyn byddai, efallai, yn cymryd blaenoriaeth dros bridiant y Cyngor. Mae amseru unrhyw dderbyniadau yn ddibynnol ar unrhyw werthiannau.

Hawliad TAW Hamdden

Mae'r Cyngor wedi rhoi hawliad i Gyllid a Thollau ei Mawrhydi mewn perthynas ag adennill TAW a dalwyd yn flaenorol i CThEM am incwm o ffioedd mynediad hamdden. Heriwyd CThEM ar gyfreithlondeb codi TAW ar y ffioedd hyn a daliodd y llysoedd i eithrio'r incwm o ffioedd mynediad i wasanaethau hamdden. Yn Nhachwedd 2017 cadarnhawyd y penderfyniad na ddylid codi TAW ar Wasanaethau Hamdden, felly, dylai'r Cyngor gael ei ad-dalu yn y dyfodol am TAW ar incwm ffioedd mynediad hamdden a dalwyd i CThEM dros y chwe mlynedd diwethaf. Derbyniwyd yr hawliadau gan CThEM yn Awst 2018.

NODYN 44 – OFFERYNNAU ARIANNOL

Mae'r categorïau canlynol o Offerynnau Ariannol yn cael eu cario yn y Fantolen:-

	Tymor hir		Cyfredol	
	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000
Balansau Arian parod				
Adneuoan banc	-	-	7,319	14,634
Cyfanswm arian a buddsoddiadau	-	-	7,319	14,634
Dyledwyr				
Benthyciadau a Derbyniadau	608	646	5,992	5,369
Cyfanswm Dyledwyr	608	646	5,992	5,369
Benthyciadau				
Rhwymedigaethau Cyllidol ar gost amorteiddio	106,913	111,557	12,413	7,672
Cyfanswm Benthyciadau	106,913	111,557	12,413	7,672
Credydwyr				
Rhwymedigaethau Cyllidol ar gost amorteiddio	151	166	12,582	10,569
Cyfanswm Credydwyr	151	166	12,582	10,569

Nid yw dyledwyr a chredydwyr yn y tabl hwn yn cynnwys trafodion gydag adrannau'r llywodraeth, gwerth damcaniaethol yr absenoldebau sydd wedi cronni ac sy'n ddyledus i staff ac incwm a thaliadau'n codi o drethi, sy'n golygu, hefyd, fod trafodion sy'n ymwneud â'r dreth gyngor a threthi busnes wedi eu gadael allan.

Incwm, Gwariant, Enillion a Cholledion

Caiff yr enillion a'r colledion a gydnabyddir yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr mewn perthynas ag offerynnau ariannol eu mesur fel a ganlyn:-

	2017/18			2016/17		
	Rhwymedigaethau Cyllidol wedi'u mesur ar gost lai amorteiddio cronedig	Asedau Cyllidol, Benthyciadau a derbyniadau	Cyfanswm	Rhwymedigaethau Cyllidol wedi'u mesur ar gost lai amorteiddio cronedig	Asedau Cyllidol, Benthyciadau a derbyniadau	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Treuliau llog	5,862	-	5,862	6,003	-	6,003
Cyfanswm treuliau mewn Gwarged neu Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	5,862	-	5,862	6,003	-	6,003
Incwm llog	-	(31)	(31)	-	(54)	(54)
Cyfanswm incwm mewn Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(31)	(31)	-	(54)	(54)
(Enilliad)/Colled Net am y flwyddyn	5,862	(31)	5,831	6,003	(54)	5,949

Gwerth Teg Asedau a Rhwymedigaethau

Mae rhwymedigaethau cyllidol, a gynrychiolir gan fenthycyca, a chredydwy'r ac asedau ariannol, a gynrychiolir gan fenthyciadau a derbyniadau, a dyledwy'r tymor hir yn cael eu cario yn y Fantolen ar gost amorteiddio. Gellir asesu eu gwerth teg trwy gyfrifo gwerth presennol y llif arian a fydd yn digwydd dros weddill tymor yr offerynnau, gan ddefnyddio'r rhagdybiaethau canlynol:-

- Amrediad amcangyfrifedig graddfeydd llog ar 31 Mawrth 2018 o 1.67% i 2.67% ar gyfer benthyciadau o'r Bwrdd Benthycyca Gwaith Cyhoeddus (PWLb) yn seiliedig ar y graddfeydd benthycyca newydd ar gyfer benthyciadau cyfatebol ar y dyddiad hwnnw;
- Ni chydabyddir ad-daliad cynnar neu amhariad;
- Pan fo offeryn yn aeddfedu yn y deuddeg mis nesaf, tybir bod y swm sy'n cael ei gario yn cyfateb yn fras i werth teg; a
- Cymerir bod gwerth teg dyledwy'r a chredydwy'r tymor byr yn cyfateb i'r swm y maent yn eu cario ar ddyddiad y Fantolen.

Dadansoddiad benthyciadau yn ôl dyddiad aeddfedu:-

	2017/18 Prifswm Gweddillol £'000	2017/18 Llog wedi Cronni £'000	2017/18 Cost lai Amorteiddio Cronedig £'000	2016/17 Prifswm Gweddillol £'000	2016/17 Llog wedi Cronni £'000	2016/17 Cost lai Amorteiddio Cronedig £'000
>25 blwyddyn	71,709	-	71,709	72,709	-	72,709
15-25 blwyddyn	12,783	-	12,783	12,106	-	12,106
10-15 blwyddyn	4,586	-	4,586	6,452	-	6,452
5-10 blwyddyn	5,662	-	5,662	5,611	-	5,611
2-5 blwyddyn	7,056	-	7,056	9,669	-	9,669
1-2 blwyddyn	5,117	-	5,117	5,010	-	5,010
Cyfanswm y Benthyciadau Tymor Hir	106,913	-	106,913	111,557	-	111,557
Cyfanswm Benthyciadau Tymor Byr (< 1 blwyddyn)	10,116	2,297	12,413	5,553	2,119	7,672

Mae'r gwerth teg a gyfrifir fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2018		31 Mawrth 2017	
	Swm Cario £'000	Gwerth Teg £'000	Swm Cario £'000	Gwerth Teg £'000
Rhwymedigaethau Cyllidol	112,029	166,414	117,110	173,958
Credydwy'r Tymor Hir	151	151	166	166

	31 Mawrth 2018		31 Mawrth 2017	
	Swm Cario £'000	Gwerth Teg £'000	Swm Cario £'000	Gwerth Teg £'000
Arian parod ar adnau a benthyciadau i awdurdodau lleol arall	7,319	7,334	14,634	14,655

Mae gwerth teg y rhwymedigaethau yn fwy na'r swm cario oherwydd bod portffolio'r Cyngor o fenthyciadau yn cynnwys nifer o fenthyciadau graddfa sefydlog ble mae'r raddfa llog yn uwch na'r graddfeydd cyffredinol ar ddyddiad y Fantolen. Mae'r ymrwymiad hwn i dalu llog uwchben y graddfeydd marchnad bresennol yn cynyddu faint sydd raid i'r Cyngor ei dalu, pe gofynnai'r benthyciwr am, neu y cytunai ar, ad-daliad cynnar o'r benthyciadau.

Mae gwerth teg yr asedau yn fwy na'r swm cario oherwydd bod portffolio'r Cyngor o fuddsoddiadau'n cynnwys nifer o fenthyciadau graddfa sefydlog ble mae'r raddfa llog a dderbynnir yn uwch na'r graddfeydd sydd ar gael ar gyfer benthyciadau tebyg ar ddyddiad y Fantolen. Dengys hyn enilliad tybiannol i'r dyfodol (wedi'i seilio ar amodau economaidd ar 31 Mawrth 2018) y priodolir i'r ymrwymiad i dderbyn llog uwchlaw'r graddfeydd marchnad bresennol.

NODYN 45 – NATUR A MAINT Y RISGIAU SY'N DEILLIO O OFFERYNNAU ARIANNOL

Mae gwaith y Cyngor yn golygu ei fod yn agored i sawl risg ariannol:-

Risg Credyd - y posibilrwydd bod partiön eraill yn methu â thalu'r symiau dyledus i'r Cyngor.

Risg Hylifedd - y posibilrwydd na fydd yr arian gan y Cyngor i gwrdd a'i ymrwymadau yng nghyswllt taliadau.

Risg y Farchnad - y posibilrwydd y bydd y Cyngor yn wynebu colled ariannol oherwydd newidiadau mewn mesurau megis cyfraddau llog a symudiadau yn y farchnad stoc.

Mae'r rheolaeth gyffredinol dros risgiau sylweddol sy'n codi o'r Offerynnau Ariannol yn cael cefnogaeth Datganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys y Cyngor a hefyd y Strategaeth Buddsoddi Blynyddol sydd wedi ei chymeradwyo gan y Cyngor llawn.

Risg Credyd

Mae Risg Credyd yn codi oherwydd yr adneuron mewn banciau a sefydliadau ariannol, ond hefyd oherwydd credyd i gwsmeriaid y Cyngor (dyledwyr ar y Fantolen).

Nid ydym yn trefnu adneuron gyda banciau a sefydliadau ariannol oni bai eu bod, ar ôl cael eu graddio'n annibynnol, wedi cael graddfa credyd digonol neu lefel o warant llywodraeth, a phenderfynir ar uchafsymiau credyd i bob gwrthbarti. Gosododd y Cyngor nifer o uchafsymiau yn seiliedig ar raddfeydd credyd ar gyfer gwahanol gyfrif, gwahanol gyfnodau a symiau, ac mae ganddo bolisi o beidio â benthycu rhagor na £10m i unrhyw un sefydliad heblaw am lywodraeth y DU. Mae'n monitro cyfraddau credyd yn gyson a chaiff rybudd o unrhyw newidiadau gan ei ymgynghorwyr Rheoli'r Trysorlys. Cymerir camau priodol yn sgil unrhyw newid gan ddilyn y Strategaeth Fuddsoddi Flynyddol. Paratoir Adroddiad Trysorlys Blynyddol sy'n manylu ar y gwaith buddsoddi.

Roedd yr holl adneuron a oedd yn sefyll ar ddiwedd y flwyddyn wedi eu gwneud yn wreiddiol am lai na blwyddyn.

Ni aethpwyd tu draw i unrhyw uchafswm credyd yn ystod y flwyddyn ariannol ac ni thorrwyd unrhyw feini prawf gwrthbartiön. Nid yw'r Cyngor yn disgwyl y bydd unrhyw golledion oherwydd bod unrhyw un o'i wrthbartiön yn methu â pherfformio yng nghyswllt adneuron. Mae'r argyfwng credyd presennol wedi cynyddu'r posibilrwydd o fethu talu ac mae'r Cyngor wedi mabwysiadu meini prawf credyd llymach ar gyfer gwrthbartiön buddsoddi o fewn ei bolisi cyffredinol.

Creodd canlyniad y refferendwm UE i adael yr Undeb Ewropeaidd sioc economaidd sy'n effeithio ar farchnadoedd a llawer agwedd o'r economi. Fe hisraddwyd cyfraddau rhagolygon tymor hir ar gyfer banciau'r DU gyfan i agwedd negyddol. Byddai cwmp yn y sector bancio yn tanseilio'r adneuron a ddelir mewn banciau yn y DU (£7.319m ar 31/03/18). Mae hyn yn cael ei fonitro'n agos ac y mae statws credyd y banciau lle mae'r Awdurdod yn dal adneuron yn parhau i fod yn galonogol ac ar lefel dderbyniol, yn unol â'r Strategaeth Rheoli Trysorlys. Os bydd y statws credyd yn disgyn yn is na'r lefel dderbyniol, byddai'r Awdurdod yn ceisio rhoi y balansau mewn buddsoddiadau eraill, bydd rhaid iddynt fod yn unol â'r Strategaeth Rholi Trysorlys. Yn ystod y flwyddyn ariannol, newidiodd y 'Bank of England' ei ostyngiad blaenorol yn y graddfa banc swyddogol o 0.25% yn ôl i 0.50%. Dengys y weithred yma fod mwy o hyder yn economi'r DU er fod dal beth ansicrwydd yn codi o'r DU yn gadael yr UE yn 2020 fydd yn effeithio'n arbennig ar y sector bancio. Nid yw'r Cyngor fel rheol yn caniatáu credyd i gwsmeriaid; mae gan y Cyngor weithdrefnau casglu rhagnodedig ar gyfer symiau dyledus gan gwsmeriaid a gwneir darpariaethau priodol ar gyfer dyledion a allai fod yn rhai drwg. Mewn rhai amgylchiadau, mae'r Cyngor yn cael pridiant cyfreithiol ar eiddo ar gyfer rhai dyledion gohiriedig fel hunan gyllidwyr mewn cartrefi gofal.

Yn ogystal, mae gan y Cyngor nifer o ddyledwyr tymor hirach, gan gynnwys benthyciadau ceir i staff a morgeisi gweddilliol o gynllun caeëdig yn cynnig benthyciadau cartrefi i denantiaid ac i aelodau'r cyhoedd. Ystyrir bod y benthyciadau ceir yn rhai risg isel oherwydd bod modd tynnu ad-daliadau am y benthyciadau geir o gyflogau'r gweithwyr, a hefyd mae trefniadau cilyddol gydag awdurdodau lleol eraill ar gyfer staff sy'n trosglwyddo ac yn symud gyda dyledion ar eu benthyciadau ceir, yswiriant ar gyfer benthyciadau heb eu had-dalu oherwydd marwolaeth mewn gwasanaeth a hefyd trefniadau arferol i ad-ennill dyledion yng nghyswllt gweithwyr sy'n gadael eu swyddi mewn llywodraeth leol. Mae'r morgeisi yn rhai risg isel oherwydd bod y Cyngor yn diogelu'r hawl gyntaf ar yr eiddo morgeisiedig.

	Swm 2017/18 £000	Profiad hanesyddol o ddiffyg talu %	Amcangyfrif Datguddiad Uchafswm 2017/18 £000	Amcangyfrif Datguddiad Uchafswm 2016/17 £000
Banciau a Chyrrff Ariannol (dim wedi Gwladoli)	5,993	-	-	-
Banciau DU sydd Wedi Gwladoli/ Gwladoli'n Rhannol	1,326	-	-	-
Awdurdodau Lleol y DU	-	-	-	-
Cyfanswm adneuron	7,319			
Dyledwyr masnach dan 1 flwyddyn	1,036	10	104	154
Dyledwyr masnach rhwng 1-2 flynedd	321	20	64	4
Dyledwyr masnach rhwng 2-6 blynedd	113	30-70	79	51
Dyledwyr masnach 6+ blwyddyn	6	100	6	18
Cyfanswm dyledwyr masnach	1,476		253	226

Risg Hylifedd

Mae Risg Hylifedd yn isel am nad yw'r Cyngor yn y gorffennol wedi cael unrhyw broblem cael arian ac mae'n rhydd i fynd at y Bwrdd Benthycia ar gyfer Gwaith Cyhoeddus (PWL) fel corff i fenthycia oddi arno ar ôl methu fel arall. Prif nodau'r Strategaeth Rheoli Trysorlys yw i sicrhau bod yr Awdurdod yn agored i risg isel ac i sicrhau hylifedd. Mae'r rhan fwyaf o fuddsoddiadau'r Awdurdod mewn cyfrifon adneuron mynediad yn syth. Felly, mae llai o risg y bydd yn methu â chodi'r arian i gwrdd â'i ymrwymadau dan yr offerynnau ariannol. Fodd bynnag, yn aml mae risg y bydd y Cyngor yn gorfod adnewyddu cyfran sylweddol o'i fenthyciadau ar adeg pan fo'r cyfraddau llog yn uchel. Yr arfer yw ceisio sicrhau na fydd rhagor na 20% o'i fenthyciadau i'w had-dalu mewn unrhyw gyfnod o 2 flynedd, ac asesu'n gyson gyfraddau'r farchnad a'r rhagolygon er mwyn trefnu benthyciadau newydd yn lle'r rhai sy'n aeddfedu neu ar gyfer ad-drefnu'r benthyciadau presennol ar yr adeg fwyaf manteisiol. Byddai'r cyfraddau llog isel cyfredol yn gostwng cyfraddau llog ar fenthyciadau newydd a gymerir i ad-dalu'r ddyled sy'n aeddfedu. I gyflawni'r nod hwn, mae'r Cyngor yn defnyddio cynghorwyr rheoli'r trysorlys allanol. Dangosir dadansoddiad aeddfedu benthyciadau sy'n sefyll yn nodyn 44. Mae holl daliadau masnachol a thaliadau eraill yn daladwy mewn llai na blwyddyn.

	31 Mawrth 2018	31 Mawrth 2017
	£'000	£'000
Llai na chwe mis	1,000	1,537
Chwe mis i flwyddyn	37	20
Dros Flwyddyn	439	189
Cyfanswm	1,476	1,746

Risg y Farchnad

Risg Cyfraddau Llog - Mae'r Cyngor yn wynebu risg posibl pan fo symudiadau ymhlith cyfraddau llog ar ei fenthyciadau a buddsoddiadau. Mae unrhyw symudiad yn y cyfraddau llog yn cael effaith gymhleth ar y Cyngor. Er enghraifft, byddai cynnydd yn y cyfraddau llog yn cael yr effaith a ganlyn:-

- Benthyciadau ar gyfraddau amrywiol - byddai cynnydd yn y treuliau llog a godir ar y Gwarged neu Ddiffyg ar y Cyfrif Incwm a Gwariant Cynhwysfawr;
- Benthyciadau ar gyfraddau sefydlog - ceid gostyngiad yn rhwymedigaethau gwerth teg y benthyciadau;
- Buddsoddiadau ar gyfraddau amrywiol – byddai cynnydd yn yr incwm llog wedi'u gredydu i'r Gwarged neu Ddiffyg ar y Cyfrif Incwm a Gwariant Cynhwysfawr; a
- Buddsoddiadau ar gyfraddau sefydlog - gwelid gostyngiad yng ngwerth teg yr asedau.

Nid yw benthyciadau'n cael eu cario ar werth teg, gan eu bod yn cael eu cario ar gost amorteiddio yn unol â cod CIPFA. Felly, ni fyddai enillion a cholledion nominal ar fenthyciadau graddfa sefydlog yn effeithio ar y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau neu Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall. Fodd bynnag, bydd newidiadau yn y llog sy'n daladwy neu'n dderbyniadwy ar fenthyciadau a buddsoddiadau graddfa amrywiol yn cael eu postio i'r Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau ac yn effeithio ar Falans Cronfa'r Cyngor.

Mae gan y Cyngor nifer o strategaethau i reoli risg cyfraddau llog. Polisi'r Cyngor yw benthycia'n bennaf yn ôl cyfraddau sefydlog, er mwyn cael sicrwydd beth fydd y llog taladwy dros gyfnod y benthyciadau. Mae'r Cyngor, gyda chefnogaeth ei gynghorwyr trysorlys, yn monitro'n barhaus y cyfraddau llog ar y pryd a rhagolygon y farchnad. Pe ceid risg sylweddol o godiad sydyn yn y cyfraddau llog tymhorau hir a byr, yna ailasesid y sefyllfa portffolio ac mae'n debygol y byddai hynny'n arwain, fel arfer, at godi cyllid cyfraddau sefydlog tra bo cyfraddau llog yn dal i fod yn gymharol rhad. Pe ceid risg sylweddol o ostyngiad sydyn yn y cyfraddau llog tymor hir a byr, yna câi benthyciadau tymor hir eu gohirio a symud ymlaen i ad-drefnu a symud o gyllid cyfraddau sefydlog i gyllid cyfraddau tymor byr.

Mae'r cyfan o fenthyciadau'r Cyngor a'i adneuon banc cyfredol a thymor hir ar gyfraddau sefydlog.

NODYN 46 – CYD-BWYLLGORAU

Mae'r Cyngor a Chyngor Gwynedd yn rhan o'r is-bwyllgorau isod:-

- Cyd-Bwyllgor Cynllunio
- Cyd-bwyllgor Anghenion Addysg Arbennig

Mae'r Cyngor a Chynghorau Gwynedd, Conwy, Flint, Wrecsam a Sir Ddinbych yn rhan o gydbwyllgor GwE (Gwasanaeth Effeithiolrwydd a Gwella Ysgolion Rhanbarthol).

Mae'r Cyngor a Chynghorau Fflint, Conwy, Sir Ddinbych a Gwynedd yn rhan o Gyd-bwyllgor Prosiect Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru (NWRWTP).

Cyngor Gwynedd sy'n gyfrifol am weithrediad tri cyd-bwyllgor a chaiff y balansau diwedd blwyddyn eu hadlewyrchu yn eu Mantolen. Gellir gweld cyfrifon am 2017/18 i'r cyd-bwyllgorau yma drwy ddilyn y linciau isod:-

Cyd-Bwyllgor Cynllunio

<https://www.gwynedd.llyw.cymru/en/Council/Strategies-and-policies/Environment-and-planning/Planning-policy/Joint-Local-Development-Plan/Joint-Local-Development-Plan.aspx>

Cyd-Bwyllgor Anghenion Addysg Arbennig

<https://www.gwynedd.llyw.cymru/en/Council/Performance-and-spending/Budgets-and-finance/Statement-of-Accounts/Special-Educational-Needs-Joint-Committee.aspx>

GwE

<https://www.gwynedd.llyw.cymru/en/Council/Performance-and-spending/Budgets-and-finance/Statement-of-Accounts/GwE-Joint-Committee.aspx>

Cyngor Fflint sy'n gyfrifol am weithrediad y cyd-bwyllgor NWRWTP a chaiff y balansau diwedd blwyddyn eu hadlewyrchu yn ei Fantolen. Cyfanswm yr asedau net ar 31 Mawrth 2018 oedd £108,798.

Mae Cyngor Sir Ynys Môn hefyd yn cymryd rhan mewn amryw o drefniadau ar y cyd â Chynghorau Gogledd Cymru cyfagos, fel a ganlyn:-

- Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru (Arwain: Wrecsam. Partïon : Sir Fflint, Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd);
- Gwasanaeth Mwynau a Gwastraff (Arwain: Sir Fflint. Partïon : Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd);
- Gwasanaeth Cynllunio Argyfwng Rhanbarthol (Arwain: Sir Fflint. Partïon : Wrecsam, Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd);
- Galw Gofal (Arwain: Conwy. Partïon: Gwynedd, Sir Fflint).

NODYN 47 – TROI TAI'N GARTREFI

Mae'r Cyngor yn gweithredu fel asiant i Lywodraeth Cymru ar gyfer darparu benthyciadau i unigolion i atgyweirio cartrefi gwag er mwyn lleihau y nifer o gartrefi gweigion ar Ynys Môn a chynyddu'r cyfleoedd tai. Yn 2017/18 £0.094m (£0.226m yn 2016/17) oedd wedi ei wario ar atgyweirio cartrefi gwag.

NODYN 48 – Y DRETH GYNGOR

Mae incwm y Dreth Gyngor yn deillio o godi ar werth eiddo preswyl, ac mae'r gwerth hwnnw wedi ei rannu'n naw band yr amcangyfrifwyd eu gwerth ar 1 Ebrill 2003 i'r pwrpas penodol hwn. Penderfynir ar y taliadau trwy amcangyfrif faint o incwm y bydd raid i'r Cyngor ac Awdurdod Heddlu Gogledd Cymru ei gael dros y flwyddyn nesaf ac wedyn rhennir y swm gyda'r sylfaen i'r Dreth Gyngor. Sylfaen y Dreth Gyngor yw cyfanswm nifer yr anheddau ym mhob band prisio gan addasu trwy gyfran a throsi'r nifer i'r hyn sy'n cyfateb i fand D ac addasu ar gyfer disgownt. Sylfaen y Dreth Gyngor ar gyfer 2017/18 oedd £30,794.83 (£30,250.23 yn 2016/17).

Wedyn, mae'r swm i eiddo band D yn 2017/18, £1,377.15 (£1,340.57 yn 2016/17) yn cael ei luosi gan y gyfran a benodir i'r band penodol er mwyn rhoi'r swm dyledus fesul band. Cyfrifir am symiau unigol sy'n ddyledus gan ganiatáu disgownt a budd-dal i'r swm dyledus fesul band.

Roedd biliau'r Dreth Gyngor yn seiliedig ar y lluosyddion isod i fandiau A i I:-

Band	A	B	C	D	E	F	G	H	I
Lluosydd	6/9	7/9	8/9	9/9	11/9	13/9	15/9	18/9	21/9

Caiff Sylfaen y Dreth Gyngor ei weithio allan fel a ganlyn:-

Band	A*	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Cyfanswm
Cyfanswm Anheddau	16.00	3,968.00	5,982.00	6,077.00	6,628.00	5,061.00	2,454.00	999.00	152.00	44.00	31,381.00
Lluosydd	5/9	6/9	7/9	8/9	9/9	11/9	13/9	15/9	18/9	21/9	
Band "D" Cyfatebol	8.89	2,645.17	4,652.28	5,402.00	6,627.75	6,185.67	3,544.31	1,665.00	304.00	101.50	31,136.57

	2017/18	2016/17
Band D cyfatebol fel yr uchod	31,136.57	30,580.09
Cyfradd Gasglu	98.50%	98.50%
Band D cyfatebol diwygiedig	30,669.52	30,121.39
Eiddo'r Weinyddiaeth Amddiffyn – Band D cyfatebol	125.31	128.84
Sylfaen y Dreth Gyngor	30,794.83	30,250.23

Yn 2013/14, cyflwynodd Llywodraeth Cynulliad Cymru Gynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor i gymryd lle'r cynllun budd-daliadau'r Dreth Gyngor. Dyfarnwyd £ 5.432m o ostyngiadau treth gyngor yn 2017/18 (£ 5.381m yn 2016/17).

Dadansoddiad o'r enillion net o'r Dreth Gyngor:	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Y Dreth Gyngor Gros	42,295	40,183
Llai Gostyngiadau'r Dreth Gyngor a roddwyd i breswylwyr	(5,342)	(5,381)
Y Dreth Gyngor sy'n Gasgladwy	36,953	34,802
Ychwanegu / Llai: darpariaeth ar gyfer diffyg-dalu nid oedd ei angen neu cyfrifwyd amdano o'r blaen	(50)	(215)
Enillion Net o'r Dreth Gyngor	36,903	34,587

NODYN 49 – TRETHI ANNOMESTIG (TA)

Mae'r TA yn cael eu trefnu ar sail genedlaethol.

Caiff eiddo annomestig ei asesu bob 5 mlynedd fel arfer at ddibenion cyfrifo atebolrwydd am Trethi annomestig. Daeth rhestr newydd i rym ar 1 Ebrill 2017. Nid yw ailbrisio yn codi refereniw ychwanegol yn gyffredinol ond yn adlewyrchu newidiadau yng ngwerthoedd y farchnad eiddo ar draws y wlad, gan aiddosbarthu'r un cyfanswm rhwymedigaeth treth ar gyfer Trethi Annomestig. Bydd rhai biliau trethi'n codi a rhai'n gostwng ond bydd y bil cenedlaethol cyfartalog ond yn newid gyda chwyddiant.

Mae Llywodraeth Cymru yn pennu cyfradd – 49.9c yn 2017/18 (48.6c yn 2016/17), ac mae busnesau lleol yn talu trethi a gyfrifir trwy luosi gwerth ardrethol eu heiddo gyda'r swm uchod. Y Cyngor sy'n gyfrifol am gasglu trethi oddi ar drethdalwyr ei ardal ond wedyn mae'n trosglwyddo'r elw i'r Gronfa Trethi dan weinyddiaeth Llywodraeth Cymru. Mae Llywodraeth Cymru wedyn yn aiddosbarthu'r symiau a delir yn ôl i awdurdodau lleol yn seiliedig ar swm penodol fesul pen o'r boblogaeth.

Roedd incwm TA, ar ôl ystyried rhyddhad a darpariaethau (yn cynnwys Rhyddhad Trethi Busnesau Bach Llywodraeth Cymru), yn £11.777m yn 2017/18 (£13.449m yn 2016/17) yn seiliedig ar werth trethadwy ar ddiwedd y flwyddyn o £38.262m (£39.490m yn 2016/17).

Y gwerth trethadwy ar gyfartaledd ar gyfer y flwyddyn oedd £38.419m (£39.252m 2016/17).

Dadansoddiad o'r enillion net o drethi annomestig:	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Trethi annomestig casgladwy	11,777	13,449
Cost lwfans casglu	(149)	(147)
Llog dalwyd ar ordaliadau	-	-
Darpariaeth ar gyfer dyledion drwg	(254)	(135)
Cyfraniad i gost rhyddhad trethi elusennol/gwledig	59	57
Taliadau i mewn i'r gronfa genedlaethol	11,433	13,224
Aiddosbarthu o'r gronfa genedlaethol	23,002	21,309

NODYN 50 – MORWROL

Mae'r Cyngor, fel Awdurdod Harbwr, yn gyfrifol am y gwasanaethau arforol canlynol: Biwmares, Fryars Bay, Glyn Garth, Porthaethwy, Traeth Coch ac Harbwr Amlwch. Mae'r Rheoliadau Ymgymeriadau Statudol ar gyfer Harbyrau (Cyfrifon ac ati) 1983, rhif 931, yn eithrio awdurdodau harbwr gyda throsiant sy'n llai na £250,000 rhag gorfod paratoi cyfrifon ar wahân dan Ddeddf Harbyrau 1964. Mae'r incwm a'r gwariant ar gyfer y gwasanaethau arforol hyn, felly'n cael eu cynnwys yn y cyfrifon hyn dan incwm a gwariant y Gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd. Yn 2017/18, roedd y trosiant ar wasanaethau arforol yn £48,934 (£47,336 yn 2016/17). Roedd y costau a gafwyd yn ystod y flwyddyn yn £95,369 (sy'n cynnwys £18,809 o log ar fenthyciadau/ad-daliadau cyfalaf).

NODYN 51- POLISIĀU CYFRIFO

Yn yr adran hon, ceir manylion am y polisiau cyfrifo penodol a fabwysiadwyd gan y Cyngor ar gyfer cwblhau'r cyfrifon.

Cyfeirnod Polisi	Teitl Polisi
1	Egwyddorion Cyffredinol
2	Cronni Incwm a Gwariant
3	Digwyddiadau ar ôl Dyddiad y Fantolen
4	Gweithrediadau a Reolir ar y Cyd ac Asedau a Reolir ar y Cyd
5	Addasiadau Cyfnod Blaenorol, Newidiadau Mewn Polisiāu Cyfrifo ac Amcangyfrifon a Chamgymeriadau
6	Treth ar Werth (TAW)
7	Mesur Gwerth Teg
8	Asedau nad ydynt yn Gyfredol (Eiddo, Offer a Chyfarpar)
9	Eiddo Buddsoddiad
10	Asedau Annirweddol
11	Rhestrau Stoc a Chontractau Tymor Hir
12	Arian Parod a Chywerthoedd Arian
13	Offerynnau Ariannol
14	Darpariaethau, Rhwymedigaethau Wrth Gefn ac Asedau Wrth Gefn
15	Cronfeydd Wrth Gefn
16	Cydnabyddiaeth Refeniw
17	Llog Mewnol
18	Prydlesau
19	Taliadau i Refeniw ar gyfer Asedau nad ydynt yn Gyfredol - Darpariaeth Refeniw Isaf (MRP)
20	Grantiau a Chyfraniadau gan y Llywodraeth
21	Gwariant Refeniw a Gyllidir gyda Chyfalaf Dan Statud (REFCUS)
22	Gorbenion a Gwasanaethau Cefnogol
23	Arian Tramor
24	Buddiannau'r Gweithwyr
25	Eitemau Eithriadol
26	Cyfrifo am TA (Trethi Annomestig)
27	Incwm a Gwariant Asiantaeth

1. Egwyddorion Cyffredinol

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn crynhoi trafodion y Cyngor am flwyddyn ariannol 2017/18 a'i sefyllfa ariannol ar ddiwedd y flwyddyn ar 31 Mawrth 2018. Mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi Datganiad Cyfrifon blynyddol dan Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) a Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) 2018, a than y Rheoliadau rhaid eu paratoi'n unol ag arferion cyfrifo priodol. Yr arferion hyn, yn bennaf, yw Côd Ymarfer CIPFA ar Gyfrifo Llywodraeth Leol yn y Deyrnas Unedig 2017/18 a Chôd Ymarfer CIPFA ar gyfer Adroddiadau Gwasanaeth 2017/18, ac a ategir gan y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (IFRS). Mae'r holl brif bolisiau cyfrifo wedi cael eu defnyddio'n gyson drwy gydol y flwyddyn.

2. Cronni Incwm a Gwariant

Rhoddir cyfrif am drafodion yn y flwyddyn pryd y digwyddodd, nid pan fydd yr arian yn cael ei dalu neu ei dderbyn. Mae'r dull hwn o gyfrifo cronniadau yn darparu sylfaen fwy cyflawn ar gyfer adrodd ar berfformiad ariannol y Cyngor oherwydd mae'n cynnwys ymrwymadau'r Cyngor yn y dyfodol i dalu/derbyn arian am nwyddau a gwasanaethau a dderbyniwyd erbyn 31 Mawrth 2018 ond nas talwyd amdanynt. Caiff incwm a gwariant eu cyfrifo amdanynt yn y flwyddyn y digwyddodd y gweithgaredd y mae'n berthnasol iddynt, nid pan fo arian yn cael ei dalu neu ei dderbyn, h.y. ar sail gronol. Mae hyn yn golygu fod incwm yn cael ei gofnodi pan gaiff ei ennill ac nid ar adeg ei dderbyn a gwariant pan mae'n digwydd yn hytrach nag ar adeg ei dalu. Fe gynhwysir incwm am werthu nwyddau yn y cyfrifon pan gwblheir y gwerthiant, nid pan dderbynnir yr arian. Caiff incwm o ddarparu gwasanaethau ei gydnabod pan fedr y Cyngor fesur yn ddibynadwy y ganran o'r trafodyn a gwblhawyd ac, o ganlyniad i hyn, bydd y Cyngor yn cael incwm yn gyfnewid am y gwasanaethau a ddarparwyd. Yn ychwanegol at hyn:-

- Mae cyflenwadau'n cael eu cofnodi fel gwariant pan gânt eu defnyddio – pan fo bwloch rhwng dyddiad derbyn cyflenwadau a'u defnyddio, cânt eu cario fel rhestrau stoc ar y Fantolen;
- Mae treuliau yng nghyswllt gwasanaethau a dderbyniwyd (gan gynnwys gwasanaethau a ddarparwyd gan weithwyr) yn cael eu cofnodi fel gwariant pan fo'r gwasanaethau'n cael eu derbyn yn hytrach na phan fo taliadau'n cael eu gwneud;
- Mae'r llog a dderbynnir ar fuddsoddiadau ac adneuon banc ac sy'n daladwy ar fenthyciadau (gan gynnwys gorddrafftiau banc) yn cael ei gyfrifo fel incwm a gwariant yn seiliedig ar y gyfradd llog effeithiol ar gyfer yr offeryn ariannol perthnasol yn hytrach nag fel llif arian parod sy'n cael ei bennu neu ei sefydlu dan y contract; a
- Pan fo refeniw a gwariant wedi'i gydnabod ond dim arian parod wedi'i dalu na'i dderbyn, mae dyledwr neu gredydwr i'r swm perthnasol yn cael ei gofnodi ar y Fantolen. Pan na fydd dyledion o bosib yn cael eu setlo, mae balans y ddyled yn cael ei nodi a chodir ar refeniw am yr incwm na chaiff, o bosib, ei gasglu.

3. Digwyddiadau ar ôl Dyddiad y Fantolen

Gall pethau ddigwydd ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol a all gael effaith sylweddol ar ganlyniadau ariannol y flwyddyn honno. Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen yw'r digwyddiadau hynny, ffafriol ac anffafriol, sy'n digwydd rhwng diwedd y flwyddyn ariannol a'r dyddiad pan fo'r Datganiad Cyfrifon wedi ei awdurdodi i'w gyhoeddi. Caiff y Datganiad Cyfrifon ei awdurdodi i'w gyhoeddi pan fydd y Swyddog Adran 151 wedi llofnodi'r cyfrifon terfynol wedi eu harchwilio, ar ôl i'r cyfrifon gael eu cymeradwyo gan y Cyngor llawn. Yn unol â'r gyfraith, rhaid cwblhau'r cyfrifon terfynol wedi eu harchwilio a'u hawdurdodi erbyn 30 Medi ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol. Gellir dynodi dau fath o ddigwyddiad:-

- y rheini sy'n rhoi tystiolaeth o'r amgylchiadau oedd yn bodoli ar ddiwedd y flwyddyn ariannol – mae'r Datganiad Cyfrifon yn cael ei addasu i adlewyrchu'r fath ddigwyddiadau; a
- y rheini sy'n arwydd o amgylchiadau a gododd ar ôl y flwyddyn ariannol – nid yw'r Datganiad Cyfrifon yn cael ei addasu i adlewyrchu'r fath ddigwyddiadau ond, lle byddai categori o ddigwyddiadau yn cael effaith sylweddol, gwneir datgeliad yn y nodiadau ar natur y digwyddiadau a'r effaith y disgwylir iddynt eu cael o safbwynt ariannol.

Nid yw digwyddiadau ar ôl dyddiad awdurdodi'r datganiad ar gyfer ei gyhoeddi yn cael eu hadlewyrchu yn y Datganiad Cyfrifon.

4. Gweithrediadau a Reolir ar y Cyd ac Asedau a Reolir ar y Cyd

Y gweithrediadau a reolir ar y cyd yw'r gwaith hwnnw a wna'r Cyngor ar y cyd â mentrau eraill pan fo defnydd yn cael ei wneud o asedau ac o adnoddau'r mentrau yn hytrach na sefydlu endid ar wahân. Mae'r Cyngor yn cydnabod ar ei Fantolen ei gyfran o'r asedau a'r rhwymedigaethau y mae'n eu hwynebu. Caiff y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ei ddebydu gyda'r gwariant hwnnw a'i gredydu gyda'r gyfran o'r incwm y mae'n ei ennill o ganlyniad i weithrediad y fenter.

Asedau a reolir ar y cyd yw eitemau eiddo, offer neu gyfarpar sydd yn cael eu cydreoli gan y Cyngor a mentrau eraill a phan fo'r asedau'n cael eu defnyddio i sicrhau buddiannau i'r mentrwy. Nid yw'r fenter ar y cyd yn golygu sefydlu endid ar wahân. Mae'r Cyngor yn cadw cyfrif am ei gyfran ei hun yn unig o'r asedau a reolir ar y cyd, am y rhwymedigaethau a'r treuliau a gaiff ar ei ran ei hun neu ar y cyd ag eraill yng nghyswllt ei fuddiannau yn y fenter ar y cyd a'r incwm a ddaw iddo o'r fenter.

5. Addasiadau Cyfnod Blaenorol, Newidiadau Mewn Polisiâu Cyfrifo ac Amcangyfrifon a Chamgymeriadau

Gall Addasiadau ar gyfer Cyfnod Blaenorol ddeillio o newid mewn polisiâu cyfrifo neu o gywiro camgymeriad perthnasol. Cyfrifir am newidiadau mewn amcangyfrifon cyfrifo yn rhagolygol, h.y. yn y flwyddyn gyfredol ac yn ystod y blynyddoedd i ddod a fydd yn cael eu heffeithio gan y newid ac nid ydynt yn achosi addasiad cyfnod blaenorol.

Ni fydd newidiadau i bolisiâu cyfrifo ond yn cael eu gwneud pan mae hynny'n ofynnol dan arferion cyfrifo cywir neu pan fo'r newid yn rhoi gwybodaeth sy'n fwy dibynadwy neu berthnasol o safbwynt effeithiau trafodion, digwyddiadau eraill a'r amodau mewn perthynas â sefyllfa ariannol a pherfformiad ariannol y Cyngor. Pan wneir newid, caiff ei ddefnyddio'n ôl-weithredol (oni ddywedir fel arall) trwy addasu'r balansau agoriadol a symiau cymharol ar gyfer y cyfnod blaenorol fel petai'r polisi newydd wedi ei ddefnyddio erioed.

Mae camgymeriadau perthnasol a ganfyddir yn ffigyrau'r cyfnod blaenorol yn cael eu cywiro'n ôl-weithredol trwy addasu balansau agoriadol a symiau cymharol ar gyfer y cyfnod blaenorol.

6. Treth ar Werth (TAW)

Nid yw TAW sy'n daladwy ond yn cael ei gynnwys fel traul i'r graddau nad oes modd ei hawlio oddi ar Gyllid a Thollau EM yn unig. Mae'r TAW derbyniadwy yn cael ei eithrio o incwm.

7. Mesur Gwerth Teg

Mae Mesur Gwerth Teg IFRS13 yn golygu bod rhaid i'r rhan fwyaf o'r asedau, rhwymedigaethau ac offerynnau ariannol nad ydynt yn gyfredol gael eu prisio ar werth teg, yn amal yn ôl cyfraddau marchnad actif lle mae un ar gael. O safbwynt asedau gweithredol, mae'r safon yn cyflwyno'r cysyniad o werth teg yn seiliedig ar werth cyfredol (yn aml, gwerth mewn defnydd) ar gyfer ailbriso Eiddo, Offer a Chyfarpar. Mae hyn yn golygu y dylai'r mesur adlewyrchu amodau'r farchnad ar gyfer y gwasanaeth neu'r swyddogaeth ar ddyddiad cyflwyno'r adroddiad. Mae'r safon yn darparu gwahanol ddulliau prisio teg ar gyfer asedau gwahanol. Yn achos asedau nad ydynt yn rhai gweithredol, h.y. asedau buddsoddi, asedau a ddelir i'w gwerthu ac asedau nad oes mwyach eu hangen, caiff y rhain eu prisio ar eu huchaf ac yn ôl y defnydd gorau y gellir ei wneud ohonynt. Mewn achos lle gellid gwneud defnydd arall ohonynt a fyddai o werth teg uwch, dyna'r gwerth teg a fyddai'n cael ei ddefnyddio ar gyfer prisio asedau nad ydynt yn rhai gweithredol. Dan y côd hwn, nid oes angen ailbriso asedau isadeiledd yn ôl eu gwerth cyfredol. Yn lle hynny, caiff asedau isadeiledd eu prisio yn ôl y gost hanesyddol dibrisiedig.

Mae'r Awdurdod yn mesur gwerth teg ased neu rwymedigaeth drwy ddefnyddio'r rhagdybiaethau y byddai'r sawl sy'n weithredol yn y farchnad yn eu defnyddio wrth briso ased neu rwymedigaeth, gan dybio y byddai'r rheini yn gweithredu er eu budd economaidd gorau.

Wrth fesur gwerth teg ased anariannol, mae'r Awdurdod yn cymryd i ystyriaeth gallu'r sawl sy'n weithredol yn y farchnad i greu buddiannau economaidd drwy wneud y defnydd mwyaf a gorau o'r ased neu drwy ei werthu i rywun arall yn y farchnad a fyddai'n gwneud y defnydd mwyaf a gorau ohono.

Mae'r Awdurdod yn defnyddio technegau prisio sy'n briodol yn yr amgylchiadau a rhai y mae data digonol ar gael ar eu cyfer, gan wneud y defnydd gorau posibl o'r mewnbynnau perthnasol y gellir eu harsylwi a lleihau i'r eithaf ar y defnydd o fewnbynnau nad oes modd eu harsylwi.

Caiff mewnbynnau i'r technegau prisio ar gyfer asedau a rhwymedigaethau y mae gwerth teg yn cael ei fesur neu eu datgelu ar eu cyfer yn natganiadau ariannol yr Awdurdod eu categorio fel a ganlyn yn yr hierarchaeth brisio:-

Lefel 1 - prisiau a ddyfynnwyd (heb eu haddasu) mewn marchnadoedd gweithredol ar gyfer asedau neu rwymedigaethau sydd union yr un fath ac y gall yr Awdurdod gael mynediad iddynt ar y dyddiad mesur;

Lefel 2 - mewnbynnau ac eithrio prisiau a ddyfynnwyd yn Lefel 1 y mae modd eu harsylwi ar gyfer yr ased neu'r rhwymedigaeth, naill ai'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol; a

Lefel 3 - mewnbynnau nad oes modd eu harsylwi ar gyfer yr ased neu'r rhwymedigaeth.

Rhaid i'r Awdurdod ddefnyddio technegau prisio sy'n briodol i'r amgylchiadau a rhai y mae data digonol ar eu cyfer er mwyn mesur gwerth teg, gan wneud y defnydd mwyaf posibl o fewnbynnau perthnasol y mae modd eu harsylwi (lefelau 1 a 2) a lleihau'r defnydd o fewnbynnau nad oes modd eu harsylwi (lefel 3). Tri o dechnegau prisio sy'n dderbyniol yn eang yw:-

- Dull y farchnad;
- Dull cost;
- Dull incwm.

8. Asedau nad ydynt yn Gyfredol (Eiddo, Offer a Chyfarpar)

8.1 Cydnabyddiaeth

Mae asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar - yn asedau ffisegol sy'n para am flwyddyn neu ragor ac sy'n cael eu defnyddio gan y Cyngor i gefnogi'r ddarpariaeth o nwyddau a gwasanaethau. Mae'r Cyngor wedi pennu isafswm ar gyfer gwariant ar asedau a fydd yn cael ei gategoreiddio fel gwariant cyfalaf. Y swm de-minimus hwn yw £30k. Caiff gwariant ar brynu, creu neu wella asedau nad ydynt yn gyfredol ac sy'n costio £30k neu fwy ei gyfalafu ar sail cronïadau ar yr amod ei fod yn cwrdd â'r diffiniad uchod o ased nad yw'n gyfredol. Byddai Eiddo, Offer a Chyfarpar yn cynnwys asedau megis peiriannau, ni fyddai fel arfer yn cynnwys asedau a ddelir ar gyfer eu gwerthu oherwydd, fel arfer, byddid yn disgwyl cael gwared ar y rhain o fewn 12 mis.

Gall costau'r asedau hyn gynnwys costau cychwynnol eu prynu a'u hadeiladu a chostau dilynol i wella neu i adnewyddu rhan o'r ased. Caiff unrhyw wariant arall a gyfyd yn sgil gynnal a chadw asedau o ddydd i ddydd, yn cynnwys atgyweiriadau a cynnal a chadw, ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr wrth i'r costau hynny godi.

8.2 Mesur

Caiff asedau eu mesur yn y lle cyntaf ar gost, yn cynnwys:-

- y pris prynu;
- unrhyw gostau a briodolir i ddod ag ased i'r lleoliad a'r cyflwr sy'n angenrheidiol i bwrpas ei weithredu yn y dull a fwriadwyd gan reolwyr;
- amcangyfrif cychwynnol o gostau datgymalu a symud yr eitem ac adfer y safle y mae'r eitem arno mewn achosion lle mae'n rhaid, er mwyn defnyddio'r ased, ei hail-leoli.

Nid yw'r Cyngor yn cyfalafu costau benthyca a geir tra bo asedau'n cael eu hadeiladu.

Tybir bod cost asedau a gaffaelir mewn modd ac eithrio drwy eu prynu yn gost gwerth teg, ac eithrio pan nad oes sylwedd masnachol i'r pryniant (h.y. ni fydd yn arwain at amrywiad yn llif arian y Cyngor). Yn yr achos olaf, pan gaffaelir ased drwy gyfnewid, cost y pryniant yw swm cario'r ased a roddir i fyny gan y Cyngor.

Yna mae'r asedau'n cael eu cario yn y Fantolen gan ddefnyddio'r seiliau mesur canlynol:-

- Isadeiledd, asedau cymunedol ac asedau sy'n cael eu hadeiladu – cost dibrisiant hanesyddol;
- Tai Cyngor – gwerth teg, a bennir gan ddefnyddio sail gwerth defnydd presennol ar gyfer tai cymdeithasol (EUV-SH);
- Swyddfeydd y Cyngor – gwerth cyfredol, a bennir gan y swm a delir am yr ased yn ei ddefnydd presennol;
- Adeiladau ysgolion – byddent yn cael eu prisio yn ôl eu gwerth cyfredol wrth gael eu defnyddio ond, oherwydd eu natur arbenigol, fe'u mesurir yn ôl cost amnewid dibrisiant;
- Asedau dros ben – y mesur gwerth cyfredol yw gwerth teg, amcangyfrifir ar y defnydd uchaf a gorau o bersbectif rhai sy'n weithgar ar y farchnad;
- Mae'r holl asedau gweithredol eraill wedi cael eu mesur yn unol â'u gwerth presennol yn seiliedig ar eu gwerth defnydd presennol (EUV). Mae hyn yn golygu mai gwerth cyfredol tir ac adeiladau fyddai'r swm a fyddai'n cael ei dalu am yr ased yn ei ddefnydd presennol. Os nad oes marchnad amlwg ar gyfer ased oherwydd ei natur arbenigol neu os nad yw'r math hwnnw o ased yn cael ei werthu'n aml, bydd yr Awdurdod yn amcangyfrif ei werth cyfredol gan ddefnyddio'r dull cost amnewidiol dibrisiedig. Er enghraifft, yn achos eiddo sy'n cynnwys tir ac adeiladau, y gost ddibrisiedig o'i amnewid fyddai gwerth marchnad y tir y mae'r adeilad arno ar gyfer ei ddefnydd cyfredol ynghyd â chost gros amnewid yr adeilad llai lwfansau ar gyfer dirywiad, darfodedigrwydd ac optimeiddio;
- Caiff asedau a dderbynnir fel rhoddion eu mesur yn y lle cyntaf yn ôl eu gwerth teg. Caiff y gwahaniaeth rhwng gwerth teg ac unrhyw bris a dalwyd ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Trethiant a Grant Amhenodol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Lle mae amodau ynghlwm wrth unrhyw asedau a gafwyd yn rhodd, caiff yr enillion eu credydu i'r Cyfrif Asedau a gafwyd yn rhodd. Lle mae enillion yn cael eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, cânt eu symud allan o falans y Gronfa Gyffredinol i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiadau yn yr Arian Wrth Gefn;

- Lle mae rhan neu gydran o ased yn cael ei amnewid, caiff gwerth cario'r hen ran neu gydran ei ddad-gydnabod er mwyn osgoi cyfrif dwbl. Caiff gwerth y gydran newydd ei hychwanegu at y swm sy'n cario. Os nad yw'n ymarferol gwneud penderfyniad ynghylch gwerth cario'r rhan sydd wedi ei amnewid, defnyddir cost y rhan newydd fel arwydd o gost y rhan sydd wedi cael ei amnewid; a
- Os nad yw ased yn cael ei ddal i bwrpas cynhyrchu llif arian, tybir bod gwerth mewn defnydd o leiaf yn gyfartal i gost amnewid gwasanaeth potensial o'r ased.

Pan fo gan asedau nad ydynt yn eiddo oes ddefnyddiol fer neu werth isel (neu'r ddau), defnyddir sail cost hanesyddol dibrisiedig fel procsi ar gyfer gwerth teg. Fel arfer, mae 'oes defnyddiol byr' yn golygu 7 mlynedd neu lai, er gall fod yn hirach am eitemau arbenigol o offer a chyfarpar.

Mae'r asedau a gynhwysir yn y Fantolen ar werth teg yn cael eu hailbriso yn ddigon aml i sicrhau nad yw eu swm cario'n sylweddol wahanol i'w gwerth teg ar ddiwedd y flwyddyn, ond ailbriso o leiaf bob pum mlynedd. Yn ymarferol, mae'r Cyngor yn prisio ei asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar ar sail rhaglen dreigl pum mlynedd. Fodd bynnag, caiff asedau sydd â gwerth cario o dros £500k eu hailbriso bob blwyddyn. Mae cynnydd mewn gwerthoedd asedau'n cydweddu â chredydau i'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i gydnabod enillion heb eu gwireddu. Mewn achosion eithriadol, gellir credydu enillion ailbrisiant i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan fônt yn codi o wyrdroi colled a godwyd yn flaenorol ar wasanaeth.

Pan ddynodir lleihad mewn gwerth, cyfrifir amdano trwy:-

- pan fo balans o enillion ailbrisiant i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm cario'r ased i lawr yn erbyn y balans hwnnw (i fyny at y swm o enillion sydd wedi cronni); a
- pan nad oes balans yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm cario'r ased i lawr yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (DIGC).

Mae'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cynnwys enillion ailbrisiant a gydnabuwyd ers 1 Ebrill 2007 yn unig, dyddiad ei weithredu'n ffurfiol. Mae'r enillion a gafwyd cyn y dyddiad hwnnw wedi eu hymgorffori yn y Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

8.3 Amhariad

Mae gwerth asedau'n cael eu hadolygu ar ddiwedd pob blwyddyn am arwydd o amhariad ar werth.

Mae enghreifftiau o ddigwyddiadau a newidiadau mewn amgylchiadau sy'n rhoi arwydd y gallai amhariad fod wedi digwydd yn cynnwys:-

- dirywiad sylweddol (h.y. mwy na'r disgwyl o ganlyniad i dreigl amser neu ddefnydd cyffredin) yn swm cario'r ased yn ystod y cyfnod, sy'n benodol i'r ased;
- tystiolaeth o ddarfodiad neu niwed ffisegol i ased;
- ymrwymiad gan y Cyngor i ymgymryd ag ad-drefnu sylweddol; a
- newid andwyol sylweddol yn yr amgylchedd statudol neu reoleiddiol arall y mae'r Cyngor yn gweithredu ynddo.

Pan fo arwyddion, ac amcangyfrifir bod gwahaniaethau posib yn berthnasol, yna amcangyfrifir swm adferadwy'r ased ac, mewn achos lle mae'r swm hwn yn llai na swm cario'r ased, cydnabyddir colled amhariad ar gyfer y diffyg.

Pan ddynodir colledion amhariad ar asedau a gawsant eu hailbrisio, cyfrifir amdanynt trwy:-

- pan mae balans o enillion ailbrisiant i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm yr amhariad yn erbyn yr ased i lawr yn erbyn y balans hwnnw (i fyny at y swm o enillion cronnus);
- pan nad oes balans yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm yr amhariad yn erbyn yr ased i lawr yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Pan fo colled amhariad yn cael ei wrthdroi wedyn, credydir y gwyrddroad i'r llinell(au) gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, i fyny at swm y golled wreiddiol, wedi ei addasu ar gyfer dibrisiant y byddid wedi ei godi pe na fyddai'r golled wedi ei chydabod. Nodir unrhyw beth dros ben yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn.

Pan mae'r amhariad yn ymwneud ag ased na chafodd ei hailbrisio (h.y. ased â gwerth cario yn seiliedig ar gost hanesyddol), caiff yr amhariad ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

8.4 Dibrisiant

Darperir ar gyfer dibrisiant yr holl asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar er mwyn dyrannu eu symiau dibrisio dros eu hoes ddefnyddiol. Gwneir eithriad ar gyfer asedau heb oes ddefnyddiol benodol (h.y. tir rhydd-ddaliadol) ac asedau nad ydynt eto ar gael i'w defnyddio (h.y. asedau sy'n cael eu hadeiladu).

Cyfrifir dibrisiant ar y seiliau canlynol:-

- anheddau ac adeiladau eraill – dyraniad llinell syth dros gyfnodau hyd at 75 mlynedd, fel yr amcangyfrifir gan y Prisiwr;
- cerbydau, offer, dodrefn a chyfarpar – dyraniad llinell syth dros 5 i 15 mlynedd;
- isadeiledd – dyraniad llinell syth dros gyfnodau hyd at 30 mlynedd.

Mewn achos lle mae gan eitem o ased Eiddo, Offer a Chyfarpar gydrannau mawr y mae eu cost yn sylweddol mewn cysylltiad â chost gyfan yr eitem, dibrisir y cydrannau ar wahân. Cyfeiriwch at nodyn 4a.

Mae enillion ailbrisiant hefyd yn cael eu dibrisio, gyda swm sy'n cyfateb i'r gwahaniaeth rhwng gwerth presennol dibrisiant a godir ar asedau a'r dibrisiant a fyddai wedi ei godi yn seiliedig ar eu cost hanesyddol yn cael ei drosglwyddo bob blwyddyn o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

Ni chodir dibrisiant yn y flwyddyn y prynir yr ased.

8.5 Asedau y ceir gwared arnynt ac Asedau nad ydynt yn Gyfredol a delir i'w Gwerthu

Mae'r asedau hyn yn cael eu marchnata'n rhagweithiol ar gyfer eu gwerthu ac mewn achosion ble y mae'r Cyngor yn disgwyl iddynt gael eu gwerthu yn y 12 mis nesaf. Fe nodir yr asedau yma ar wahân oherwydd bydd y gwerth ar y Fantolen yn cael ei adennill yn bennaf drwy werthiant yn hytrach na pharhau i'w ddefnyddio yn y dyfodol. Mae'r ased (neu grŵp gwaredu) yn cael ei ailbrisio yn union cyn ei ail-gategoreiddio ac yna ei gario ar yr isaf o'r swm hwn a gwerth teg llai costau gwerthu. Caiff gwerth teg asedau nad ydynt yn gyfredol a delir i'w gwerthu, eu mesur yn unol â'u lefel uchaf a gorau o ddefnydd. Pan fo gostyngiad dilynol i werth teg llai costau gwerthu, mae'r golled yn cael ei phostio i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Dim ond hyd at swm unrhyw golledion a gydnabuwyd yn flaenorol yn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau y cydnabyddir enillion mewn gwerth teg. Ni chodir dibrisiant ar Asedau a delir i'w Gwerthu.

Os nad yw asedau (neu grŵp gwaredu) bellach yn cwrdd â'r meini prawf i'w dosbarthu fel Asedau a delir i'w Gwerthu, yna cânt eu hailddosbarthu'n ôl i asedau nad ydynt yn gyfredol a'u prisio ar yr isaf o'u swm cario cyn iddynt gael eu dosbarthu fel rhai y delir i'w gwerthu, addasu ar gyfer dibrisiant, amorteiddiad neu ailbrisiadau a fyddai wedi cael eu cydnabod petaent ddim wedi cael eu dosbarthu fel rhai a delir i'w Gwerthu, a'u swm adferadwy ar ddyddiad y penderfyniad i beidio gwerthu.

'Grŵp gwaredu' yw grŵp o asedau, o bosib gyda rhai rhwymedigaethau cysylltiedig, y bwriada'r Cyngor gael gwared â nhw mewn un trafodyn unigol. Defnyddir y sail sy'n ofynnol ar gyfer mesur Asedau nad ydynt yn Gyfredol a ddsberthir fel rhai a delir i'w gwerthu i'r grŵp cyfan, ac mae unrhyw golled ddilynol yn lleihau swm cario'r Asedau nad ydynt yn Gyfredol yn y grŵp gwaredu yn y drefn ddsbarthu sy'n ofynnol gan IAS 36.

Nid yw asedau fydd yn cael eu gadael neu eu sgrapio yn cael eu hailddosbarthu fel Asedau a delir i'w Gwerthu.

8.6 Cael Gwared ar Asedau nad ydynt yn Gyfredol

Pan ceir gwared ag ased neu pan gaiff ei ddigomisiynu, dilëir swm cario'r ased yn y Fantolen (p'un a yw'n Eiddo, Offer a Chyfarpar neu Asedau a delir i'w Gwerthu) i linell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r budd neu'r golled ar adeg gwaredu. Caiff y gost hon ei throsglwyddo wedyn i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

Mae derbyniadau o warediadau (os oes rhai) yn cael eu credydu i'r un llinell yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hefyd fel rhan o'r budd neu golled ar waredu (h.y. wedi ei netio i ffwrdd yn erbyn gwerth cario'r ased adeg cael gwared arno). Mae unrhyw enillion ailbrisiant a gronnydd i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

Mae symiau uwch na £10k a dderbynnir ar gyfer eitem a waredwyd yn cael eu categoreiddio fel derbyniadau cyfalaf ac ni fedrir ond eu defnyddio wedyn ar gyfer buddsoddiad cyfalaf newydd neu eu gosod o'r neilltu i leihau angen gwaelodol y Cyngor i fenthycu (y gofyniad cyllido cyfalaf). Mae derbyniadau yn cael eu neilltuo i'r Gronfa Derbyniadau Cyfalaf Wrth Gefn o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

Nid yw gwerth dileu gwarediadau'n cael ei godi yn erbyn y Dreth Gyngor, oherwydd darperir yn llawn ar gyfer asedau nad ydynt yn gyfredol dan drefniadau ar wahân ar gyfer cyllido cyfalaf. Mae symiau'n cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

8.7 Asedau nad oes eu hangen mwyach

Gwerth teg asedau nad oes eu hangen mwyach yw'r pris a fyddai'n cael ei dderbyn i werthu ased neu ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad trefnus rhwng rhai sy'n weithgar yn y farchnad ar adeg mesur. Bydd hyn yn seiliedig ar y lefel uchaf a gorau o ddefnydd.

8.8 Asedau Treftadaeth

Asedau Treftadaeth yw'r rheini y bwriedir eu cadw mewn ymddiriedolaeth i genedlaethau'r dyfodol oherwydd eu cysylltiadau diwydiannol, amgylcheddol neu hanesyddol. Maent yn cael eu dal gan y Cyngor yn unol â'i amcanion cyffredinol i warchod treftadaeth Ynys Môn. Mae'r Cyngor yn berchen ar nifer o Asedau Treftadaeth diriaethol megis adeiladau hanesyddol a gwaith celf.

Rhoddir gwerth ar Asedau Treftadaeth weithredol (h.y. rheini sydd, ynghyd â chael eu dal am eu nodweddion treftadaeth, hefyd yn cael eu defnyddio gan y Cyngor am weithgareddau arall neu i ddarparu gwasanaethau arall) a chyfrif amdanynt fel asedau gweithredol, yn yr un modd ag asedau arall o'r math cyffredinol yna (e.e. adeiladau gweithredol).

Rhoddir gwerth ar Asedau Treftadaeth ar y sail fwyaf priodol a pherthnasol i'r ased unigol neu ddosbarth yr asedau. Lle nad yw'n ymarferol i gael prisiad ar gost sy'n gymesur â'r buddiannau i ddefnyddwyr y datganiadau ariannol, mesurir yr Asedau Treftadaeth ar gost hanesyddol (llai unrhyw dibrisiant cronedig, amorteiddio a cholledion amhariad fel sy'n briodol). Lle mesurir Asedau Treftadaeth ar brisiad, fe fesurir y swm cario yn ddigon aml i sicrhau fod y prisiadau yn parhau i fod yn gyffredol, ac ar gyfnodau dim mwy na phum mlynedd. Mewn achos lle na fedrir penderfynu ar gost neu werth Ased Treftadaeth heb fynd i gost anghymesur, ni fydd yr asedau'n cael eu cydnabod yn y Fantolen. Yn lle hynny, bydd yr ased yn cael ei datgelu yn y nodiadau i'r cyfrifon.

Pan fo Ased Treftadaeth ag oes benodol, darperir dibrisiant ar yr un sail â chategorïau eraill o asedau (am fanylion, gweler y Polisi Cyfrifo am Ddibrisiant, 8.4 uchod).

Ni ddarperir dibrisiant ar Asedau Treftadaeth sydd ag oes amhenodol a gwerth gweddilliol uchel. Dylid adolygu swm cario Ased Treftadaeth pan fo tystiolaeth o amhariad, er enghraifft, pan mae wedi dioddef dirywiad ffisegol neu wedi cael ei dorri neu pan fo amheuan newydd yn codi ynglŷn â'i ddilysrwydd. Adnabyddir unrhyw amhariad ar yr un sail â dosbarthiadau arall o ased (am fanylion gweler Polisi Cyfrifo 8.3, Amhariad). Ar hyn o bryd, nid yw'r Cyngor yn mynd ati'n weithredol i gaffael mwy o Asedau Treftadaeth, ond mae'n ymateb i gyfleoedd i wella ei bortffolio fel maent yn codi. Cedwir y casgliadau celf yn Oriol Ynys Môn, gyda gwaith cynnal a chadw'n cael ei wneud pan fo'r angen. Rhannau o'r casgliad sy'n cael ei arddangos ar unrhyw adeg, tra gellir trefnu i gael mynediad i'r gweddill. Mae'r Eiddo Treftadaeth yn cael eu rheoli a'u cynnal a'u cadw, tra'n ystyried eu nodweddion treftadaeth, fel rhan o bortffolio cyffredinol y Cyngor o dir ac adeiladau.

8.9 Trin Asedau Ysgol

Cymerir yn ganiataol mai awdurdodau lleol sy'n rheoli'r ysgolion y maent yn eu cynnal. O'r herwydd, caiff asedau, rhwymedigaethau, arian wrth gefn a llif arian yr ysgolion a gynhelir gan yr Awdurdod eu cynnwys yn natganiadau ariannol y Cyngor.

Ymddiriedolwyr yr ysgol neu'r corff sefydledig sy'n berchen ar, ac yn rheoli, tir ac adeiladau ysgolion a gynorthwyr yn wirfoddol ac ysgolion sefydledig ac, o'r herwydd, ni chânt eu cynnwys ar Fantolen y Cyngor.

Caiff gwariant cyfalaf ar ysgolion cymunedol ei ychwanegu at falansau'r ysgolion hynny. Caiff balansau ysgolion unigol ar 31 Mawrth 2018 eu cynnwys ym Mantolen y Cyngor oherwydd eiddo'r Cyngor fydd unrhyw gyllidebau a ddatganolwyd i'r ysgolion sydd heb eu gwario.

I bwrpas cyfrifo, mae asedau Ysgolion Dan Reolaeth Wirfoddol ac Ysgolion a Gynorthwyr yn Wirfoddol fel a ganlyn:-

- Ysgolion Dan Reolaeth Wirfoddol: mae'r tir wedi ei gynnwys ar y Fantolen ond nid yr adeiladau;
- Ysgolion a Gynorthwyr yn Wirfoddol: nid yw'r tir na'r adeiladau wedi eu cynnwys ar y Fantolen; a
- Yn ychwanegol, nid yw'r tir na'r adeiladau yn Ysgol Sefydledig Caergeiliog wedi eu cynnwys ar y Fantolen oherwydd mae'r asedau hyn wedi eu breinio gydag ymddiriedolwyr yr ysgol.

9. Eiddo Buddsoddiad

Eiddo buddsoddiad yw'r tir a'r adeiladau hynny a ddefnyddir i bwrpas cynhyrchu rhent a/neu ar gyfer cynnydd cyfalaf yn unig. Nid yw'r diffiniad yn cael ei fodloni os ydyw'r eiddo'n cael ei ddefnyddio mewn unrhyw ffordd i hwyluso darparu gwasanaethau neu i gynhyrchu nwyddau neu pan fo'n cael ei ddal i'w werthu.

Mae eiddo buddsoddiad yn cael eu cydnabod pan mae'n debygol y bydd buddion economaidd cynlluniedig ar gyfer y dyfodol yn llifo i'r Awdurdod ac y gellir mesur mewn modd dibynadwy gost neu werth teg yr eiddo buddsoddiad hwnnw. Caiff eiddo buddsoddiad eu mesur yn ôl cost yn y lle cyntaf ac, wedyn, yn ôl gwerth teg, gan ddibynnu ar faint y gellid ffeirio'r ased rhwng partion gwybodus hyd braich. Yn unol a'r Côt, rhaid prisio Eiddo Buddsoddiad yn ôl y defnydd mwyaf a gorau y gellir ei wneud ohonynt, waeth beth fo bwriadau'r Cyngor ar eu cyfer. Mae hyn yn golygu bod defnydd amgen wedi cael ei ystyried ar gyfer pob eiddo buddsoddiad ac, os byddai modd defnyddio'r eiddo i bwrpas arall a hynny'n codi ei werth teg, yna dylid defnyddio'r gwerth teg hwnnw. Nid yw'r eiddo'n cael ei ddibrisio, yn hytrach caiff eu hailbriso'n flynyddol yn unol ag IFRS 13 yn ôl amgylchiadau'r farchnad ar ddyddiad y Fantolen. Mae enillion a cholledion adeg ailbriso'n cael eu symud i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Yr un driniaeth yn union a roddir i enillion a cholledion wrth gael gwared ohonynt.

Mae rhent a dderbynnir am eiddo buddsoddiad yn cael ei gredydu i'r llinell Incwm Cyllido a Buddsoddiad ac yn arwain at gynnydd ym Malans Cronfa'r Cyngor. Fodd bynnag, dan drefniadau statudol, ni chaniateir i enillion a cholledion a geir yn sgil ailbriso a gwerthu gael effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor. Felly, mae'r enillion a'r colledion yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'u symud i mewn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf ac (yn achos arian gwerthiant uwch na £10k) i'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf.

10. Asedau Annirweddol

Mae asedau annirweddol yn asedau nad ydynt yn gyfredol nac yn ariannol y gellir eu hadnabod ar wahân ond nid oes ganddynt sylwedd ffisegol (er enghraifft, meddalwedd cyfrifiadurol). Caiff y rhain eu rheoli gan y Cyngor oherwydd digwyddiadau yn y gorffennol. Nid yw gwariant ar ddatblygu gwefannau'n cael ei gyfalafu pan fo'r wefan yn cael ei defnyddio'n llwyr neu'n bennaf i hyrwyddo neu i hysbysebu nwyddau'r Cyngor neu ei wasanaethau. Caiff gwariant ar asedau annirweddol eu cyfalafu pan dybir y bydd buddiannau economaidd yn y dyfodol neu wasanaeth posib yn llifo o'r ased annirweddol i'r Cyngor.

Yn y lle cyntaf mesurir asedau annirweddol yn ôl y gost. Nid yw'r symiau'n cael eu hailbriso hyd oni fydd modd pennu gwerth yr asedau y mae'r Cyngor yn eu dal trwy droi at y farchnad weithredol. Yn ymarferol, nid oes yr un o'r asedau annirweddol y mae'r Cyngor yn eu dal yn bodloni'r maen prawf hwn ac, felly, cânt eu cario yn ôl y gost lai amorteiddio cronedig. Mae swm dibrisiannol ased annirweddol yn cael ei amorteiddio dros ei oes ddefnyddiol i linell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Rhoddir prawf amhariad ar asedau annirweddol yn flynyddol a phryd bynnag y ceir arwydd bod amhariad ar yr ased. Mae unrhyw golledion a ganfyddir yn cael eu nodi yn erbyn y llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Bydd unrhyw enillion neu golledion wrth gael gwared ag ased annirweddol neu wrth roi'r gorau iddo yn cael ei nodi yn erbyn y llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Pan fo gwariant ar asedau annirweddol yn gymwys i'w ystyried fel gwariant cyfalaf i ddibenion statudol, ni chaniateir i amorteiddio, colledion amhariad nag enillion a cholledion cael gwared â'r asedau gael effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor. Felly, mae'r enillion a'r colledion yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'u symud i mewn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf ac (yn achos arian gwerthiant uwch na £10k) i'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf.

11. Rhestrau Stoc a Chontractau Tymor Hir

Cynhwysir rhestrau stoc yn y Fantolen yn ôl y gost neu'n ôl y gwerth gwerthu net - pa un bynnag o'r ddau sydd isaf. Mae cost rhestrau stoc yn cael ei aseinio trwy ddefnyddio fformwla gostio 'Cyntaf i Mewn, Cyntaf Allan' (FIFO).

Rhoddir cyfrif am gontractau tymor hir trwy godi ar y Gwarged neu ar y Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn seiliedig ar werth y gwaith neu'r gwasanaeth a dderbynnir dan y contract yn ystod y flwyddyn ariannol.

Mae gwaith sydd yn y broses o gael ei wneud yn cael ei gynnwys yn y Fantolen yn ôl y gost.

12. Arian Parod a Chywerthoedd Arian

Cynrychiolir arian parod gan arian mewn llaw ac adneuon gyda sefydliadau ariannol sy'n ad-daladwy heb gosb ar rybudd o ddim mwy na 24 awr. Mae cywerthoedd arian yn fuddsoddiadau hynod o hylifol sy'n aeddfedu ymhen tri mis neu lai o'r dyddiad prynu ac yn rhai y gellir eu trosi'n hawdd i symiau hysbys o arian parod heb beri unrhyw risg o bwys yn sgil newid mewn gwerth.

Yn y Datganiad Llif Arian Parod, dangosir arian parod a'i gywerth net o'r gorddrafftiau banc sy'n daladwy ar alw ac maent yn rhan hanfodol o reolaeth arian parod y Cyngor.

13. Offerynnau Ariannol

Caiff offerynnau ariannol eu mesur yn ôl eu gwerth teg yn unol ag IFRS 13. Gwerth teg offerynnau ariannol yw'r pris a fyddai'n cael ei dderbyn i werthu ased neu'r pris a fyddai'n cael ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad trefnus rhwng rhai sy'n weithgar ar y farchnad ar y dyddiad mesur.

13.1 Rhwymedigaethau ariannol

Rhwymedigaeth ariannol yw'r angen i drosglwyddo budd economaidd a rheolir gan yr Awdurdod i endid arall, er enghraifft, drwy daliad ariannol neu drwy drosglwyddo asedau/rhwymedigaethau. Mae benthyciadau'r Awdurdod gan PWLB yn esiamplau o rwymedigaethau ariannol. Caiff rhwymedigaethau ariannol eu cydnabod yn y Fantolen pan ddaw'r Cyngor yn barti i ddarpariaethau contract offeryn ariannol. Bydd rhan fwyaf o'r rhwymedigaethau ariannol yn cael eu cario ar gost wedi ei hamorteiddio er mwyn adlewyrchu'r ffaith bod y Cyngor wedi cael rhai costau mewn perthynas â'r trafodiad neu fod angen iddo ymestyn oes y rhwymedigaeth ariannol dros oes yr offeryn. Mae'r treuliau blynyddol yn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yng nghyswllt y llog sy'n daladwy yn seiliedig ar swm cario'r rhwymedigaeth a gludir, wedi ei luosi gan y gyfradd llog mewn grym ar y pryd mewn perthynas â'r offeryn hwnnw. Y cyfradd llog a ddefnyddir yw honno sy'n rhoddi disgownt cysâct ar y taliadau arian parod yn y dyfodol a amcangyfrifir dros oes yr offeryn yn ôl y swm a gafodd ei gydnabod iddo yn y lle cyntaf.

Yn achos y rhan fwyaf o'r benthyciadau sydd gan y Cyngor, y swm sydd yn y Fantolen yw'r swm gwreiddiol sydd ar ôl i'w dalu ynghyd â llog sydd wedi cronni. Y llog a godir ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yw'r swm sy'n daladwy am y flwyddyn yn ôl y cytundeb benthycyca.

Mae'r enillion neu'r colledion wrth ail-brynu neu wrth setlo'r benthyciad yn gynnwys yn cael eu dangos fel credyd neu ddebyd yn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn ail-brynu/setlo. Fodd bynnag, pan fo ail-brynu wedi digwydd fel rhan o ailstrwythuro'r portffolio benthycia, polisi'r Awdurdod yw lledaenu'r enillion neu'r golled dros y cyfnod sy'n weddill o'r benthyciad. Mae hyn yn golygu bod y premiwm neu'r disgownt yn cael ei dynnu neu ei ychwanegu at gost amorteiddio'r benthyciad newydd neu'r un diwygiedig a'i gofnodi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ac yn cael ei ledaenu dros oes y benthyciad trwy wneud diwygiad i'r gyfradd log weithredol.

Pan fo premiwm neu ddisgownt wedi ei godi ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, mae rheoliadau yn caniatáu lledaenu, dros flynyddoedd yn y dyfodol, unrhyw effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor. Polisi'r Cyngor yw lledaenu'r enillion neu'r colledion dros weddill tymor y benthyciad yr oedd y premiwm yn cael ei dalu drosto neu'r disgownt a fyddai'n cael ei dderbyn ar adeg ad-dalu. Mae cysoni symiau a godir ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr gyda'r taliad net o Falans Cronfa'r Cyngor yn cael ei reoli trwy drosglwyddo i mewn neu allan o'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

13.2 Asedau ariannol

Dosberthir asedau ariannol yn ddau gategori:-

- Benthyciadau a derbyniadau posib - asedau sydd â thaliadau sefydlog neu benodadwy ond nad ydynt yn cael eu dyfynnu mewn marchnad weithredol;
- Asedau sydd ar gael i'w gwerthu - asedau sydd â phris marchnad a ddyfynnwyd ac/neu sydd heb daliadau sefydlog neu benodadwy.

13.2.1 Benthyciadau a derbyniadau posib

Cydnabyddir benthyciadau a derbyniadau posib ar y Fantolen pan fo'r Cyngor yn dod yn rhan o ddarpariaethau cytundebol offeryn ariannol ac, ar y cychwyn, maent yn cael eu mesur yn ôl gwerth teg. Mae enghreifftiau'n cynnwys adneuron tymor byr a buddsoddiadau mewn cyfrifon y gellir cael mynediad atynt ar unwaith. Wedi hynny, cânt eu mesur yn ôl y gost amorteiddio. Mae'r credydau blynyddol i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar gyfer llog a dderbynnir yn seiliedig ar swm cario ased wedi ei luosi gan y raddfa log sy'n berthnasol i'r offeryn.

Yn achos y rhan fwyaf o'r benthyciadau a drefnwyd gan y Cyngor, mae hyn yn golygu mai'r swm a gyflwynwyd yn y Fantolen yw'r swm gwreiddiol sydd ar ôl i'w dalu (plws llog sydd wedi cronni) a'r llog a roddwyd mewn credyd yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yw'r swm a geir yn y flwyddyn yn ôl cytundeb y benthyciad.

Pan fo asedau yn cael eu nodi fel rhai sy'n destun amhariad a hynny oherwydd y tebygrwydd, yn seiliedig ar ddigwyddiad yn y gorffennol, na fydd taliadau dyledus dan y contract yn cael eu cyflwyno, yna rhoddir gostyngiad yn erbyn yr ased a chodi am hynny ar y gwasanaeth perthnasol (ar gyfer derbyniadau sy'n benodol i'r gwasanaeth hwnnw) neu ar y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mesurir y golled amhariad fel y gwahaniaeth rhwng y swm cario a gwerth presennol llif arian diwygiedig yn y dyfodol gyda disgownt yn seiliedig ar log gweithredol gwreiddiol yr ased.

Bydd unrhyw enillion neu golledion sy'n codi oherwydd dadgydnabod ased yn cael eu dangos fel credyd neu ddebyd yn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Mae'r Cyngor wedi rhoi nifer gyfyngedig o fenthyciadau i weithwyr am lai na'r cyfraddau ar y farchnad (benthyciadau 'meddal', er enghraifft y Cynllun Benthyciadau Ceir). Mae'r Cyngor wedi penderfynu bod gwerth y benthyciadau unigol a'r llog yn isel iawn ac, o'r herwydd, nid yw wedi addasu'r cofnod Incwm a Gwariant ar gyfer y benthyciadau meddal hyn.

13.2.2 Asedau Ariannol ar Gael i'w Gwerthu

Nid oes gan y Cyngor asedau ariannol ar gael i'w gwerthu ac yn annhebygol o gael rhai yn y tymor byr gan ni chynhwysir yr asedau ariannol yma yn y Datganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys 2018/19.

14. Darpariaethau, Rhwymedigaethau Wrth Gefn ac Asedau Wrth Gefn

14.1 Darpariaethau

Gwneir darpariaethau pan fo rhywbeth wedi digwydd sy'n rhoi rhwymedigaeth gyfreithiol neu ddehongliadol i'r Cyngor sy'n debygol o fod angen setliad trwy drosglwyddo buddiannau economaidd neu wasanaeth posibl, a phan fo modd darparu amcangyfrif dibynadwy o faint y rhwymedigaeth. Er enghraifft, efallai bod y Cyngor yn rhan o achos llys fyddai'n debygol o arwain yn y pen draw at wneud setliad neu dalu iawndal.

Codir darpariaethau fel traul ar y llinell gwasanaeth priodol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn y daw'r Cyngor yn ymwybodol o'r rhwymedigaeth, a chânt eu mesur yn ôl yr amcangyfrif gorau ar ddyddiad y Fantolen o'r gwariant sydd ei angen i setlo'r rhwymedigaeth, gan gymryd i ystyriaeth y risgiau ac ansicrwydd perthnasol.

Pan fo taliadau'n cael eu cyflwyno, yn y diwedd, rhoddir nhw yn erbyn y ddarpariaeth a gludir yn y Fantolen. Mae setliadau amcangyfrifiedig yn cael eu hadolygu ar ddiwedd bob blwyddyn ariannol – pryd y bydd hi'n llai na thebygol y bydd angen trosglwyddo buddiannau economaidd (neu wneud setliad llai na'r disgwyl), caiff y ddarpariaeth ei gwrthdroi a'i rhoddi mewn credyd yn ôl i'r gwasanaeth perthnasol.

Pan fo disgwyl hawlio cyfran neu'r cyfan o'r taliad i setlo'r ddarpariaeth oddi ar barti arall (e.e. oddi ar hawliad yswiriant), caiff ei gydnabod fel incwm i'r gwasanaeth perthnasol ond os oes sicrwydd go bendant y bydd ad-daliad ar gael os ydyw'r Cyngor yn setlo'r rhwymedigaeth.

Mae'r Awdurdod wedi gwneud darpariaeth ar gyfer costau setlo hawliadau ar gyfer ôl-dâl yn codi o daliadau gwahaniaethol a wnaed cyn i'r Awdurdod weithredu ei Strategaeth Tâl Cyfartal. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol yn caniatáu i setliadau gael eu cyllido o'r Gronfa Gyffredinol yn y flwyddyn y gwnaed y taliadau mewn gwirionedd yn hytrach na'r flwyddyn pan gafodd y ddarpariaeth ei sefydlu. Mae'r ddarpariaeth, felly'n cael ei chydbwysu gan Gyfrif Ôl-dâl Tâl Anghyfartal sydd, yn effeithiol, yn canslo'r darpariaeth i sero. Petai unrhyw hawliadau tâl cyfartal yn cael eu cyllido o'r gronfa gyffredinol yn y flwyddyn, caiff y taliadau yma eu tynnu o'r Ddarpariaeth Tâl Cyfartal a'r gronfa wrth gefn Ôl-dâl Tâl Anghyfartal na ellir ei ddefnyddio. Yn debyg, petai cyfarwyddyd cyfalafu yn cael ei gymhywso yn ystod y flwyddyn, yn unol â hynny bydd rhaid lleihau y Ddarpariaeth Tâl Cyfartal a'r gronfa wrth gefn Ôl-dâl Tâl Anghyfartal na ellir ei ddefnyddio. Byddent yn cael eu lleihau ar gyfer y swm a gyllidir gan y cyfarwyddyd cyfalafu. Dylai'r balans ar y ddarpariaeth a'r gronfa wrth gefn berthnasol adlewyrchu yr hawliadau sydd heb eu setlo ac unrhyw hawliadau newydd y dyfodol yn unig.

14.2 Rhwymedigaethau wrth gefn

Mae rhwymedigaeth wrth gefn yn codi pan fo digwyddiad wedi cymryd lle sy'n rhoi rhwymedigaeth bosib ar y Cyngor, ond na fydd cadarnhad hyd oni fydd digwyddiadau nad oes modd eu rhagweld wedi digwydd yn y dyfodol, neu heb ddigwydd, a rheini heb fod yn gyfan gwbl dan reolaeth y Cyngor. Mae rhwymedigaethau wrth gefn hefyd yn codi mewn amgylchiadau ble byddai darpariaeth yn cael ei gwneud fel arall ond naill ai nid yw'n debygol y bydd angen all-lif o adnoddau neu ni ellir mesur maint y rhwymedigaeth yn ddibynadwy.

Ni chydabyddir rhwymedigaethau wrth gefn yn y Fantolen, ond cânt eu datgelu mewn nodyn i'r cyfrifon (Nodyn 42).

14.3 Asedau wrth gefn

Mae ased wrth gefn yn codi pan fo digwyddiad wedi cymryd lle sy'n rhoi ased bosib i'r Cyngor, ond na fydd cadarnhad hyd oni fydd digwyddiadau nad oes modd eu rhagweld wedi digwydd yn y dyfodol, neu heb ddigwydd, a rheini heb fod yn gyfan gwbl dan reolaeth y Cyngor.

Ni chydabyddir asedau wrth gefn yn y Fantolen, ond cânt eu datgelu mewn nodyn i'r cyfrifon ble mae'n debygol y bydd mewnllif o fuddiannau economaidd neu wasanaeth bosib (Nodyn 43).

15. Cronfeydd Wrth Gefn

Mae'r Cyngor yn cadw amryw o gronfeydd wrth gefn sy'n adlewyrchu i ba raddau y mae ei asedau'n fwy na'i ymrwymadau ac unrhyw gyfyngiadau, statudol neu wirfoddol, a roddir ar y defnydd o'r balansau hyn. Mae gan y Cyngor y disgresiwn i osod o'r neilltu symiau penodol fel Cronfeydd wrth Gefn y mae'n dymuno eu clustnodi i ddibenion polisi i'r dyfodol neu i ymdrin â materion wrth gefn neu i reoli llif arian. Ceir crynodeb o'r rhan yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

Caiff Cronfeydd wrth Gefn eu creu trwy drosglwyddo symiau o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn. Pan ceir traul sydd i'w gyllido o gronfa wrth gefn, caiff ei godi ar y gwasanaeth priodol yn y flwyddyn honno i'w sgorio yn erbyn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Yna trosglwyddir y gronfa wrth gefn yn ôl i Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn fel nad oes taliad net yn erbyn y Dreth Gyngor ar gyfer y gwariant.

Cedwir rhai Cronfeydd wrth Gefn penodol er mwyn rheoli'r prosesau cyfrifo ar gyfer asedau nad ydynt yn gyfredol, offerynnau ariannol, buddiannau ymddeoliad a buddiannau gweithwyr ac nid ydynt yn cynrychioli adnoddau y gellir eu defnyddio i'r Cyngor - eglurir y Cronfeydd wrth Gefn hyn yn y polisiau a'r nodiadau perthnasol.

16. Cydnabyddiaeth Refeniw

Caiff refeniw ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn y cafodd ei ennill yn hytrach na phan gafodd yr arian ei dderbyn. Mae hyn yn ymwneud ag incwm a geir o werthu nwyddau (a gynhyrchir gan y Cyngor i ddibenion eu gwerthu neu eu prynu i bwrpas ailwerthu), darparu gwasanaethau (ac eithrio gwasanaethau a wnelont yn uniongyrchol â chontractau adeiladu), llog, breindaliadau a difidendau, trafodion nad oes modd eu cyfnewid (h.y. y Dreth Gyngor) a lle cynt yr oedd rhwymedigaeth wedi'i hadnabod (h.y. credydwr) ar ôl bodloni'r meini prawf cydnabyddiaeth refeniw. Caiff refeniw ei gydnabod hefyd ar enillion a all godi neu beidio o weithgareddau cyffredin megis enillion ar ail-brisio asedau nad ydynt yn gyfredol, enillion ar werthu asedau nad ydynt yn gyfredol ac enillion ar asedau ariannol ar-gael-i'w-gwerthu. Lle mae'r Awdurdod yn gweithredu fel asiant, dim ond yr incwm a delir i'r Cyngor ar gyfer ei rôl fel asiant fydd yn cael ei gydnabod yn y cyfrifon. Ni fydd y swm sy'n gysylltiedig â'r trydydd parti (sef y prif swm) yn cael ei gynnwys yn y cyfrifon.

Mae refeniw'n cael ei gydnabod a'i fesur yn ôl gwerth teg y gydnabyddiaeth a dderbynnir. Dyma'r pris a fyddai'n cael ei dderbyn i werthu ased neu ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad busnes trefnus rhwng y rhai sy'n weithgar yn y farchnad ar y dyddiad mesur. Bydd ad-daliadau a setliadau ariannol, lle'n berthnasol, yn cael eu cymryd i ystyriaeth wrth fesur gwerth teg y gydnabyddiaeth a gafwyd.

Os yw'r taliadau'n cael eu cyflwyno yn ôl telerau gohiriedig, mae'r gydnabyddiaeth a dderbynnir yn cael ei lleihau i'w gwerth presennol er mwyn sicrhau gwerth teg. Mae'r gwahaniaeth rhwng y swm hwn a chyfanswm y taliadau a dderbynnir yn cael ei gydnabod fel refeniw llog yn y Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau. Mae derbyniadau tymor byr heb raddfa llog dynodedig yn cael eu mesur yn ôl y swm ar yr anfoneb wreiddiol pan fo effaith disgownt yn amherthnasol. Nid oes gwahaniaeth rhwng dyddiad cyflenwi a dyddiad talu yn achos trafodion digontract a rhai lle nad oes cyfnewid yn digwydd h.y. refeniw yng nghyswllt y Dreth Gyngor a threthi cyffredinol ac, felly, mesurir y trafodion hyn yn ôl y symiau llawn a dderbynnir yn eu cylch.

17. Llog Mewnol

Buddsoddir balansau arian gan y Cyngor yn unol â'i Bolisiâu Rheoli Trysorlys a Buddsoddi ac fe gronnir a chredydir y llog i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Credydir llog i'r cronfeydd ymddiriedol a chronfeydd trydydd parti eraill ar sail y raddfa llog cyfartaleddig a enillwyd gan y Cyngor. Mae rhai Cronfeydd wrth Gefn yn derbyn llog trwy drosglwyddiad sydd wedi ei glandro ar yr un sail.

18. Prydlesau

Lle mae hynny'n berthnasol ac yn hanfodol, caiff prydlesau eu categorio fel prydlesau ariannol lle mae telerau'r brydles yn trosglwyddo'n sylweddol yr holl risgiau a'r enillion sy'n gysylltiedig â pherchenogaeth yr eiddo, offer neu gyfarpar o'r prydleswr i'r prydlesai. Nid yw'r Cyngor yn dal unrhyw brydlesau o'r math yma ac, o'r herwydd, mae'r prydlesau y mae'r Cyngor yn eu dal yn cael eu categorio fel prydlesau gweithredu. Lle mae prydles yn ymwneud â thir ac adeiladau, caiff y tir a'r adeiladau eu categorio ar wahân. Caiff trefniadau nad ydynt â statws gyfreithiol prydles ond sy'n trosglwyddo hawl i ddefnyddio ased yn gyfnewid am daliad eu cyfrif amdanynt dan y polisi hwn lle mae cyflawni'r trefniant yn dibynnu ar ddefnyddio asedau penodol. Mae asedau wedi cael eu hadolygu gan gymryd i ystyriaeth lefel bwysigrwydd y rhenti blynyddol a gwerthoedd cyfalaf ac mae eu cynnwys yn y cyfrifon yn seiliedig ar y lefelau hyn.

18.1 Y Cyngor fel Prydlesai

18.1.1 Prydlesau Ariannol

Os yn berthnasol ac o werth sylweddol, byddai eitemau Eiddo, Offer a Chyfarpar a ddelir dan brydlesau ariannol yn cael eu cydnabod ar y Fantolen ar gychwyn y brydles yn ôl eu gwerth teg wedi ei fesur ar adeg sefydlu'r brydles (neu yn ôl gwerth cyfredol y taliadau isaf ar y brydles os ydynt yn is na'r gwerth teg). Wrth gydnabod yr ased, gwneir ymrwymiad cyfatebol i dalu i'r prydleswr. Caiff y costau uniongyrchol cychwynnol i'r Cyngor eu hychwanegu at swm cario'r ased. Caiff premïymau a delir ar adeg sefydlu prydles eu defnyddio i ddibrisio ymrwymiad y brydles. Caiff rhenti wrth gefn eu codi fel treuliau yn ystod y cyfnodau y bu iddynt godi.

Caiff taliadau prydles eu rhannu rhwng:-

- taliadau ar gyfer prynu'r budd yn yr eiddo, offer neu gyfarpar – a ddefnyddir i ddibrisio ymrwymiad y brydles; a
- tâl ariannol - sy'n cael ei ddebydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Os yw eiddo, offer a chyfarpar yn cael eu cydnabod dan brydlesau ariannol, yna byddid yn cyfrifo amdanynt drwy ddefnyddio'r polisïau sy'n gyffredinol berthnasol i asedau o'r fath ar yr amod y codir am ddibrisiant yn ystod cyfnod y brydles os yw'r cyfnod hwnnw'n llai na oes ddefnyddiol dybiedig yr ased (lle nad yw perchenogaeth yr ased yn trosglwyddo i'r Cyngor ar ddiwedd cyfnod y brydles).

Nid oes rhaid i'r Cyngor godi'r Dreth Gyngor i dalu costau dibrisiant neu ailbriso a cholledion amhariad sy'n codi mewn perthynas ag asedau a brydlesir. Yn lle hynny, gwneir cyfraniad blynyddol call o'r arian refeniw tuag at y buddsoddiad cyfalaf tybiedig yn unol â gofynion statudol. Yn lle dibrisiant ac ailbriso a cholledion amhariad, felly, ceir cyfraniad refeniw ym Malans y Gronfa Gyffredinol a hynny drwy addasiad yn y Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn i gyfrif am y gwahaniaeth rhwng y ddau.

18.1.2 Prydlesau Gweithredol

Caiff rhent a delir mewn perthynas â phrydlesau gweithredol ei godi i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel cost i'r gwasanaethau sy'n elwa o ddefnyddio'r eiddo, offer neu gyfarpar a brydlesir. Codir tâl ar sail linell syth dros gyfnod oes y brydles, hyd yn oed oes nad yw hyn yn cyfateb i batrymau taliadau (e.e. cyfnod o rent am ddim ar gychwyn y brydles).

18.2 Y Cyngor fel Prydleswr

18.2.1 Prydlesau Ariannol

Os bydd y Cyngor yn caniatáu prydles ariannol ar gyfer eiddo neu eitem o offer neu gyfarpar, yna caiff yr ased berthnasol ei ddibrisio ar y Fantolen fel un y cafwyd gwared arni. Os yn berthnasol, ar gychwyn y brydles bydd swm cario'r ased yn y Fantolen (p'un a yw'n Eiddo, Offer a Chyfarpar neu'n Asedau a Ddelir i'w Gwerthu) yn cael ei ddibrisio i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r enillion neu'r colledion ar adeg cael gwared arni. Caiff enillion, sy'n cynrychioli buddsoddiad net yr Awdurdod yn y brydles, ei gredydu i'r un llinell yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hefyd fel rhan o'r enillion neu'r colledion ar adeg cael gwared arni (h.y. yn cael ei ddebydu yn erbyn gwerth cario'r ased ar adeg cael gwared arni), gyda chofnod o ased prydles (dyledwr tymor hir) yn y Fantolen. Caiff rhent a geir ar gyfer prydles ei rannu rhwng:-

- Taliadau ar gyfer prynu'r budd yn yr eiddo a ddefnyddir i ddibrisio ymrwymiad y corff a brydlesodd yr ased (ynghyd ag unrhyw bremiymau a dderbyniwyd); ac
- Incwm Cyllido, sy'n cael ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Yn unol â statud, ni chaniateir defnyddio'r enillion a gredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar adeg cael gwared â'r ased i ychwanegu at Falans y Gronfa Gyffredinol a rhaid trin hyn fel derbyniad cyfalaf. Lle derbyniwyd premiwm, rhaid symud hwn allan o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Derbyniadau Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Lle bydd y swm sy'n daladwy mewn perthynas â'r ased a brydlesir yn cael ei setlo drwy dalu rhent yn y blynyddoedd ariannol sydd i ddod, caiff hyn ei symud allan o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Gronfa wrth Gefn ar gyfer Derbyniadau Cyfalaf sydd wedi eu Gohirio yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Pan fydd rhenti'n cael eu derbyn yn y dyfodol, bydd yr elfen ar gyfer y derbyniadau cyfalaf ar ôl cael gwared o'r eiddo yn cael eu defnyddio i ddileu'r swm sy'n ddyledus gan y corff a brydlesodd yr ased. Bryd hynny, bydd y derbyniadau cyfalaf sydd wedi eu gohirio yn cael eu trosglwyddo i'r Gronfa Derbyniadau Cyfalaf.

Nid yw gwerth dileu asedau y ceir gwared arnynt yn cael ei godi yn erbyn y dreth gyngor oherwydd gwneir darpariaeth lawn ar gyfer costau asedau nad ydynt yn gyfredol mewn trefniadau ar wahân ar gyfer cyllido cyfalaf. Caiff y symiau, felly, eu trosglwyddo o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

18.2.2 Prydlesau Gweithredol

Pan fo'r Cyngor yn rhoi prydles weithredol dros eiddo neu eitem o offer neu gyfarpar, cedwir yr ased yn y Fantolen. Mae incwm rhent yn cael ei gredu i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Gwneir credydau ar sail llinell-syth dros oes y brydles, hyd yn oed os nad yw hyn yn cyd-fynd â'r patrwm taliadau (e.e. telir premiwm ar gychwyn y brydles). Mae costau uniongyrchol cychwynnol yr eir iddynt wrth negodi a threfnu prydles yn cael eu hychwanegu at swm cario'r ased perthnasol a'u codi fel traul dros oes y brydles ar yr un sail ag incwm rhent.

19. Taliadau i Refeniw ar gyfer Asedau nad ydynt yn Gyfredol

Caiff y symiau canlynol eu codi ar wasanaethau a gwasanaethau cefnogol er mwyn cofnodi'r costau gwirioneddol sydd ynghlwm wrth ddal asedau nad ydynt yn gyfredol yn ystod y flwyddyn:-

- Dibrisio asedau a ddefnyddir gan y Gwasanaeth;
- Ailbriso a cholledion amhariad ar asedau a ddefnyddir gan y Gwasanaeth lle nad oes unrhyw enillion wedi cronni yn y Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Ailbriso y gellid gwrthbwysu'r colledion yn eu herbyn; a
- Amorteiddio asedau annirweddol a briodolir i'r Gwasanaeth.

Nid oes rhaid i'r Cyngor godi'r dreth gyngor i gwrdd â'r costau hyn. Fodd bynnag, rhaid iddo neilltuo cyfraniad blynyddol o refeniw tuag at ei anghenion benthyca yn gyffredinol. Caiff y costau hyn, felly, eu disodli gan y Ddarpariaeth Refeniw Isaf (MRP) drwy drafodyn addasu gyda'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn i gyfrif am y gwahaniaeth rhwng y ddau.

Cyhoeddwyd rheoliadau newydd gan Lywodraeth Cymru yn 2008/09 yn gofyn i awdurdodau lleol yng Nghymru wneud darpariaeth ddarbodus ar gyfer MRP, gan gynnwys opsiwn i ddarparu MRP am oes yr ased. Mae'r polisi hefyd yn caniatáu gohirio MRP hyd oni fydd yr ased yn cael ei chomisiynu.

Mae'r Cyngor, fodd bynnag, yn parhau i gyfrifo gan ddefnyddio'r fethodoleg ganlynol mewn perthynas â'r gofyniad cyllido cyfalaf:-

Caiff darpariaeth y Cyfrif Refeniw Tai (CRT) ei gyfrif fel 2% o'r Gofyniad Cyllido Cyfalaf (CFR) agoriadol y CRT. Mae darpariaeth Cronfa'r Cyngor wedi ei seilio ar 4% o'r CFR agoriadol nad yw'n CRT ar gyfer yr holl brosiectau ac eithrio prosiectau a gyllidir drwy fenthyciadau digefnogaeth. Mae'r MRP ar gyfer y prosiectau hyn yn seiliedig ar oes ddefnyddiol yr ased. Cyfyd eithriad i'r polisi hwn o ran gwariant sy'n amodol ar gyfarwyddyd cyfalafu a gyhoeddwyd dan Adran 40(6) Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989. Bydd unrhyw wariant o'r fath yn cael ei amorteiddio naill ai yn unol â'r polisi uchod neu dros nifer y blynyddoedd a nodir yn y cyfarwyddyd.

Caiff trafodion mewn perthynas ag eiddo buddsoddiad eu cofnodi yn erbyn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

20. Grantiau a Chyfraniadau'r Llywodraeth

P'un a ydynt yn cael eu talu ar gyfrif, trwy randaliadau neu fel ôl-ddyledion, cydnabyddir grantiau llywodraeth a chyfraniadau a rhoddion trydydd parti fel rhai sy'n ddyledus i'r Cyngor pan fo sicrwydd rhesymol:-

- y bydd y Cyngor yn cydymffurfio â'r amodau sydd ynghlwm â'r taliadau; ac
- y derbynir y grantiau neu gyfraniadau.

Ni chaiff symiau a gydnabyddir fel rhai sy'n ddyledus i'r Cyngor eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hyd nes bydd yr amodau sydd ynghlwm i'r grant neu'r cyfraniad yn cael eu bodloni. Amodau grant yw'r gofynion y mae'n rhaid eu diwallu er mwyn bod yn gymwys i dderbyn y grant, er enghraifft ar gyfer adeiladu ysgol neu allbynnau allweddol a benodir o fewn yr amodau. Mae unrhyw arian a roddwyd fel grantiau a chyfraniadau, a'r amodau perthnasol heb eu bodloni, yn cael eu cario yn y Fantolen fel credydwy. Pan fo'r amodau'n cael eu bodloni, mae'r grant neu'r cyfraniad yn cael ei roddi fel credyd yn y llinell gwasanaeth perthnasol (grantiau a chyfraniadau refeniw priodoladwy) neu fel Trethiant ac Incwm Grant Amhenodol (grantiau refeniw heb eu hamgáu a'r holl grantiau cyfalaf) yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Pan fo grantiau cyfalaf yn cael eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, maent yn cael eu gwyrddroi o Balans Cronfa'r Cyngor drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Pan fo grant heb ei ddefnyddio eto i gyllido gwariant cyfalaf, mae'n cael ei symud i'r Grantiau Cyfalaf Wrth Gefn Na Chawsant Eu Defnyddio. Pan fo wedi'i ddefnyddio, mae'n cael ei bostio i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf. Mae'r symiau yn y Grantiau Cyfalaf Wrth Gefn Na Chawsant Eu Defnyddio yn cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf unwaith y cânt eu defnyddio i gyllido gwariant cyfalaf.

Mae rhai cyrff sy'n rhoddi grantiau yn gosod cyfyngiadau neu'n pennu i ba bwrpas y gellir defnyddio'r grant ond nid ydynt yn dweud a fydd angen ad-dalu'r grant ai peidio.

21. Gwariant Refeniw a Gyllidir gyda Chyfalaf Dan Statud (REFCUS)

Mae gwariant yr aethpwyd iddo yn ystod y flwyddyn y gellir ei gyfalafu dan ddarpariaethau statudol ond yn wariant nad yw'n creu ased nad yw'n gyfredol wedi ei godi fel gwariant i'r gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn. Pan fo'r Cyngor wedi penderfynu cwrdd â chost y gwariant hwn o adnoddau cyfalaf presennol neu trwy fenthycia, mae trosglwyddiad yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn o Falans Cronfa'r Cyngor i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yna'n gwyrddroi'r symiau a godwyd fel nad oes effaith ar lefel y Dreth Gyngor.

22. Gorbenion a Gwasanaethau Cefnogol

Mae costau gorbenion a gwasanaethau cefnogol yn cael eu codi ar y gwasanaethau hynny sy'n cael y buddiant o'r cyflenwad neu o'r gwasanaeth yn unol â threfniadau'r Awdurdod ar gyfer atebolrwydd a pherfformiad ariannol ar gyfer y pwrpas o gyfrifyddu cost-llawn ar gyfer dychweliadau ystadegol statudol, er enghraifft, dychweliadau blynyddol RA a RO Llywodraeth. Fodd bynnag, ar gyfer monitro'r gyllideb a'r cyfrifon blynyddol statudol, fe eithrir ad-daliadau ac fe adroddir ar wasanaethau corfforaethol a chefnogol fel cylchrannau gwasanaeth ac fe'i ddelir yn gyfrifol am reolaeth cyllideb.

23. Arian Tramor

Mae gan y Cyngor nifer o gynlluniau a gaiff gymorth grant o Ewrop lle mae'r grantiau efallai'n cael eu dyrannu mewn Ewros (mai nifer y cynlluniau hyn yn lleihau). Agorwyd cyfrif banc Ewro i gefnogi'r cynlluniau hyn. Caiff y balans ar y cyfrif hwn ar ddiwedd y flwyddyn ei drosi yn ôl y cyfraddau cyfnewid fel yr oeddynt ar 31 Mawrth gyda'r enillion neu'r colledion canlyniadol yn cael eu cydnabod yn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

24. Buddiannau'r Gweithwyr

24.1 Buddiannau sy'n daladwy yn ystod cyflogaeth

Y buddiannau tymor byr i'r gweithwyr yw'r rheini sy'n cael eu talu cyn pen 12 mis i ddiwedd y flwyddyn – buddiannau megis cyflogau wythnosol a misol, gwyliau blynyddol gyda thâl, absenoldeb gwaeledd gyda thâl, taliadau bonws a buddiannau heblaw arian i'r gweithwyr presennol a'r rheini'n cael eu cydnabod fel treuliau i'r gwasanaethau yn ystod y flwyddyn pryd y rhydd y gweithwyr wasanaeth i'r Cyngor. Darperir ffigwr gronnu ar gyfer costau hawliadau gwyliau (neu unrhyw fath o absenoldeb, e.e. amser i ffwrdd *in lieu*) a enillwyd gan weithwyr a'r rheini heb eu cymryd cyn diwedd y flwyddyn a hawl ganddynt i'w trosglwyddo i'r flwyddyn ariannol ddilynol.

Mae'r ffigwr cronol yn seiliedig ar y cyfraddau perthnasol i gyflogau wythnosol a misol yn y flwyddyn gyfrifo ddilynol, sef pryd y bydd y gweithiwr yn cymryd y budd. I atal amrywiadau gael effaith ar y Dreth Gyngor, mae'r newidiadau blwyddyn ar flwyddyn yn y gost a gynhyrchir gan y cronni yma'n cael ei godi yn erbyn Gwarged neu Ddiffyg ar y Ddarpariaeth o Wasanaethau, ond wedyn caiff ei wrydroi trwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn i'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Cronol, fel bod buddiannau gwyliau yn cael eu codi yn erbyn referniw yn ystod y flwyddyn ariannol y mae'r absenoldeb gwyliau'n digwydd ynddi.

Nid yw'r Cyngor yn rhoddi buddiannau tymor hir i weithwyr h.y. y rheini nad oes disgwyl y byddant yn cael eu talu neu eu setlo cyn pen 12 mis i ddyddiad y Fantolen.

24.2 Buddiannau Terfynu

Buddiannau terfynu yw'r symiau sy'n daladwy o ganlyniad i benderfyniad gan y Cyngor i ddod â chyflogaeth swyddog i ben cyn y dyddiad ymdeol cyffredin neu benderfyniad swyddog i dderbyn diswyddo gwirfoddol. Codir y buddiannau hyn ar sail gronol i'r llinell gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan na fedr y Cyngor mwyach dynnu'n ôl y cynnig o'r buddiannau hynny neu mewn achosion lle mae'r Awdurdod yn cydnabod costau ailstrwythuro.

Pan fo buddiannau terfynu'n golygu ychwanegu at bensiynau (fel arfer ar ffurf blynyddoedd ychwanegol), mae darpariaethau statudol yn mynnu bod y swm sy'n daladwy gan yr Awdurdod i'r gronfa bensiwn neu bensiynwyr yn ystod y flwyddyn, yn hytrach na'r swm a gyfrifiwyd yn unol â'r safonau cyfrifo perthnasol, yn cael ei godi ar Falans y Gronfa Gyffredinol. Yn y Datganiad yn y Symudiadau yn yr Arian Wrth Gefn, mae angen symud arian i mewn ac allan o'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau er mwyn cael gwared â'r debydau a'r credydau tybiannol ar gyfer ychwanegiadau pensiwn a dalwyd fel buddiannau ar adeg terfynu cyflogaeth a rhoi yn eu lle ddebydau ar gyfer yr arian a dalwyd i'r gronfa bensiwn a phensiynwyr ac unrhyw symiau sy'n daladwy ond sydd heb eu talu ar ddiwedd y flwyddyn.

24.3 Buddiannau Ôl-Gyflogaeth

Mae gan weithwyr y Cyngor hawl i fod yn aelodau o ddau gynllun pensiwn sydd ar wahân i'w gilydd:-

- Cynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan Capita Teachers' Pensions ar ran yr Adran Addysg; a
- Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol, a weinyddir gan Gyngor Gwynedd.

Mae'r ddau gynllun yn darparu buddiannau diffiniedig i aelodau (lwmp swm ymdeol a phensiwn), a enillwyd tra oedd gweithwyr yn gweithio i'r Cyngor.

24.4 Cynllun Pensiwn Athrawon

Oherwydd trefniadau cynllun yr athrawon, nid yw'n bosib fel arfer priodoli'r atebolrwydd am y buddiannau hyn i'r Cyngor. Felly, mae cyfrif am y cynllun fel petai'n gynllun cyfraniadau diffiniedig ac nid oes yn y Fantolen gydnabyddiaeth yng nghyswllt unrhyw atebolrwydd i dalu buddiannau yn y dyfodol. Codir yn erbyn y llinell Gwasanaeth Dysgu Gydol Oes yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yng nghyswllt cyfraniadau'r cyflogwr sy'n daladwy i'r Asiantaeth Pensiwn Athrawon yn y flwyddyn.

24.5 Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol

Gall unrhyw weithwyr (ac eithrio athrawon) a Chynghorwyr, yn amodol ar feini prawf cymhwysio penodol, ymuno gyda'r Cynllun Pensiwn ar gyfer Llywodraeth Leol. Enw'r Cynllun yw Cronfa Bensiwn Gwynedd a chaiff ei gweinyddu gan Gyngor Gwynedd yn unol â Rheoliadau Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol 2013 ar ran y cyflogwyr sy'n rhan ohono. Yn unol â Safon Gyfrifo Ryngwladol (IAS 19), mae'r Cynllun ar gyfer Llywodraeth Leol yn cael ei gyfrif fel cynllun buddiannau diffiniedig.

Mae'r rhwymedigaethau i Gynllun Pensiwn Gwynedd a briodolir i'r Cyngor yn cael eu cynnwys yn y Fantolen yn ôl dull actiaraidd gan ddefnyddio'r dull uned ragamcanedig - h.y. asesiad o'r taliadau a wneir yn y dyfodol yng nghyswllt buddiannau ymddeoliad a enillwyd hyd yma gan y gweithwyr, yn seiliedig ar ragdybiaethau yng nghyswllt cyfraddau marwolaeth, cyfraddau trosiant y gweithwyr, ayyb., a hefyd ar ragamcanion yng nghyswllt enillion rhagamcanedig y gweithwyr presennol.

Rhoddir disgownt yn erbyn y rhwymedigaethau i lawr i'w gwerth yn ôl prisiau cyfredol, gan ddefnyddio cyfradd ddisgownt real, yn seiliedig ar raddfa dychweliad arwyddol ar fondiau Llywodraeth y DU wedi ei addasu ar gyfer ychwanegiad at y cynnyrch sy'n adlewyrchu'r risg ychwanegol sydd ynghlwm wrth ddefnyddio cynnyrch Bondiau Corfforaethol AA - a adwaenir fel taeniad credyd.

Mae asedau Cronfa Bensiwn Gwynedd a briodolir i'r Cyngor wedi'u cynnwys yn y Fantolen yn ôl eu gwerth teg:-

- Stociau a ddyfynnir - pris bid presennol;
- Stociau heb eu dyfynnu - amcangyfrif proffesiynol;
- Stociau fesul uned - pris bid bresennol; a
- Eiddo – eu gwerth ar y farchnad.

Mae'r newid yn y rhwymedigaethau pensiwn net yn cael ei ddadansoddi fesul pedwar rhan:-

- a) Costau gwasanaeth cyfredol - cynnydd yn y rhwymedigaethau oherwydd nifer y blynyddoedd o wasanaeth a enillwyd eleni - wedi ei ddyrannu yn y Ddatganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr i'r gwasanaethau y mae'r gweithwyr yn gweithio iddynt;
- b) Costau gwasanaeth y gorffennol - y cynnydd yn y rhwymedigaethau oherwydd penderfyniadau a wnaed eleni ac effaith y rheini yn ymwneud â nifer y blynyddoedd o wasanaeth a enillwyd ym mlynnyddoedd y gorffennol - debyd i Warged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r Costau na Ddosberthir. Llog net ar yr ymrwymiad net o ran buddiannau diffiniedig, h.y. y costau llog net i'r Cyngor - mae'r newid yn ystod y cyfnod yn yr ymrwymiad net o ran buddiannau diffiniedig sy'n codi o dreigl amser yn cael ei godi i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae hyn yn cael ei glandro drwy ddefnyddio'r gyfradd ddisgowntio a ddefnyddiwyd i fesur yr ymrwymiad o ran buddiannau diffiniedig ar ddechrau'r cyfnod, i'r ymrwymiad net diffiniedig ar ddechrau'r cyfnod (gan gymryd i ystyriaeth unrhyw newidiadau yn yr ymrwymiad o ran buddiannau diffiniedig net (yr ased) yn ystod y cyfnod fel canlyniad cyfraniadau a thaliadau buddiannau);

c) Ail-fesuriad yn cynnwys:-

- Yr enillion ar asedau'r cynllun (ac eithrio unrhyw symiau sydd eisoes wedi'u cynnwys yn y llog net ar fuddiannau net diffiniedig) sy'n cael ei godi i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau fel Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall;
- Enillion a Cholledion Actiwaraid - newidiadau yn yr ymrwymadau pensiwn net sy'n codi am nad yw'r digwyddiadau yn cyfateb i'r rhagdybiaethau a wnaed yn y prisiad actiwaraid diwethaf neu oherwydd bod yr actiwaraid wedi diweddarau eu rhagdybiaethau. Mae hyn yn cael ei godi i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau fel Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall;

ch) Cyfraniadau a dalwyd i Gronfa Bensiwn Gwynedd - arian parod a dalwyd i mewn fel cyfraniadau'r cyflogwr i'r gronfa pensiwn fel setliad o rwymedigaethau; heb ei gyfrif fel traul.

Mewn perthynas â buddiannau ymddeol, mae darpariaethau statudol yn mynnu bod y swm sy'n daladwy gan yr Awdurdod i'r gronfa pensiwn neu'n uniongyrchol i'r pensiwnwyr yn ystod y flwyddyn, yn hytrach na'r swm a gyfrifiwyd yn unol â'r safonau cyfrifo perthnasol, yn cael ei godi ar Falans y Gronfa Gyffredinol. Yn y Datganiad yn y Symudiadau yn yr Arian Wrth Gefn, mae angen symud arian i mewn ac allan o'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau er mwyn cael gwared â'r debydau a'r credydau tybiannol ar gyfer buddiannau ymddeol a rhoi yn eu lle ddebydau ar gyfer yr arian a dalwyd i'r gronfa pensiwn a phensiwnwyr ac unrhyw symiau sy'n daladwy ond sydd heb eu talu ar ddiwedd y flwyddyn. Mae'r balans negyddol yn y Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau felly'n fesur o'r manteision i'r Gronfa Gyffredinol yn sgil yr arfer o gyfrif am fuddiannau ymddeol ar sail llif arian yn hytrach na fel buddiannau a enillir gan weithwyr.

24.6 Buddiannau Dewisol

Yn ogystal, mae gan y Cyngor rai pwerau cyfyngedig i dalu buddiannau ymddeoliad dewisol pan fo gweithwyr yn ymddeol yn gynnar. Mae unrhyw rwymedigaethau y tybir eu bod am godi yn sgil rhoi dyfarniad i unrhyw aelod o staff (gan gynnwys athrawon) yn cronni yn ystod blwyddyn y penderfyniad a gwneir cyfrif amdanynt gan ddefnyddio'r un polisïau â'r rheini a ddefnyddir yng nghyswllt Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol.

25. Eitemau Eithriadol

Lle mae hynny'n berthnasol a lle mae eitemau o incwm a gwariant yn sylweddol, caiff natur a swm yr eitemau eu datgelu ar wahân naill ai ar wyneb y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr neu yn y nodiadau ar y cyfrifon, gan ddibynnu ar arwyddocâd yr eitemau o ran cael dealltwriaeth o berfformiad ariannol y Cyngor.

26. Cyfrifo am TA (Trethi Annomestig)

Gan fod y Cyngor yn gweithredu fel asiant ar gyfer casglu incwm TA, nid yw'n cynnwys y sefyllfa ariannol o ran y trethdalwyr ac nid yw ond yn adrodd ar y sefyllfa ariannol net gyda'r Llywodraeth Ganolog yn ei Fantolen. Felly, os ydi'r swm a gesglir gan yr Awdurdod oddi ar drethdalwyr TA (net y gost o lwfans casglu) yn fwy na delir i Llywodraeth Cymru ar 31 Mawrth, mae'r swm sydd heb ei dalu eto i Lywodraeth Cymru in cael ei gynnwys yn y Fantolen fel credydwr. Yn yr un modd, os yw'r arian a dalwyd i Llywodraeth Cymru yn fwy na'r arian a gasglwyd gan drethdalwyr TA (net y gost o lwfans casglu), mae'r swm dros ben yn cael ei gynnwys yn y Fantolen fel dyledwr. Mae'r Cyngor yn cadw cofnod o ddyledion TA, lwfansau amhariad, rhagdaliadau a gordaliadau yn ei gyfrifon; fodd bynnag, i ddiben y cyfrifon terfynol caiff y balansau hyn eu cyfuno'n un cyfrif asiantaeth, gyda'r ffigyrau ar gyfer dyledwyr/credydwyr yn ymddangos fel ffigwr net ar gyfer y gronfa genedlaethol. Cost y lwfans casglu a dderbynnir gan Gyngor Sir Ynys Môn yw incwm y Cyngor sy'n bilio a chaiff ei gynnwys yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Nid yw'r arian a gasglwyd gan drethdalwyr TA yn cael ei gynnwys yn y Datganiad Llif Arian heblaw am yr arian a ddelir yn ôl mewn perthynas â'r lwfans casglu. Mae unrhyw wahaniaeth rhwng yr arian a gasglwyd oddi wrth drethdalwyr TA â'r arian sydd yn cael ei dalu i'r Gronfa Drethi Annomestig yn cael ei gynnwys o fewn y gweithgareddau ariannol yn Natganiad y Llif Arian.

27. Incwm a Gwariant Asiantaeth

Yn unol ag amryfal bwerau statudol, gall Cyngorau gytuno gydag awdurdodau lleol eraill, cwmnïau dŵr ac adrannau'r llywodraeth i wneud gwaith ar eu rhan. Caiff y corff sy'n gwneud y gwasanaethau asiantaeth ei ad-dalu gan y corff cyfrifol hyd at swm a gymeradwywyd ynghyd ag unrhyw gyfraniad y cytunwyd arno tuag at gostau gweinyddol. Dim ond y symiau sy'n gysylltiedig â'r Cyngor, er enghraifft y ffioedd a gafwyd am ddarparu gwasanaethau'r asiantaeth, fydd yn cael eu cynnwys yn Natganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr y Cyngor.

Mae Cyngor Sir Ynys Môn wedi gweithredu yn ysod y flwyddyn fel asiant ar ran:-

Llywodraeth Cymru - casglu Trethi Annomestig (TA) a thalu'r symiau a gasglwyd i Lywodraeth Cymru, llai'r swm a gadwyd yn ôl ar gyfer y lwfans costau casglu.

Llywodraeth Cymru – Benthyciadau Cartrefi Gwag, lle mae'r Cyngor yn gweithredu fel asiant rhwng Llywodraeth Cymru a derbynyddion y Benthyciadau Cartrefi Gwag.

**DATGANIAD ARIANNOL ATODOL
CYFRIF REFENIW TAI**

Datganiad Incwm a Gwariant am y flwyddyn yn diweddu 31ain Mawrth 2018

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
<u>Gwariant</u>		
Rheoli a Chynnal a Chadw - Atgyweirio a Chynnal a Chadw	3,322	3,438
Rheoli a Chynnal a Chadw - Goruchwyllo a Rheoli	4,422	3,664
Rhenti, Ardrethi, Trethi a Thaliadau Eraill	3	22
Dibrisiant, Amhariad a Cholledion Ailbriso Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol	10,652	10,733
Costau Rheoli Dyled	12	12
Symudiad yn y Ddarpariaeth ar gyfer Dyledion Drwg	(52)	40
Symudiad yng Nghroniad Absenoldebau Cronedig	8	10
Cyfanswm Gwariant	18,367	17,919
<u>Incwm</u>		
Rhenti Preswyl	(16,125)	(14,954)
Rhenti Dibreswyl	(216)	(219)
Taliadau am Wasanaethau a Chyfleusterau	(97)	(167)
Cyfraniadau tuag at Wariant	(128)	(91)
Arall	(202)	(174)
Cyfanswm Incwm	(16,768)	(15,605)
Gwariant Net Gwasanaethau CRT fel yn Natganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yr Awdurdod Cyfan	1,599	2,314
Cyfran Gwasanaethau CRT o'r Costau Craidd Corfforaethol a Democrataidd	56	56
Gwariant Net Gwasanaethau CRT	1,655	2,370
Cyfran Gwasanaethau CRT o'r Incwm a Gwariant Gweithredol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yr Awdurdod Cyfan		
(Ennill) ar werthiant Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol CRT	(2)	(496)
Ailbriso Asedau	-	-
Llog Taladwy a Thaliadau Cyffelyb	1,858	2,029
Llog ac Incwm o Fuddsoddiad	(10)	(20)
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Derbyniadwy:	-	-
- Lwfans Atgyweiriadau Mawr	(2,659)	(2,660)
- Arall	(32)	(67)
Diffyg am y Flwyddyn ar Wasanaethau CRT	810	1,156

Datganiad Symudiadau ar Falans y CRT

Eitemau a gynhwysir yn y Cyfrif Incwm a Gwariant CRT ond a eithriwyd o'r symudiad ar Falans CRT am y flwyddyn

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Balans y CRT ar ddiwedd y Cyfnod Adrodd Blaenorol	(7,544)	(7,042)
Diffyg/(Gwarged) am y Flwyddyn ar Wasanaethau CRT	810	1,156
Addasiadau rhwng Seiliau Cyfrifo ac Ariannu yn ôl Statud	(781)	(1,658)
Gostyngiad/(Cynnydd) Net cyn Trosglwyddiadau i / o Gronfeydd Wrth Gefn	29	(502)
Trosglwyddiadau i / (o) Gronfeydd Wrth Gefn a Glustnodwyd	-	-
Gostyngiad/ (Cynnydd) Net yn y Flwyddyn ar y CRT	164	(502)
Balans y CRT ar ddiwedd y Cyfnod Adrodd Cyfredol	(7,380)	(7,544)

NODIADAU AR Y CYFRIF REFENIW TAI

NODYN 1 – CYFRIF REFENIW TAI

Mae'r Cyfrif Refeniw Tai yn gofnod o wariant ar, ac incwm o, ddarparu tai Cyngor lleol, ac mae ffurf a chynnwys y Cyfrif yn cael ei ragnodi gan statud. Mae'r Cyfrif Refeniw Tai yn cael ei "amgáu" a rhaid iddo fod yn hunangynhaliol. Mae cyfraniadau i ac o'r Cyfrif Refeniw Tai (e.e. o Gronfa'r Cyngor) yn cael eu cyfyngu i amgylchiadau arbennig.

NODYN 2 – STOC DAI

Yn ystod 2017/18, gwerthodd y Cyngor naw annedd dan y Cynllun Hawl i Brynu (gweler nodyn 5). Yn dilyn prynu allan o'r cynllun Cymhorthdal Tai (gweler nodyn 6), mae gan y Cyngor bolisi o brynu anheddau addas a oedd gynt ym mherchenogaeth y Cyngor a'u dychwelyd i stoc dai'r Cyngor. Yn ystod 2017/18, prynwyd 12 eiddo or fath. Ar 31 Mawrth 2018, roedd nifer yr anheddau yn y stoc dai yn 3,803, mae'r anheddau wedi eu rhannu fesul math fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2018	31 Mawrth 2017
Stoc y Cyngor		
Tai	2,016	2,010
Tai Unllawr	1,044	1,044
Fflatiau	736	730
Fflatiau un ystafell	7	7
Cyfanswm Stoc y Cyngor	3,803	3,791

NODYN 3 – GWARIANT CYFALAF CYFRIF REFENIW TAI

	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Buddsoddiad cyfalaf		
Tai	9,291	8,606
Ffynonellau Cyllido		
Derbyniadau Cyfalaf	(14)	(821)
Grantiau llywodraeth a chyfraniadau eraill	(2,677)	(2,727)
Cyllido Refeniw Uniongyrchol	(6,600)	(5,058)
Cyfanswm	(9,291)	(8,606)

Defnyddiwyd y Lwfans Atgyweiriadau Mawr o £2.659m ar gyfer 2017/18 yn llawn yn ystod y flwyddyn (£2.660m yn 2016/17).

NODYN 4 – DIBRISANT AC AMHARIAD MEWN PERTHYNAS AG EIDDO, OFFER A CHYFARPAR

	2017/18 Dadgydnabod £'000	2017/18 Dibrisiant £'000	2017/18 Cyfanswm £'000	2016/17 Dadgydnabod £'000	2016/17 Dibrisiant £'000	2016/17 Cyfanswm £'000
Tir	-	-	-	-	-	-
Anheddau	7,582	2,812	10,394	6,884	3,594	10,478
Eiddo Arall – Asedau Gweithredol	-	258	258	-	255	255
	7,582	3,070	10,652	6,884	3,849	10,733

NODYN 5 – DERBYNIADAU CYFALAF O WAREDU TIR, TAI AC EIDDO ARALL YN Y CYFRIF REFENIW TAI

	2017/18 Nifer gwerthiannau	2017/18 £'000	2016/17 Nifer gwerthiannau	2016/17 £'000
Anheddau Cyngor				
Hawl i Brynu	-	-	9	804
Ad-dalu disgownt	2	10	-	-
Derbyniadau Arall				
Gwerthiant tir	2	4	1	17
Gwerthiant eiddo arall	-	-	-	-
Eiddo Morgais	-	-	-	-
		14		821
Llai Gosod o'r Neilltu		-		-
		14		821

NODYN 6 – ÔL-DDYLEDION RHENT A DRWG DDYLEDION A DYLEDION AMHEUS

Yn ystod 2017/18, gwelwyd gostyngiad o £0.050m yn y dyledion rhenti. Gweler yn y tabl isod grynodedeb o ôl-ddyledion rhenti a blaendaliadau:-

Ôl-ddyledion Rent	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Ôl-ddyledion Tenantiaid Cyfredol	394	456
Ôl-ddyledion Gyn-denantiaid	257	228
Cyfanswm Ôl-ddyledion Rent	651	684
Blaendaliadau	(186)	(169)
Cyfanswm Dyled	465	515

Mae darpariaeth yn y Fantolen ar gyfer drwg ddyledion a dyledion amheus. Roedd y rhain yn cynnwys £0.462m yn erbyn rhenti (£0.506m yn 2016/17).

NODYN 7 – COSTAU PENSIWN

Fel rhan o delerau ac amodau cyflogaeth ei swyddogion, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad. Er na fydd y buddiannau hyn yn daladwy hyd nes bo'r gweithwyr yn ymddeol, mae gan y Cyngor ymrwymiad i wneud y taliadau sydd angen eu datgelu ar yr adeg mae gweithwyr yn ennill eu hawl ar gyfer y dyfodol. Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yn y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hyn yn gynllun a ariennir, sy'n golygu fod y Cyngor a'r gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa, sydd wedi ei chyfrifo ar lefel a fwriedir i gydbwysu rhwymedigaethau'r pensiwn gydag asedau buddsoddiad.

Cydnabyddir cost buddiannau ymddeoliad yng Nghost Net y Gwasanaethau pan gânt eu hennill gan weithwyr, yn hytrach na phan fo'r fath fuddiannau yn cael eu talu yn y pen draw fel pensiynau. Fodd bynnag, mae'r tâl y mae gofyn ei godi yn erbyn y Cyfrif Refeniw Tai wedi ei seilio ar yr arian sy'n daladwy yn y flwyddyn, felly, mae cost wirioneddol buddiannau ymddeoliad yn cael ei wydroi allan o'r Cyfrif Refeniw Tai ar ôl Gwariant Gweithredu Net. Mae'r trafodion canlynol wedi'u gwneud yn y Cyfrif Refeniw Tai yn ystod y flwyddyn:-

Cyfrif Incwm a Gwariant CRT	2017/18 £'000	2016/17 £'000
Cost Gwasanaeth Gyfredol	(318)	(270)
Cyfraniadau Cyflogwr a dalwyd yn wirioneddol	318	270
Cyfraniad i'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn	-	-

Ni fu'n bosib pennu faint o gost llogau pensiwn a dychweliad disgwylidig ar yr asedau'r adroddiad actiwaiaid sy'n gysylltiedig â'r Cyfrif Refeniw Tai, felly, mae'r rhain wedi eu dyrannu'n llawn i Gronfa'r Cyngor.

DATGELIAD PARTI CYSYLLTIEDIG – CYNRYCHIO LAETH CYDRANDDEILIAID GYDA SEFYDLIADAU TRYDYDD PARTI	
Age Concern Gwynedd a Môn	Jim Evans
Grŵp Mynediad Ynys Môn	Robert G Parry OBE FRAGS
Sioe Amaethyddol Môn	Kenneth P Hughes
Cyngor Iechyd Cymuned Ynys Môn	Jeffrey M Evans
Partneriaeth Cymunedau Mwy Diogel Gwynedd a Môn	Llinos Medi Huws
Canolfan Gyngori at Bopeth Ynys Môn	Nicola Roberts
Fforwm Iaith Môn	R Meirion Jones, Ieuan Williams
Cyd-Bwyllgor Ymgynghorol yr Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol	Lewis Davies, Richard Dew, Victor Hughes, Dafydd Roberts, Robin Wyn Williams, Eric Wyn Jones, Nicola Roberts
Grŵp Cyfeirio Cydranddeiliaid Betsi Cadwaladr	Llinos Medi Huws
Pencampwr Gofalwyr	Robert G Parry OBE FRAGS
Pencampwr Diogelu Oedolion	Llinos Medi Huws
Pencampwr Plant Mewn Gofal	Richard Griffiths
Pencampwr Amrywiaeth	Margaret Murley Roberts
Pencampwr Cydraddoldeb	Nicola Roberts
Pencampwr Aelodau	Robert Llewelyn Jones
Pencampwr Sgriwtini	Aled Morris Jones
Pencampwr Lluedd Arfog	Richard Dew
Pencampwr Plant a Phobl Ifnac	Llinos Medi Huws
Cyngor Iechyd Cymuned	Dylan Rees
Llys Llywodraethwyr Prifysgol Bangor	R Meirion Jones
Cwmni CYNNAL AGM	Margaret Murley Roberts
Cwmni Fran Wen	Vaughan Hughes
Pwyllgor Rheoli CYNNAL	R Meirion Jones, Dafydd Roberts
Partneriaeth Cyrchfan Môn	Richard Dew
Panel Maethu	Richard Griffiths
Grŵp Llandrillo/Menai	R Meirion Jones
Cyd-Bwyllgor GwE	R Meirion Jones
Panel Mabwysiadu Gwynedd a Môn	Llinos Medi Huws
Gwasanaethau Cyfiawnder Ieuenctid Gwynedd a Môn	Llinos Medi Huws
Pwyllgor Cyswllt Gwynedd (Cronfa Bensiwn)	Hywel Eifion Jones
Pwyllgor Cronfa Bensiynau Gwynedd (Cyngor Gwynedd)	John Griffith
Grŵp Cyswllt Prosiect Wylfa Newydd	John Griffith, Kenneth P Hughes, William Thomas Hughes, Llinos Medi Huws, Aled Morris Jones, Richard Owain Jones, Dafydd Rhys Thomas, Richard Griffiths
Ymddiriedolaeth Elusenol Ynys Môn	R Meirion Jones
Cyd-Bwyllgor Cymru	John Griffith, Dafydd Rhys Thomas
Panel Polisi ar y Cyd	Richard Dew
Awdurdod Addysg Leol	Gwilym O Jones
Medrwn Môn	Llinos Medi Huws
Bwrdd Aelodau Consortiwm Awdurdodau Lleol Cymru (CLAW)	R Meirion Jones, Robert G Parry OBE FRAGS
Menter Môn	Ieuan Williams

DATGELIAD PARTI CYSYLLTIEDIG – CYNRYCHIOLAETH CYDRANDDEILIAID GYDA SEFYDLIADAU TRYDYDD PARTI	
Cronfa'r Eisteddfod Genedlaethol ar gyfer Ynys Môn 1957	Jim Evans
Cyd-Bwyllgor Cefnfyrrdd Gogledd a Chanolbarth Cymru	Victor Hughes, Robert G Parry OBE FRAGS
Panel Mabwysiadu Gogledd Cymru	Jeffrey M Evans
Cyngor Iechyd Cymuned Gogledd Cymru (Pwyllgor Lleol Môn)	Richard Griffiths, Glyn Haynes, Dylan Rees
Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru	Llinos Medi Huws
Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Lewis Davies, Jim Evans, Dylan Rees, Eric Wyn Jones
Pwyllgor Archwilio Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Jim Evans, Dylan Rees
Panel Gweithredol Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Richard Griffiths, Eric Wyn Jones
Cymdeithas Tai Gogledd Cymru	Alun Wyn Mummery
Bwrdd Arweinyddiaeth Gogledd Cymru	Llinos Medi Huws
Panel Heddlu a Throsedd Gogledd Cymru	Dylan Rees
Grŵp Llywio Adolygiad Cynllun Gwastraff Rhanbarthol Gogledd Cymru	Robert G Parry OBE FRAGS
Cyd-Bwyllgor Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru	Richard Dew, Rober G Parry OBE FRAGS
Bwrdd Cymunedau Mwy Diogel Gogledd Cymru	Llinos Medi Huws
Partneriaeth Twristiaeth Gogledd Cymru	Llinos Medi Huws
Tribiwnlys Prisio Gogledd Cymru (Panel Penodi ar y Cyd)	John Griffith
Pencampwr Pobl Hyn	Robert Llewelyn Jones
Ymddiredoliaeth Addysgol Owen Lloyd Penrhoslligwy	Vaughan Hughes
Pwyllgor Pensiynau (Cyngor Gwynedd)	Hywel Eifion Jones
Bwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus (Môn & Gwynedd)	Llinos Medi Huws
Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol	Llinos Medi Huws
Cymdeithas Frenhinol Lleng Brydeinig	Trefor Lloyd Hughes
SACRE	Bryan Owen
Partneriaeth Cronfa Datblygu Cynaliadwy	Richard Dew
TALNET (Cymdeithas Lyfrydol ar y cyd)	Richard Dew, Vaughan Hughes
Ymddiredoliaeth yr Harbwr, Caernarfon	Robert G Parry OBE FRAGS
Pwyllgor Cyswllt y Sector Gwirfoddol	Jim Evans, Kenneth P Hughes, Llinos Medi Huws, R Meirion Jones, Alun Wyn Mummery, Alwyn Roberts, Aled Morris Jones, Gwilym O Jones
Cymdeithas Awdurdodau Lleol Cymru	Llinos Medi Huws, J Arwel Roberts, Ieuan Williams
Grŵp Rhanddeiliad y Safle Wylfa	John Griffith, Kenneth P Hughes, William Thomas Hughes, Llinos Medi Huws, Aled Morris Jones, Gwilym O Jones, Richard Owain Jones, Alwyn Roberts, Richard Griffiths
Cymdeithas Gemau Ynys (Ynys Môn)	Richard Owain Jones

Noder os gwelwch yn dda nad oedd Cynghorwyr Jim Evans, Jeff Evans, Hywel Eifion Jones, Victor Hughes ac Alwyn Roberts sy'n gynwysedig yn y rhestr yma yn cynrychioli'r Cyngor yn y Mudiadau yma ar ôl dyddiad yr etholiad ym Mai 2017. Roedd yr unigolion yma naill ai wedi dewis peidio a sefyll yr etholiad neu heb gael eu hail ethol ym Mai 2017.

GEIRFA

ADDASIAD BLWYDDYN FLAENOROL

Mae Addasiad Blwyddyn Flaenorol yn addasiad perthnasol sy'n ymwneud â'r blynyddoedd blaenorol sy'n deillio o newidiadau mewn polisiau cyfrifo neu gywiriad i gamgymeriadau sylfaenol. Nid yw hyn yn cynnwys cywiriadau cylchol arferol neu addasiadau o amcangyfrifon cyfrifo a wnaed mewn blynyddoedd blaenorol.

ADNODDAU HYLIFOL

Buddsoddiadau ased cyfredol sy'n rhwydd i'w gwaredu gan y Cyngor heb aflonyddu ar ei fusnes ac sydd naill ai:-

- Yn drosglwyddadwy'n hawdd i symiau hysbys o arian parod ar, neu'n agos at, y swm a gludir; neu
- Yn cael eu masnachu mewn marchnad weithredol.

AMHARIAD

Lleihad mewn gwerth ased nad yw'n gyfredol dan ei swm a gludir yn y Fantolen.

ARIAN A NEILLTUIR (APPROPRIATION)

Y symiau a drosglwyddir rhwng y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr a'r cronfeydd refeniw neu gyfalaf wrth gefn.

ARCHWILIO CYFRIFON

Archwiliad annibynnol o faterion ariannol y Cyngor.

ARIAN A CHYWERTHOEDD ARIAN

Dyma'r arian mewn llaw, arian a ordynnwyd, arian a ddelir mewn cyfrifon banc a buddsoddiadau tymor byr (e.e. 3 mis) ac y gellir eu trosi'n rhwydd i symiau ariannol sy'n hysbys.

ASED

Eitem sydd â gwerth i'r Cyngor mewn termau ariannol. Mae asedau'n cael eu categoreiddio fel rhai cyfredol neu rhai nad ydynt yn gyfredol:-

- Bydd ased cyfredol yn cael ei ddefnyddio neu â gwerth isel iawn yn y flwyddyn ariannol nesaf (e.e. arian parod a stoc);
- Mae asedau nad ydynt yn gyfredol yn rhoi buddiannau i'r Cyngor ac i'r gwasanaethau mae'n darparu ar eu cyfer am gyfnod o fwy na blwyddyn a gall fod yn ddiriaethol (e.e. canolfan gymuned), neu annirweddol (e.e. trwyddedau meddalwedd cyfrifiadurol).

ASED WRTH GEFN

Mae ased wrth gefn yn ased posib sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol y bydd eu bodolaeth yn cael ei chadarnhau dim ond trwy ddigwyddiad o un neu fwy o ddigwyddiadau ansicr yn y dyfodol nad ydynt yn llwyr o fewn rheolaeth y Cyngor.

ASEDAU ANNIRWEDDOL

Gellir diffinio eitem annirweddol (nid un ffisegol) fel ased pan fo'r mynediad at fuddiannau economaidd i'r dyfodol y mae'n ei gynrychioli'n cael ei reoli gan yr endid adrodd. Mae Asedau Annirweddol y Cyngor hwn yn cynnwys trwyddedau meddalwedd cyfrifiadurol.

ASEDAU CYMUNEDOL

Asedau mae'r Cyngor yn bwriadu eu dal am byth, nad oes iddynt oes ddefnyddiol benodadwy ac a all fod â chyfyngiadau ar eu gwaredu. Enghreifftiau o asedau cymunedol yw parciau ac adeiladau hanesyddol.

ASEDAU ISADEILEDD

Asedau nad ydynt yn gyfredol sy'n perthyn i'r Cyngor na ellir eu trosglwyddo na'u gwerthu, y mae gwariant yn adferadwy yn unig drwy ddefnydd parhaus o'r ased a grëwyd gan yr ased. Enghreifftiau yw priffyrdd, llwybrau a phontydd.

ASEDAU GWEITHREDOL

Asedau nad ydynt yn gyfredol sy'n cael eu dal a'u meddiannu, defnyddio neu eu treulio gan y Cyngor wrth iddo ddilyn ei strategaeth ac wrth gyflenwi'n uniongyrchol y gwasanaethau hynny y mae ganddo gyfrifoldeb drostynt naill ai'n statudol neu â disgresiwn.

ASEDAU NAD YDYNT YN WEITHREDOL

Asedau nad ydynt yn gyfredol a ddelir gan y Cyngor ond nad ydynt yn cael eu meddiannu, defnyddio neu eu treulio'n uniongyrchol wrth gyflenwi gwasanaethau. Enghreifftiau yw eiddo buddsoddiad, asedau yn cael eu hadeiladu neu asedau gwarged i anghenion tra'n disgwyl eu gwerthu neu ailddatblygu.

ASEDAU TREFTADAETH

Ased sydd hefo rhinweddau hanesyddol, artistig, gwyddonol, technolegol, geoffisegol neu amgylcheddol sydd yn cael ei ddal a'i gynnal yn bennaf am ei gyfraniad at wybodaeth a diwylliant.

BENTHYCA DI-GEFNOGAETH

Gall y Cyngor fenthycu arian ychwanegol i'r benthycu â chefnogaeth y Llywodraeth i ariannu ei wariant cyfalaf cyn belled a'i fod yn fforddiadwy a chynaliadwy. Fe lywodraethir y pŵer yma gan Gôd Pwyllog CIPFA, a mae'r Cyngor yn lwyr gydymffurfio â hwn.

BENTHYCA DROS DRO

Arian a fenthycir am gyfnod o lai na blwyddyn.

BENTHYCA GYDA CHEFNOGAETH

Mae'r Cyngor yn benthycu arian i ariannu rhan o'i raglen cyfalaf. Fe adnabyddir y benthycaid gan Lywodraeth Ganolog yn ei glandriad ariannu ar gyfer y Cyngor.

BUDD-DALIADAU TAI

System o gymorth ariannol i unigolion tuag at gostau tai penodol a weinyddir gan awdurdodau, gyda chymhorthdal gan lywodraeth ganolog.

BUDDIANNAU Â DISGRESIWN (PENSIYNAU)

Buddiannau ymddeoliad, nad oes gan y cyflogwr unrhyw rwymedigaeth gyfreithiol, gytundebol neu adeiladol i'w dyfarnu, ac sy'n cael eu dyfarnu'n ôl pwerau disgresiwn y Cyngor fel y Rheoliadau Llywodraeth Leol (Taliadau Disgresiwn) 1996.

BUDDIANNAU YMDDEOLIAD

Bob ffurf o gydnabyddiaeth a roddir gan gyflogwr yn lle gwasanaethau a gyflenwyd gan weithwyr sy'n daladwy ar ôl terfyn y gyflogaeth.

BUDDSODDIADAU (CRONFA BENSIWN)

Bydd buddsoddiadau'r Gronfa Bensiwn yn cael eu cyfrifo yn natganiadau'r gronfa honno. Fodd bynnag, mae'n ofynnol hefyd ar awdurdodau i ddatgelu, fel rhan o ofynion datgelu sy'n ymwneud â buddiannau ymddeoliad, siâr i'w briodoli o asedau'r cynllun pensiwn sy'n gysylltiedig â'u rhwymedigaethau gwaelodol.

BUSNES HYFYW

Y cysyniad fod y Datganiad Cyfrifon yn cael ei baratoi ar y dybiaeth y bydd y Cyngor yn parhau mewn bodolaeth weithredol am y dyfodol rhagweladwy.

BWRDD BENTHYCIADAU GWEITHIAU CYHOEDDUS (PWLB)

Asiantaeth Llywodraeth Ganolog sy'n rhoi benthyciadau am flwyddyn a/neu fwy i awdurdodau ar raddfeydd llog sydd ond ychydig yn uwch na'r rheini y gall y llywodraeth fenthyca ei hun.

CIPFA

Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifo. Y prif gorff proffesiynol a rheoleiddiol ar gyfer cyfrifon llywodraeth leol.

CONTRACT TYMOR HIR

Contract a ffurfir ar gyfer dylunio, cynhyrchu neu adeiladu ased sylweddol unigol neu ddarpariaeth gwasanaeth (neu gyfuniad o asedau neu wasanaethau sydd, gyda'i gilydd, yn ffurfio prosiect unigol), ble bo'r amser a gymerir i gwblhau'n sylweddol y contract o'r fath fel ei fod yn disgyn i mewn i fwy nag un flwyddyn ariannol.

CORFFORAETHOL A CRAIDD DEMOCRATAIDD

Mae'r Corfforaethol a Craidd Democrataidd yn cynnwys yr holl weithgareddau penodol y mae awdurdodau lleol yn ymgymryd â nhw oherwydd eu bod yn awdurdodau etholedig, amlbwrpas. Felly, mae cost y gweithgareddau hyn yn uwch na phe byddai cyfres o gyffwrdd annibynnol, un pwrpas, enwebedig yn rheoli'r un gwasanaethau. Felly, nid oes sail resymol dros ddyrannu'r costau hyn i wasanaethau.

COST GWASANAETH CYFREDOL (PENSIYNAU)

Y cynnydd mewn gwerth cyfredol o rwymedigaethau cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y disgwylir iddo ddeillio o wasanaeth gweithiwr yn y flwyddyn bresennol.

COST GWASANAETH YN Y GORFFENOL (PENSIYNAU)

Ar gyfer cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y cynnydd yng ngwerth cyfredol rhwymedigaethau'r Cynllun sy'n gysylltiedig â gwasanaeth gweithiwr mewn blynyddoedd ariannol blaenorol sy'n deillio yn y flwyddyn ariannol bresennol o ganlyniad i gyflwyno neu wella buddiannau ymddeoliad.

COSTAU HEB EU DOSBARTHU

Dyma orbenion nad yw unrhyw ddefnyddiwr yn cael budd ohonynt yn awr ac, fel y cyfryw, nid ydynt yn cael eu dosrannu i wasanaethau.

COST LLOG (PENSIYNAU)

Ar gyfer cynllun buddiannau diffiniedig, y cynnydd disgwyliedig yn ystod y flwyddyn ariannol o werth cyfredol rhwymedigaethau'r Cynllun oherwydd bod y buddiannau yn un flwyddyn ariannol yn agosach at setliad.

CREDYDWR

Swm sy'n ddyledus i unigolion neu sefydliadau eraill gan y Cyngor am waith a wnaed, nwyddau a dderbyniwyd neu wasanaethau a gyflenwyd yn ystod y flwyddyn ariannol, ond na thalwyd amdanynt cyn diwedd y flwyddyn ariannol honno.

CRONFEYDD WRTH GEFN

Croniad gwarged, diffygion a meddiannau dros y blynyddoedd diwethaf. Mae cronfeydd wrth gefn o natur refeniw ar gael a gellir eu gwario neu eu clustnodi ar ddisgresiwn y Cyngor. Ni ellir defnyddio peth cronfeydd wrth gefn cyfalaf, fel y Gronfa Ailbrisi Wrth Gefn, i gwrdd â gwariant cyfredol.

CRONFEYDD WRTH GEFN DEFNYDDIADWY

Symiau penodol a osodir o'r neilltu ar gyfer pwrpasau polisi'r dyfodol neu ar gyfer digwyddiadau annisgwyl. Gall eu defnyddio i ariannu gwariant neu i leihau trethi.

CRONFEYDD WRTH GEFN NA ELLIR EU DEFNYDDIO

Y cronfeydd wrth gefn a ddefnyddir i amsugno'r gwahaniaeth rhwng y canlyniad o ddefnyddio ymarferion cyfrifo cywir gofyniad am drefniadau statudol ar gyfer ariannu gwariant. Mae

cronfeydd wrth gefn o'r fath yn cynnwys enillion a cholledion heb eu gwireddu mewn perthynas ag ail-brisio eiddo, offer a chyfarpar ble mae rhaid gwerthu'r ased cyn i'r gwerth fod ar gael.

CRONFEYDD YMDDIRIEDOLAETH

Cronfeydd a weinyddir gan y Cyngor i bwrpasau fel gwobrwyon, elusennau, prosiectau penodol ac ar ran plant dan oed.

CRONIADAU

Symiau a gynhwysir yn y cyfrifon terfynol i gydnabod nwyddau/gwasanaethau a dderbyniwyd yn y flwyddyn neu incwm a gwariant a enillwyd neu yr aethpwyd iddo yn y flwyddyn ariannol, ond nad oedd taliad gwirioneddol wedi ei dderbyn neu ei wneud ar ei gyfer ar 31 Mawrth.

CYDNABYDDIAETH ARIANNOL

Yr holl symiau a delir i, neu sy'n dderbyniadwy gan, weithiwr a symiau sy'n ddyledus trwy lwfansau treuliau (cyn belled ag y mae'r symiau hynny'n daladwy yn nhreth incwm y DU) a gwerth ariannol unrhyw fuddiannau eraill a dderbyniwyd heblaw mewn arian parod. Mae cyfraniadau pensiwn sy'n daladwy gan y cyflogwr yn cael eu heithrio.

CYFNOD CYFRIFO

Y cyfnod o amser a gynhwysir yn y cyfrifon, fel arfer cyfnod o ddeuddeng mis yn cychwyn ar 1 Ebrill. Diwedd y cyfnod cyfrifo yw dyddiad y Fantolen, fel arfer 31 Mawrth y flwyddyn ddilynol.

CYFRIF REFENIW TAI (CRT)

Cyfrif ar wahân i Gronfa'r Cyngor, sy'n cynnwys yr incwm a gwariant sy'n deillio o'r ddarpariaeth llety tai gan y Cyngor.

CYLLIDEB

Datganiad o faint o arian y mae'r Cyngor wedi ei neilltuo i bob gwasanaeth a swyddogaeth i'w wario neu ei godi mewn incwm ar gyfer y flwyddyn ariannol.

CYLLIDO CYFALAF

Arian sydd ar gael i dalu am wariant cyfalaf. Mae nifer o ffyrdd o gyllido gwariant cyfalaf yn cynnwys benthyca, prydlesu, cyllido refeniw uniongyrchol, derbyniadau cyfalaf defnyddiadwy, grantiau cyfalaf, cyfraniadau cyfalaf, cronfeydd wrth gefn refeniw a chronfeydd wrth gefn a glustnodwyd.

CYNLLUN PENSIWN BUDDIANNAU DIFFINIEDIG

Cynlluniau pensiwn ble bo buddiannau a dderbynnir gan y cyfranogwyr yn annibynnol ar y cyfraniadau a dalwyd, ac nad ydynt yn uniongyrchol gysylltiedig â buddsoddiadau'r cynllun.

CYSONDEB

Y cysyniad fod triniaeth gyfrifo o eitemau tebyg o fewn blwyddyn ariannol ac o un flwyddyn i'r nesaf yr un fath.

DADANSODDIAD GWARIANT A CHYLLIDO

Mae'r datganiad yn anelu i ddangos sut defnyddir gwariant blynyddol a sut y'i gyllidiri o adnoddau. Dangosa'r golofn gynta, y gwariant net a godir i'r Gronfa Gyffredinol a balansau'r CRT, y gwir effaith o'r gost o ddarparu gwasanaethau am y flwyddyn, ac eithrio addasiadau cyfrifo.

DATGANIAD O'R SYMUDIAD MEWN CRONFEYDD WRTH GEFN

Dangosir y datganiad y symudiad o gychyn y flwyddyn i'w diwedd ar gyfer yr holl gronfeydd wrth gefn ddefnyddiadwy a ddelir gan y Cyngor ac y gellir eu defnyddio i gyllido costau'r Cyngor neu i leihau tethiant lleol, ynghyd â chronfeydd wrth gefn nad oes modd eu defnyddio.

DARPARIAETH

Swm a osodir o'r neilltu yn y cyfrifon ar gyfer rhwymedigaethau neu golledion i'r dyfodol sy'n sicr neu'n debygol iawn o ddigwydd ond bod y symiau neu'r dyddiadau pryd y byddant yn digwydd yn ansicr.

DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR

Un o brif ddatganiadau ariannol y Cyngor sy'n cofnodi'r holl incwm a gwariant ar gyfer y Cyngor wedi ei gategoreiddio'n unol â gofynion safonol CIPFA fel y gellir cymharu awdurdodau.

DATGANIAD LLIF ARIAN

Mae'r datganiad llif arian yn dangos y newidiadau yn yr arian a'r cywerthoedd ariannol sydd gan y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol.

DERBYNIADAU CYFALAF

Yr elw o waredu tir neu asedau eraill nad ydynt yn gyfredol eraill. Gellir defnyddio cyfrannau o dderbyniadau cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf newydd, o fewn y rheolau a osodir i lawr gan y llywodraeth, ond ni ellir eu defnyddio i gyllido gwariant refeniw.

DIBRISIANT

Mesur o'r gost o wisgo allan, defnyddio neu fel arall leihau oes economaidd ddefnyddiol asedau nad ydynt yn gyfredol y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol, p'un a yw hynny o ddefnydd, treuliad amser neu anarferiant trwy newidiadau technegol neu rai eraill.

DIGWYDDIADAU AR ÔL DYDDIAD Y FANTOLEN

Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen yw'r digwyddiadau hynny, ffafriol neu anffafriol, sy'n digwydd rhwng dyddiad y Fantolen a'r dyddiad yr awdurdodir cyhoeddi'r Datganiad Cyfrifon Terfynol.

DYCHWELIAD DISGWYLIEDIG AR ASED AU PENSIWN

Ar gyfer cynllun buddiannau diffiniedig a ariennir, hwn yw'r raddfa dychweliad ar gyfartaledd, yn cynnwys incwm a newidiadau mewn Gwerth Teg ond yn net o dreuliau cynllun, a ddisgwylir dros weddill oes y rhwymedigaeth gysylltiedig ar yr asedau gwirioneddol a ddelir gan y cynllun.

DYLED NET

Benthyciadau'r Cyngor llai arian parod ac adnoddau hylifol.

DYLEDWR

Swm sy'n ddyledus i'r Cyngor gan unigolion neu sefydliadau eraill am waith a wnaed, nwyddau a dderbyniwyd neu wasanaethau a gyflenwyd yn ystod y flwyddyn ariannol, ond na thalwyd amdanynt cyn diwedd y flwyddyn ariannol.

ENILLION A CHOLLEDION ACTIWARIAID

I gynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y newidiadau mewn gwarged neu ddiffyg actiwaraidd sy'n codi oherwydd:-

- Nad yw digwyddiadau wedi cyd-fynd â'r tybiaethau actiwarïaid a wnaethpwyd i'r prisiant diwethaf (enillion a cholledion profiad); neu
- Fod y tybiaethau actiwaraidd wedi newid.

GRANT CYNNAL REFENIW

Grant a delir gan Lywodraeth Ganolog i awdurdodau, yn cyfrannu tuag at gost gyffredinol eu gwasanaethau.

GRANTIAU LLYWODRAETH

Grantiau a wneir gan y llywodraeth tuag at naill ai wariant refeniw neu gyfalaf gan ddisgwyl cydymffurfriad yn y gorffennol neu i'r dyfodol gyda rhai amodau penodol sy'n ymwneud â gweithgareddau'r Cyngor. Gall y grantiau hyn fod yn benodol i gynllun neilltuol neu gall gefnogi gwariant refeniw'r Cyngor yn gyffredinol.

GWAITH YN MYND YN EI FLAEN (WIP)

Cost gwaith a berfformir ar brosiect heb ei offen ar ddyddiad y Fantolen.

GWARIANT CYFALAF

Gwariant ar brynu ased nad yw'n gyfredol, a ddefnyddir i ddarparu gwasanaethau tu draw i'r flwyddyn ariannol gyfredol, neu wariant sy'n ychwanegu at, ac nid cynnal yn unig, werth ased presennol nad yw'n gyfredol. Mae enghreifftiau'n cynnwys : adeiladu ysgol newydd, prynu offer TG, adnewyddu sylweddol cartref gofal.

GWARIANT REFENIW

Treuliau dydd i ddydd o ddarparu gwasanaethau.

GWARIANT REFENIW A ARIENNIR O GYFALAF O DAN STATUD (REFCUS)

Gwariant y gellir ei ohirio'n gywir (h.y. ei drin fel cyfalaf o ran natur) ond nad yw'n arwain at, neu'n parhau i gydweddu ag, ased diriaethol. Enghreifftiau o daliadau gohiriedig yw grantiau o natur cyfalaf i sefydliadau gwirfoddol.

GWASANAETHAU ASIANTAETH

Y Gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor i drydydd parti neu ar ran sefydliad arall.

GWERTH GWEDDILLIOL

Gwerth net ased y gellir ei wireddu ar ddiwedd ei oes ddefnyddiol.

GWERTH LLYFR NET

Y swm y mae asedau nad ydynt yn gyfredol yn cael eu cynnwys yn y Fantolen, h.y. eu costau hanesyddol neu werth cyfredol llai'r symiau cronrus ar gyfer dibrisiant.

GWERTH NET

Gwerth y Cyngor o gyfanswm asedau llai cyfanswm rhwymedigaethau.

GWERTH TEG

Gwerth teg ased yw'r pris y gellid ei gyfnewid amdano mewn trafodion hyd braich, llai, ble bo'n berthnasol, unrhyw grantiau derbyniadwy tuag at brynu neu ddefnyddio'r ased.

GWERTH TRETADWY

Rhent tybiedig blynyddol hereditament, a ddefnyddir i bwrpasau Trethi Annomestig.

ISAFSWM DARPARIAETH REFENIW (MRP)

Yr isafswm sydd raid ei godi ar y cyfrif refeniw bob blwyddyn er mwyn darparu ar gyfer ad-daliad benthyciadau a symiau eraill a fenthycir gan y Cyngor.

LLOG A DDERBYNNIR NEU A DELIR

Defnyddir y dull gyfradd log sydd mewn grym gweithredol i fesur beth yw gwerth cludadwy ased ariannol neu rwymedigaethau a fesurir yn ôl y gost lai amorteiddio cronedig, ac i ddyrannu incwm neu dreuliau cysylltiedig i'r cyfnod perthnasol. Y gyfradd log sydd mewn grym yw hwnnw sy'n rhoddi disgownt cysâct ar y taliadau arian parod neu'r derbyniadau amcangyfrifedig yn y dyfodol dros oes yr offeryn ariannol yn ôl y swm a gafodd ei gydnabod iddo'n y lle cyntaf. Mae'r gyfradd log sydd mewn grym yn cael ei diwygio yn ôl y tâl llog neu'r derbyniadau gwirioneddol trwy'r Datganiad Symudiadau yn y Cronfeydd wrth Gefn i sicrhau mai dim ond llog gwirioneddol a godir yn erbyn y Dreth Gyngor.

Yn achos asedau a rhywymedigaethau ariannol a gludwyd yn ôl y gost, gan fod y llog sydd mewn grym yr un faint â'r llog cludo, mae'r gwerth cludo'n cael ei ddiwygio ar gyfer llog cronrus.

MATEROLIAETH

Y cysyniad y dylai'r Datganiad Cyfrifon gynnwys yr holl symiau y gellid disgwyl iddynt, pe gadewid hwy allan neu eu cam-ddatgan, arwain at lurguniad o'r datganiadau ariannol ac, yn y pen draw, gamarwain defnyddiwr y cyfrifon.

OES ECONOMAIDD DDEFNYDDIOL (UEL)

Y cyfnod dros yr hwn y bydd y Cyngor yn cael buddiannau o ddefnydd ased nad yw'n gyfredol.

PARTÏON CYSYLLTIEDIG

Ceir diffiniad manwl o Bartion Cysylltiedig yn IAS 24. I bwrpasau'r Cyngor, ystyrir fod partion cysylltiedig yn cynnwys Llywodraeth Ganolog, Awdurdodau Lleol a chyrff arall, sy'n codi un ai praeseptau neu ardollau ar y Cyngor. Gall partion cysylltiedig hefyd gynnwys is-gwmnïau a chwmnïau cysylltiedig, a cydfenter a phartion cydfenter ac yn enwedig Aelodau a phrif swyddogion y Cyngor.

Pan yn ystyried pwy sy'n barti cysylltiedig, rhoddir sylw hefyd i drafodion yn gysylltiedig ag aelodau teulu agos neu gartref unrhyw unigolyn a restrir.

PRAESEPT

Yr ardoll a wneir gan awdurdodau praesept ar awdurdodau bilio, sy'n ei gwneud yn ofynnol ar i'r olaf gasglu incwm y Dreth Gyngor ar eu rhan.

PRYDLES ARIANNOL

Prydles sy'n trosglwyddo'n sylweddol risgiau a gwobrwyon perchnogaeth ased nad yw'n gyfredol i'r prydleswr.

PRYDLES WEITHREDOL

Prydles ble mae'r berchnogaeth o'r ased nad yw'n gyfredol yn aros gyda'r prydleswr.

RHAGLEN GYFALAF

Y cynlluniau cyfalaf mae'r Cyngor yn bwriadu eu cynnal dros gyfnod penodol o amser.

RHESTRAU STOC

Eitemau o ddeunyddiau crai a deunyddiau mae'r Cyngor wedi eu caffael ac sy'n cael eu dal gan ddisgwyl defnydd i'r dyfodol. Enghreifftiau yw deunyddiau traul, deunyddiau crai a gwaith sy'n mynd yn ei flaen.

RHWYMEDIGAETH

Rhwymedigaeth yw pan fo gan y Cyngor ddyled i'w thalu i unigolyn neu sefydliad arall.

- Mae rhwymedigaeth gyfredol yn swm a fydd yn dod yn daladwy neu y gellid ei galw i mewn yn ystod y flwyddyn ariannol nesaf, e.e. credydwr neu arian parod wedi'u gordynnu.
- Mae rhwymedigaeth ohiriedig yn swm sydd, drwy drefniant, yn daladwy tu draw i'r flwyddyn nesaf ar ryw bwynt yn y dyfodol neu i'w dalu i ffwrdd trwy swm blynyddol dros gyfnod o amser.

RHWYMEDIGAETH WRTH GEFN

Mae rhwymedigaeth wrth gefn naill ai'n:-

- Rhwymedigaeth bosib sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol y bydd eu bodolaeth yn cael ei chadarnhau dim ond trwy ddigwyddiad o un neu fwy o ddigwyddiadau ansicr yn y dyfodol nad ydynt yn llwyr o fewn rheolaeth y Cyngor; neu'n
- Rhwymedigaeth bresennol sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol ble nad yw'n debygol y bydd angen trosglwyddiad o fuddiannau economaidd, neu na ellir mesur swm y rhwymedigaeth gyda dibynadwyedd digonol.

RHWYMEDIGAETHAU'R CYNLLUN PENSIWN

Rhwymedigaethau cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig ar gyfer treuliau sy'n ddyledus ar ôl y dyddiad prisiant. Mae rhwymedigaethau'r cynllun a fesurir yn ystod y dull uned a ragamcenir yn adlewyrchu'r buddiannau mae'r cyflogwr wedi ymrwymo i'w darparu am wasanaeth hyd at y dyddiad prisiant.

TRETHI ANNOMESTIG (TA)

Mae'r Trethi Annomestig yn ardoll ar fusnesau, wedi'i seilio ar raddfa genedlaethol yn y bunt a osodir gan y llywodraeth a'i luosi gan werth trethadwy asessedig yr eiddo dan sylw. Caiff ei gasglu gan y Cyngor ar ran llywodraeth ganolog ac yna ei ailddosbarthu'n ôl i gefnogi cost gwasanaethau.

TRAFODION PARTIÖN CYSYLLTIEDIG

Mae'r Datganiad o Ymarfer a Argymhellir yn gwneud datgeliad o unrhyw drafodion perthnasol rhwng y Cyngor a Phartïon Cysylltiedig yn ofynnol er mwyn sicrhau fod cydranddeiliaid yn ymwybodol pryd mae'r trafodion hyn yn digwydd a'r swm a goblygiadau hynny.

Y FANTOLEN

Datganiad o werth cywir a theg o'r asedau, rhwymedigaethau a balansau eraill cofnodedig ar ddiwedd y flwyddyn ariannol.

Llyfryddiaeth

CIPFA 2017. Côt Ymarfer ar gyfer Cyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017/18, CIPFA, Llundain.

CIPFA 2017. Rhestr Wirio Datgeliadau 2017/18. CIPFA, Llundain.

CIPFA 2017. Côt Ymarfer ar gyfer Cyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017/18, Canllawiau ar gyfer Ymarferwyr, CIPFA, Llundain.

CIPFA 2016. Côt Ymarfer Adrodd ar Wasanaethau 2017/18, CIPFA, Llundain.

CIPFA 2017. Rhestr o Ddiwygiadau – Canllawiau ar gyfer Ymarferwyr 2017/18

CIPFA 2018. Bwletin 1: Cau'r Datganiadau Ariannol 2017/18. CIPFA. Llundain.

CIPFA 2018. Gweithday Cau Cyfrifon 2017/18 Briffio Diweddariad ôl-gyfres CIPFA. Llundain

CIPFA 2014. Bwletin LAAP 99: Arian Wrth Gefn a Balansau Awdurdodau Lleol. CIPFA, Llundain.

CIPFA 2016. Rôl y Prif Swyddog Ariannol yn Llywodaeth leol. CIPFA, Llundain.

Trysorlys EM 2015. Llawlyfr Adroddiadau Ariannol (FReM) 2015/16.

Llywodraeth Cymru 2014. Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 Rhif 3362 (W337), Llywodraeth Cymru.

Llywodraeth Cymru 2018. Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygio) Rheoliadau 2018 Rhif 91 (W22)

Datganiad Llywodraethu Blynyddol 2017/2018

1. CYFLWYNIAD

Er mwyn dangos Llywodraethu da, rhaid i'r Awdurdod ddangos ei fod yn cydymffurfio â'r egwyddorion craidd (ac ategol) sydd yn y 'Framework for Delivering Good Governance in Local Government' (2007) a'i atodiad 2012, a gyflwynwyd gan Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) a Chymdeithas Prif Weithredwyr Llywodraeth Leol (SOLACE). Cyflwynodd 'The International Framework of Good Governance in Local Government' (2014) set gyfredol o egwyddorion. Cyhoeddwyd Fframwaith diwygiedig ar gyfer 'Delivering Good Governance in Local Government' (Wales) yn 2016.

Mae'r datganiad hwn wedi'i baratoi yn unol â'r egwyddorion diwygiedig hynny.

Mae agweddau ar drefniadau llywodraethu'r Cyngor wedi cael eu cryfhau a'u moderneiddio yn ystod y blynyddoedd diweddar ar draws nifer o themâu llywodraethu, ac yna fe ymgorfforwyd y rhain yng nghynllun corfforaethol blaenorol yr awdurdod a fabwysiadwyd yn Ionawr 2013 a oedd yn gosod yr agenda ar gyfer ein gwaith hyd at a gan gynnwys 2017. Mae Cynllun y Cyngor newydd yn ei le bellach a gafwyd ei fabwysiadu ym Medi 2017 a mae hwn yn gosod pwysigrwydd ar ein trefniadau llywodraethu i alluogi i allbynnau'r cynllun gael eu cyflawni.

<http://www.ynysmon.gov.uk/Journals/a/a/q/Cynllun-2017---2022-29-11.pdf>

At hyn, dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf cynhaliwyd ein gweledigaeth gan chwe thema:-

1. **Proffesiynol a Threfnus**
2. **Arloesol, Uchelgeisiol ac Eangfrydig**
3. **Canolbwyntio ar y Cwsmer, y Dinesydd a'r Gymuned**
4. **Gwerthfawrogi a Datblygu'n Pobl**
5. **Wedi Ymrwymo i Bartneriaeth**
6. **Cyflawni**

Y gellir eu alinio at saith egwyddor craidd yng nghyhoeddiad newydd llywodraethu da yn fframwaith CIPFA/SOLACE sydd yn 'Delivering Good Governance in Local Government' (WALES) 2016 sydd wedi'i addasu at ddibenion llywodraeth leol.

Egwyddor A. Ymddwyn yn ddidwyll, gan ddangos ymrwymiad cryf i werthoedd moesol a pharchu'r rheol gyfreithiol

Egwyddor B. Sicrhau natur agored ac ymgysylltiad cynhwysfawr â rhanddeiliaid

Egwyddor C. Diffinio canlyniadau yn nhermau manteision cynaliadwy, economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol

Egwyddor D. Pennu'r ymyraethau sy'n angenrheidiol i wneud y gorau o gyflawni'r canlyniadau a fwriedir

Egwyddor E. Datblygu capasiti'r endid, yn cynnwys gallu ei arweinyddiaeth a'r unigolion ynddo

Egwyddor F. Rheoli risgiau a pherfformiad trwy reolaeth fewnol, gadarn a rheolaeth ariannol, gyhoeddus, gref

Egwyddor G. Gweithredu arferion da mewn tryloywder, adrodd ac archwilio er mwyn cyflawni atebolrwydd effeithiol

Yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol hwn, rydym wedi ceisio dangos sut mae'r holl themâu ac egwyddorion uchod yn ganolog i'n holl ymdrechion yn ystod 2017/18.

2. CWMPAS Y CYFRIFOLDEB

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn gyfrifol am sicrhau bod ei fusnes yn cael ei weithredu'n unol a'r gyfraith a'r safonau priodol, a bod arian cyhoeddus yn cael ei ddiogelu a'i gyfrif amdano'n briodol, yn cael ei ddefnyddio'n ddarbodus, yn effeithlon ac yn effeithiol.

Hefyd mae dyletswydd ar y Cyngor dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 i wneud trefniadau i sicrhau bod **gwelliant parhaus** o ran y modd y mae'n gweithredu ei swyddogaethau, gan ystyried cyfuniad o economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd.

Wrth weithredu'r cyfrifoldeb cyffredinol hwn, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am roi yn eu lle drefniadau iawn ar gyfer llywodraethu ei faterion, gan hwyluso gweithredu ei swyddogaethau yn effeithiol, ac mae hynny'n cynnwys trefniadau i reoli risg, a rheolaeth ariannol ddigonol ac effeithiol.

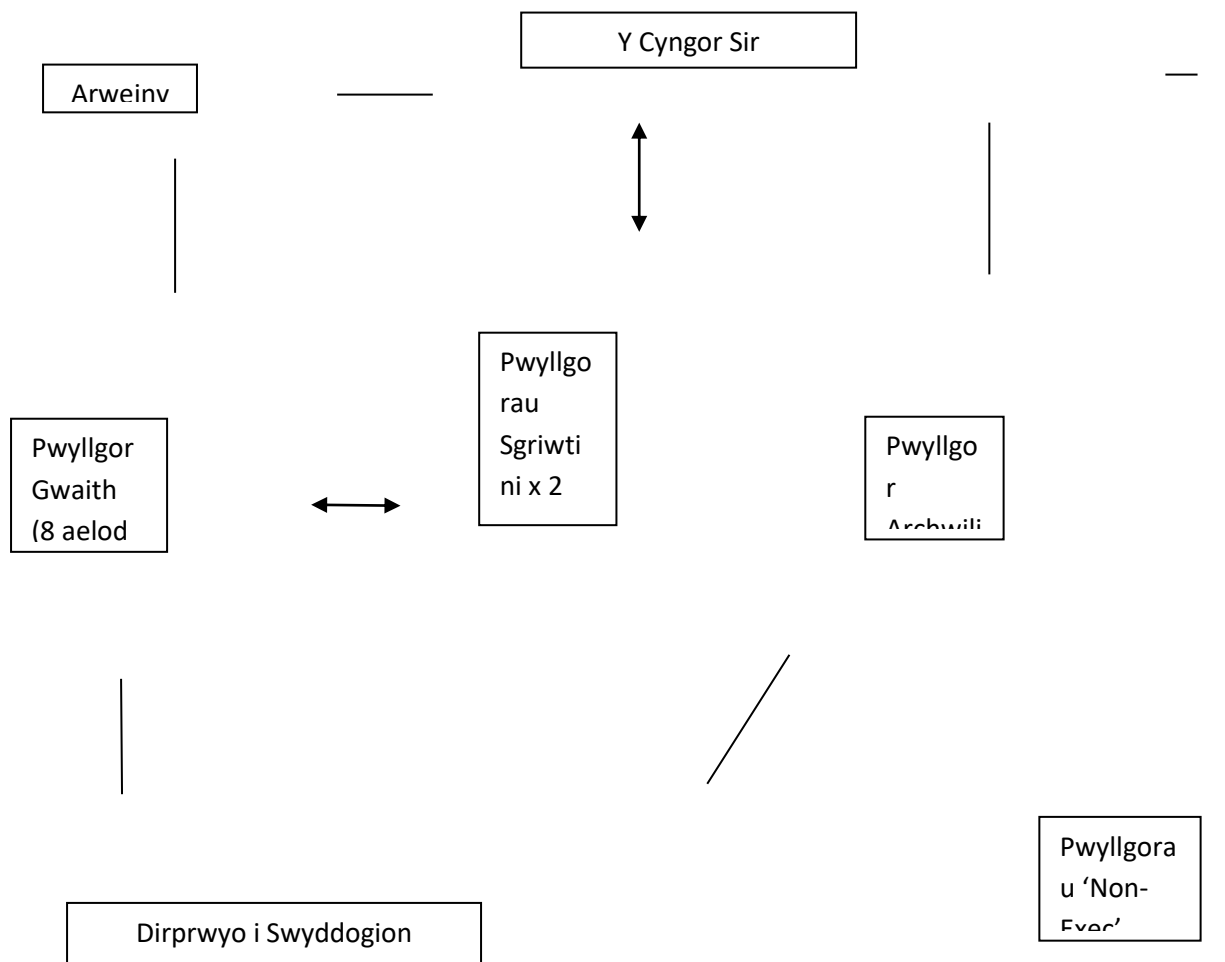
Mae'r Cyngor wedi cymeradwyo a mabwysiadu côd llywodraethu corfforaethol lleol sy'n gyson ag egwyddorion Fframwaith CIPFA/SOLACE 'Delivering Good Governance in Local Government'. Ceir copi o'r côd lleol ar ein gwefan yn <http://www.ynysmon.gov.uk/cyngor-a-democratiaeth/perfformiad-a-llywodraethu>.

Mae'r datganiad hwn yn egluro sut mae'r Cyngor wedi cydymffurfio a'r côd ac yn ateb gofynion ymarfer priodol anstatudol sy'n annog cyhoeddi Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac yn ateb gofynion rheoliad 4(2) Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 mewn perthynas â chyhoeddi datganiad ar reolaeth fewnol.

3. Y FFRAMWAITH LLYWODRAETHU

Mae'r fframwaith llywodraethu'n cynnwys y systemau a'r prosesau, y diwylliant a'r gwerthoedd, sy'n rhoi cyfeiriad i ac sy'n rheoli'r awdurdod a'i weithgareddau, a thrwy'r rheiny mae'n atebol i'r gymuned, yn ymgysylltu â'r gymuned ac yn ei harwain. Mae'n galluogi'r awdurdod i fonitro pa mor dda y mae'n cyflawni ei amcanion strategol ac ystyried a yw'r amcanion hynny wedi arwain at ddarparu gwasanaethau priodol, cost-effeithiol.

Mae'r system o reolaeth fewnol yn rhan sylweddol o'r fframwaith honno, ac wedi'i llunio i reoli risg hyd at lefel resymol. Does dim modd iddi gael gwared â phob risg o fethu cyflawni polisiâu, nodau ac amcanion a dim ond sicrwydd rhesymol, nid sicrwydd llwyr, y gall ei rhoi o ran effeithiolrwydd. Ceir trosolwg bras o strwythur rheolaeth gwleidyddol CSYM fel darlun isod -

Mae'r fframwaith llywodraethu wedi bod yn ei lle yn y Cyngor am y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2018, ac mae'n parhau i fod yn berthnasol hyd at ddyddiad cymeradwyo'r Datganiad Cyfrifon. Nodir yn y ddogfen lle cyflwynwyd trefniadau newydd yn ystod y flwyddyn.

4. DADANSODDI FFRAMWAITH LLYWODRAETHU 2017/18

Disgrifir y fframwaith cyfredol fel y bo'n berthnasol i bob un o'r saith egwyddor Llywodraethu Corfforaethol yn y pynciau cydgyssylltiol fel yr amlinellir a sydd ar gael yn <http://www.ynysmon.gov.uk/cyngor-a-democratiaeth/perfformiad-a-llywodraethu>.

Mae'r crynodeb a ganlyn yn canolbwyntio ar y gwaith i ddatblygu a chryfhau'r fframwaith ac yn amlinellu meysydd o wendid a nodwyd yn ystod blwyddyn ariannol 2017/18.

Egwyddor A	Ymddwyn yn ddidwyll, gan ddangos ymrwymiad cryf i werthoedd moesol a pharchu'r rheol gyfreithiol
Thema Allweddol Berthynol:	Proffesiynol a Threfnus
	Sicrwydd – Mae gan y Cyngor Sir brosesau gwneud penderfyniadau clir a thryloyw sy'n ymgorffori gwerthoedd moesegol cryf ac sy'n gyfreithlon. Mae'r codau ymddygiad yn nodi'r disgwyliadau ar gyfer ymddwyn yn onest.

Mae'r chwe thema allweddol a ymgorfforir yng **Nghynllun y Cyngor** newydd ar gyfer 2017-22 yn gosod allan gwerthoedd y Cyngor a chaiff y rhain eu gwreiddio yng ngweithgarwch trawsnewidiol y Cyngor a'i weledigaeth i'r dyfodol ar gyfer eu cyflawni. O'r herwydd, mae'r Chwe Thema Allweddol yn cynnal y ffordd gorfforaethol o feddwl a chaiff pwysigrwydd llywodraethu da ei bwysleisio yn y Cynllun Corfforaethol.

Mae nifer o godau ymddygiad a phrotocolau yn eu lle fel rhan o'r **Cyfansoddiad** i sicrhau safonau uchel o ymddygiad ac ymarweddiad. Ceir Polisi er Atal Twyll a Llygredd yn y Cyfansoddiad gydag is-gynlluniau yn eu lle. Mae hyn yn cynnwys Côd Ymddygiad Swyddogion, sy'n statudol. Bellach mae Cyfarwyddyd Lleol wedi'i gyhoeddi a'i anfon at yr holl staff.

Mae'r **Swyddog Monitro** yn gweithredu fel y swyddog arweiniol ar gyfer y **Pwyllgor Safonau**, gyda saith o'i naw aelod wedi'u penodi'n allanol a'r gweddill yn Aelodau Etholedig. Mae'r Pwyllgor yn datblygu ac yn cefnogi annibyniaeth a gwrthrychedd yn hytrach na llywodraethu gwleidyddol ac mae'n cyflawni hyn yn y ffordd a ganlyn:-

- Adroddiad Blynyddol y Cadeirydd i'r Cyngor
- Rhaglen Waith yn cael ei chymeradwyo'n flynyddol gan y Cyngor
- Pedwar cyfarfod chwarterol a chymaint o gyfarfodydd arbennig fel bo rhaid er mwyn ymdrin â chyfeiriadau gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru a cheisiadau am ganiatâd arbennig
- Ymdrin ag unrhyw faterion a gyfeirir dan y Protocol Datrysiaid Lleol
- Ymdrin ag unrhyw gais lleol gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru am wybodaeth
- Hyfforddiant a datblygiad a drefnir gan y Pwyllgor Safonau ac/neu a gynhelir gan y Pwyllgor Safonau. Eleni canolbwyntiodd y Pwyllgor Safonau ar ddatblygu'r Cynghorwyr newydd a gafodd eu hethol yn yr etholiadau lleol ym mis Mai 2017.

Yn ategol at yr hyfforddiant i Aelodau, mae nodiadau briffio wedi'u cyhoeddi ar y meysydd pwnc a ganlyn:-

- Gosod Tai Cyngor Lleol (Wrthi'n cael ei adolygu ar hyn o bryd i adlewyrchu'r Polisi Gosod newydd)
- Adran 25 Deddf Lleoliaeth 2011
- Caffael Cyhoeddus
- (Wrthi'n cael ei adolygu ar hyn o bryd i adlewyrchu'r Rheolau Gweithdrefn Contractau newydd)
- Rhyddid Gwleidyddol i Lefaru v Côt Ymddygiad
- Anrhegion a Lletygarwch
- Caniatâd arbennig
- Fforwm y Pwyllgor Safonau

Gellir dod o hyd i'r pecynnau adroddiadau a chofnodion y Pwyllgor Safonau drwy ddefnyddio'r linc isod <http://democratiaeth.ynysmon.gov.uk/ieListMeetings.aspx?CId=148> Cwblheir adolygiad blynyddol o'r dair **Gofrestr o ddiddordebau Aelodau** a chyhoeddi ei gasgliadau a nodyn cynghorol i'r holl Aelodau. Eleni mae Aelodau Annibynnol y Pwyllgor a gynhaliodd yr adolygiad hefyd wedi cysylltu â phob Aelod etholedig yn uniongyrchol yng nghyswllt unrhyw faterion penodol yn ymwneud â chofrestru eu diddordebau. Am y tro cyntaf hefyd rhoddir adborth ysgrifenedig i Gynghorwyr unigol ond gan fod gan y Pwyllgor Safonau hefyd gyfrifoldebau am Gynghorwyr Cymuned, bydd y cofrestri eleni'n canolbwyntio ar gymryd samplau archwilio o ddatganiadau o ddiddordeb mewn cyfarfodydd Cynghorau Cymuned. Cynhelir y broses hon wrth adnabod risgiau.

Ceir cydweithio rhwng dau dîm rheoli'r Cyngor . Trwy gyfarfodydd y Penaethiaid ac mae'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth yn gweithredu fel swyddogion cyswllt i Benaethiaid Gwasanaeth i sicrhau cyfathrebu clir ar sut y caiff blaenoriaethau strategol/corfforaethol eu gweithredu yn y Gwasanaethau. Mae hyn yn helpu i raeadru safonau a phenderfyniadau corfforaethol er mwyn helpu i sicrhau awdurdod proffesiynol sy'n cael ei redeg yn dda.

Mae Ynys Môn a Gwynedd hefyd wedi dilyn proses recriwtio ar y cyd i gael aelodau annibynnol newydd o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu nawr bod tymor blaenorol y swydd wedi dod i ben.

Yn ystod 2017/18 parhaodd Archwilio Mewnol i weithredu'r safonau a osodir allan yn y 'Code of Practice for Internal Audit in Local Government in the United Kingdom, 2006' a gynhyrchwyd gan Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) yn ystod 2014/15. Mae'r Cylch Gorchwyl yn diffinio pwrpas, awdurdod a chyfrifoldeb y gwaith archwilio mewnol. Cafwyd adolygiad allanol o waith archwilio mewnol y Cyngor yn ystod 2017 (Mawrth), a canlyniad hwn oedd bod y gwasanaeth yn 'cydymffurfio'n gyffredinol gyda'r safonau'. Hwn oedd yr asesiad cafyddiad gorau bosib ar gael i'r asesydd allanol. Nodwyd 7 maes lle roedd angen cysidro gwelliannau. Mae 6 o'r rhain eisoes wedi ei cwblhau yn gynhwysfawr sydd yn gadael un yn weddill, h.y. i ddatblygu fframwaith sicrwydd. Caiff hwn ei wireddu drwy wreiddio system newydd o reolaeth risg yn ystod 2018.

Egwyddor B:	Sicrhau natur agored ac ymgysylltiad cynhwysfawr â rhanddeiliaid
Thema Allweddol Berthynol:	Canolbwyntio ar y Cwsmer, y Dinesydd a'r Gymuned
	Sicr – mae'r Cyngor yn bodoli i wasanaethu ei drigolion ac mae'n ddibynnol ar amrywiaeth eang o randdeiliaid am weithio'n effeithiol mewn partneriaeth. Mae mecanweithiau ymgysylltu ac ymgynghori ar waith.

Cynhelir pob **Pwyllgor Gwaith** a Chyfarfodydd y Cyngor yn gyhoeddus (ac eithrio pan fo eitemau eithriedig) a chaiff yr holl bapurau eu cyhoeddi ar wefan y Cyngor. Daw pob adroddiad i bwyllgor ag adroddiad eglurhaol, sy'n rhoi crynodeb o'r adroddiad, yr argymhellion sy'n ceisio caniatâd a rhesymeg dros wneud yr argymhelliad hwnnw, a hynny er mwyn dangos yr ymresymiad am y penderfyniadau a'r dystiolaeth.

Mae **Blaenraglen Waith** ar gyfer y Pwyllgor Gwaith a'r Pwyllgorau Sgriwtini ar gael yn gyhoeddus. Mae yno gyfnod amser clir ar gyfer cyflwyno, cyhoeddi a dosbarthu adroddiadau.

Fel gyda blynyddoedd blaenorol ac yn yr hinsawdd ariannol sydd ohoni, mae'r Cyngor yn cydnabod bod angen iddo weithio'n agos gyda'i bartneriaid allweddol yn y maes gwaith hwn er mwyn osgoi dyblygu ac i ddefnyddio'i adnoddau'n effeithiol.

Ceir tystiolaeth o ymgysylltu da ar lefel gwasanaeth sy'n dangos sut mae'r Cyngor yn rhannu ei benderfyniadau a cheir tystiolaeth o ddiwylliant cynyddol o ymddiriedaeth a dealltwriaeth gyda'i ddinasyddion e.e.

- Ymgynghori ar y Gyllideb
- Rhaglen Moderneiddio Ysgolion Cynradd a phenderfyniad
- Rhaglen Ymgynghori ar y Strategaeth Dai
- Rhaglen trawsnewid Gofal Cymdeithasol Oedolion Hŷn a phenderfyniad
- Ymgynghori ar Lesiant

Fodd bynnag, mae'r Cyngor yn cydnabod mai 'nid da lle gellir gwell' piau hi o ran ehangu'r grŵp o ddinasyddion sy'n mynd ati i ymgysylltu (yn cynnwys grwpiau anodd eu cyrraedd). O'r herwydd, mae Uwch Swyddogion bellach wedi cydnabod y cyfleoedd i greu proses safonedig a symlach i ymgysylltu ar draws y sector cyhoeddus a'r trydydd sector.

Gan adeiladu ar lwyddiant prosiect peilot Seiriol ym Miwmares a'r cyffiniau, defnyddiwyd **model ymgysylltu cymunedol** fel sylfaen ar gyfer gwella agwedd Gorfforaethol at ymgysylltiad cymunedol. Mae'r model hwn yn hanfodol i adnabod y cymunedau a'r grwpiau hynny a fydd â diddordeb mewn cymryd cyfrifoldeb am gyflawni anghenion math lleol yn eu cymunedau. Ers dechrau ei ddefnyddio, mae'r model hwn wedi'i deilwrio i'w ddefnyddio mewn gwahanol waith ymgysylltu ac ymgynghori. Mae'r model hwn wedi'i gymeradwyo gan y **Bwrdd Ymgysylltu ac Ymgynghori** diwygiedig dan arweiniad Prif Weithrediad Cynorthwyol.

Mae'r Bwrdd Ymgysylltu ac Ymgynghori hefyd yn gweithredu ar draws Cynghorau yng nghyswllt yr ymgysylltiad a'r ymgynghoriad ac mae hyn yn gostwng y gwaith dyblygu, yn sicrhau gweithredu torfol wrth ymgysylltu ac mae'n gwella ein gwybodaeth am ardal fel Cyngor.

Daeth y Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus ar gyfer awdurdod lleol Ynys Môn yn gorff statudol dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Cytunodd y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus i weithio ar y cyd gyda'r Bwrdd a sefydlwyd ar gyfer ardal awdurdod lleol Gwynedd ac mae Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus ar y cyd wedi'i sefydlu ar gyfer Gwynedd a Môn. Mae'r Bwrdd wedi cyfarfod yn rheolaidd yn ystod blwyddyn ariannol 17/18 ac yn ystod y cyfnod hwn mae'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus wedi arwain ar waith cynhyrchu'r Aseiad o Lesiant Lleol i'r ardal.

Er mwyn cynorthwyo'r Cyngor i gyfrannu at y nod corfforaethol o gyflawni '*gwaith rhagorol o ganolbwyntio ar y cwsmer, y dinesydd a'r gymuned*' (6 Thema Allweddol), mae Prosiect **Rhagoriaeth Gwasanaeth Cwsmeriaid** wedi'i sefydlu. Mae'n cyfrannu at drawsnewid y ffordd y mae'r Cyngor yn rhyngweithio â'i gwsmeriaid er mwyn rhoi gwasanaethau cost-effeithiol ac amserol trwy sianelau mynediad effeithlon, a arweinir gan alw ac sy'n hunanwasanaethu.

Mae **Siarter Rhagoriaeth Gwasanaeth Cwsmeriaid** bellach yn gweithredu er Rhagfyr 2014 yn sgil ymgynghoriad â grwpiau o randdeiliaid rheng flaen, swyddogion, Aelodau Etholedig, staff ac undebau llafur. Yn y Siarter amlinellir ein haddewid i'r cwsmer ynghylch sut y byddwn yn ymdrin â'u ceisiadau. Mae hefyd yn amlinellu'r disgwyliadau sydd gennym o'n defnyddwyr gwasanaeth er mwyn sicrhau y ceir dealltwriaeth glir o'r cychwyn cyntaf. Ymhlith y gwerthoedd a gynhwysir yn y Siarter mae, 'rhoi'r cwsmer yn gyntaf' a dangos agwedd o 'fedru gwneud'. Yn unol â'i bolisi iaith, mae'r Cyngor wedi ymrwymo i sicrhau bod gwasanaeth ar gael yn newis iaith defnyddiwr y gwasanaeth (Cymraeg neu Saesneg).

Fel rhan o'r gwaith a gomisiynwyd gan y Bwrdd Rhagoriaeth mewn Gwasanaeth Cwsmeriaid a gynhaliwyd siop dirgel yn ystod 16/17 ystyried pa mor dda ac yn effeithlon mae gwasanaethau a delio â rhyngweithio a'r cwsmer. Ymarferiad siopwr cudd oedd yr ail ddarn o waith o'r fath a daeth i'r casgliad –

"Ar y cyfan mae safon Gofal Cwsmer o fewn Cyngor Ynys Môn wedi gwella ers yr archwiliad diwethaf, fodd bynnag, mae lle i wella o" ac mae argymhellion wedi eu rhoi 'mlaen a caent eu traciuo dan ofalaeth y bwrdd.

Cynhaliwyd peilot **gweddarlledu** ym Mehefin 2014 a ariannwyd gan grant Llywodraeth Cymru ac a ddangosodd enghraifft gadarnhaol o sut mae Ynys Môn wedi datblygu ei agwedd o ran gweithredu'n electronig wrth ganolbwyntio ar ei gwsmeriaid / ddinasyddion, a hynny trwy weddarlledu'r Pwyllgor Gwaith, cyfarfodydd Cynllunio a Gorchmynion a'r Cyngor. Fel hyn mae hi byth ac mae hefyd yn ychwanegu at dryloywder gwneud penderfyniadau ac mae'n dwyn i mewn gynulleidfa lawer ehangach ar gyfer dadleuon. Mae hon yn enghraifft effeithiol o raglen newid sianelau ac ymgyrch barhaus y Cyngor i roi sylw i adnewyddu democratiaeth.

Cynhaliwyd **arolwg staff** yn ystod gaeaf 2016/2017 a bydd y canlyniadau'n cael eu defnyddio i lywio gwahanol raglenni ar draws y Cyngor. Roedd canlyniadau'r arolwg yn galonogol gan ddangos fod y Cyngor wedi cymryd camau breision o ran llywio ein gweithlu, gwrandao arnynt a'u cefnogi. Mae arolwg pellach wedi'i gynllunio ar gyfer 2018/19.

Mae trefniadau yn eu lle i ymgysylltu yn rheolaidd â Llywodraeth Cymru, Archwilio Allanol a rheoleiddwyr eraill a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Mae'r rhain wedi'u cryfhau'n sylweddol dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf ac maent wedi eu cynnal gan y weinyddiaeth Newydd (etholwyd Mai 2017) fel rhan o'r trefniadau llywodraethu parhaus. Mae gwaith yn parhau ar fireinio'r **Fframwaith Cyfathrebu Mewnol**. Rydym yn gwerthfawrogi barn staff ac Aelodau wrth gyfrannu at y rhaglen drawsnewid. Rhoddwyd cyfleoedd trwy ystod o fforymau lle mae staff ac aelodau wedi'u hannog i fynd ati i gymryd rhan weithgar. I Aelodau, mae sesiynau briffio anffurfiol, rheolaidd wedi'u cynnal ar ystod o bynciau. Mae hyn yn eu galluogi i ddeall yn well feysydd gwaith penodol ac yn caniatáu iddynt baratoi ar gyfer sgrwtini cytbwys a gwneud penderfyniadau. Ar gyfer blwyddyn Cyngor 18/19, mae rhaglen lawn ac amrywiol ar gyfer sesiynau briffio misol. Cyhoeddwyd adroddiadau blynyddol ar eu gwaith gan Sgrwtini yn ogystal â'r Pwyllgorau Safonau ac Archwilio. O Fehefin 2014, mae Aelodau Etholedig unigol hefyd wedi cyhoeddi adroddiadau blynyddol.

Mae trefniadau'n mynd yn ôl flynyddoedd ar gyfer ymgysylltu â gweithwyr: gydag Undebau Llafur trwy'r Pwyllgor Ymgynghorol ar y Cyd Lleol a chyfarfodydd llai ffurfiol ac wrth gyfathrebu â staff yn gyffredinol trwy e.e. bwletinâu staff misol. Ymgynghorir â chynnwys rheolwyr a staff yn y broses gwneud sawl penderfyniad fel rhan o'r agenda datblygiadol.

Mae **Polisi Pryderon a Chwynion** yn weithredol ac mae'n rhoi pwyslais ar Ofal Cwsmeriaid, cofnodi'n systemataidd yr holl bryderon, datrysiaid cynnar a dangos gwersi a ddysgwyd a gweithredu gwelliannau. Mae'r Polisi'n seiliedig ar Bolisi Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru fel sy'n ofynnol gan Lywodraeth Cymru.

Cyhoeddir gwybodaeth ystadegol am gwynion gwasanaeth yn fisol ar wefan y Cyngor ac mae hyn yn rhan o adroddiad blynyddol i'r Pwyllgor Archwilio sydd hefyd yn ymdrin ag unrhyw gwynion yr ymdrinnir â nhw dan y Polisi Chwythu'r Chwiban.

Egwyddor C:	Diffinio canlyniadau yn nhermau manteision economaidd cynaliadwy, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol
Thema Allweddol Berthynol:	Yn canolbwyntio ar y cwsmer, y dinesydd a'r gymuned; wedi ymrwymo i bartneriaeth
	Cyflawni
	Sicr – mae'r Cyngor Sir yn gweithio gyda chymunedau i gynllunio canlyniadau. Wrth bennu polisiau a strategaethau, mae'r Cyngor Sir yn edrych ar ganlyniadau yn y tymor hir, gan ystyried manteision economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol cynaliadwy.

Mae Cynllun newydd y Cyngor 2017-2022 (a fabwysiadwyd ym Medi 2017) yn arwain gwaith y Cyngor ac yn rhoi sicrwydd o gyfeiriad ar gyfer yr ardal leol yn ystod 2017/18.

Mae'r cynllun yma yn disgrifio blaenoriaethau'r Cyngor yn gryno ac yn glir ac yn egluro sut mae'r blaenoriaethau'n adlewyrchu barn y cyhoedd ac wedi ei alinio gyda cyfeiriad y cynllun ariannol tymor banolog. Mae hwn yn tanlinellu'r adnoddau sy'n ofynnol i wireddu'r cynllun cyfredol. Rhydd y Cynllun Corfforaethol fframwaith sy'n cynorthwyo i lunio cyllideb a fframwaith y gall yr Awdurdod asesu yn ei erbyn a rhoi cyfrif i'r gymuned ar lefel y cynnydd a wnaed yn erbyn targedau a osodwyd, a'u llywio yng nghyswllt meysydd i'w gwella ymhellach. Adolygir hefyd **Strategaeth Ariannol Tymor Canolog** yn flynyddol, yn unol â blaenoriaethau corfforaethol.

Mae pob gwasanaeth hefyd yn llunio **Cynllun Cyflawni Gwasanaeth** blynyddol sy'n dangos yn glir sut maent yn cyfrannu tuag at gyflawni ein blaenoriaethau corfforaethol. Mae pob cynllun gwasanaeth yn cynnwys mesurau i dystio sut y bydd gweithredoedd yn gwneud gwahaniaeth. Fel y dywedwyd, caiff cynlluniau gwasanaeth eu hadolygu'n flynyddol a chânt hefyd eu monitro'n rheolaidd trwy gynhyrchu cardyn sgorio chwarterol - sy'n edrych ar sut mae gwasanaethau'n cyflawni ar y blaenoriaethau yn eu cynllun. Adroddir i'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth, y Gweithgor ac i Sgriwtini ar y cardyn sgorio.

At hyn, caiff **gwasanaethau eu hadolygu** bob chwe mis - gan edrych yn benodol ar y gyllideb a gwariant ym Mehefin ac ar berfformiad a chanlyniadau yn Nhachwedd. Mae aelodau o'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth ac aelodau etholedig yn herio perfformiad gwasanaeth yn galed yn y sesiynau adolygu gwasanaeth a chytunir ar weithredoedd i roi sylw i faterion neu wella perfformiad yn erbyn targedau.

Mae partneriaeth a chydweithrediad yn hanfodol i'r ffordd y mae'r Cyngor yn ceisio cyflawni ei uchelgeisiau a'i raglen gorfforaethol. I Gyngor 'bychan' mae'n ffordd bwysig o greu capasiti ac mae'n sylfaenol i'n dull gweithredu o gyflawni blaenoriaethau ar y cyd. Credwn fod llwyddo i weithio mewn partneriaeth yn hanfodol i gyflawni gwasanaethau gwell i'n cwsmeriaid a Môn llwyddiannus. Bydd gwella llesiant ein dinasyddion dan y ddeddfwriaeth newydd yn dibynnu'n fwyfwy arnom yn gweithio mewn partneriaeth ag eraill.

Mae'r Cyngor yn cymryd rhan frwd mewn nifer o bartneriaethau strategol yn genedlaethol, rhanbarthol a lleol. Yn ddiweddar adolygwyd y rhesymeg dros fynd i bartneriaeth fel rhan o bolisi a chyfarwyddyd y bartneriaeth, ac mae'n dal yn wir.

Rhaglen datblygu economaidd, a sefydlwyd yn 2010 gan Gyngor Sir Ynys Môn yn sgil cau gwaith cyflogwyr mawr / colli gwaith (e.e. Alwminiwm Môn) yw **Rhaglen Ynys Ynni Môn**. Ei nod yw denu buddsoddiad strategol mawr a chymryd camau i leihau ei risg, a dylanwadu ar ddatblygwyr posib wrth alluogi'r economi, y bobl a'r busnesau i elwa.

Mae'r Rhaglen Ynys Ynni wedi dod ynghyd â phartneriaid y sector cyhoeddus, preifat a'r trydydd sector i weithio gyda'i gilydd i gyflawni ein gweledigaeth- "Datblygu Ynys Môn a Gogledd Cymru yn ganolfan ragoriaeth fyd-enwog mewn perthynas ag Ymchwil a Datblyg, Cynhyrchu a Gwasanaethu Ynni Carbon Isel gan greu cyfle unwaith mewn oes o ran creu swyddi twf economaidd a ffyniant trwy fanteisio ar nifer o brosiectau trawsnewidiol ym Môn".

Gan mai datblygiadau'r sector preifat sy'n werth sawl biliwn o bunnau yw'r rhain, mae'n hanfodol canolbwyntio ar y cwsmer er mwyn ennill hygyrdd ac ymddiriedaeth cwmnïau trwy gynorthwyo i geisio lleihau'r risg i'w buddsoddiadau hynod sylweddol a chael uniad 'llyfn' o ran ymgysylltu â'r sector cyhoeddus a chael ei gefnogaeth. Mae'r sector hwn wedi galw am weithio mewn partneriaeth go iawn gyda Gweinidogion ac Uwch Swyddogion Llywodraeth y Deyrnas Unedig a Llywodraeth Cymru, Awdurdodau Lleol eraill yng Ngogledd Cymru, Addysg Bellach ac Uwch, darparwyr Sgiliau, y gadwyn gyflenwi a'r Trydydd Sector.

Mae brand y Rhaglen Ynys Ynni bellach yn cael ei hadnabod yn bell ac agos, a chydabyddir llwyddiant y Rhaglen a'i nodi fel arfer da o ran ymgysylltiad a llwyddiant y sector cyhoeddus a phreifat, gyda nifer o bobl yn gofyn sut mae Llywodraethiant y Rhaglen yn gweithio – ac mae hyd yn oed Hitachi yn Japan wedi bod mewn cysylltiad.

Mae Gwasanaethau Cymdeithasol Môn wedi ymrwymo i bartneriaeth sy'n gweithio'n lleol, isranbarthol, rhanbarthol a chenedlaethol er mwyn darparu allbynuau fydd o les i'r dinasyddion a'u cymunedau. Mae hyn wedi'i gydnabod fel cryfder mewn adroddiadau archwilio allanol i ni adeiladu arnynt. Mae Gwasanaethau Plant ac Oedolion yn parhau i gymryd rhan frwd yn holl raglenni Cymru Gyfan a Gogledd Cymru i wella gwaith cyflawni gwasanaethau cymdeithasol trwy gydweithrediad.

Mae trefniadau llywodraethu yn eu lle trwy **Gydweithredfa Gwella Gwasanaeth Cymdeithasol a Llesiant Gogledd Cymru** ac mae gan y **Bwrdd Partneriaeth Ranbarthol** raglen gynhwysfawr o welliant trwy gydweithrediad yn ei lle sy'n canolbwyntio ar y gofynion dan Ran 9 **Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant 2014**. Mae modd tystio ymhellach i ethos y bartneriaeth hon trwy gydweithrediad Gwasanaethau Cymdeithasol y Cyngor gyda Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr trwy'r Bwrdd Cyflawni Integredig.

Mae'r **Gymraeg** yn ganolog i fywyd Môn ac mae'n rhan o'i threftadaeth ddiwylliannol, doreithog. Er mwyn hyrwyddo'r Gymraeg yn strategol ar lefel gymunedol, mae'r Cyngor wedi sefydlu [Fforwm Iaith](#) mewn cydweithrediad â'i bartneriaid allweddol. Mae ei rôl yn cynnwys nodi cyfleoedd ar gyfer prosiectau cydweithredol, cynorthwyo i asesu effeithiau prosiectau economaidd graddfa fawr ar y Gymraeg a sgriwteiddio gwaith y Cyngor wrth hyrwyddo materion iaith.

Mae'r Cyngor wedi mabwysiadu **Strategaeth Iaith Gymraeg** gyda'r nod o gynyddu'r defnydd a wneir o'r Gymraeg yn ein cymunedau i 60% erbyn 2021. Mae hyn, ynghyd â chwrdd â disgwyladau safonau iaith y Gymraeg yn rhoi fframwaith cadarn i waith partneriaeth y dyfodol wreiddio'r defnydd a wneir o'r Gymraeg ar draws gwasanaethau a darpariaeth mewn cymunedau.

Egwyddor D:	Pennu'r ymyraethau sy'n angenrheidiol i wneud y gorau o gyflawni'r canlyniadau a fwriedir
Thema Allweddol Berthynol:	Arloesol, Uchelgeisiol ac Eangfrydig
	Sicr – Mae'r Cyngor Sir yn gwneud penderfyniadau ar ymyriadau yn seiliedig ar ei weledigaeth glir ar gyfer gwasanaethau, gan ymgysylltu â chymunedau, rheoleiddwyr ac arbenigedd ymarferol swyddogion gwasanaeth proffesiynol. Mae'r cyfuniad hwn yn arwain at optimeiddio cyflawniad y deilliannau a fwriedir.

Mae gan Gyngor Sir Ynys Môn **Gyfansoddiad** cydnabyddedig sy'n gosod allan yn glir sut mae'r Cyngor yn gweithredu a sut y gwneir penderfyniadau ac mae angen dilyn gweithdrefnau i sicrhau tryloywder ac atebolrwydd effeithlon.

Mae'r trefniadau ar gyfer dirprwyo penderfyniadau'r Pwyllgor Gwaith i Aelodau unigol bellach wedi ennill eu plwyf ar draws yr Awdurdod.

Ers Mai 2013 mae aelodau a'r cyhoedd wedi cael y fantais lawn o gael gweld papurau pwyllgor a gwybodaeth ategol. At hyn, mae aelodau'n gallu defnyddio'r system electronig hon yn uniongyrchol yn ystod cyfarfodydd gan eu bod bellach wedi debyn gliniadur neu dablet.

Aelodau Etholedig sy'n **caniatáu Polisi ac yn gwneud penderfyniadau** ac mae'r cyfarfodydd yn agored i'r cyhoedd ac eithrio pan drafodir materion eithriedig gan Aelodau Etholedig dan Atodlen 12A Deddf Llywodraeth Leol 1972.

Mae'r Cyngor, sy'n cyfarfod o leiaf bedair gwaith y flwyddyn, yn cymeradwyo polisiâu cyffredinol ac yn gosod y gyllideb yn flynyddol. Mae'n cytuno ar ffurf Pwyllgorau'r Awdurdod (yn unol â darpariaethau Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 lle bo'n briodol), yn penodi arweinydd y Cyngor (sydd yn ei dro yn penodi Cabinet y Cyngor) ac yn cynnal yr holl swyddogaethau eraill a neilltuir iddo dan y Cyfansoddiad.

Mae llywodraethu gwleidyddol wedi'i wreiddio yn yr awdurdod ers yr etholiad dfiwethaf ac mae grwp arweinyddol draws-barti o 21 aelod etholedig nawr yn arwain yn Cyngor. Gwnaed newidiadau penodol i'r cyfansoddiad, megis cyflwyno cyfnod pedair blynedd ar gyfer Arweinydd y Cyngor ac mae hyn wedi arwain at sefydlogrwydd gwleidyddol.

Wrth adeiladu ar y sylfeini hyn rydym bellach wedi creu strwythur sy'n caniatáu ar gyfer llywodraethu gwleidyddol effeithiol. Dengys y dystiolaeth o'r ddwy flynedd ddiwethaf broses o wneud penderfyniadau sy'n gweithio ac yn effeithiol, gyda pheirianwaith priodol ar gyfer sicrwydd.

Mae'r dull gweithredu'n cynnwys y **Cyngor, y Pwyllgor Gwaith, y Pwyllgor Archwilio, Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd, Cynllunio a Thrwyddedu, Sgriwtini, a'r Pwyllgor Safonau.**

Mae gan y **Cyngor** gyfrifoldeb am y fframwaith cyllideb a pholisi. Materion i'r Cyngor yw adroddiadau llywodraethu allweddol a'r Cyngor sy'n cytuno ar y gyllideb refeniw a chyfalaf blynyddol.

Y **Pwyllgor Gwaith** yw'r corff allweddol i wneud penderfyniadau ac mae'n cynnwys yr Arweinydd ac 8 Deilydd Portffolio, sy'n cymryd cyfrifoldeb am y portffolios a ganlyn:

- Addysg, Llyfrgelloedd, Ieuenctid a Diwylliant
- Cynllunio a'r Gwarchod y Cyhoedd
- Trawsnewid Gwasanaethau & Iaith Gymraeg
- Cyllid
- Corfforaethol
- Priffyrdd, Eiddo a Rheoli Gwastraff
- Datblygiadau Mawr a Datblygu'r Economi
- Tai & Cefnogi Cymunedau

Mae Aelodaeth y Pwyllgor Gwaith wedi ei adolygu ers yr etholiad (Mai 2017) ac mae ei effeithiolrwydd cynyddol yn dod yn amlwg. Lle bo'n briodol, gall y Pwyllgor ddirprwyo pwerau gwneud penderfyniadau i'r Deilyddion Portffolio.

Mae'r Pwyllgor Archwilio yn rhan allweddol o fframwaith llywodraethu'r awdurdod. Mae gan y Pwyllgor ddau aelod lleyg cyfetholedig sy'n ehangu ei brofiad a'i wybodaeth annibynnol. Mae'r rhain wedi' ei apwyntio am gyfnod y cyngor cyfredol.

Mae'r Pwyllgor yn rhoi sicrwydd annibynnol i'r Cyngor a'i swyddogion statudol ar ba mor ddigonol yw'r llywodraethu a'r fframweithiau rheoli risg, yr amgylchedd rheoli mewnol a chywirdeb yr adrodd ariannol. Wrth oruchwyllo gwaith archwilio mewnol ac allanol a rheoleiddwyr eraill, mae'n gwneud cyfraniad pwysig i sicrhau fod trefniadau sicrwydd effeithiol yn eu lle.

Mae'r Pwyllgor yn cynnal hunanasesiad blynyddol o'i berfformiad sy'n llywio'i flaengynllun gwaith.

Mae'r **Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd** yn cyfarfod yn chwarterol ac mae'n gyfrifol am adolygu'r gefnogaeth i Aelodau sy'n cynnwys; datblygiad Aelodau, adnoddau staffio, cyfleusterau, a sicrhau ei bod yn ddigonol. Rhoddwyd i Gadeirydd y Cyngor ddisgrifiad swydd penodol, ac mae gan aelodau'r pwyllgor ddisgrifiad swydd ar wahân sy'n gosod allan rolau a chyfrifoldebau. Mae'r Cadeirydd hefyd yn gweithredu fel Pencampwr Datblygu Aelodau ac mae'n cymryd rhan yng nghyfarfodydd rhwydwaith Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru lle rhennir arfer gorau.

Mae'r Pwyllgor wedi datblygu rhaglen waith flynyddol ac mae'r Cadeirydd yn adrodd yn flynyddol i Gyfarfod Cyffredinol Blynyddol y Cyngor, yn cynnwys adroddiad ar y Cynllun Datblygu Aelodau. Mae themâu sy'n gysylltiedig â Siarter Datblygu Aelodau Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn rhan gynhenid o'i waith, gan gynnwys datblygu Aelodau.

Mae dau **Bwyllgor Sgriwtini**; y naill yn ymwneud â gwaith mewnol y Cyngor – *Sgriwtini Corfforaethol*, a'r llall yn ymwneud â phartneriaethau allanol ac effaith y Cyngor ar ei gymunedau – *Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio*. Mae'r ddau bwyllgor hyn wedi ei gwneud yn bosib i Aelodau edrych ar y Cyngor, ei rôl a'i effaith yn gyfannol a chorfforaethol.

Mae aelodau'n cynrychioli Sgriwtini ar amryfal Fyrddau mewnol a grwpiau adolygu. Pwrpas hyn yw hyrwyddo cynhwysiad, ychwanegu gwerth at y drafodaeth ac adrodd yn ôl i'w Pwyllgor Sgriwtini ar gynnydd a chodi meysydd y gallai bod gofyn eu sgrwtineiddio'n ffurfiol.

Mae gwaith y **Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol** o ganolbwyntio ar berfformiad wedi cynnal y newid diwylliannol a chyfrannu'n sylweddol at lywodraethu gwell.

Mae gan y **Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio** rôl bwysig a hanfodol yn adolygu trefniadau a gweithgarwch ein partneriaeth, ac mae'n cau'r diffyg democrataidd y mae partneriaethau wedi'u beirniadu amdano. Dros y ddwy flynedd ddiwethaf mae wedi arwain gwaith llunio cofrestr y bartneriaeth, cylch gorchwyl a disgwyliadau llywodraethu a gyfyd o drefniadau partneriaeth.

Yn ystod 2016/17 comisiynodd y Cyngor adolygiad allanol o'n trefniadau sgrwtini er mwyn gwneud argymhellion i'w hystyried gan ein Cyngor newydd. Mae'r adolygiad yn amlygu'r angen am fabwysiadu gweledigaeth newydd i sgrwtini a chanolbwyntir mwy ar sut gall y swyddogaeth sgrwtini ychwanegu gwerth wrth lywodraethu'r Cyngor gyda mwy o bwyslais ar flaengynllunio gwaith a blaenoriaethu.

O ganlyniad, mae'r Cyngor nawr wedi sefydlu tri panel sgrwtini sefydlog a fydd yn canolbwyntio ar –

1. Welliannau mewn Safonau Addysg
2. Sgriwtini Ariannol
3. Sgriwtini Gofal Cymdeithasol Plant

Mae aelodau o'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol yn cynnal cyfarfodydd briffio o flaen pob pwyllgor er mwyn paratoi trafodaeth a chanolbwyntio arni yng nghyfarfodydd ffurfiol y pwyllgor. Ystyrir bod hyn yn arfer da a'r bwriad yw parhau gyda'r trefniadau hyn yn 2018-2019.

Mae modd crynhoi gwaith y Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol yn bedwar prif thema:

- Perfformiad Gwasanaeth
- Gosod y gyllideb a pherfformiad y flwyddyn gyfredol
- Adroddiadau blynyddol (gwasanaethau cymdeithasol a llyfrgelloedd)
- Cynigion trawsnewid
-

Mae modd crynhoi gwaith y Pwyllgor Sgrwtini Partneriaeth ac Adfywio yn bedair prif thema:

- Perfformiad y Bartneriaeth
- Adfywio economaidd a chysyniad yr Ynys Ynni (neu gynlluniau a pholisïau olynol).
- Materion trosedd ac anhrefn
- Ymdrin ag unrhyw fater nad oes modd i'r Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol ei ystyried

Mae aelodau'n cynrychioli Sgrwtini ar amryfal fyrddau a grwpiau adolygu mewnol. Pwrpas hyn yw hyrwyddo cynhwysiad, ychwanegu gwerth at y drafodaeth ac adrodd yn ôl i'w Pwyllgor Sgrwtini ar gynnydd a chodi meysydd y gallai bod gofyn eu sgrwtineiddio'n ffurfiol. Mae'r ddau bwyllgor sgrwtini'n adrodd ar eu gweithgarwch i'r Cyngor yn ei gyfarfod blynyddol.

Mae trefniadau y cytunwyd arnynt yn galluogi'r Cyngor i gydymffurfio â gofynion statudol yng nghyswllt amddiffyn plant ac amddiffyn oedolion bregus. Cynorthwya gweithdrefnau recriwtio i sicrhau fod gweithwyr y Cyngor ac aelodau sy'n gweithio gyda phlant neu oedolion bregus yn cael eu gwirio i sicrhau eu bod yn addas i wneud hynny. Adolygwyd a chymeradwywyd y polisi Diogelu yn 2016.

Er mwyn gyrru'r rhaglen newid a chyflawni Cynllun y Cyngor, mae Fframwaith Rheoli Rhaglenni wedi'i sefydlu.

Mae dau **Fwrdd Rhaglen Trawsnewid Corfforaethol** wedi'u ail-sefydlu yn dilyn yr etholiad Mai 2017 -

1. Bwrdd Trawsnewid Prosesau Busnes a Llywodraethu, a
2. Bwrdd Gwella Gwasanaeth, Cymuned a Phartneriaethau

Mae gan y rhain olwg cyffredinol ar brosiectau blaenoriaeth uchel y mae'r Cyngor wedi ymrwymo i'w cyflawni ac y mae'n gyfrifol am osod cyfeiriad ar eu cyfer.

Mae'r naill Fwrdd Trawsnewid Corfforaethol a'r llall yn cynnwys cynrychiolwyr o'r ddau Bwyllgor Sgrwtini a'r Pwyllgor Gwaith, gan roi cyfle i nodi meysydd lle gall rôl yr Aelodau ychwanegu gwerth un ai at y Byrddau eu hunain neu drwy'r broses Sgrwtini. Yn y gorffennol agos, rhoddwyd i aelodau'r cyfle i ddod yn aelodau er mwyn cynyddu'r her a'r ymwybyddiaeth gorfforaethol trwy gyfleu'r negeseuon allweddol yn eu gwasanaethau.

Mae'r dull corfforaethol o reoli prosiectau a rhaglenni'n aeddfedu flwyddyn ar ôl blwyddyn yn sgil cryfhau ein trefniadau Llywodraethu. Mae Llywodraeth Cymru wedi nodi arfer da mewn rhai o'n rhaglenni ac mae eraill wedi llwyddo i gael llwyddiant cenedlaethol yn ogystal a cydnabyddiaeth Prydeinig dros y 12 mis diwethaf.

Egwyddor E:	Datblygu capasiti'r endid, yn cynnwys gallu ei arweinyddiaeth a'r unigolion o'i fewn
Thema Allweddol Berthynol:	Gwerthfawrogi a Datblygu'n Pobl
<p>Mae angen strwythurau ac arweinyddiaeth briodol ar endidau'r sector cyhoeddus, yn ogystal â phobl â'r sgiliau cywir, y cymwysterau a'r cywair meddwl priodol i weithredu'n effeithlon ac effeithiol a chyflawni eu canlyniadau bwriadedig o fewn y cyfnodau penodol. Rhaid i'r corff llywodraethol sicrhau fod ganddo'r capasiti i gyflawni ei fandad ei hun a gwneud yn siŵr bod polisïau yn eu lle i warantu bod gan reolwyr endid y capasiti gweithredol ar gyfer yr endid yn ei gyfanrwydd. Oherwydd y bydd unigolion a'r amgylchedd y mae endid yn gweithredu ynddo'n newid dros amser, bydd angen parhau i ddatblygu capasiti'r endid yn ogystal â sgiliau a phrofiad arweinyddiaeth y staff unigol.</p>	

Mae'r Cyngor wedi Cyflawni **Siarter Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ar gyfer Cefnogi Aelodau** i gydnabod y gwaith yr ydym wedi'i wneud i roi safon uchel o gefnogaeth i Aelodau i ymgymryd â'u gwahanol rolau, sy'n amrywio o arweinydd cymunedol i'w cyfrifoldebau arbennig yn y Cyngor.

At hyn, mae nifer o Aelodau wedi mynd am adolygiadau datblygiad proffesiynol ac mae anghenion hyfforddi wedi'u nodi o'r rhain. Yn ei ddyddiau cynnar ym Môn, gwelir bod datblygiad o'r fath yn allweddol i alluogi aelodau i fod yn fwy effeithiol yn eu rôl. Mae hyn wedi'i ymestyn ymhellach i gynnwys Aelodau Annibynnol o'r Pwyllgor Safonau y mae eu perfformiad a'u hamcanion yn cael eu hadolygu gan Gadeirydd y Pwyllgor Safonau. Yn ystod 2017/18, parhaodd yr arfer hwn i gael ei wreiddio. Caiff hyfforddiant aelodau ei fonitro gan Bwyllgor Gwasanaethau Democraidd y Cyngor.

Dros y 12 mis diwethaf mae'r Cyngor wedi parhau i ddefnyddio'r sesiynau briffio i aelodau sydd bellach wedi ennill eu plwyf, sef sesiynau briffio ar ddatblygiadau mawr / strategaethau allweddol a chynigion y gyllideb. Mae hyn wedi bod yn ddefnyddiol i gynyddu gwerthfawrogiad a dealltwriaeth ehangach o wahanol gynlluniau cyn dadleuon a sgrwtini pellach mewn fforymau cyhoeddus.

Mae gan y Cyngor **Strategaeth Pobl** a adolygwyd yn annibynnol yn 2016. Cadarnhaodd yr adolygiad annibynnol hwnnw fod y strategaeth yn parhau'n "addas i bwrpas" i fynd â'r Cyngor ymlaen i 2020 wrth iddi barhau i gefnogi gweledigaeth y Cyngor a rhoi fframwaith ar gyfer symud ein rheolaeth o bobl ymlaen.

Mae gan y Strategaeth Pobl bum blaenoriaeth allweddol:

- Recriwtio a chadw'r gorau o ran bod yn arloesol, uchelgeisiol ac eangfrydig
- Ysbrydoli rhagoriaeth gwasanaeth (canolbwyntio ar y cwsmer, y dinesydd a'r gymuned)
- Creu effeithlonrwydd sefydliadol (proffesiynol a threfnus)
- Ymgysylltu â'n Talent, ei ddatblygu a'i reoli (gwerthfawrogi ein pobl a'u datblygu)
- atblygu sgiliau a chapasiti ein gweithlu (gwerthfawrogi ein pobl a'u datblygu)

Ceir fforwm Rheolwyr Canol bywiog ac mae'r **Clwb Sbardun** yn darparu sesiynau dysgu ysbrydoledig sy'n agored i'r holl staff. Fel rhan o'r gweithgarwch ar y Cynllun Trawsnewid a gweithgarwch ymgysylltu â staff, rhoddwyd i unigolion ar draws yr awdurdod gyfle i weithio ar brosiectau a strategaethau corfforaethol.

Mae'r **seremoni gwobrwyo staff** wedi parhau i gydnabod, dathlu, a hyrwyddo llwyddiannau staff y Cyngor. Bob dydd mae'n staff yn gweithio'n galed i gyflawni gwasanaethau cyhoeddus i bobl Môn, ac mae gwobrwyo staff yn gyfle i arddangos gwaith da a dangos faint yr ydym yn gwerthfawrogi ein pobl. Mae chwe categori o wobrau sy'n efelychu'r '*Chwe Thema Allweddol*'. Yn ystod 2017 cafodd y seremoni ei hymestyn ymhellach i gynnwys gwobr cydnabod staff i'r rhai hynny sydd wedi ennill cymhwyster proffesiynol a chyflwyno gwobrau gwasanaeth hir.

Y Prif Weithredwr Cynorthwyol oedd yn arwain ar weithredu arolwg staff 2016. Cyhoeddir y canlyniadau trwy Monitor (Ebrill 2017) a dangosant fod –

- 90% o staff yn mwynhau eu gwaith gyda
- 95% yn gwybod yr hyn a ddisgwylir ohonynt ac o'r rhai a ymatebodd
- Teimla 53% y cânt eu gwerthfawrogi gan y Cyngor (mae hyn yn cyd-fynd â chanlyniadau 2013).

Fodd bynnag, ymddengys fod llai o ddealltwriaeth ymhlith ein staff o'r hyn sy'n digwydd yn gorfforaethol gyda 34% yn unig yn teimlo fod ganddynt lawer o wybodaeth am yr hyn sy'n mynd ymlaen yn y Cyngor yn gyffredinol.

Casglwyd sylwadau ychwanegol gan yr arolwg hefyd gan 193 o ymatebwyr yn hysbysu'r sefydliad o ble mae angen gwneud mwy o waith. Ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn mae'r Uwch Arweinyddiaeth yn ystyried ei hymateb i'r materion hyn a beth sydd angen ei wneud er mwyn gwella ein dealltwriaeth gyfunol o'r hyn sy'n digwydd yn gorfforaethol. Arddangosiad o hyn yw'r ffordd y mae'r Prif Weithredwr wedi arwain y sesiynau staff (12 i gyd) i gyflwyno disgwyliadau'r cynllun corfforaethol arfaethedig.

Mae gan y Cyngor **Gynllun Cydraddoldeb 2016-2020** strategol a fabwysiadwyd gan y Pwyllgor Gwaith sy'n amlygu'n hymrwymiad i gydraddoldeb, wrth ddarparu gwasanaethau ac fel cyflogwr mawr, ac i gael gwared ag arfer o wahaniaethu'n annheg ac anghyfreithlon yn ein holl bolisiau, gweithdrefnau ac arferion. Yn ei adroddiad monitro blynyddol i'r Comisiwn Cydraddoldeb cynhwysir cynnydd ar ei flaenoriaethau allweddol ac mae'r Cyngor yn aelod allweddol o rwydwaith Cydraddoldeb Gogledd Cymru.

Mae ymgysylltiad mewnol yn hanfodol i ddatblygu diwylliant 'Tîm Môn' ac mae angen mireinio ymhellach **Fframwaith Cyfathrebu Mewnol** er mwyn galluogi a sicrhau fod Swyddogion ar bob lefel yn y Cyngor yn cymryd mwy o ran:-

- Cyfarfodydd Penaethiaid misol
- Cynhadledd Rheolwyr Chwarterol
- Clwb Sbardun
- Sesiynau Briffio Aelodau
- Gweithdai Thematig (h.y. y gyllideb)
- Cyfarfodydd Rheoli Gwasanaeth
- Adolygiadau Gwasanaeth Blynnyddol
- Cyfarfodydd Tîm
- Goruchwyliaeth Un i Un
- Arfarnu gweithwyr
- Cynlluniau awgrymiadau staff
- Defnyddio Y Ddolen i gael gwybodaeth gyson am gynlluniau corfforaethol
- Defnyddio Medra Môn fel newyddlen

Er bod cyfathrebu mewnol, corfforaethol wedi gwella'n sylweddol dan arweinyddiaeth yr Uwch-dîm Arweinyddiaeth - y teimlad o hyd yw bod angen i'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth fod yn fwy gweladwy a gwella'i ddulliau cyfathrebu gyda staff sy'n is na Rheolwyr a chyda'r staff hynny a leolir y tu allan i bencadlys y Cyngor, a hynny trwy dechnolegau newydd cyfryngau cymdeithasol ac wyneb yn wyneb.

Mae'r sesiynau briffio, anffurfiol, rheolaidd i Aelodau (a nodwyd yn gynharach) yn ei gwneud yn bosib cael gwell dealltwriaeth o feysydd gwaith penodol ac yn caniatáu iddynt baratoi ar gyfer proses o sgrwtini a gwneud penderfyniadau cytbwys.

Rydym yn Gyngor dwyieithog llwyr ac mae cyfran uchel o'n staff a'r rhan fwyaf o'n haelodau yn Gymry Cymraeg iaith gyntaf. O'r herwydd, cynhyrchir yr holl ohebiaeth gorfforaethol yn ddwyieithog, gan roi i staff ac aelodau'r gallu i gyfathrebu yn eu dewis iaith. Cefnogir siaradwyr nad ydynt yn rhugl eu Cymraeg i wella eu sgiliau iaith mewn amgylchedd cynhwysol.

Egwyddor F:	Rheoli risgiau a pherfformiad trwy reolaeth fewnol, gadarn a rheolaeth ariannol, gyhoeddus, gref
Thema Allweddol Berthynol:	Proffesiynol a Threfnus
<p>Mae angen i gyrff llywodraethol endidau'r sector cyhoeddus sicrhau bod yr endidau y maent yn eu goruchwyllo wedi gweithredu - ac yn gallu cynnal - system o reoli perfformiad effeithiol sy'n hwyluso gwaith cyflawni gwasanaethau cynlluniedig yn effeithiol ac effeithlon. Mae rheoli risg a rheolaeth fewnol yn rhannau pwysig ac annatod o system rheoli perfformiad ac yn hanfodol i gyflawni canlyniadau. Maent yn cynnwys proses barhaus wedi'i llunio i nodi risgiau sylweddol wrth gyflawni canlyniadau endid a rhoi sylw i'r risgiau hynny.</p>	

Mabwysiadwyd y **Polisi Rheoli Risg** gan y Pwyllgor Gwaith ar y 26ain o Fai 2015 ac mae'r Polisi a'r Cyfarwyddyd cysylltiedig wedi'u huwchlwytho i Monitor (rhyngrwyd y Cyngor). Amcanion allweddol polisi rheoli risg y Cyngor yw:

1. Datblygu ymagwedd gyson tuag at reoli risg ar draws y Cyngor.
2. Sefydlu rheoli risg yn gadarn fel rhan hanfodol o'r prosesau rheoli yn y Cyngor a sicrhau cysylltiadau clir gyda Chynlluniau Gwasanaeth.
3. Sicrhau diwylliant ragweithiol o ymwybyddiaeth o risg ar draws y Cyngor lle caiff risgiau eu cymryd (neu beidio) gyda'r holl wybodaeth i law wrth wneud unrhyw benderfyniadau pwysig ac wrth weithredu arnynt.
4. Cynnal a gwella hyder y cwsmer yn ein gallu i gyflawni ein hymrwymadau.
5. Lleihau'r posibilrwydd o weithgaredd neu gost ariannol nad ydyw wedi ei gynllunio ac effaith diswyddiadau annisgwyl ar enw da'r Cyngor a'n gallu i gyflawni ein hamcanion.
6. Rheoli risg yn unol ag arfer orau, ymrwymadau statudol a Rhaglen Cymru ar gyfer Gwelliant.
7. Gweithio gyda'n partneriaid a'n darparwyr i ddatblygu ymagwedd gyson tuag at gyflawni'r amcanion hyn o safbwynt rheoli risg.

Cafodd y Polisi a'r Fframwaith Rheoli Risg eu hadolygu ar 5 Rhagfyr 2018 gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth (UDA). Daeth yr adolygiad i'r casgliad bod angen gwneud mwy o waith i sefydlu'n llwyr y broses rheoli risg drwy'r Cyngor ond bod cynnydd wedi ei wneud a'i fod yn parhau. Mae'r dogfennau hyn yn alinio'r fframweithiau Rheoli Risg a Rheoli Perfformiad.

Mae'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth yn adolygu y **Gofrestr Risg Gorfforaethol** ar sail chwarterol. Mae disgwyl i wasanaethau ddiweddarau eu cofrestru risg yn chwarterol gyda risgiau "coch" neu "ambr" yn cael eu trosglwyddo'n uwch i'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth iddyn nhw ystyried eu cynnwys ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol.

Yn ystod 2017/2018 cyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ddau ddiweddariad ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol (21 Mehefin 2017 a 13 Chwefror 2018). Yn y ddau gyfarfod, penderfynwyd bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu "yn cymryd sicrwydd bod y risgiau i nodau ac amcanion y Cyngor yn cael eu cydnabod a'u rheoli gan yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth". Yn ystod y flwyddyn mae gwaith wedi bod yn mynd rhagddo ar reoli risgiau Partneriaeth.

Mae Fframwaith Rheoli Perfformiad yn ei le sy'n cychwyn gyda'r Cynllun Corfforaethol tymor canol (mae'r cynllun cyfredol, fel y dywedwyd uchod, ar gyfer 2017/2022) a Chynllun Cyflawni Blynyddol bob blwyddyn wedyn. Yn y rhain, nodir blaenoriaethau allweddol y Cyngor a'r hyn y mae'n gobeithio ei gyflawni. Mae'r fframwaith hefyd yn cynnwys adroddiadau ar reoli perfformiad er mwyn nodi a yw'r Cyngor yn cyflawni'r amcanion a gynlluniwyd. Mae'r adroddiadau hyn yn cynnwys cardiau sgorio chwarterol, heriau hanner blwyddyn i Wasanaethau ac adroddiadau rheolaidd i'r Pwyllgor Gwaith ac i Sgriwtini. Cafodd y Cerdyn Sgorio terfynol ar gyfer 2017/18 mewn perthynas â Chwarter 4 ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith ar 18 Mehefin 2018. Yn hwn, dygwyd sylw at y ffaith ei bod yn galonogol nodi bod y rhan fwyaf o ddangosyddion y Cyngor yn perfformio'n dda yn erbyn eu targedau. Roedd yr adroddiad yn cydnabod bod meddylfryd cadarn wedi ei sefydlu yn y Cyngor i sicrhau gwelliant parhaus, serch y ffaith y cafwyd blwyddyn heriol arall yn y sector cyhoeddus. Mae'r adroddiad yn dwyn sylw at feysydd y dylai'r Cyngor eu

targeddu ar gyfer eu gwella yn y dyfodol sef: Y Gwasanaeth Plant a Theuluoedd, Gwasanaethau Oedolion, Dysgu, salwch a chwynion.

Mae'r Fframwaith Perfformiad yn parhau i esblygu a chanolbwyntio ar waith hunanasesu Penaethiaid Gwasanaethau, ac ar feysydd allweddol risg a thrawsnewid. Mae hefyd yn canolbwyntio ar wella ar adrodd am wybodaeth am y gweithlu a gwybodaeth ariannol. Yn ystod 2017, cynhaliwyd cyfres o Adolygiadau Gwasanaeth oedd yn ymwneud ag -

- (i) Arbedion a Chyllidebau Gwasanaeth (Mehefin-Gorffennaf 2017)
- (ii) Perfformiad (Tachwedd-Rhagfyr 2017)

Er ein bod wedi sefydlu dulliau gweithredu cryf i sicrhau llywodraethiant effeithiol ar gyfer partneriaethau newydd, mae angen cryfhau trefniadau llywodraethu ar gyfer rhai o'r trefniadau partneriaeth mwy hanesyddol.

Cyhoeddir Adroddiad Perfformiad Blynyddol, sy'n adroddiad ar berfformiad a meincnodi gydag Awdurdodau eraill, erbyn 31 Hydref bob blwyddyn. Mae'r Adroddiad Perfformiad Blynyddol diweddaraf yn ymwneud â 2016/17 ac fe'i cwblhawyd yn 2017/18 ac fe'i gwelir wrth ddilyn y ddolen isod:

<http://democracy.anglesey.gov.uk/documents/g3116/Public%20reports%20pack%2030th-Oct-2017%2010.00%20The%20Executive.pdf?T=10&LLL=0>

Cyhoeddir Cynllun Perfformiad Blynyddol 2017/18 ym mis Hydref 2018.

Rhoes y Pwyllgor Gwaith ei gymeradwyaeth i'r **Cynllun Ariannol Tymor Canol (CATC)** am y cyfnod 2017/18 i 2019/20 ym Medi 2016. Adnabu'r CATC yr arbedion posib yr oedd eu hangen dros y cyfnod tair blynedd gan osod y strategaeth ar gyfer cyllideb 2017/18. Rhoes y Cyngor llawn ei gymeradwyaeth i'r gyllideb ariannol yn ei gyfarfod ar yr 28ain o Chwefror 2017. Roedd y gofyn i wneud toriadau ac arbedion i'r gyllideb yn rhan ganolog o waith gosod y gyllideb gyda tharged arbedion o fewn y flwyddyn o £2.444m yn angenrheidiol er mwyn cydbwysu'r gyllideb. Diweddarwyd y CATC bryd hynny, unwaith y cwblhawyd cyllideb 2017/18, ac fe adnabu y byddai gostyngiadau i'r gyllideb yn y dyfodol yn amrywio o £3.2m (y sefyllfa orau) i £8.8m (y sefyllfa waethaf). Noda'r cynllun a ddiweddarwyd bod angen parhau i ganolbwyntio ar ostwng y gyllideb a nodi rhagor o arbedion dros y tair blynedd nesaf er mwyn sicrhau sefydlogrwydd ariannol y Cyngor yn y dyfodol.

Cynhaliwyd Proses Cynllunio'r Gyllideb o Fai 2016 hyd Chwefror 2017. Roedd hyn yn cynnwys ymgynghori gyda grwpiau statudol, yn cynnwys y Fforwm Ysgolion, Cynghorau Tref a Chymuned, a busnesau, yn ogystal ag a rhanddeiliaid eraill megis Llais Ni a Fforwm y Bobl Hŷn. Roedd hyn hefyd yn cynnwys ymgynghori'n helaeth â'r Cyhoedd. Rhoddwyd ystyriaeth gan y Pwyllgor Gwaith i'r sylwadau a wnaed yn ystod yr ymgynghoriad wrth iddynt lunio eu cynigion ar gyfer y gyllideb derfynol ac arweiniodd at rai cynigion yn cael eu tyngu'n ôl neu'n cael eu diwygio.

Mae'r Cyngor wedi parhau i ddatblygu a gwreiddio strwythurau, systemau, prosesau a chefnogi trefniadau i sicrhau eu bod yn cefnogi galwadau Awdurdod Lleol yn yr 21ain ganrif. Mae trefniadau ffurfiol yn eu lle i reoli perfformiad, arian, rhaglenni a chontractau sy'n cyfrannu at gynnal elfennau allweddol llywodraethu.

Cyflwynwyd **adroddiadau ariannol chwarterol** (Refeniw a Chyfalaf) i'r Pwyllgor Gwaith yn ystod 2017/18 oedd yn cynnwys cyllideb yn erbyn mesuriadau gwirioneddol yn ogystal â rhagamcan o'r sefyllfa ar ddiwedd y flwyddyn, sydd hefyd yn cynnwys amrediad o wybodaeth a chynllun ariannol gyda mesuriadau cywirol i ddod â'r cyllidebau'n ôl dan reolaeth pe bai angen. Roedd y perfformiad ariannol terfynol ar gyfer 2017/18 yn unol yn fras â'r perfformiad a ragamcanwyd yn yr adroddiadau chwarterol. Roedd y rhagolygon a'r sefyllfa ariannol wirioneddol ar ddiwedd y flwyddyn yn tanlinellu'r pwysau ariannol

sylweddol sy'n codi oherwydd y galw yn y cynnydd am y Gwasanaethau Plant a Dysgu statudol. Mae'r wybodaeth hon wedi cael ei defnyddio ar gyfer cynllunio a chyllidebu yn y dyfodol gan gynnwys ystyried ffyrdd gwahanol o ddarparu gwasanaethau megis mwy o gymorth ataliol a chynyddu'r ddarpariaeth ar draws yr Ynys.

Mae trefniadau Rheoli Trysorlys y Cyngor yn dilyn ymarfer proffesiynol a chânt eu hadolygu'n rheolaidd gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, y Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor Llawn.

Dengys Hunanasesiad Archwilio Mewnol yn erbyn Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus fod y gwasanaeth yn cael ei gyflawni i'r safonau gofynnol. Nodir mewn cynllun gweithredu'r meysydd lle gofynnir am ragor o welliant a bydd yn cael ei rannu gyda'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ym Mehefin 2018 fel rhan o'r broses adolygu ar gyfer cytuno ar y Datganiad Llywodraethu Blynyddol terfynol.

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar yr 21 Medi 2017 ac i'r Cyngor Llawn ar 26 Medi 2017, adroddiad Canfyddiadau Archwilio Allanol ar gyfer 2016/17 a oedd yn adlewyrchu fod y cyfrifon a baratowyd yn farn gywir a theg. Dygodd yr adroddiad sylw at dri o gywiriadau cyfrifo yn yr adroddiad archwilio. Oherwydd yr addasiadau y bu angen eu gwneud yn ystod y cyfnod o gau'r cyfrifon, gwelwyd gostyngiad o £342k ym Malansau Cyffredinol y Cyngor. Nid oedd unrhyw gamdatganiadau nad oedd heb eu haddasu i'r Aelodau eu hystyried a rhoddwyd barn archwiliwr annibynnol o ran y datganiad o gyfrifon a'r gwerth am arian. Mae hyn yn golygu nad oedd unrhyw bryderon mawr ynglŷn â'r cyfrifon.

Cyflwynodd y cynllun gweithredu 8 o argymhellion o ran cyfrifo a rheoli cyflogres; 5 mewn perthynas â TG ac 8 mewn perthynas â Phrisio Asedau. Mae'r argymhellion i wella prosesau ariannol a rheolaethau mewnol, wedi'u derbyn gan y Rheolwyr ac maent yn y broses o gael eu gweithredu.

Mae'r **strategaeth caffael** yn parhau i gael ei hymestyn ar draws y Cyngor sy'n allweddol i lwyddiant parhaus yr Awdurdod wrth gaffael cynhyrchion a gwasanaethau. Yn unol ag argymhellion KPMG ynghylch yr adroddiad o ran ffitrwydd yn 2014, mae'r tîm Caffael wedi datblygu polisiau newydd a strategaeth rheoli contractau a'u rhoi yn eu lle, yn ogystal ag adolygu'r weithdrefn gontractau. Cyflawnodd brosiect caffael cychwynnol gwerth £500k o arbedion mewn arian ac mae'r ail brosiect caffael bellach wedi cael ei thraed dani a'r disgwyl yw y ceir arbedion. Fodd bynnag, ar gydymffurfio â rheolau'r weithdrefn gontractau y byddir yn canolbwyntio.

Cadarnhaodd y **Dystysgrif Cydymffurfio Flynyddol** bod y Cyngor wedi cydymffurfio â'i gyfrifoldebau yng nghyswllt adrodd yn ariannol, defnyddio adnoddau, cynllunio gwelliant a rheoli perfformiad.

Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd sylweddol mewn perthynas â **llywodraethiant gwybodaeth** dros y ddwy flynedd ddiwethaf ond mae'n parhau'n flaenoriaeth. Dan arweinyddiaeth yr Uwch-berchennog Risg Gwybodaeth (SIRO), mae nifer fawr o staff wedi cael hyfforddiant gorfodol ar **warchod data** a chaiff cyrsiau gloywi blynyddol eu trefnu'n flynyddol yn arbennig yn wyneb y Rheoliadau Diogelu Data Cyffredinol a'r Ddeddf Diogelu Data 2018 a ddaeth i rym ar 25 Mai 2018.

Egwyddor G:	Gweithredu arferion da mewn tryloywder, adrodd ac archwilio i gyflawni
Thema Allweddol Berthynol:	Proffesiynol a threfnus
Yr hyn yw atebolwydd yw sicrhau fod y rhai hynny sy'n gwneud penderfyniadau ac yn cyflawni gwasanaethau yn atebol amdanynt, er bod ystod a chryfder gwahanol berthnasoedd atebolwydd yn amrywio ar wahanol fathau o gyffwrdd llywodraethu. Nid yn unig y mae atebolwydd effeithiol yn ymwneud ag adrodd ar weithredoedd a gwblhawyd, ond mae hefyd yn sicrhau y gall rhanddeiliaid ddeall ac ymateb wrth i'r endid gynllunio a chynnal ei weithgarwch mewn modd tryloyw. Mae archwilio allanol a mewnol yn cyfrannu at atebolwydd effeithiol	

Mae'r holl **raglenni a'r adroddiadau ar gael ar Wefan y Cyngor** oni bai ei bod yn cynnwys gwybodaeth eithriedig. Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth am 'ddatganiadau o ddiddordeb' a wneir mewn cyfarfodydd.

Cyhoeddir Cofrestr Diddordebau'r Aelodau ar Wefan y Cyngor hefyd.

Fel y nodwyd yn flaenorol yn Adran D, mae dau **Bwyllgor Sgriwtini**; y naill yn ymwneud â gwaith mewnol y Cyngor - *Sgriwtini Corfforaethol*, a'r llall yn ymwneud â phartneriaethau allanol ac effaith y Cyngor ar ei gymunedau - *Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio*. Mae'r ddau bwyllgor hyn wedi galluogi i Aelodau edrych ar y Cyngor, ei rôl a'i effaith mewn modd cyfannol a chorfforaethol.

Mae'r **Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd** yn gyfrifol am adolygu'r gefnogaeth i Aelodau sy'n cynnwys; Datblygu aelodau, adnoddau staffio, cyfleusterau, a sicrhau ei bod yn ddigonol. Rhoddwyd i Gadeirydd y Pwyllgor ddisgrifiad swydd penodol, ac mae gan aelodau'r pwyllgor ddisgrifiad swydd ar wahân, sy'n gosod allan rolau a chyfrifoldebau. Y Cadeirydd, hefyd, yw'r Pencampwr Datblygu Aelodau ac mae'n cymryd rhan yng nghyfarfodydd rhwydwaith Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru lle rhennir arfer gorau.

Mae'r **Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu** yn cyfarfod yn rheolaidd i ystyried effeithlonrwydd rheolaeth fewnol, gwaith rheoli risg a threfniadau llywodraethu'r Cyngor. Mae'n monitro gwaith archwilwyr ac arolygwyr allanol a mewnol, yn monitro perthynas rhwng archwilwyr a staff ac yn monitro'r ymatebion i argymhellion archwilio ac arolygu.

Mae nifer o Aelodau wedi cynnal adolygiadau datblygiad proffesiynol ac fe nodwyd anghenion hyfforddi o'r rhain. Bellach, mae hyn wedi'i ymestyn i gynnwys Aelodau annibynnol o'r Pwyllgor Safonau y caiff eu perfformiad a'u hamcanion eu hadolygu gan Gadeirydd y Pwyllgor Safonau.

Datblygodd y Pwyllgor raglen waith ar gyfer 2017/18 ac mae'r Cadeirydd yn adrodd yn flynyddol i Gyfarfod Cyffredinol Blynyddol y Cyngor, yn cynnwys adroddiad ar Gynllun Datblygu Aelodau. Mae themâu sy'n gysylltiedig â Siarter Datblygu Aelodau Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru a ddyfarnwyd i'r Cyngor yn rhan annatod o'i raglen waith.

Mae'r Cyngor wedi parhau gyda'r arfer o gynnal sesiynau briffio aelodau'n unig yn fisol ar ddatblygiadau mawr / strategaethau allweddol a chynigion y gyllideb. Mae hyn wedi bod yn ddefnyddiol i gynyddu'r gwerthfawrogiad a'r ddealltwriaeth ehangach o ^{wahanol} gynlluniau cyn rhagor o drafodaethau a sgrwtini mewn fforymau cyhoeddus.

Mae gan y Cyngor berthynas gwrthrychol a phroffesiynol gyda'i archwilwyr allanol a'i arolygwyr statudol, fel y tystir gan yr Adroddiad Gwelliant Blynyddol. Mae modd gweld hwn ar wefan y Cyngor neu Swyddfa Archwilio Cymru. Bydd yr Uwch Dîm Rheoli, Aelodau a swyddogion o Archwilio Mewnol a Thrawsnewid Corfforaethol yn cyfarfod yn rheolaidd â rheoleiddwyr allanol i drafod y Gofrestr Risg Gorfforaethol, datblygiadau allweddol, canfyddiadau'r holl adroddiadau allanol ac i roi diweddariad ar gynnydd a wneir i weithredu argymhellion.

Dros y blynyddoedd diwethaf, mae'r Cyngor wedi llwyddo i reoli a gwerthuso'i hun yn rheolaidd ac, yn sgil hynny, mae barn rheoleiddwyr wedi bod yn gadarnhaol o ran parodrwydd i gyflawni.

Yn eu tystysgrif cydymffurfio flynyddol (Tachwedd 2017) datgan Swyddfa Archwilio Cymru: *“Rydym o'r farn bod y Cyngor wedi cydymffurfio â'i ddyletswyddau mewn perthynas ag adrodd ar adnoddau a'r defnydd ohonynt....Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn fodlon fod gan y Cyngor drefniadau priodol yn eu lle i sicrhau bod ei adnoddau'n cael eu defnyddio'n ddarbodus, yn effeithlon ac yn effeithiol. Mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi cyhoeddi tystysgrif yn cadarnhau y cwblhawyd yr archwiliad o'r cyfrifon ar 29 Medi 2017.”*

At hyn, nododd Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Gofal Cymru, yn eu hadroddiad diweddar (Adroddiad Arolwg Gwasanaethau Plant– Mawrth 2017) bod angen gwneud gwelliannau yn y Gwasanaethau Plant ond bod y Gwasanaeth wedi bod yn gweithio mewn cyfnod o newid sylweddol yn wyneb y ddeddf gwasanaethau cymdeithasol a llesiant newydd a bod

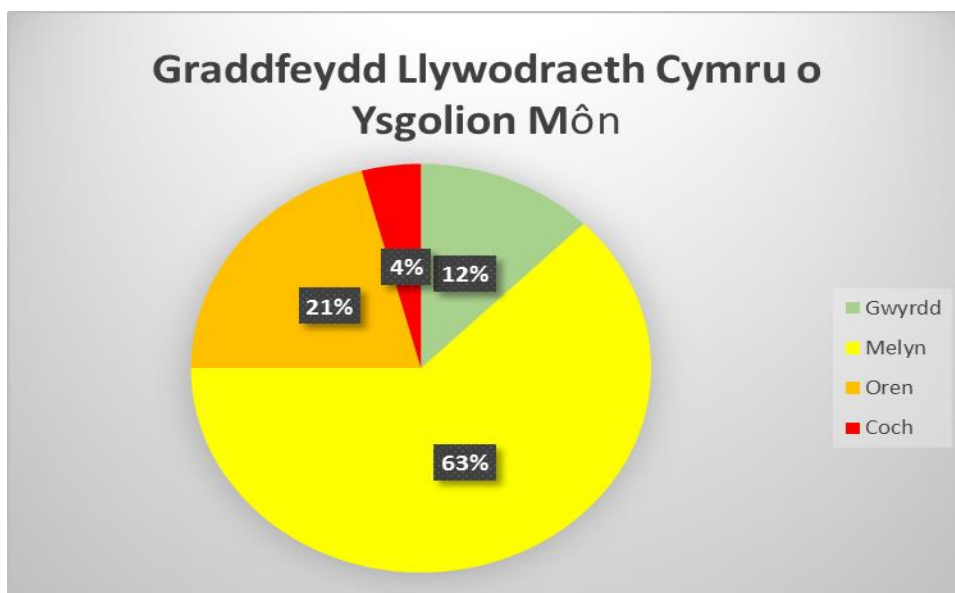
“uwch reolwyr yn derbyn canfyddiadau'r arolygwyr a'u bod yn ymrwymedig i gyflawni'r gwelliannau angenrheidiol.”

Yn y cyd-destun hwn, mae'r Cyngor yn llwyr ymwybodol o'r angen i ymateb yn adeiladol i argymhellion Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru ac mae wedi llunio cynllun gwaith cynhwysfawr. Cyfrifoldeb y Prif Weithredol Cynorthwyol fyddai arwain a chyflawni yn erbyn y cynllun hwn, a hynny mewn cydweithrediad â Phennaeth y Gwasanaethau Plant a Theuluoedd. Gan oruchwylio'r gwaith hwn a chydabod ei bwysigrwydd, byddai'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth yn mynd ati'n weithgar gan sicrhau'n rheolaidd lwyddiannau yn erbyn y cynllun. Bydd hyn yn rhoi mwy o faich ar amser (capasiti) yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth fel tîm ac fel unigolion.

Yn gyffredinol, mae perfformiad ysgolion, ar lefel Awdurdod, wedi gostwng mewn cymhariaeth ag ysgolion Cynghorau eraill o 2016. Mae angen cadw llygad barcud ar hyn a cheisio sicrhau bod perfformiad yn yr holl gyfnodau allweddol yn gwella.

Mae Llywodraeth Cymru, wedi barnu bod mwyafrif llethol ysgolion Môn (75%) bellach yn perfformio'n effeithiol (ysgolion sydd â graddfa melyn neu wyrdd) gyda 6 o'r ysgolion hyn yn y categori uchaf (gwyrdd) yn 2017 (o gymharu â 7 yn 2016). Bydd y Cyngor yn anelu at gynyddu nifer yr ysgolion yn y categori gwyrdd yn 2018.

Mae modd gweld bod nifer yr ysgolion sydd wedi'u rhoi yn y categori coch (h.y. ysgolion y mae arnynt angen cefnogaeth sylweddol) wedi cynyddu yn 2017 (o 1 i 2) ac mae nifer yr ysgolion yn y categori ambr hefyd wedi cynyddu o 6 ysgol yn 2016 i 8 ysgol yn Ionawr 2017. Gwelir y canlyniadau hyn yn y siart isod.

Yn ystod y flwyddyn, cafodd 6 o ysgolion cynradd eu cau ac agorwyd 2 o ysgolion cynradd newydd y 21ain Ganrif newydd ym mis Medi 2017. Mae Rhaglen Ysgolion y 21ain Ganrif yn anelu at resymoli ysgolion lle mae gormod o leoedd gweigion a darparu ysgolion sy'n addas ar gyfer y 21ain Ganrif. O'r herwydd, mae nifer yr ysgolion yn Ynys Môn wedi gostwng o 52 i 48. Efallai bod hyn wedi cael effaith ar y canlyniadau rhwng 2016 a 2017. Mae'r disgyblion o'r 3 ysgol gynradd sydd wedi cau yng Nghaergybi bellach yn mynychu'r ysgol newydd yng Nghaergybi, sef Ysgol Cybi a'r disgyblion a oedd yn arfer mynychu'r 3 ysgol gynradd sydd wedi cau yng Ngogledd Orllewin Ynys Môn yn mynychu Ysgol Rhyd y Llan. Gyda gobaith, bydd y newidiadau hyn yn cael effaith gadarnhaol ar ganlyniadau wrth symud ymlaen.

Mae Fframwaith Estyn ar gyfer arolygu ysgolion yr awdurdod yn asesu safonau addysgu, dysgu a llesiant disgyblion mewn ysgolion unigol. Gwelwyd cynnydd yng nghanran yr ysgolion a roddwyd yn y categorïau yr oedd angen y gefnogaeth ddwysaf arnynt (cynnydd o 15.4% yn 2016/17 i 25.04% yn 2017/18). Ar hyn o bryd, 4 ysgol sy'n parhau i fod yng nghategoriâu dilyn i fyny Estyn o gymharu â 3 ysgol yn 2016, a chaiff yr ysgolion hyn eu monitro gan y Panel Sgriwtini Safonau Addysg.

5. ADOLYGU EFFEITHIOLRWYDD

Mae gan Gyngor Sir Ynys Môn gyfrifoldeb am gynnal, o leiaf yn flynyddol, adolygiad o effeithlonrwydd ei fframwaith llywodraethu gan gynnwys y drefn rheolaeth fewnol. Mae'r adolygiad o effeithlonrwydd wedi ei siapio gan waith rheolwyr o fewn yr awdurdod sydd â chyfrifoldeb am ddatblygu a chynnal yr amgylchedd llywodraethu, gan adroddiad blynyddol Pennaeth Archwilio Mewnol, a hefyd gan sylwadau a wnaed gan archwilwyr allanol ac asiantaethau arolygu ac archwilio eraill.

Mae effeithlonrwydd y fframwaith llywodraethu wedi ei werthuso trwy gyfuniad o:-

- canlyniadau adolygiadau a monitro cyson yn ystod y flwyddyn gan swyddogion a phwyllgorau;
- adolygiad o ddogfennau perthnasol a baratowyd o fewn y flwyddyn neu yn ymwneud â'r flwyddyn;
- adolygiad o gynnydd yn erbyn y Cynllun Trawsnewid;
- adolygiad o'r chwe thema sy'n sail gwerthoedd yr awdurdod;
- adolygu adborth gan Estyn ac AGGCC a'r byrddau adfer perthynol ar y gwaith gwella ynglŷn ag Addysg a Gwasanaethau Plant;
- cyfres o gyfweiliadau gyda swyddogion allweddol;
- trafodaeth gyda, a chael sylwadau gan, grwpiau o swyddogion ac aelodau gan gynnwys yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth a'r Pwyllgor Gwaith.

Mae adolygiadau a monitro cyson yn golygu:-

- gweithgarwch rheoli risg ffurfiol, gan gynnwys ystyriaeth benodol i'r risgiau hynny sy'n gysylltiedig â phrosesau llywodraethu;
- Archwilio Mewnol, y mae eu gwaith yn cymryd ystyriaeth o risgiau sydd wedi eu hadnabod, trwy archwiliadau cyson o'n prif systemau, sefydliadau, prosiectau o sylwedd a phrif brosesau llywodraethu gan gynnwys rheoli risg, yn gyson efo'r cynllun archwilio mewnol, ac yn cynnwys gwaith 'dilyn-i-fynu' i sicrhau fod uwch swyddogion yn cyflwyno'r argymhellion sydd wedi eu cytuno;
- asesiad blynyddol Archwilio Mewnol gan archwilwyr allanol y Cyngor;
- gwaith Pwyllgorau Sgriwtini a phwyllgorau eraill y Cyngor gan gynnwys ei bwyllgorau Archwilio a Safonau,
- barn ac argymhellion archwilwyr allanol y Cyngor ynghyd ag asiantaethau adolygu ac arolygwyr eraill,
- monitro cyson gan aelodau ac uwch-reolwyr o wella perfformiad yn erbyn y Cynllun Corfforaethol a'r cynlluniau a'r strategaethau cefnogol.

Cymeradwyir y polisiau allweddol, ac unrhyw addasiadau iddynt gan y Pwyllgor Gwaith, ac fe'u mabwysiadir yn ffurfiol gan y Cyngor Sir fel bo'r angen.

Ym Mai 2017 cynhaliodd Swyddfa Archwilio Cymru asesiad o Lywodraethiant yn y Cyngor wrth Benderfynu ar Newidiadau Sylweddol i Wasanaethau a daeth yr adroddiad i'r casgliad:

“Bod trefniadau'r Cyngor ar gyfer gwneud penderfyniadau ar newidiadau sylweddol i wasanaethau yn effeithiol yn gyffredinol ond yn cydnabod y gellir eu cryfhau ymhellach”.

Roedd yr adroddiad yn cydnabod bod gan y Cyngor weledigaeth a strategaeth ar gyfer penderfynu ar gynigion i newid gwasanaethau. Roedd yr adroddiad yn cynnwys sylwadau cadarnhaol ar weithdrefnau'r Cyngor i annog cydranddeiliaid i ymgysylltu yn y broses gwneud penderfyniadau a bod y Cyngor yn parhau i gryfhau ei drefniadau ymgysylltu. Mae'r adroddiad yn cydnabod fod y Cyngor yn adolygu effeithiolrwydd ei drefniadau gwneud penderfyniadau bob blwyddyn o'i fod yn ymwybodol o'r meysydd hynny y mae angen eu gwella. Rhoddwyd gwybod am feysydd yr oedd angen eu gwella megis y ffaith y gall y Cyngor wneud mwy i adolygu ac adlewyrchu ar fuddion i'r gwasanaeth yn dilyn gweithredu newidiadau. Amlygwyd hefyd y risg y gallai byrddau trawsnewid a phwyllgorau sgrïwtini fod yn dyblygu gwaith.

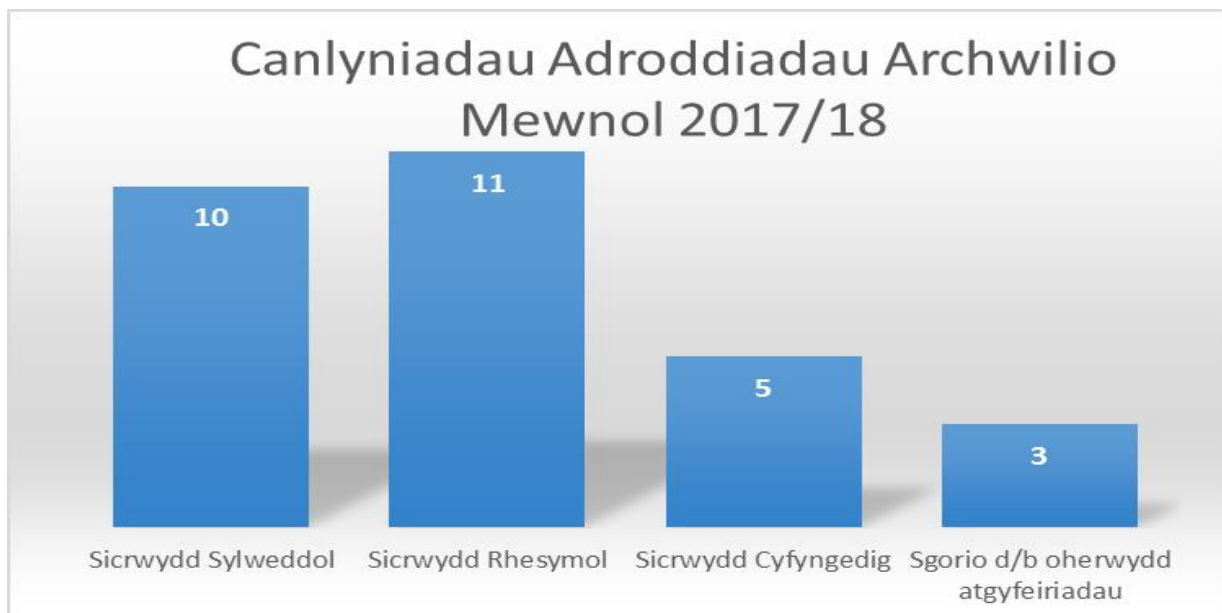
6. MATERION LLYWODRAETHU SYLWEDDOL

Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn cwblhau Adroddiad Gwella Blynyddol. Cyhoeddwyd yr Adroddiad Gwella Blynyddol ar gyfer 2016/17 ym mis Mehefin 2017, gweler y ddolen isod os gwelwch yn dda. Ni wnaed unrhyw argymhellion ffurfiol yn yr adroddiad hwnnw ond fe wnaed rhai awgrymiadau ynghylch gwelliannau. Yn yr adroddiad, dywedwyd bod trefniadau llywodraethiant y Cyngor yn dda yn gyffredinol. Roedd yr adroddiad hwn hefyd yn crynhoi canlyniadau penodol ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn mewn adroddiad a gyhoeddwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru ar lefel Cymru gyfan yn ystod 2016/17.

<http://audit.wales/publication/isle-anglesey-county-council-%E2%80%93-annual-improvement-report-201617>

Mae Adroddiad Blynyddol 2017 y Pennaeth Archwilio Mewnol yn rhoi sicrwydd ar y fframwaith ar gyfer rheolaeth fewnol. Barn y Pennaeth Archwilio a Risg ar gyfer y flwyddyn a ddaw i ben ar 31 Mawrth 2018 yw "bod gan y sefydliad fframwaith digonol ac effeithiol ar gyfer rheoli risg, llywodraethiant a rheolaeth fewnol... Mae angen cyflwyno neu wella rheolaeth fewnol mewn rhai meysydd... mae'r rhain yn cael eu monitro...Nid oes unrhyw bryderon mawr o ran y farn hon."

Mae'r Adroddiad Archwilio Mewnol yn nodi y cwblhaodd y Swyddogaeth 29 o archwiliadau yn ystod y flwyddyn. Mae hyn yn ostyngiad o gymharu â 2016 oherwydd prinder staff yn codi yn sgil swyddi gweigion. Caiff lefelau'r sicrwydd a nodwyd ar gyfer pob archwiliad eu crynhoi yn y siart isod. Mae'n dangos bod 10 archwiliad wedi derbyn sicrwydd sylweddol, 11 archwiliad wedi derbyn sicrwydd rhesymol a bod angen gwneud gwelliannau mwy sylweddol mewn meysydd a oedd yn gysylltiedig â 5 archwiliad gyda'r rheiny'n cynnig sicrwydd cyfyngedig.

Bu i bob un o'r archwiliadau a gynhaliwyd yn ystod y flwyddyn arwain at lefelau cadarnhaol o sicrwydd ac eithrio'r archwiliadau a ganlyn a gafodd eu hasesu fel rhai Sicrwydd Cyfyngedig:

- Fframwaith Caffael Corfforaethol;
- Diogelu Data a Llywodraethu Gwybodaeth;
- Safonau Diogelu Data'r Diwydiant Cardiau Talu;
- Dyledwyr Amrywiol;
- Cludiant Ysgol

Bydd yr archwiliadau uchod yn cael eu dilyn i fyny yn ystod 2018/19.

Yn ogystal, cwblhaodd yr adain archwilio mewnol a risg archwiliadau'n codi o 3 cyfeiriad; gwaith archwilio dilyn-i-fyny a gwaith atal twyll ac ymholiadau cyffredinol dan y Fenter Dwyll Genedlaethol. Cyflwynodd y swyddogaeth adroddiad i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a oedd yn cynnwys hyfforddiant i Aelodau. Darparodd y swyddogaeth ymgynghoriaeth gorfforaethol yn ystod y flwyddyn ac fe gwblhawyd gwaith mewn perthynas â risg ac yswiriant.

Parhaodd Archwilio Mewnol i ganolbwyntio adnoddau ar feysydd a oedd yn ymwneud â grant yn ystod 2017/18 er mwyn sicrhau bod y risgiau a gyflwynwyd gan ddulliau ariannu o'r fath yn cael eu rheoli'n briodol. Ni nodwyd risgiau sylweddol yng nghyswllt grantiau a adolygwyd gyda'r cyfan o'r grantiau a archwiliwyd yn derbyn sicrwydd sylweddol.

Nododd cyfanswm canlyniadau'r gwaith Archwilio Mewnol fod **80%** o adolygiadau yn arwain at farn 'gadarnhaol' (Sylweddol neu Resymol) a **20%** at farn sicrwydd 'negyddol'. Y farn gyffredinol ar gyfer y systemau a adolygwyd yw Lefel Resymol o Sicrwydd sy'n gyson â blynyddoedd blaenorol. Mae'r lefel gyffredinol hon o sicrwydd yn seiliedig ar gwmpas y gwaith a wneir, rhoi ar waith weithred a argymhellir i reolwyr a'r systemau hynny'n parhau i weithredu fel y'u bwriadwyd.

Er mwyn cydymffurfio â Safonau Archwilio Sector Cyhoeddus CIPFA 2013 mae proses dilyn i fyny ffurfiol ar waith o fewn y Gwasanaeth er mwyn cadarnhau fod yr argymhellion a wnaed mewn adroddiadau Archwilio Mewnol wedi'u gweithredu gan reolwyr o fewn amser y cytunwyd arno. Lle bynnag y bo'n bosib bydd archwiliad dilynol yn digwydd chwe mis ar ôl rhyddhau'r adroddiad terfynol, ac eithrio'r archwiliadau hynny a aseswyd eu bod yn rhoi lefelau sylweddol o sicrwydd lle na wneir gwaith dilyn i fyny, er mwyn gwneud y gorau o'r adnodd archwilio.

Ar hyn o bryd caiff argymhellion eu sgorio'n goch, ambr, melyn neu wyrdd yn ôl y risg sydd i'w weld. Nid yw'r rhai gwyrdd yn cael eu dilyn i fyny'n ffurfiol gan Archwilio Mewnol ac ni chânt eu cynnwys yn y dadansoddiad hwn. Roedd y rheolwyr wedi gweithredu'r cyfan o'r argymhellion blaenoriaeth uchel a oedd yn weddill ac y dygwyd sylw iddynt dan y fethodoleg archwilio flaenorol a 69% o'r Materion/Risgiau 'Coch' newydd. Roedd hyn yn arwydd o'r ffaith bod rheolwyr yn ymateb i waith y Swyddogaeth Archwilio a Risg.

Mae adroddiad y Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg hefyd yn nodi meysydd lle byddai gwendidau sylweddol mewn rheolaeth yn rhwystro'r Cyngor rhag rhoi dibyniaeth resymol ar systemau rheolaeth fewnol yng nghyswllt y systemau hynny a adolygwyd yn ystod y flwyddyn. Bydd y meysydd yn parhau'n bryder i Archwilio Mewnol hyd oni bydd yr holl argymhellion sylweddol wedi'u gweithredu ac y bydd modd rhoi sicrwydd bod y fframweithiau a'r systemau yn eu lle; wedi'u gwreiddio; yn gadarn ac effeithiol. Yn yr Adroddiad Archwilio Blynyddol, nodwyd nad oes unrhyw faterion sydd yn arbennig o briodol i'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol. Mae'r adroddiad yn dwyn sylw at y Materion a'r Risgiau 'Coch' a oedd yn parhau i fod angen sylw ar 31 Mawrth 2018.

Materion Llywodraethu o Sylwedd	Gweithredu sydd wedi'i adnabod i roi sylw i wendidau
<p>Fframwaith Caffael Corfforaethol - Er bod fframwaith caffael wedi'i ddatblygu yn yr Awdurdod, parhau'n wendid y mae lefel cydymffurfio â rheolau caffael contractau a rheoliadau'r UE. Mae angen gwella'r broses gaffael yn yr Adran Dai, Gwasanaethau Oedolion a'r Gwasanaethau Plant a Theuluoedd.</p>	<p>Mae'r Gwasanaethau Cymdeithasol wrthi'n datblygu cynllun gwaith ar hyn o bryd i fynd i'r afael â'r materion hyn gyda chynllun gwaith contract ehangach ar gyfer y Gwasanaethau Plant ac Oedolion. Mae'r Gwasanaethau'n gweithio gydag awdurdodau eraill yng Ngogledd Cymru o ran tendrau a fframweithiau ar y cyd. Mae'r gwasanaethau'n adolygu cymalau diogelu yn arbennig o ran y gofynion am wiriadau DBS.</p>

<p>Gwasanaethau Plant - Gorchmynion Llys Gofal Plant dan yr Amlinelliad Cyfraith Gyhoeddus - Protocol sy'n ceisio gostwng achosion o oedi heb reswm mewn achosion llys teuluoedd. Tystiwyd gwendidau mewn cadw cofnodion, casglu tystiolaeth a sgiliau yn y llys, yr ystyrir eu bod yn hanfodol i sicrhau datrysiad cyflym. Nid oedd ymweliadau gan weithwyr cefnogi wastad yn cael eu cynnal yn unol â chynlluniau i sicrhau diogelwch a llesiant plant.</p>	<p>Arweiniodd yr archwilio at sgôr sicrwydd cyfyngedig a byddir yn dilyn hyn i fyny yng Ngorffennaf 2018. Rhaid i unrhyw ymweliadau gan Weithwyr Cymorth gydymffurfio gyda'r cynllun gofal a'r ddeddfwriaeth berthnasol. Gellir cymryd camau disgyblu lle mae methiant i gydymffurfio gyda chynlluniau gofal.</p>
<p>Safonau Diogelu Data'r Diwydiant Cardiau Talu- Nid yw'r Awdurdod wedi adnabod lefel y cydymffurfio sy'n angenrheidiol nac wedi llunio rhaglen cydymffurfio i gwrdd ag anghenion Safonau Diogelu Data'r Diwydiant Cardiau Talu</p>	<p>Mae gweithgor trawsadrannol, yn cynnwys Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fel pencampwr, wedi'i sefydlu i sicrhau y cydymffurfir â Safonau Diogelu Data'r Diwydiant Cardiau Talu.</p>

7. ARDYSTIO'R DATGANIAD LLYWODRAETHU BLYNYDDOL

<p>Rydym wedi ein cynghori ar oblygiadau canlyniad yr adolygiad o effeithlonrwydd y fframwaith llywodraethu gan y Pwyllgor Archwilio a bod y trefniadau yn parhau i'w hystyried yn addas i bwrpas yn gyson â'r fframwaith llywodraethu. Mae'r meysydd sydd wedi cael sylw a'r rhai sydd i'w trafod yn benodol trwy weithredu o'r newydd wedi eu hamlinellu yn y ddogfen.</p>
<p>Rydym yn bwriadu cymryd camau priodol i ymdrin â'r gwendidau hyn a'r rhai eraill a nodwyd yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac i wella ymhellach ein trefniadau llywodraethu ac aswiriant yn y flwyddyn sydd i ddod. Fe fyddwn yn monitro gweithrediad y gwelliannau trwy'r Pwyllgor Archwilio ac fel rhan o'n hadolygiad blynyddol nesaf.</p>

Arweinydd y Cyngor
Dyddiad:

2018

Prif Weithredwr
Dyddiad:

2018

Ar ran Cyngor Sir Ynys Môn

This page is intentionally left blank

Adroddiad ar yr Archwiliad o Ddatganiadau Ariannol – Cyngor Sir Ynys Môn

Blwyddyn archwilio: 2017-18

Dyddiad cyhoeddi: Medi 2018

Diben y ddogfen hon

Mae'r ddogfen hon ar ffurf ddrafft a ddarperir yn gyfrinachol. Dim ond er mwyn cadarnhau cywirdeb a chyflawnder y wybodaeth a geir ynddi a cheisio barn ar y casgliadau y daethpwyd iddynt y'i darperir.

Trafod y ddogfen cyn ei chyhoeddi

Mae'r ddogfen hon a'r hawlfraint ynddi yn eiddo i Archwilydd Cyffredinol Cymru ac erys felly. Mae'n cynnwys gwybodaeth a gafwyd gan yr Archwilydd Cyffredinol a Swyddfa Archwilio Cymru o dan bwerau statudol i gyflawni swyddogaethau statudol yn unig ac fe'i paratowyd fel sail i ddogfen swyddogol y gellir ei chyflwyno neu ei chyhoeddi maes o law. Gall hefyd gynnwys gwybodaeth y gallai ei datgelu heb awdurdod fod yn drosedd o dan adran 54 o Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004. Ac eithrio fel y caniateir yn benodol o dan y gyfraith, ni ellir atgynhyrchu'r ddogfen nac unrhyw ran o'i chynnwys, na'i storio mewn system adalw na'i throsglwyddo mewn unrhyw ffurf na thrwy unrhyw fodd, na'i datgelu i unrhyw un ac eithrio'r sawl a'i derbyniodd yn wreiddiol heb ganiatâd ysgrifenedig Swyddfa Archwilio Cymru ymlaen llaw. Mae'n rhaid ei diogelu bob amser i'w hatal rhag cael ei chyhoeddi neu i atal defnydd amhriodol arall o'i chynnwys. Gallai ei defnyddio neu'i datgelu heb awdurdod arwain at achos cyfreithiol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynghylch datgelu neu aildefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru yn swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Paratowyd y ddogfen hon fel rhan o waith a gyflawnir yn unol â swyddogaethau statudol.

Os gwneir cais am wybodaeth y gallai'r ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae Cod adran 45 yn nodi'r arfer a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus wrth ymdrin â cheisiadau, yn cynnwys ymgynghori â thrydydd partïon perthnasol. Mewn perthynas â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru yn drydydd partïon perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu aildefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru yn swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay.

. This document is also available in English.

Cynnwys

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn bwriadu cyhoeddi adroddiad archwilio diamed ar eich datganiadau ariannol, yn amodol ar gwblhau'r profion archwilio terfynol, a bod yr holl eitemau ar y rhestr sy'n weddill wedi'u datrys (Gweler tudalen 4).

Adroddiad cryno

Cyflwyniad	4
Statws yr archwiliad	4
Adroddiad archwilio arfaethedig	4
Materion pwysig sy'n deillio o'r archwiliad	5
Argymhellion yn deillio o'n gwaith archwilio ariannol ar gyfer 2017-18	7
Annibyniaeth a gwrthrychedd	7

Atodiadau

Atodiad 1 - Llythyr Sylwadau Terfynol	8
Atodiad 2 – adroddiad archwilio arfaethedig yr Archwilydd Cyffredinol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu	11
Atodiad 3 – Crynodeb o'r cywiriadau a wnaed i'r datganiadau ariannol drafft y dylid tynnu sylw'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu atynt	14
Atodiad 4 – argymhellion yn deillio o'n gwaith archwilio ariannol ar gyfer 2017-18	15

Adroddiad cryno

Cyflwyniad

- 1 Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn gyfrifol am roi barn ynghylch pa un a yw'r datganiadau ariannol yn rhoi darlun gwir a theg o sefyllfa ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar 31 Mawrth 2018 a'i incwm a'i wariant ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben bryd hynny.
- 2 Nid ydym yn ceisio cael sicrwydd llwyr bod y datganiadau ariannol wedi'u datgan yn gywir, ond rydym yn mabwysiadu'r cysyniad o berthnasedd. Wrth gynllunio a chynnal yr archwiliad, rydym yn ceisio nodi camddatganiadau perthnasol yn eich datganiadau ariannol, hynny yw, y rhai hynny a allai gamarwain rhywun sy'n darllen y cyfrifon.
- 3 Y lefelau meintiol a ddefnyddiwn i farnu bod camddatganiadau o'r fath yn berthnasol i Gyngor Sir Ynys Môn yw £5m. Gall materion ansoddol penodol megis gofynion cyfreithiol a gofynion rheoleiddio a sensitifrwydd gwleidyddol hefyd effeithio ar b'un a fernir bod eitem yn berthnasol.
- 4 Mae Safon Archwilio Ryngwladol (ISA) 260 yn ei gwneud yn ofynnol i ni gofnodi rhai materion sy'n deillio o'r archwiliad o'r datganiadau ariannol i'r sawl sy'n gyfrifol am lywodraethu corff mewn da bryd i gymryd camau priodol.
- 5 Mae'r adroddiad hwn yn nodi, i'w hystyried, y materion sy'n deillio o'r archwiliad o ddatganiadau ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer 2017-18, y mae angen cyflwyno adroddiad arnynt o dan ISA 260.

Statws yr archwiliad

- 6 Derbyniom y datganiadau ariannol drafft ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2018 ar 11 Mehefin 2018 ac rydym bellach wedi cwblhau'r gwaith archwilio yn sylweddol. Ar ddyddiad cyhoeddi'r adroddiad hwn, roedd y canlynol yn weddill:
 - A. Cwblhau dogfennaeth mewn perthynas â darpariaethau, triniaeth gyfrifyddu ar gyfer taliadau diffyg pensiwn a niferoedd pensiynwyr.
 - B. Cwblhau'r broses o adolygu ansawdd y partneriaid a'r dogfennau a'r ffeiliau archwilio yn annibynnol; a
 - C. Derbyn llythyr cynrychiolaeth.
- 7 Rydym yn adrodd i chi ar y materion mwy arwyddocaol sy'n codi o'r archwiliad, y credwn y mae'n rhaid i chi eu hystyried cyn cymeradwyo'r datganiadau ariannol. Mae'r tîm Archwilio eisoes wedi trafod y materion hyn gyda Swyddog Adwar151 y swyddog a'r Dirprwy Swyddog Adwar.151.

Adroddiad archwilio arfaethedig

- 8 Yn amodol ar gwblhau gwaith sy'n weddill yn foddhaol, bwriad yr Archwilydd Cyffredinol yw cyhoeddi adroddiad archwilio diamod ar y datganiadau ariannol unwaith y byddwch wedi rhoi llythyr cynrychiolaeth i ni yn seiliedig ar yr hyn a nodir yn Atodiad 1.
- 9 Mae'r adroddiad archwilio arfaethedig wedi'i nodi yn Atodiad 2.

Materion arwyddocaol sy'n codi o'r archwiliad

Gamddatganiadau heb eu cywiro

- 10 Mae yna gamddatganiadau nad ydynt wedi cael eu cywiro gan y rheolwyr, a dylid tynnu eich sylw at y rhain yn ein barn ni oherwydd eu perthnasedd i'ch cyfrifoldebau dros y broses adrodd ariannol. Fe'u nodir gydag esboniadau yn Atodiad 3

Camddatganiadau a gywirwyd

- 11 Mae camddatganiadau a gywirwyd gan y rheolwyr, ond yr ystyriwn y dylid tynnu eich sylw atynt gan eu bod yn berthnasol i'ch cyfrifoldebau mewn perthynas â'r broses o gyflwyno adroddiadau ariannol. Fe'u nodir gydag esboniadau yn **Atodiad 3**.

Risgiau Sylweddol

- 12 Yn ein Cynllun Archwilio Ariannol, gwnaethom nodi gwybodaeth am y risgiau archwilio sylweddol a nodwyd yn ystod ein proses gynllunio. Mae'r tabl isod yn nodi canlyniad ein gweithdrefnau archwilio mewn perthynas â'r risgiau hynny. Cynhaliwyd ein harchwiliad yn unol â'r Cynllun Archwilio Ariannol.

Risg archwilio ariannol	Ymateb archwilio arfaethedig
Rheolwyr yn diystyru rheolaethau Mae risg y bydd rheolwyr yn diystyru rheolaethau yn bresennol ym mhob endid. Am nad oes modd rhagweld sut y gallai rheolaethau gael eu diystyru yn y fath fodd, ystyrir ei bod yn risg sylweddol [ISA 240.31-33].	Cyflawnodd y tîm archwilio y gweithdrefnau canlynol: <ul style="list-style-type: none">• profi priodoldeb cofnodion mewn dyddlyfrau ac addasiadau eraill a wnaed wrth baratoi'r datganiadau ariannol gan ddefnyddio dull gwell o ddadansoddi data i ddadansoddi holl gynnwys y dyddlyfrau ar gyfer nodweddion o ddiddordeb archwilio;• cynnal profion o'r gwaith cynllunio a gweithredu

Risg archwilio ariannol	Ymateb archwilio arfaethedig
	<p>rheolaethau dros gofnodion mewn dyddlyfrau i'r cyfrifyfr ariannol;</p> <ul style="list-style-type: none"> • adolygu priodoldeb amcangyfrifon cyfrifyddu i ganfod unrhyw duedd; a • gwerthuso'r rhesymeg dros unrhyw drafodion sylweddol nad oes a wnelont â busnes arferol gan gynnwys rhai â phartion cysylltiedig. <p>Ni nodwyd unrhyw faterion o ganlyniad i'n profion.</p>
<p>Cyflawnder gwariant a'r dyddiad cau ar gyfer gwariant</p> <p>Rydym wedi nodi bod risg sylweddol yn gysylltiedig â chyflawnder a chau gwariant am y gall fod cymhelliant i beidio â chofnodi'r holl wariant er mwyn i'r Cyngor gofnodi sefyllfa fwy ffafriol ar ddiwedd y flwyddyn.</p>	<p>Cyflawnodd y tîm archwilio y gweithdrefnau canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • cynnal profion o'r gwaith cynllunio a gweithredu rheolaethau er mwyn sicrhau cyflawnder gwariant; • cynnal profion archwilio penodol mewn perthynas â chyflawnder gwariant; a • chynnal profion manwl mewn perthynas ag amcangyfrifon a dyfarniadau rheolwyr fel y nodir yn y risg y bydd rheolwyr yn diystyru rheolaethau a nodir uchod. <p>Ni nodwyd unrhyw faterion o ganlyniad i'n profion.</p>
<p>Prisiadau Eiddo</p> <p>Mae'r Cyngor yn cwblhau proses brisio lawn gylchol lle y caiff dosbarthiadau o asedau eu prisio'n llawn bob pum mlynedd, gyda phrisiadau eraill yn cael eu cwblhau gan briswyr mewnol.</p> <p>Mae prisiadau eiddo, yn ôl eu natur, yn cynnwys dyfarniadau ac amcangyfrifon a gan fod prisiadau tir ac adeiladu ym mis Mawrth 2017 yn cyfateb i £288 miliwn, gall newidiadau mewn dyfarniadau ac amcangyfrifon gael effaith berthnasol ar y gwerth cario.</p>	<p>Cyflawnodd y tîm archwilio y gweithdrefnau canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • profion o'r gwaith cynllunio a gweithredu mewn perthynas â'r broses prisio eiddo gan gynnwys nodi lleihad mewn gwerth y tu allan i'r broses brisio; • Gweithio gydag arbenigwyr prisio mewnol er mwyn asesu rhesymoldeb tybiaethau sy'n sail i'r prisiad; ac • Orlhain yr holl symudiadau prisio drwy'r datganiadau ariannol er mwyn sicrhau eu bod wedi'u datgan yn deg. <p>Ni nodwyd unrhyw faterion o ganlyniad i'n profion.</p>

Materion pwysig eraill sy'n deillio o'r archwiliad

- 13 Fel rhan o'r archwiliad, rydym yn ystyried nifer o faterion ansoddol a meintiol sy'n berthnasol i'r cyfrifon ac yn cyflwyno adroddiad i chi ar unrhyw faterion o bwys sy'n codi. Nid oedd unrhyw faterion yn codi yn y meysydd hyn eleni:

- 14 **Nid oes gennym unrhyw bryderon ynglŷn â'r agweddau ansoddol ar eich arferion cyfrifyddu ac adrodd ariannol.** Daethom i'r casgliad fod y polisïau a'r amcangyfrifon cyfrifyddu yn briodol a bod datgeliadau'r datganiadau ariannol yn ddiuedd, yn deg ac yn glir.
- 15 **Ni ddaethom ar draws unrhyw anawsterau sylweddol yn ystod yr archwiliad.**
- 16 **Ni wnaethom drafod na gohebu â rheolwyr am unrhyw faterion sylweddol y mae angen i ni eich hysbysu amdanynt.**
- 17 **Nid oes unrhyw faterion eraill sy'n arwyddocaol i'r gwaith o oruchwylio'r broses o gyflwyno adroddiadau ariannol y mae angen i ni eich hysbysu amdanynt.**
- 18 **Ni wnaethom nodi unrhyw wendidau perthnasol yn eich rheolaethau mewnol ond rydym wedi nodi sawl maes lle gellid gwella rheolaethau.** Nodir y rhain yn [Atodiad 4](#).
- 19 **Nid oes unrhyw faterion eraill y mae'n ofynnol iddynt, yn ôl safonau archwilio, gael eu cyfleu i'r sawl sy'n gyfrifol am lywodraethu.**

Argymhellion yn deillio o'n gwaith archwilio ariannol ar gyfer 2017-18

- 20 Amlinellir yr argymhellion sy'n deillio o'n gwaith archwilio ariannol yn [Atodiad 4](#). Mae'r rheolwyr wedi ymateb iddynt a byddwn yn gwneud gwaith dilynol arnynt yn ystod archwiliad y flwyddyn nesaf. Os bydd unrhyw gamau gweithredu yn weddill, byddwn yn parhau i fonitro cynnydd ac yn adrodd arno yn ein hadroddiad y flwyddyn nesaf.

Annibyniaeth a gwrthrychedd

- 21 Fel rhan o'r broses derfynol, mae'n ofynnol i ni roi sylwadau i chi ynghylch ein hannibyniaeth.
- 22 Rydym wedi cydymffurfio â safonau moesegol ac, yn ein barn broffesiynol, rydym yn annibynnol ac ni chaiff ein gwrthrychedd ei beryglu. Nid oes unrhyw gydberthnasau rhwng Swyddfa Archwilio Cymru a Chyngor Sir Ynys Môn sy'n effeithio ar ein gwrthrychedd na'n hannibyniaeth yn ein barn ni.

Atodiad 1

Llythyr Sylwadau Terfynol

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

XX Medi 2018

Sylwadau ar ddatganiadau ariannol 2017-18

Darperir y llythyr hwn mewn perthynas â'ch archwiliad o ddatganiadau ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2017 er mwyn mynegi barn ar ba mor wir a theg ydynt ac i ba raddau y maent wedi'u paratoi'n briodol.

Rydym yn cadarnhau hyd eithaf ein gwybodaeth a'n cred, ar ôl cynnal ymchwiliadau a oedd yn ddigonol yn ein barn ni, y gallwn wneud y sylwadau canlynol i chi.

Cyfrifoldebau sylwadau rheolwyr

Rydym wedi cyflawni ein cyfrifoldebau o ran y canlynol:

- Paratoi'r datganiadau ariannol yn unol â gofynion deddfwriaethol a Chod Ymarfer CIPFA ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol; yn arbennig, mae'r datganiadau ariannol yn rhoi darlun gwir a theg yn unol â hynny.
- Cynllunio, gweithredu, cynnal ac adolygu trefniadau rheolaeth fewnol er mwyn atal a chanfod twyll a gwallau.

Gwybodaeth a roddwyd

Rydym wedi rhoi'r canlynol i chi:

- Mynediad llawn i'r canlynol:
 - yr holl wybodaeth rydym yn ymwybodol ohoni sy'n berthnasol i'r broses o baratoi'r datganiadau ariannol megis llyfrau cyfrifon a dogfennaeth ategol, cofnodion cyfarfodydd a materion eraill;
 - gwybodaeth ychwanegol y gwnaethoch ofyn amdano gennym at ddiben yr archwiliad; a
 - mynediad anghyfyngedig i staff yr oedd angen cael tystiolaeth archwilio ganddynt, yn eich barn chi.
- Canlyniadau ein hasesiad o'r risg y gall y datganiadau ariannol fod wedi eu cam-ddatgan mewn modd perthnasol o ganlyniad i dwyll.
- Ein gwybodaeth am dwyll neu dwyll a amheuir yr ydym yn ymwybodol ohono ac sy'n effeithio ar Gyngor Sir Ynys Môn ac yn ymwneud â:
 - rheolwyr;
 - cyflogeion sydd â rolau pwysig yng nghyd-destun rheolaeth fewnol; neu
 - eraill lle gallai'r twyll gael effaith berthnasol ar y datganiadau ariannol.

- Ein gwybodaeth am unrhyw honiadau o dwyll, neu dwyll a amheuir, sy'n effeithio ar y datganiadau ariannol a roddwyd i ni gan gyflogeion, cyn-gyflogeion, rheoleiddwyr neu eraill.
- Ein gwybodaeth am bob achos hysbys neu achos a amheuir o ddiffyg cydymffurfio â deddfau a rheoliadau y dylid ystyried eu heffeithiau wrth baratoi'r datganiadau ariannol.
diffyg cydymffurfiaeth â chyfreithiau a rheoliadau y dylid ystyried eu heffeithiau wrth baratoi'r datganiadau ariannol.
- Manylion yr holl bartïon cysylltiedig a'r holl gyberthnasau a thrafodion partïon cysylltiedig rydym yn ymwybodol ohonynt.

Sylwadau ar y datganiadau ariannol

Cofnodwyd pob trafodyn, ased a rhwymedigaeth yn y cofnodion cyfrifyddu ac fe'u hadlewyrchir yn y datganiadau ariannol.

Mae'r rhagdybiaethau arwyddocaol a ddefnyddiwyd i wneud amcangyfrifon cyfrifyddu, gan gynnwys y rheini a fesurwyd ar werth teg, yn rhesymol.

Ar ôl adolygu asedau'r Cyngor yn erbyn ei bolisi cyfansoddoli asedau ag oes economaidd ddefnyddiol gymysg, ni nodwyd unrhyw ddsbarth o asedau nac asedau cyfunol gan y Cyngor lle bo angen cyfansoddoli.

Mae'r prisiwr wedi cael rhestr lawn o asedau i'w prasio.

Cyfrifwyd yn briodol am gyberthnasau a thrafodion partïon cysylltiedig ac fe'u datgelwyd yn briodol.

Addaswyd ar gyfer pob digwyddiad neu datgelwyd pob digwyddiad a ddigwyddodd ar ôl y dyddiad adrodd y mae angen ei addasu neu ei ddatgelu.

Mae'r holl incwm grant wedi'i gydnabod yn unol â'r amodau atodedig.

Mae'r Swyddog Monitro wedi datgelu'r holl faterion cyfreithiol sy'n bodoli i'r archwilyr ac, yn eu barn hwy, mae'r holl faterion cyfreithiol sy'n bodoli lle mae angen darpariaethau wedi'u datgelu'n briodol yn y cyfrifon.

Datgelwyd pob achos gwirioneddol neu bosibl hysbys o ymgyfreitha a hawliadau y dylid ystyried eu heffeithiau wrth baratoi'r datganiadau ariannol i'r archwilydd, a chyfrifwyd amdanynt a'u datgelu yn unol â'r fframwaith cyflwyno adroddiadau ariannol perthnasol.

Nid oes unrhyw gamddatganiadau perthnasol, gan gynnwys hepgoriadau, yn y datganiadau ariannol. Mae effeithiau'r camddatganiadau nas cywirwyd a nodwyd yn ystod yr archwiliad yn amherthnasol, yn unigol a gyda'i gilydd, i'r datganiadau ariannol cyfan.

Cadarnhawn y canlynol: nodwyd pob cynllun a buddiant ymddeol, gan gynnwys y DU, wedi'i ariannu neu heb ei ariannu, wedi'i gymeradwyo neu heb ei gymeradwyo, cytundebol neu ymhlyg a rhoddwyd cyfrif priodol amdanynt; nodwyd pob setliad a chwtogiad a rhoddwyd cyfrif priodol amdanynt; dygwyd pob digwyddiad sy'n ymwneud â phennu rhwymedigaethau pensiwn at sylw'r actiwari; mae'r tybiaethau actiwaraidd sy'n sail i brisiad rhwymedigaethau'r cynllun (gan gynnwys y gyfradd ddisgownt a ddefnyddiwyd) yn unol ag amcangyfrifon gorau'r rheolwyr o'r digwyddiadau yn y dyfodol a

wnaiff effeithio ar fuddiannau ymddeol ac maent yn gyson â'r hyn a wyddwn am y Cyngor; mae cyfrifiadau'r actiwari yn seiliedig ar ddata aelodau cyflawn a chyfredol i'r graddau y bo'n briodol o ran y fethodoleg a fabwysiadwyd; ac mae'r symiau sydd wedi'u cynnwys yn y datganiadau ariannol sy'n deillio o waith yr actiwari yn briodol.

Sylwadau gan y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu

Cydnabyddwn fod y sylwadau a wnaed gan y rheolwyr, uchod, wedi eu trafod â ni.

Cydnabyddwn ein cyfrifoldeb am baratoi datganiadau ariannol gwir a theg yn unol â'r fframwaith cyflwyno adroddiadau ariannol perthnasol. Cymeradwywyd y datganiadau ariannol gan Gyngor Sir Ynys Môn ar **XX Medi 2018**.

Rydym yn cadarnhau ein bod wedi cymryd yr holl gamau y dylem fod wedi'u cymryd i sicrhau ein bod yn ymwybodol o unrhyw wybodaeth archwilio berthnasol ac i sicrhau bod y wybodaeth honno wedi'i throsglwyddo i chi. Rydym yn cadarnhau, hyd y gwyddom, nad oes unrhyw wybodaeth archwilio berthnasol nad ydych yn ymwybodol ohoni.

Llofnodwyd gan:

Llofnodwyd gan:

.....

Marc Jones

Swyddog neu Aelod sy'n llofnodi ar ran y rhai

Swyddog A.151

sy'n gyfrifol am lywodraethu

Cyngor Sir Ynys Môn

Dyddiad:

Dyddiad:

Atodiad 2

Adroddiad archwilio arfaethedig yr Archwilydd Cyffredinol i Aelodau Cyngor Sir Ynys Môn

Adroddiad Archwilydd Cyffredinol Cymru i Aelodau Cyngor Sir Ynys Môn

Rwyf wedi archwilio datganiadau ariannol a nodiadau cysylltiedig Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2018 o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.

Mae datganiadau ariannol Cyngor Sir Ynys Môn yn cynnwys y Datganiad Symud Cronfeydd wrth Gefn, y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, y Fantolen, y Datganiad Llif Arian Parod, y Datganiad Symud ar y Cyfrif Refeniw Tai a Datganiad Incwm a Gwariant y Cyfrif Refeniw Tai a'r nodiadau cysylltiedig, gan gynnwys crynodeb o bolisiâu cyfrifyddu pwysig.

Y fframwaith adrodd ariannol a gymhwyswyd wrth eu paratoi yw'r gyfraith berthnasol a'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017-18 sy'n seiliedig ar y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (IFRS).

Yn fy marn i, mae'r datganiadau ariannol:

- yn rhoi darlun gwir a theg o sefyllfa ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar 31 Mawrth 2018 a'i incwm a'i wariant am y flwyddyn a ddaeth i ben bryd hynny; ac
- wedi'u paratoi'n briodol yn unol â'r gofynion deddfwriaethol a'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017-18.

Sail y farn

Cynhaliiais fy archwiliad yn unol â'r gyfraith berthnasol a'r Safonau Archwilio Rhyngwladol yn y DU (ISAs (DU)). Caiff fy nghyfrifoldebau o dan y safonau hyn eu disgrifio ymhellach yn adran cyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol yn fy adroddiad. Rwy'n annibynnol ar y cyngor yn unol â'r gofynion moesegol sy'n berthnasol i'm harchwiliad o'r datganiadau ariannol yn y DU, yn cynnwys Safon Foesegol y Cyngor Adrodd Ariannol, ac rwyf wedi cyflawni fy nghyfrifoldebau moesegol eraill yn unol â'r gofynion hyn. Credaf fod y dystiolaeth archwilio rwyf wedi'i chael yn ddigonol ac yn briodol i ddarparu sail i'm barn.

Casgliadau yn ymwneud â busnes gweithredol

Nid oes gennyf unrhyw beth i'w nodi o ran y materion canlynol y mae Safonau Archwilio Rhyngwladol y DU yn ei gwneud yn ofynnol i mi gyflwyno adroddiad i chi arnynt os bydd yr amgylchiadau canlynol yn berthnasol:

- nid yw'r defnydd o sail gyfrifyddu busnes gweithredol wrth baratoi'r datganiadau ariannol yn briodol; neu
- nid yw'r swyddog ariannol cyfrifol wedi datgelu yn y datganiadau ariannol unrhyw ansicrwydd perthnasol a nodwyd a all fwrw amheuaeth sylweddol ar allu Cyngor Sir Ynys Môn i barhau i fabwysiadu sail gyfrifyddu busnes gweithredol am gyfnod o ddeuddeg mis o leiaf o'r dyddiad pan awdurdodir cyhoeddi'r datganiadau ariannol.

Gwybodaeth arall

Mae'r swyddog ariannol cyfrifol yn gyfrifol am y wybodaeth arall yn yr adroddiad blynyddol a chyfrifon. Mae'r wybodaeth arall yn cynnwys y wybodaeth yn yr adroddiad blynyddol, heblaw am y datganiadau ariannol a'm hadroddiad fel archwilydd arnynt. Nid yw fy marn am y datganiadau ariannol yn

cwmpasu'r wybodaeth arall ac, ar wahân i'r graddau a nodir yn benodol yn ddiweddarach yn fy adroddiad, nid wyf yn mynegi unrhyw fath o gasgliad sicrwydd ar hynny.

Mewn cysylltiad â'm harchwiliad o'r datganiadau ariannol, fy nghyfrifoldeb yw darllen y wybodaeth arall er mwyn nodi anghysondebau perthnasol â'r datganiadau ariannol archwiliedig a nodi unrhyw wybodaeth sy'n ymddangos fel petai'n berthnasol anghywir ar sail y wybodaeth a ddaeth i law wrth i mi gyflawni'r archwiliad neu sy'n berthnasol anghyson â'r wybodaeth honno. Os dof yn ymwybodol o unrhyw gamddatganiadau neu anghysondebau perthnasol amlwg, ystyriaif y goblygiadau i'm hadroddiad.

Adrodd ar ofynion eraill

Barn ar faterion eraill

Yn fy marn i, yn seiliedig ar y gwaith a wnaed yn ystod fy archwiliad:

- Mae'r wybodaeth a geir yn yr Adroddiad Naratif ar gyfer y flwyddyn ariannol y paratowyd y datganiadau ariannol ar ei chyfer yn gyson â'r datganiadau ariannol ac mae'r Adroddiad Naratif wedi ei baratoi yn unol â'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017-18;
- Mae'r wybodaeth a roddwyd yn y Datganiad Llywodraethu Blynnyddol ar gyfer y flwyddyn ariannol y paratowyd y datganiadau ariannol ar ei chyfer yn gyson â'r datganiadau ariannol ac mae'r Datganiad Llywodraethu Blynnyddol wedi'i baratoi yn unol â chanllawiau.

Materion y cyflwynaf adroddiad arnynt drwy eithriad

Yn sgil gwybodaeth a dealltwriaeth o'r cyngor a'i amgylchedd a gafwyd yn ystod yr archwiliad, nid wyf wedi nodi unrhyw gamddatganiadau perthnasol yn yr Adroddiad Naratif.

Nid oes gennyf unrhyw beth i'w nodi o ran y materion canlynol, y cyflwynaf adroddiad i chi arnynt os bydd yr amgylchiadau canlynol yn berthnasol, yn fy marn i:

- ni chadwyd cofnodion cyfrifyddu digonol;
- nid yw'r datganiadau ariannol yn gyson â'r cofnodion a'r ffurflenni cyfrifyddu; neu
- nid wyf wedi derbyn yr holl wybodaeth ac esboniadau sydd eu hangen arnaf ar gyfer fy archwiliad.

Tystysgrif cwblhau archwiliad

Ardystiaf fy mod wedi cwblhau'r archwiliad o gyfrifon Cyngor Sir Ynys Môn yn unol â gofynion Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a Chod Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Cyfrifoldebau

Cyfrifoldebau'r swyddog ariannol cyfrifol am y datganiadau ariannol

Fel yr esbonnir yn fanylach yn y Datganiad o Gyfrifoldebau ar gyfer y Datganiad Cyfrifon a nodir ar dudalen 11, mae'r swyddog ariannol cyfrifol yn gyfrifol am baratoi'r datganiad cyfrifon, sy'n rhoi darlun gwir a theg, ac am y fath reolaeth fewnol ag sy'n angenrheidiol ym marn y swyddog ariannol cyfrifol i allu paratoi datganiadau cyfrifon heb unrhyw gamddatganiadau perthnasol, boed hynny drwy dwyll neu wall.

Wrth baratoi'r datganiad cyfrifon, mae'r swyddog ariannol cyfrifol yn gyfrifol am asesu gallu'r cyngor i barhau fel busnes gweithredol, gan ddatgelu fel y bo'n gymwys, faterion sy'n ymwneud â'r busnes gweithredol a defnyddio sail cyfrifyddu busnes gweithredol oni thbyr nad yw'n briodol.

Cyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol

Fy amcanion yw cael sicrwydd rhesymol ynghylch p'un a yw'r datganiadau ariannol gyda'i gilydd yn rhydd o gamddatganiad perthnasol, boed hynny drwy dwyll neu wall, a chyhoeddi adroddiad archwilio sy'n cynnwys fy marn. Mae sicrwydd rhesymol yn lefel uchel o sicrwydd, ond nid yw'n gwarantu y bydd archwiliad a gynhelir yn unol â Safonau Archwilio Rhyngwladol y DU bob amser yn canfod

camddatganiad perthnasol pan fo'n bodoli. Gall camddatganiadau ddeillio o dwyll neu wall ac fe'u hystyri'r yn berthnasol os, yn unigol neu gyda'i gilydd, y gellid disgwyl iddynt yn rhesymol ddylanwadu ar benderfyniadau economaidd defnyddwyr a wneir ar sail y datganiadau ariannol hyn.

Ceir disgrifiad pellach o gyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol ar wefan y Cyngor Adrodd Ariannol yn www.frc.org.uk/auditorsresponsibilities. Mae'r disgrifiad hwn yn rhan o'm hadroddiad archwilio.

Anthony J Barrett

Dros ac ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru

XX Medi 2018

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd

CF11 9LJ

Atodiad 3

Crynodeb o'r cywiriadau a wnaed i'r datganiadau ariannol drafft y dylid tynnu sylw'r Pwyllgor Archwilio a Lywodraethu atynt.

Yn ystod ein harchwiliad, nodom y gamddatganiadau canlynol nad ydynt wedi cael eu cywiro gan reolwyr, yr ystyriwn y dylid tynnu eich sylw atynt oherwydd eu perthnasedd i'ch cyfrifoldebau dros y broses adrodd ariannol:

- Yn 2017/18 gwnaeth y Cyngor daliad o £3.66m i gronfa bensiwn Gwynedd i dalu am elfen sefydlog o gyfraniadau'r cyflogwr am y cyfnod o 2017/18 i 2019/20. Gwnaeth y Cyngor cyfrifo am hyn drwy godi 1/3 i'r gronfa gyffredinol a 2/3 i'r reserfau a glustnodwyd (rhwymedigaethau'n ymwneud â'r gronfa bensiwn). Ar ôl cymryd i ystyriaeth y balans yr arian wrth gefn a glustnodwyd, mae hyn wedi arwain at gronfa negyddol o £ 2.44m.

Mae Swyddfa Archwilio Cymru wedi ystyried y modd y caiff taliadau diffyg cronfeydd pensiwn eu trin a daeth i'r casgliad y dylai taliadau elfennau sefydlog o'r gronfa bensiwn gael eu cydnabod yn llawn yn y flwyddyn dalu yn unol â rheoliad 24 o'r Rheoliadau Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol 2013.

Y canlyniad yw y dylid codi'r £2.44m a godir ar yr arian wrth gefn a glustnodwyd i'r gronfa gyffredinol. Gan mai gwall dosbarthiad yw hwn o fewn manylion y cronfeydd y gellir eu defnyddio, mae'r rheolwyr wedi dewis peidio ag addasu'r cyfrifon ar gyfer y gwall hwn.

- Nododd rheolwyr yn rhan o'u hadolygiad o ddigwyddiadau ôl-fantolen fod ased amodol – yr hawliad TAW hamdden yn nodyn 43 – yn crisialu yn Awst 2018. Derbyniodd CThEM yr hawliad ac ad-dalodd y TAW a gasglwyd, gan arwain at daliad gan gyllid a Thollau EM o £0.9m. Gan nad yw hyn yn berthnasol, mae'r rheolwyr wedi dewis peidio ag addasu'r cyfrifon ar gyfer hyn, a byddant yn ei gydnabod yn 2018/19.

Crynodeb o'r cywiriadau a wnaed i'r datganiadau ariannol drafft y dylid tynnu sylw'r Pwyllgor Archwilio a llywodraethu atynt.

Yn ystod ein harchwiliad, nodom y gamddatganiadau canlynol sydd wedi cael eu cywiro gan reolwyr, ond y credwn y dylid tynnu eich sylw atynt oherwydd eu perthnasedd i'ch cyfrifoldebau dros y broses adrodd ariannol.

CIES DR	CIES CR	BS DR	BS CR	ER Dr	ER Cr	Natur y cywiriad
£'000	£'000	£'000	£'000			
	789	789				Arweiniodd cysoniad o'r system refeniw Tai I Anghyn rejer y Cyngor dros y tair blynedd diwethaf at dangydnabod refeniw.
105		1,936	2,041			Defnyddiwyd canrannau anghywir i ddechrau yn adroddiad y priswyr mewnol a arweiniodd at gyfrifiad anghywir o symiau ailbrizio asedau sefydlog.
2,000	2,000		2,000	2,000		Ar ôl adolygu'r amgylchiadau a'r dull o gyfrifo'r gronfa wrth gefn wedi'i chlustnodi ar gyfer safle tirlenwi Gwastraff Penhesgyn, nodwyd bod hyn yn bodloni'r meini prawf ar gyfer darpariaeth, ac felly mae darpariaeth wedi'i chodi ar y taliadau. Mae'r gronfa wrth gefn a glustnodwyd wedi'i rhyddhau.

Cywirodd y rheolwyr hefyd y nodyn cydnabyddiaeth uwch staff a'r nodyn parti cysylltiedig mewn perthynas â: CBAC CBAC, mentor Môn a thrafodion gyda Age Concern, Sioe Amaethyddol Môn, Môn CAB, Hyrwyddwr Gyrfaoedd and Grwp Llandrillo/Menai.

CIES – Datganiad cynhwysfawr ar incwm a gwariant

BS – Fantolen

ER – Cronfeydd wrth gefn wedi'u clustnod

Atodiad 4

Argymhellion yn deillio o'n gwaith archwilio ariannol ar gyfer 2017-18

Gwnaethom amlinellu'r holl argymhellion yn deillio o'n harchwiliad ynghyd ag ymateb y rheolwyr iddynt. Byddwn yn gwneud gwaith dilynol ar y rhain y flwyddyn nesaf, gan gynnwys unrhyw faterion sy'n weddill yn adroddiad archwilio'r flwyddyn nesaf:

Yn 2016-17 Codwyd 8 argymhelliad gennym. Mae 2 wedi'u hail-godi (mater arganu 1 a 4).

Mater yn codi 1 - Rheoli'r Gyflogres	
Canfyddiadau	Fel rhan o'r ymarfer i Newydd-ddyfodiaid gwnaethom nodi y gall aelod o staff y gyflogres greu newydd-ddyfodiad a diweddarau manylion banc yr unigolyn yn ogystal ag aelodau o'r adran adnoddau dynol.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir na ddylai aelodau o staff y Gyflogres allu sefydlu newydd-ddyfodiaid na diweddarau manylion banc yr unigolyn gan mai swyddogaethau staff adnoddau dynol yw'r rhain.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Mae hyn yn lleihau'r risg o dalu arian parod i gyflogeion ffug.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd
Ymateb rheolwyr	Bydd y broses sy'n ymwneud â newydd-ddyfodiaid a thafleddi amser yn newid yn sylweddol wrth i ni barhau i gyflwyno'r gwelliannau i System Adnoddau Dynol/Cyflogres Northgate. Bydd pob newydd-ddyfodiad yn cael ei brosesu gan Adnoddau Dynol (drwy'r swyddogaeth recriwtio ar y we). Caiff lefelau mynediad aelodau o staff eu hadolygu a'u diwygio fel sy'n berthnasol unwaith y bydd y broses wedi'i chwblhau.
Dyddiad gweithredu	Rhagfyr 2018

Mater yn codi 2 - Cysoniadau Banc	
Canfyddiadau	Wrth i ni fynd drwy broses busnes y trysorlys gwnaethom nodi na chafodd cysoniadau banc misol eu cynnal yn y Cyngor ers mis Awst 2017.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir y dylai cysoniadau banc gael eu cynnal bob mis.

Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Bydd hyn yn lliniaru'r risg o gamddyrrannu arian parod ac yn gwella amseroldeb nodi materion gyda balansau arian parod.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd
Ymateb rheolwyr	Bydd newidiadau i'r system o reoli arian parod yn arwain at fwy o awtomeiddio a symleiddio prosesau a fydd yn helpu i sicrhau bod cysoniadau banc yn cael eu cwblhau'n fwy amserol.
Dyddiad gweithredu	Medi 2018

Mater yn codi 3 – Cysoniad Budd-dal Tai

Canfyddiadau	Nodwyd na chydnabuwyd 900k refeniw o'r system budd-dal tai dros dair blynedd SX3 oherwydd nad oedd unrhyw gysoni'n digwydd rhwng y system SX3 a chod cyfriflyfr cyffredinol y system gyllid.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir bod cysoniad rhwng SX3 a'r system gyllid yn cael eu paratoi a'u hadolygu yn fisol.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Mae'r Cyngor yn cydnabod yr holl refeniw sy'n ddyledus.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd gan y Tim Rheoli
Ymateb rheolwyr	Bydd cysoni yn dechrau nawr yn rheolaidd
Dyddiad gweithredu	Medi 2018

Mater yn codi 4 - Rheoli'r Gyflogres – Prosesu Taflenni Amser

Canfyddiadau	Gwnaethom nodi bod holl swyddogion y Gyflogres yn gyfrifol am wirio a mewnbynnu taflenni amser i system y gyflogres ar hyn o bryd. Ddiwedd pob mis, bydd un o swyddogion y Gyflogres yn gyfrifol am wirio'r data a fewnbynnwyd i system y gyflogres (mae'r tri swyddog yn cyflawni'r rôl hon yn eu tro). Mae hyn yn golygu y bydd yr aelod o staff sy'n gwneud y gwaith gwirio yn gwirio'r data a fewnbynnwyd ganddo ef ei hun, ac felly ni wahanir dyletswyddau'n llawn
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir y dylai'r cyngor wahanu dyletswyddau'n llawn mewn perthynas â phrosesu taflenni amser.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Bydd y Cyngor yn lleihau'r risg y caiff oriau amser twyllodrus eu talu.

Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd yn rhannol
Ymateb rheolwyr	Gwahenir dyletswyddau gyda Chynorthwyr y Gyflogres yn mewnbynnu'r taflenni amser. Yna mae Swyddog y Gyflogres sy'n berthnasol i'r gyflogres honno yn eu gwirio a'u prosesu. Hefyd, pan fydd prosiect gwella Adnoddau Dynol/Cyflogres Northgate wedi'i weithredu, caiff y gweithdrefnau a'r broses wahanu eu gwella ymhellach. Er enghraifft, bydd y rhan fwyaf o gyflogeion yn mewnbynnu eu taflenni amser eu hunain, a awdurdodir gan eu rheolwr. Bydd hyn yn rhyddhau amser swyddogion y gyflogres i wirio ac archwilio adroddiad eithrio.
Dyddiad gweithredu	Rhagfyr 2018

Mater yn codi 5 – Rheolaethau Ailbriso – Adolygu Postiadau Ailbrisiadau

Canfyddiadau	Nodwyd bod y newid yng ngwerth teg yr asedau i'r gronfa ailbriso wrth gefn a'r newidiadau i'r arian wedi'i wneud yn anghywir.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir y dylai adolygiad ar wahân gael ei gynnal o bostiadau symudiadau ailbriso i'r cronfeydd wrth gefn.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Bydd y Cyngor yn lliniaru'r risg o bostiadau anghywir i'r gronfa ailbriso wrth gefn.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd
Ymateb rheolwyr	Cafodd y daflen waith ailbriso ei hadolygu ond fe'i hadolygir yn agosach gan gynnwys archwilio pob fformiwla.
Dyddiad gweithredu	Ar gyfer cyfrifon 2018/19

Mater yn codi 6 – Trafodion Partïon Cysylltiedig

Canfyddiadau	Nodwyd gennym na ddatgelwyd nifer o drafodion partïon cysylltiedig yn y fersiwn cychwynnol a gyflwynwyd i'r archwiliad. At hynny, adroddwyd yn anghywir am rai ffigurau cysylltiedig.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir bod y rheolwyr yn adolygu'r datgeliad, a'r cyfriflyfr partïon cysylltiedig.
Buddiannau gweithredu'r	Bydd y Cyngor yn datgelu ei drafodion partïon

argymhelliad	cysylltiedig yn briodol.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd
Ymateb rheolwyr	Bydd arolwg o'r partion cysylltiedig yn mynd ymlaen yn ystod 2018/19 a bydd yn cael ei gysoni l'r lejer er mwyn cael adrodd cywir.
Dyddiad gweithredu	Mawrth 2019

Mater yn codi 7 – Casglu rhent	
Canfyddiadau	Nodom nad oedd y cynnydd mewn rhent yn cael ei weithredu'n llawn o fewn y system dai. Nodom y dylai un eiddo fod wedi cael codiad rhent i £99.13. Fodd bynnag, cawsom dystiolaeth fod y rhent wedi'i gofnodi fel £92.34.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir bod y Cyngor yn trosglwyddo'r cynnydd llawn yn y rhent, gan weithredu system adolygu sy'n cadarnhau bod yr holl godiadau rhent wedi'u rhoi ar waith.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Bydd y Cyngor yn cynyddu lefel yr incwm o'i stoc tai.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	
Ymateb rheolwyr	
Dyddiad gweithredu	

Argymhellion yn deillio o'n gwaith archwilio TG ar gyfer 2017-18

Rydym yn nodi'r holl argymhellion sy'n codi o'n harchwiliad gydag ymateb y rheolwyr iddynt. Byddwn yn edrych eto ar y rhain y flwyddyn nesaf ac yn cynnwys unrhyw faterion sydd heb eu datrys yn adroddiad archwiliad y flwyddyn nesaf. Yn 2016-17 Roedd 6 argymhelliad. Mae un argymhelliad wedi'i ail-godi fel rhan o'n gwaith 2017-18.

Systemau Lluosog – Cyfrineiriau

Canfyddiadau

Nodwyd nifer o wendidau ym mharamedrau cyfrinair Rhaglen a Chronfa Ddata Resource Link fel a ganlyn:

Rhaglen Resource Link

Nodwyd y gwendidau canlynol gyda pharamedrau cyfrinair rhaglen Resource Link:

- Lleiafswm Hyd Cyfrinair = 7 nod;
- Hanes Cyfrinair = Heb ei Osod;
- Cyfrinair yn Dod i Ben = Heb ei Osod;
- Trothwy Cau Allan = Heb ei Osod; a,
- Hyd Cau Allan = Heb ei Osod

Gyda'i gilydd mae hyn yn golygu y gall defnyddwyr ddewis cyfrineiriau syml, hawdd eu dyfalu a fyddai'n mynd yn groes i bolisi diogelwch y Cyngor ac yn cynyddu'r risg y gellid defnyddio eu cyfrifon mewn ffordd amhriodol.

Cronfa Ddata Oracle Resource Link

Nodwyd y gwendidau canlynol gyda pharamedrau cyfrinair rhaglen Resource Link:

- Lleiafswm Hyd Cyfrinair = Heb ei Orfodi;
- Hanes Cyfrinair = Anghyfyngedig;
- Cyfrinair yn Dod i Ben = Anghyfyngedig;
- Cymhlethdod Cyfrinair = Heb ei Orfodi;
- Trothwy Cau Allan = 10 ymgais; a,
- Hyd Cau Allan = 1 funud

Mae gwendidau ym maes rheoli cyfrineiriau yn gwneud y system yn fwy agored i ymosodiadau ac felly yn cynyddu'r risg y caiff partiön heb awdurdod fynediad at systemau neu ddata. Dylai cronfeydd data gael eu diogelu'n arbennig am eu bod yn rhoi mynediad uniongyrchol at y data.

Hefyd, gyda deddfwriaeth GDPR, dylai fod gan bob rhaglen sy'n cadw data personol baramedrau cyfrinair llym er mwyn sicrhau na chaiff unrhyw ddata eu colli a allai arwain at gosbi'r cyngor yn ariannol.

Systemau Lluosog – Cyfrineiriau

Blaenoriaeth	Uchel
Argymhelliad	<p>Cydnabyddir bod y rheolwyr eisoes wedi cymryd camau i gysoni pob system â gosodiadau cyfrinair Windows AD a diwygio'r polisi cyfrinair yn unol â chanllawiau NSCS. Yn sgil hyn bydd cyfnod dod i ben cyfrinair yn cynyddu o fis i 12 mis a bydd hyd cyfrinair yn cynyddu o 7 nod i 9 nod. Fodd bynnag, argymhellwn gyflwyno lleiafswm hyd cyfrinair o 12 nod a gweithredu rheolaethau monitro er mwyn sicrhau bod cyfrifon defnyddwyr yn cael eu cadw'n ddiogel rhag mynediad diawdurdod. Mae'r rheolaethau monitro yn cynnwys:</p> <ul style="list-style-type: none">i) Monitro achosion o fewngofnodi er mwyn nodi defnydd anarferol;ii) Hysbysu defnyddwyr o fanylion unrhyw ymgais i fewngofnodi, boed yn llwyddiannus neu'n aflwyddiannus; dylent roi gwybod am unrhyw rai nad oeddent yn gyfrifol amdanynt.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Bydd cynyddu'r rheolaethau o ran dilysu systemau yn lleihau'r risg y ceir mynediad amhriodol at ddata.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Gwrthodwyd
Ymateb rheolwyr	<p>Yn ôl canllawiau NCSC, os yw cyfrinair yn rhy hir, bydd defnyddwyr yn fwy tebygol o'i ysgrifennu i lawr. Mae naw nod yn cynnig mwy o ddiogelwch na'r saith blaenorol ond mae hefyd yn lleihau'r tebygolrwydd y bydd defnyddwyr yn ysgrifennu cyfrineiriau i lawr, sydd yn mynd yn groes i'n Polisi Diogelwch TG.</p> <p>Mae ein system Atal a Chanfod Ymyrraeth yn monitro'r rhwydwaith am unrhyw draffig a/neu gamau gweithredu maleisus o bosibl, ac mae sawl ymgais aflwyddiannus i fewngofnodi i'r Cyfeiriadur Gweithredol yn un o'r paramedrau hyn.</p> <p>Mae ein polisi mewngofnodi parth yn gorfodi cau rhywun allan o gyfrif ar ôl tair ymgais aflwyddiannus i fewngofnodi, ac ar y cam hwnnw rhaid i'r defnyddiwr gysylltu â'r Ddesg Gwasanaeth TG er mwyn gofyn iddi ddatgloi'r cyfrif.</p> <p>Ni theimlwn y byddai'n briodol e-bostio defnyddwyr bob tro y mewngofnodir i'w cyfrif yn llwyddiannus, er yr ystyriwn y posibilrwydd o roi gwybod am fethu â mewngofnodi.</p> <p>Dim ond yn ddiweddar y gwnaed y newidiadau a nodwyd gan yr archwilydd, a chynhelir adolygiad ymhen chwe mis.</p>
Dyddiad gweithredu	Dd/G

Argymhellion yn gysylltiedig ag ystadau yn deillio o'n gwaith archwilio ariannol ar gyfer 2017-18

Amlinellwn yr holl argymhellion sy'n gysylltiedig ag ystadau sy'n deillio o'n harchwiliad gydag ymateb y rheolwyr iddynt. Mae'r rhan fwyaf (tri) o'r argymhellion yn ymwneud â'r dull prisio a sut i wella cywirdeb prisio asedau'r Cyngor. Mae'r ddau sy'n weddill yn weithdrefnol eu natur. Byddwn yn gwneud gwaith dilynol ar y rhain y flwyddyn nesaf, gan gynnwys unrhyw faterion sy'n weddill yn adroddiad archwilio'r flwyddyn nesaf. Diweddarwyd argymhellion sy'n weddill ar gyfer 2016/17 a'u cynnwys yn argymhellion 2017-18.

Teitl / Maes	Canfyddiad ac Argymhelliad	Ymateb Rheolwyr
Materion yn ymwneud â Phrisio: Anheddau'r Cyngor	<p>Argymhellir y dylai'r wybodaeth brisio a baratoir ar gyfer Anheddau'r Cyngor gynnwys gwybodaeth am oes ddefnyddiol economaidd amcangyfrifedig y stoc dai a bod y stoc, yn y dyfodol, yn cael ei hadolygu er mwyn sicrhau bod oes ddefnyddiol economaidd yn adlewyrchu cyflwr y stoc dai;</p> <p>Nid oedd y wybodaeth brisio a roddwyd am Anheddau'r Cyngor yn cynnwys unrhyw wybodaeth am oes ddefnyddiol economaidd amcangyfrifedig y stoc dai. Ar ôl ei holi mae'r Prisiwr wedi cadarnhau <i>'Yma tybir bod oes ddefnyddiol economaidd yn 30 mlynedd gan fod asedau yn cael eu cynnal a'u cadw yn unol â Safon Ansawdd Tai Cymru'</i>.</p>	<p>Yn flaenorol cafodd oes economaidd ddefnyddiol y Stoc Dai ei lleihau bob blwyddyn, ac roedd wedi cyrraedd tua 23 mlynedd. Yn 2017/18 gwnaethom geisio canfod sail mwy dilys i'r oes economaidd ddefnyddiol. Cynhaliwyd cyfarfod â'r Rheolwr Gwasanaeth Technegol Tai, yr Uwch Swyddog Prisio, yr Uwch Gyfrifydd a'r Rheolwr Cyllid er mwyn nodi oes economaidd ddefnyddiol mwy cywir ar gyfer y Stoc Dai. Yn y cyfarfod hwn, tanlinellwyd y ffaith bod yn rhaid i'r adran Tai gynnal y stoc dai yn ôl Safon Ansawdd Tai Cymru. Bob blwyddyn mae'r Cyngor yn cyflwyno cynllun 30 mlynedd i Lywodraeth Cymru sy'n nodi sut y bydd y gwasanaeth yn cynnal a chadw ac yn adnewyddu stoc er mwyn cael oes economaidd ddefnyddiol o 30 mlynedd a chydymffurfio â Safonau Tai Cymru. Bob blwyddyn gwneir cryn fuddsoddiad er mwyn sicrhau bod y cyngor yn cyflawni ei gynllun 30 mlynedd a bod ganddo stoc dai sy'n addas ar gyfer y cyfnod o 30 mlynedd. Mae'r Gwasanaeth Tai yn trefnu bod arolygon yn cael eu cynnal gan sefydliad annibynnol bob hyn a hyn fel bod ganddo wybodaeth glir am sut i fuddsoddi yn ei stoc dai. Mae Ynys Môn yn berfformiwr uchel o ran cyflawni Safon Ansawdd Tai Cymru. Felly, mae 30 mlynedd yn sail mwy cadarn. Cynigir y bydd yr oes economaidd ddefnyddiol yn parhau i fod yn 30 mlynedd bob blwyddyn oherwydd y rhaglen fuddsoddi barhaus yn unol â'r cynllun 30 mlynedd.</p>

		Penderfynwyd ar hyn ymhell cyn cau cyfrifon ac roedd wedi'i gynllunio'n glir.
Materion yn ymwneud â Phrisio : Anheddau'r Cyngor	<p>Dylai tîm Cyllid y Cyngor bennu p'un a oes angen ailarchwilio'r dull o gyfansoddoli ar gyfer Tai Cyngor yn y blynyddoedd i ddod er mwyn cyfrif am ddibrisiant yn fwy cywir.</p> <p>Nodir na chynhaliwyd unrhyw ymarfer cyfansoddoli ar y portffolio Tai Cyngor. Er i'r prisiwr nodi bod gwerthoedd unigol yr unedau tai islaw'r trothwy a bennir ym mholisi cyfansoddoli'r Cyngor, mae'r portffolio tai yn amlwg yn cynrychioli cyfran sylweddol o bortffolio eiddo'r Cyngor yn ôl gwerth. Deallwn, lle ceir nifer fawr o gydrannau tebyg o asedau cyffelyb nad ydynt efallai'n berthnasol yn unigol y byddent, gyda'i gilydd, yn cael effaith berthnasol ar ddibrisiant, ac y dylid eu dibrisio ar wahân.</p>	<p>Mae gan y Cyngor bolisi cyfansoddoli a fyddai'n ffocysu cyfansoddoli ar newidiadau perthnasol i gyfrifo dibrisiant. Mae'r polisi hefyd yn nodi, lle ceir effaith berthnasol gronol ar ddibrisiant, yna dylai'r asedau cyfunol gael eu cyfansoddoli. Bydd y Tîm Cyllid yn adolygu'r polisi ac yn parhau i ganolbwyntio ar berthnasedd.</p> <p>O ran y stoc Dai, nid ystyrir bod oes ddefnyddiol economaidd to yn berthnasol wahanol i adeiledd adeiladau. Gall fod gan foeleri a cheginau oes fyrrach. Fodd bynnag, o ystyried bod 30 mlynedd yn sail resymol i'w oes ddefnyddiol economaidd, nid yw'n debygol y bydd effaith berthnasol ar gyfrifo dibrisiant ac ni fydd unrhyw effaith ar y farn wir a theg am y cyfrifon wrth i ddibrisiant gael ei ganslo allan yn y Datganiad o Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn ac ni chaiff unrhyw effaith ar falansau'r Cyngor.</p> <p>O ystyried bod angen llunio'r cyfrifon yn gynt a'r tîm bach a fyddai'n gorfod gwneud y gwaith, byddai unrhyw newid i'r polisi cyfansoddoli yn gosod baich ychwanegol ar nifer fach o staff ar adeg brysur iawn yn y flwyddyn. Ni themlir y byddai'r newid yn cael effaith berthnasol ddigonol ar y cyfrifon i gyfiawnhau'r llwyth gwaith ychwanegol.</p>
Materion Gweithdrefnol	Argymhellir y dylid cynnal rhaglen arolygu fwy helaeth wedi'i dogfennu er mwyn sicrhau bod y rhan fwyaf o'r asedau a brisir bob blwyddyn wedi'u harolygu yn y flwyddyn berthnasol, hyd yn oed os nad yw'r arolygiad at ddibenion prisio yn unig, h.y. yn delio â rheoli'r asedau yn gyffredinol.	<p>Mae gan y Cyngor Grŵp Rheoli Asedau sy'n cadw trosolwg o asedau'r Cyngor ac yn penderfynu ar ddefnydd asedau costus neu ddiangen yn y dyfodol. Mae gan y Cyngor fwy na 4000 o asedau ac nid oes gan y Tîm Prisio bach y capasiti i'w harchwilio. Fodd bynnag, mae swyddogion sy'n gyfrifol am asedau sy'n archwilio'r eiddo o dan eu cylch gwaith. Er enghraifft, mae'r Rheolwr Ystadau yn archwilio Ffermydd a Mân-ddaliadau'r Cyngor. Mae'r Rheolwr Technegol Tai yn ymwybodol o gyflwr y stoc dai ac yn comisiynu arolygon annibynnol yn rheolaidd. Yn ogystal cynhelir archwiliadau statudol e.e. systemau gwresogi yn unol â'r gofynion statudol. Archwilio asedau gan y rhai sy'n gyfrifol amdanynt sy'n sail i raglenni cynnal a chadw refeniw ac adnewyddu cyfalaf. Caiff yr asedau hyn eu prisio gan yr Uwch Swyddog Prisio ar sail y ffaith bod yr asedau yn cael eu cynnal a'u cadw yn unol â'r safonau cyfreithiol ac eiddo eraill.</p>
Materion	Argymhellir y dylai'r datganiad canlynol gael ei	Y rheswm dros hyn yw bod yr Uwch Swyddog

<p>Gweithdrefnol</p>	<p>gynnwys yn yr adroddiad prisio “All assets (which do not fall to be valued as part of the 5 year rolling programme) with a value in excess of £500,000 have been valued to establish any material change in value therefore remaining assets do not require re-valuations’.</p> <p>Gwnaethom nodi i'r prisiwr y llynedd gynnwys y datganiad yn yr adroddiad prisio ‘All assets (which do not fall to be valued as part of the 5 year rolling programme) with a value in excess of £500,000 have been valued to establish any material change in value therefore remaining assets do not require re-valuations’. Fodd bynnag ni chafodd y datganiad hwn ei ddarparu yn yr adroddiad eleni.</p>	<p>Prisio wedi prisio pob eiddo er mwyn gwella ansawdd y prisiad. Er enghraifft, cafodd y Stoc Dai ei hailbrisio oherwydd newid sylweddol yn y ffactor addasu y mae'r Cyngor yn ei defnyddio fel rhan o'i brisiad o Stoc y Cyngor. Mae hyn wedi gwella prisiad y Stoc Dai yn sylweddol. Mae Prisio pob ased wedi golygu nad yw'r datganiad yn gymwys mwyach.</p>
<p>Materion yn ymwneud â Phrisio Nad ydynt yn ymwneud â Thai</p>	<p>Argymhellir y dylai'r prisiwr adolygu ei ddull o bennu Cost Adnewyddu wedi'i Dibrisio (DRC) a chymhwyso gwahanol ganrannau fel sy'n briodol (fel arfer rhwng 0%, lle nad oes unrhyw waith allanol, a 15% ar gyfer gwaith allanol mwy helaeth);</p> <p>Nodir ar gyfer asedau a gaiff eu prisio gan ddefnyddio Costau Disodli wedi'u Dibrisio (Asedau Gweithredol Arbenigol), mae'r prisiwr wedi pennu costau'r gwaith allanol drwy ychwanegu canran at gostau adeiladu sylfaenol yr adeiladau. Mae hyn yn ddull gweithredu cydnabyddedig a derbyniol, ond mae'r prisiwr yn parhau i fabwysiadu canran sefydlog o 10%, lle mae'n fwy cyffredin amrywio'r ganran yn dibynnu ar y graddau y cynhelir gwaith allanol (gwirioneddol ac ar sail MEA).</p>	<p>Ym marn yr Uwch Swyddog Prisio, oherwydd y diffyg sicrwydd llwyr gydag unrhyw ganran, mae 10% yn ganran resymol i'w chymhwyso.</p>

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone.: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adrodd i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu Pwyllgor Gwaith (29 Hydref 2018) Y Cyngor Sir (30 Hydref 2018)
Dyddiad:	19 Medi 2018
Pwnc:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu - Cylch Gorchwyl wedi ei Ddiweddarau
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones, Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog S151 01248 752601 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor, Pennaeth Archwilio a Risg 01248 752611 MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae arfer dda yn awgrymu y dylai pwyllgorau adolygu eu cylch gorchwyl o bryd i'w gilydd er mwyn sefydlu a yw'n parhau i fod briodol. Adolygodd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ei gylch gorchwyl ddiwethaf ym mis Chwefror 2015, ac fe'i cymeradwywyd gan y Pwyllgor Gwaith ym mis Ebrill a chan y Cyngor Sir ym mis Mai 2015. Ym mis Mai 2018, fe wnaeth y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) ei adolygu'n llawn a'i ddiweddarau i gymryd i ystyriaeth y newidiadau deddfwriaethol a datblygiadau proffesiynol sydd wedi effeithio ar y sector cyhoeddus. Mae'r adroddiad hwn yn cynnig cylch gorchwyl diwygiedig llawn i'r Pwyllgor ei ystyried cyn ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor i'w gymeradwyo.	

1. Rhagarweiniad a Chefndir

- 1.1. Mae pwyllgorau archwilio yn elfen allweddol o lywodraethu corfforaethol ac yn chwarae rhan bwysig o ran cefnogi awdurdodau lleol. Maent yn ffynhonnell sicrwydd bwysig ynghylch trefniadau sefydliad i reoli risg, cynnal amgylchedd rheoli effeithiol ac adrodd ar berfformiad ariannol a pherfformiad arall.
- 1.2. I fod yn wirioneddol effeithiol, mae'r prif swyddog ariannol yn mynnu bod pwyllgor archwilio effeithiol yn darparu cefnogaeth a her. Yn ychwanegol, rôl hanfodol i'r pwyllgor archwilio yw goruchwyllo'r swyddogaeth archwilio mewnol, gan helpu i sicrhau ei bod yn ddigonol ac yn effeithiol. Mae'r ddwy elfen hon bellach wedi'u hymgorffori yn Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS) a'r Nodyn Cymhwysiad Llywodraeth Leol ar gyfer y Deyrnas Unedig (LGAN).
- 1.3. Bu nifer o ddatblygiadau arwyddocaol eraill mewn arferion llywodraethu ac archwilio ers 2015, sydd wedi amlygu pwysigrwydd y pwyllgor archwilio, gan gynnwys Cyflawni Llywodraethiant Da mewn Llywodraeth Leol: Fframwaith (CIPFA / Solace, 2016).
- 1.4. Mae Rhaglen Waith y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn darparu ar gyfer adolygiad rheolaidd o'i gylch gorchwyl. Roedd yr adolygiad diwethaf yn cydnabod newidiadau i'r fframwaith rheoleiddio a'r canllawiau sy'n ymwneud â phwyllgorau archwilio, yn enwedig, y rôl fwy sydd i'r pwyllgor archwilio ym mhob agwedd ar sicrwydd. Roedd hyn yn dilyn argymhelliad y Pwyllgor i'r Cyngor newid ei enw i'r

'Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu' er mwyn gwneud rôl y Pwyllgor o ran llywodraethiant a sicrwydd cyffredinol yn fwy tryloyw.

- 1.5. Roedd y Pwyllgor i fod i adolygu ei gylch gorchwyl yn ei gyfarfod ym mis Medi 2017. Fodd bynnag, yn y cyfarfod hwnnw a chyfarfodydd dilynol, cymeradwyodd y Pwyllgor ohirio'r adolygiad hyd nes y byddai canllawiau'r Sefydliad Siartredig Cyllid a Chyfrifeg Cyhoeddus (CIPFA) newydd yn cael eu cyhoeddi.

2. Canllawiau Diwygiedig

- 2.1. Mae arweiniad CIPFA yn cynrychioli'r arfer orau ar gyfer pwyllgorau archwilio mewn awdurdodau lleol ledled y DU. Cyhoeddodd ei ganllaw newydd ym Mai 2018, ac fe'i cylchredwyd i aelodau'r Pwyllgor ar 25 Mai 2018. Roedd yr Aelodau'n awyddus i fod yn rhan o'r adolygiad o'r cylch gorchwyl a mynychwyd gweithdy i drafod y canllawiau diweddaraf ar 13 Mehefin 2018.
- 2.2. Mae'r canllawiau diwygiedig yn diweddar swyddogaethau craidd y pwyllgor archwilio mewn perthynas â llywodraethu, rheoli risg, rheolaeth fewnol ac archwilio. Mae CIPFA hefyd wedi diweddarau rôl y pwyllgor archwilio mewn perthynas â gwrth-dwyll i adlewyrchu'r Côd Ymarfer ar Reoli'r Risg o Dwyll a Llygredd.
- 2.3. Mae'r canllawiau yn parhau i gynnwys ffocws cryf ar y ffactorau sy'n cefnogi gwelliant. Mae'r rhain yn cynnwys y wybodaeth a'r sgiliau sydd eu hangen ar aelodau'r pwyllgor archwilio ac yn canolbwyntio ar ble mae'r pwyllgor archwilio yn ychwanegu gwerth. Mae hefyd yn darparu cefnogaeth ymarferol i werthuso effeithiolrwydd pwyllgorau ac i gynllunio gwelliannau.
- 2.4. Mae'r canllawiau wedi eu hymgorffori yn y cylch gorchwyl yn bennaf, ac eithrio'r gofyniad i'r cyngor llawn gymeradwyo penodi aelodau lleyg. Roedd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 yn pryderu y byddai oedi o ran cymeradwyo aelodau lleyg yn golygu y byddai'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu hefyd yn cael ei ohirio, a allai achosi problemau o ran cymeradwyo'r datganiad cyfrifon drafft erbyn y dyddiad cau. Felly, mae'r gofyniad blaenorol ar gyfer sicrhau cymeradwyaeth aelodau'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn parhau.

3. Ymgynghoriad

- 3.1. Wrth ddatblygu'r cylch gorchwyl, cymerwyd i ystyriaeth y rheoliadau a'r canllawiau penodol sy'n briodol i'r Cyngor (a restrir yn [Atodiad A](#)). Cynhaliwyd ymgynghoriad gyda'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151, Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) a'r Swyddog Monitro a gweddill yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth. Ymgynghorwyd â'r ddau aelod lleyg, Mr Dilwyn Evans a Mr Jonathan Mendoza hefyd. Cafwyd sylwadau defnyddiol gan yr holl ymgynghoreion.

4. Argymhelliaid

- 4.1. Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn ystyried y cylch gorchwyl drafft ac yn gwneud unrhyw sylwadau cyn i'r telerau diwygiedig gael eu hargymell gan y Pwyllgor Gwaith ar 29 Hydref 2018 i'w mabwysiadu gan y Cyngor yn ei gyfarfod ar 30 Hydref 2018.

Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu Cylch Gorchwyl Drafft Medi 2018

Datganiad o bwrpas

1. Mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn elfen allweddol o lywodraethiant corfforaethol y Cyngor. Mae'n darparu ffocws annibynnol a lefel uchel ar y trefniadau archwilio, sicrwydd ac adrodd sy'n sail i lywodraethiant a safonau ariannol da.
2. Pwrpas y pwyllgor archwilio yw darparu sicrwydd annibynnol i aelodau'r Cyngor llawn (*'y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu'*) o ddigonolrwydd y fframwaith rheoli risg, yr amgylchedd rheolaeth fewnol a chywirdeb y prosesau adrodd ariannol a llywodraethiant. Mae'n goruchwyllo archwiliad mewnol ac allanol a rheoleiddwyr eraill, gan helpu i sicrhau bod trefniadau sicrwydd effeithiol yn eu lle.
3. Mae gwahaniad clir rhwng rôl y Pwyllgor Archwilio a phwyllgorau sgrïwtini. Fel rhan o rôl y pwyllgor archwilio, mae'n ceisio sicrwydd bod rheolaethau mewnol y cyngor yn gweithio ac yn rheoli risgiau'n effeithiol, yn hytrach na chraffu gweithgareddau.

Cyfansoddiad a threfniadau

4. Mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn gorff anweithredol a sefydlwyd dan ofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 ac mae'n bwyllgor cwbl gyfansoddiadol o'r Cyngor sy'n gweithredu ar lefel strategol. Bydd y pwyllgor yn arwain ei fusnes yn anwleidyddol ac mae'n rhaid iddo gydymffurfio â'r rheolau sy'n ymwneud â chydbwysedd gwleidyddol, yn unol â Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989.
5. Bydd y pwyllgor yn cynnwys wyth aelod etholedig a dau aelod lleyg. Bydd cydbwysedd gwleidyddol o ran yr aelodau etholedig ac ni fyddant yn aelodau o'r pwyllgor gwaith, ond mae'n ofynnol i'r Aelod Portffolio Cyllid, i'r graddau y mae hynny'n bosibl, fynychu holl gyfarfodydd y Pwyllgor. Bydd y Cadeirydd a'r Is-gadeirydd yn argymhell penodi'r ddau aelod lleyg i'r pwyllgor archwilio. Bydd yr aelodau lleyg yn gwasanaethu am gyfnod penodol i gyd-fynd â hyd tymor y Cyngor, h.y. pum mlynedd, a byddant yn gwasanaethu am ddau dymor. Mae'r holl aelodau, gan gynnwys aelodau lleyg, yn ddarostyngedig i Gôd Ymddygiad y Cyngor a byddant yn datgan unrhyw fuddiannau. Bydd gan yr aelodau lleyg statws cyfartal â'r aelodau etholedig o ran mynediad i staff a gwybodaeth, at ddibenion y pwyllgor archwilio.
6. Gall cadeirydd y pwyllgor archwilio fod yn gynghorydd neu'n aelod lleyg, ond ni chaiff fod yn aelod o grŵp sy'n ffurfio rhan o bwyllgor gwaith y cyngor, ac eithrio pan fo pob grŵp yn cael ei gynrychioli ar y pwyllgor gwaith (ac yn yr achos hwnnw, ni ddylai'r cadeirydd fod yn aelod o'r pwyllgor gwaith). Bydd aelodau'r pwyllgor yn penderfynu ar gadeirydd ac is-gadeirydd y pwyllgor. Bydd gan bob aelod o'r pwyllgor, gan gynnwys aelodau lleyg, bleidlais.

7. Rhaid i unrhyw swyddog neu aelod sy'n cael cais i fynychu cyfarfod pwyllgor archwilio wneud hynny. Rhaid iddynt ateb unrhyw gwestiynau a ofynnir iddynt, ac eithrio rhai y gallent wrthod eu hateb os oeddent yn y llys. Gall y pwyllgor wahodd eraill i fynychu, ond nid oes unrhyw reidwydd ar unrhyw berson arall a wahoddir i fynychu i wneud hynny.
8. Bydd y pwyllgor yn cwrdd o leiaf bedair gwaith y flwyddyn a rhaid iddo gwrdd os yw'r cyngor llawn yn penderfynu bod angen, neu os yw o leiaf draean o aelodau'r pwyllgor yn gofyn i'r Cadeirydd gynnal cyfarfod. Bydd y cyngor yn cyhoeddi dyddiadau'r pwyllgor yn flynyddol ond gellir trefnu cyfarfodydd ychwanegol yn ôl disgrisiwn y Cadeirydd os rhoddir y nifer o ddyddiau angenrheidiol a bod yr agenda yn cael ei chyhoeddi cyn y cyfarfod, yn unol â'r rheoliadau.
9. Bydd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151, fel y swyddog sy'n gyfrifol am weinyddiaeth ariannol, yn cynghori'r pwyllgor. Bydd y Pwyllgor yn darparu cefnogaeth effeithiol i'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 a fydd, o ganlyniad, yn cael mynediad uniongyrchol a dirwystr i'r pwyllgor.
10. Gall y pwyllgor gomisiynu gwaith gan yr archwilwyr allanol a mewnol a bydd y ddau yn cynghori'r Pwyllgor. Yn ogystal, gall y Pwyllgor geisio cyngor annibynnol o'r tu allan i'r Cyngor, o fewn y gyllideb a gymeradwywyd.
11. Mae gan archwilwyr allanol a mewnol y Cyngor yr hawl i ofyn i gadeirydd y pwyllgor ystyried unrhyw fater y dylid, ym marn yr archwilwyr, ei ddwyn at sylw'r Cyngor.
12. Bydd pob aelod newydd yn derbyn cyflwyniad llawn i'r pwyllgor. Bydd gan aelodau ddisgrifiadau rôl a byddant yn adolygu eu gwybodaeth a'u sgiliau trwy broses hunanasesu. Byddant yn derbyn hyfforddiant parhaus priodol yn eu rôl yn unol â rhaglen hyfforddi flynyddol a byddant yn derbyn sesiynau briffio rheolaidd ar ddeddfwriaeth newydd, canllawiau proffesiynol ac ymchwil.

Trefniadau atebolrwydd

13. Bydd y pwyllgor yn adrodd yn ôl i'r cyngor llawn (*'y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu'*) yn flynyddol, ganfyddiadau'r pwyllgor archwilio, casgliadau ac argymhellion ynghylch digonolrwydd ac effeithiolrwydd fframweithiau llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol y Cyngor; trefniadau adrodd ariannol, a swyddogaethau archwilio mewnol ac allanol.
14. Bydd y pwyllgor yn adrodd i'r cyngor llawn (*'y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu'*) yn flynyddol ar effeithiolrwydd y pwyllgor wrth gyflawni ei bwrpas a'i gylch gorchwyl cytunedig. Bydd hunanasesiad rheolaidd yn cael ei ddefnyddio i gefnogi cynllunio rhaglen waith y pwyllgor archwilio a chynlluniau hyfforddi a bydd yn llywio adroddiad blynyddol y pwyllgor.

15. Mae'r pwyllgor yn ddarostyngedig i drefniadau arferol sy'n ymwneud â bod yn agored. Cynhelir cyfarfodydd yn gyhoeddus, cyhoeddir rhaglenni ac adroddiadau ac maent ar gael i'w harchwilio. Yr eithriad i hyn yw lle mae 'eitemau eithriedig' yn cael eu hystyried, sef materion sydd yn bennaf yn cynnwys trafodaethau ynghylch unigolion a enwir neu sy'n cyfeirio at faterion busnes y Cyngor a allai niweidio buddiannau'r Cyngor yn fasnachol, yn ariannol ac yn gyfreithlon.

Llywodraethu

16. Bydd y pwyllgor yn adolygu ac yn asesu trefniadau llywodraethu corfforaethol y Cyngor yn erbyn y fframwaith llywodraethiant da¹, gan gynnwys y fframwaith moesegol, a bydd yn ystyried y côd llywodraethu lleol.
17. Bydd y pwyllgor yn adolygu'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol (AGS) cyn gofyn am gymeradwyaeth y cyngor llawn ac yn ystyried a yw'n briodol adlewyrchu'r amgylchedd risg a'r sicrwydd ategol, gan ystyried barn y gwasanaeth archwilio mewnol ar ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd cyffredinol fframwaith llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth y cyngor.
18. Bydd y pwyllgor yn helpu'r cyngor i weithredu gwerthoedd llywodraethu moesegol. Bydd yn hyrwyddo mesurau i wella tryloywder ac atebolrwydd ac adroddiadau cyhoeddus effeithiol i randdeiliaid yr awdurdod a'r gymuned leol. Fel rhan o'i adolygiad o drefniadau llywodraethu, bydd yn sicrhau bod trefniadau digonol ar waith i orfodi ymrwymiad cryf i werthoedd moesol a chydymffurfiad cyfreithiol ar bob lefel.
19. Bydd y pwyllgor yn adolygu'r trefniadau llywodraethu a sicrwydd sydd ar gael ar gyfer partneriaethau neu drefniadau cydweithio o bwys.

Rheoli Trysorlys

20. Mae'r cyngor llawn wedi enwebu'r pwyllgor archwilio i fod yn gyfrifol am sicrhau craffu effeithiol ar strategaeth a pholisïau rheoli trysorlys.
21. Bydd y pwyllgor yn ymgymryd â rôl archwilio yn unol â Chod Ymarfer Rheoli Trysorlys CIPFA, cyn ei gymeradwyo gan y cyngor llawn. Lle mae'n ymgymryd â'r rôl graffu hon, bydd yn ymdrechu i ddatblygu mwy o ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o faterion trysorlys ymhlith yr aelodau.
22. Bydd y pwyllgor yn adolygu'r polisi a'r gweithdrefnau rheoli trysorlys er mwyn bodloni ei hun fod y rheolaethau'n foddhaol. Bydd yn derbyn adroddiadau bob

¹ Cyflawni Llywodraethiant Da mewn Llywodraeth Leol: Fframwaith, CIPFA / SOLACE, 2016

chwe mis ar weithgareddau, materion a thueddiadau i gefnogi dealltwriaeth y pwyllgor o weithgareddau rheoli trysorlys.

23. Bydd y pwyllgor yn adolygu proffil a phrosesau risg y trysorlys, a bydd yn adolygu'r sicrwydd a roddir ynghylch rheoli trysorlys.

Gwerth am arian

24. Bydd y pwyllgor yn cefnogi datblygu trefniadau cadarn i sicrhau bod y cyngor yn gwneud y defnydd gorau o'i adnoddau a bod trethdalwyr a defnyddwyr gwasanaeth yn derbyn gwerth rhagorol am arian.
25. Bydd y pwyllgor yn adolygu ymagwedd gyffredinol y cyngor tuag at werth am arian ac yn asesu a yw'n cyd-fynd ag amcanion llywodraethu a'r sicrwydd ynghylch hyn i ategu'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.
26. Bydd y pwyllgor yn ystyried sicrwydd ac asesiadau ar effeithiolrwydd y trefniadau hyn, yn enwedig adroddiadau gwella blynyddol Swyddfa Archwilio Cymru.

Fframwaith sicrwydd

27. Bydd y pwyllgor yn ystyried fframwaith sicrwydd y cyngor ac yn sicrhau ei fod yn mynd i'r afael â risgiau a blaenoriaethau'r cyngor yn ddigonol. Bydd hyn yn gymorth i gefnogi'r pwyllgor wrth iddo gymeradwyo'r cynllun archwilio mewnol sy'n seiliedig ar risg trwy nodi i ba raddau y bydd yn dibynnu ar archwiliad mewnol am ei ofynion sicrwydd.
28. Bydd y pwyllgor yn sicrhau bod eglurder ynghylch y sicrwydd a ddarperir, bod cyfrifoldeb yn cael ei ddyrannu'n glir ar gyfer darparu sicrwydd ac osgoi dyblygu.

Rheoli risg

29. Bydd sicrwydd dros reoli risg yn elfen allweddol sy'n sail i'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol. I'r perwyl hwn, bydd y pwyllgor yn adolygu ac yn asesu datblygiad a gweithrediad rheolaeth risg effeithiol yn y cyngor. Yn benodol, bydd yn:
 - Goruchwylio polisi a strategaeth rheoli risg yr awdurdod, a'u gweithredu'n ymarferol
 - Goruchwylio'r modd y caiff rheoli risg ei integreiddio i brosesau llywodraethu a gwneud penderfyniadau'r sefydliad
 - Adolygu'r trefniadau i gydlynu a rheoli risgiau, gan gynnwys y broses a'r llinellau adrodd

- Adolygu'r proffil risg, cadw i fyny â meysydd sylweddol o risgiau strategol a risgiau gweithredol a phrosiectau mawr
- Adolygu'r sicrwydd sydd ar gael ar gyfer rheoli risgiau partneriaeth, gan gynnwys proffil risg y Cyngor fel rhan o'r bartneriaeth
- Adolygu'r gofrestr risg gorfforaethol a cheisio sicrwydd bod y rheolwyr yn cymryd perchenogaeth briodol ac yn rheoli risgiau yn effeithiol
- Mofyn sicrwydd bod asesiadau risg digonol yn cefnogi strategaethau a pholisïau a bod risgiau yn cael eu rheoli a'u monitro'n weithredol.
- Dilyn i fyny a monitro risgiau a nodwyd gan archwilwyr ac arolygwyr i sicrhau eu bod wedi'u hintegreiddio i'r broses rheoli risg
- Cefnogi datblygiad ac ymgorffori arferion da yn y maes rheoli risg.

Mynd i'r afael â thwyll a llygredd

30. Bydd y pwyllgor yn adolygu effeithiolrwydd trefniadau chwythu chwiban y cyngor, gan gynnwys y polisi.
31. Bydd y pwyllgor yn monitro'r strategaeth, y camau gweithredu a'r adnoddau gwrth-dwyll a llygredd, er mwyn sicrhau eu bod yn cwrdd â'r arferion, y safonau llywodraethu a ddeddfwriaeth a argymhellir.
32. Bydd y pwyllgor yn adolygu'r asesiad o risgiau twyll a niwed posibl i'r cyngor yn sgil twyll a llygredd. Bydd yn adolygu'r proffil risg twyll er mwyn deall lefel y risg o dwyll y mae'r awdurdod yn agored iddo a'r goblygiadau i'r amgylchedd rheoli ehangach.
33. Bydd yn goruchwyllo unrhyw feysydd sylweddol o dwyll, a nodir mewn adroddiad blynyddol gan y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151, ac yn monitro cynlluniau gweithredu i fynd i'r afael â gwendidau rheoli.

Archwiliad mewnol

34. Yn unol â Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011, mae gofyniad penodol i'r pwyllgor archwilio oruchwyllo trefniadau archwilio mewnol y cyngor.
35. Rôl y pwyllgor archwilio mewn perthynas ag archwilio mewnol fydd:
 - goruchwyllo ei annibyniaeth, gwrthrychedd, perfformiad a phroffesiynoldeb
 - cefnogi effeithiolrwydd y broses archwilio fewnol
 - hyrwyddo defnydd effeithiol o archwiliad mewnol o fewn y fframwaith sicrwydd.

36. Bydd y pwyllgor yn adolygu ac yn cymeradwyo'r siarter archwilio mewnol, sy'n diffinio pwrpas, awdurdod a chyfrifoldeb y gweithgaredd archwilio mewnol.
37. Os yw'n berthnasol, bydd yn adolygu cynigion ac yn gwneud argymhellion mewn perthynas â phenodi darparwyr allanol a all ddarparu gwasanaethau archwilio mewnol.
38. Bydd y pwyllgor yn cymeradwyo (ond ddim yn rheoli) y strategaeth archwilio fewnol sy'n seiliedig ar risg, gan gynnwys anghenion archwilio mewnol o ran adnoddau a'r defnydd o ffynonellau sicrwydd eraill. Bydd ganddo ddealltwriaeth dda o'r lefel o sicrwydd y mae rheoli risg yn ei ddarparu pan fydd yn adolygu'r strategaeth archwilio mewnol sy'n seiliedig ar risg. Bydd y pwyllgor yn cymeradwyo newidiadau interim sylweddol i'r strategaeth.
39. Bydd y pwyllgor yn gwneud ymholiadau priodol i reolwyr a'r pennaeth archwilio mewnol i benderfynu a oes unrhyw sgôp amhriodol neu gyfyngiadau o ran adnoddau.
40. Bydd y pwyllgor yn ystyried adroddiad blynyddol gan y pennaeth archwilio mewnol ar berfformiad y swyddogaeth archwilio mewnol, gan gynnwys perfformiad darparwyr allanol gwasanaethau archwilio mewnol.
41. Bydd y pwyllgor yn ystyried adroddiad blynyddol y pennaeth archwilio mewnol a'r farn ynghylch digonolrwydd ac effeithiolrwydd cyffredinol fframwaith llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth y cyngor ynghyd â chrynodeb o'r gwaith sy'n cefnogi'r farn. Bydd y rhain yn cynorthwyo'r pwyllgor wrth iddo adolygu'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.
42. Bydd y pwyllgor yn ystyried y datganiad yn yr adroddiad blynyddol ar lefel y gydymffurfiaeth â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus a chanlyniadau'r Rhaglen Sicrhau Ansawdd a Gwella sy'n cefnogi'r datganiad - bydd y rhain yn nodi dibynadwyedd casgliadau'r archwilwyr mewnol.
43. Bydd y pwyllgor yn ystyried diweddariadau ar waith archwilio mewnol gan gynnwys canfyddiadau allweddol, materion sy'n peri pryder, ymatebion gan reolwyr a chamau gweithredu o ganlyniad i waith archwilio mewnol. Bydd yn ystyried crynodebau o adroddiadau archwilio mewnol penodol fel y gofynnir amdanynt, gan gynnwys effeithiolrwydd rheolaethau mewnol a bydd yn monitro gweithrediad y camau gweithredu y cytunwyd arnynt.
44. Bydd y pwyllgor yn derbyn adroddiadau yn amlinellu'r camau a gymerwyd lle mae'r pennaeth archwilio mewnol wedi dod i'r casgliad bod y rheolwyr wedi derbyn risg ar lefel a allai fod yn annerbyniol i'r awdurdod neu fod pryderon ynghylch cynnydd o ran gweithredu'r camau y cytunwyd arnynt.
45. Bydd y pwyllgor yn ystyried adroddiadau ar achosion lle nad yw'r swyddogaeth archwilio mewnol yn cydymffurfio â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus a'r Nodyn Cymhwysiad Llywodraeth Leol, gan ystyried a yw'r diffyg

cydymffurfiaeth yn ddigon arwyddocaol fel bod rhaid ei gynnwys yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

46. Bydd y pwyllgor yn ystyried, yn cymeradwyo ac, yn achlysurol, yn adolygu unrhyw ddulliau diogelu sydd wedi cael eu sefydlu i gyfyngu ar rwystrau i annibyniaeth a gwrthrychedd sydd gan y pennaeth archwilio mewnol yn deillio o rolau neu gyfrifoldebau ychwanegol sydd y tu allan i'r maes archwilio mewnol.
47. Bydd y pwyllgor yn cyfrannu at y Rhaglen Sicrhau Ansawdd a Gwella ac, yn benodol, at yr asesiad ansawdd allanol o archwiliad mewnol sy'n digwydd o leiaf unwaith bob pum mlynedd. Bydd yn goruchwyllo cymwysterau ac annibyniaeth yr asesydd.
48. Bydd y pwyllgor yn ystyried adroddiad ar effeithiolrwydd archwiliad mewnol i gefnogi'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol, lle bo angen gwneud hynny yn unol â Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014.
49. Bydd y pwyllgor yn cefnogi datblygiad dulliau cyfathrebu effeithiol â'r pennaeth archwilio mewnol. Mae'r ymgysylltiad rhwng y pennaeth archwilio mewnol a'r pwyllgor archwilio yn elfen hanfodol o ddarparu gwasanaeth archwilio mewnol effeithiol.
50. Bydd y pwyllgor yn darparu mynediad rhydd a cwbl ddirwystr i gadeirydd y pwyllgor archwilio ar gyfer y pennaeth archwilio mewnol, gan gynnwys y cyfle i gyfarfod yn breifat gyda'r pwyllgor.

Archwiliad allanol

51. Bydd y pwyllgor yn cefnogi annibyniaeth a gwrthrychedd archwiliad allanol trwy ystyried asesiad blynyddol yr archwilydd annibynnol o'i annibyniaeth.
52. Bydd y pwyllgor yn ystyried llythyr blynyddol yr archwilydd allanol a'r adroddiad i'r *'rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu'*. Bydd yn cyfrannu at ymateb y cyngor i'r llythyr archwilio blynyddol.
53. Bydd y pwyllgor yn goruchwyllo trefniadau archwilio allanol, yn rhoi sylwadau ar sgôp a dyfnder y gwaith archwilio allanol ac yn sicrhau ei fod yn rhoi gwerth am arian. Bydd yn ystyried adroddiadau archwilio allanol a bydd yn monitro eu hargymhellion.
54. Bydd y pwyllgor yn cynghori ac yn argymhell effeithiolrwydd y berthynas rhwng archwiliadau allanol a mewnol ac asiantaethau arolygu eraill neu gyrff perthnasol.
55. Bydd cyfle i'r pwyllgor archwilio gwrdd yn breifat ac ar wahân gyda'r archwiliwr allanol, yn annibynnol o'r swyddogion hynny y mae'n rhaid i'r archwilydd gynnal perthynas waith â hwy.

Adrodd ariannol

56. Bydd y pwyllgor yn adolygu ac yn craffu ar faterion ariannol y cyngor, gan wneud adroddiadau ac argymhellion mewn perthynas â hwy.
57. Bydd y pwyllgor yn adolygu, cyn iddynt gael eu cymeradwyo gan y cyngor llawn, ddatganiadau ariannol blynyddol yr awdurdod, gan gynnwys y rhagair esboniadol, negeseuon allweddol, tueddiadau, cysondeb â pherfformiad ariannol, addasrwydd a chydymffurfiaeth â pholisïau a thriniaethau cyfrifyddu a meysydd dyfarnu pwysig.
58. Bydd y pwyllgor yn ystyried adroddiad yr archwilydd allanol i'r 'rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu' ar faterion sy'n deillio o'r archwiliad o'r cyfrifon ac a oes angen eu dwyn i sylw'r cyngor ai peidio.

Rheoleiddwyr ac arolygwyr eraill

59. Bydd y pwyllgor yn derbyn ac yn ystyried adroddiadau gan unrhyw reoleiddwyr neu arolygwyr eraill, a fydd yn ffynhonnell sicrwydd ddefnyddiol. O ran y rhain, bydd yr awdurdod yn sicrhau nad oes unrhyw ddyblygu diangen rhwng y pwyllgor archwilio ac unrhyw bwyllgor trosolwg a sgrwtini wrth ystyried adroddiadau o'r fath.

Atodiad A – Adroddiadau, Rheoliadau a Pholisïau a Ystyriwyd

- Cyflwyniad i'r Gweithdy Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, 13 Mehefin 2018
- *Pwyllgorau Archwilio: Canllawiau Ymarferol ar gyfer Awdurdodau Lleol a'r Heddlu*, CIPFA, 2018, ar gael o www.cipfa.org.uk/publications
- *Datganiad Sefyllfa: Pwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol a'r Heddlu*, CIPFA, 2018, ar gael o www.cipfa.org.uk/publications
- *Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS) a'r Nodyn Cymhwysiads Llywodraeth Leol* ategol ar gyfer Safonau Archwilio Mewnol Sector Cyhoeddus y Deyrnas Unedig (LGAN)
- Siarter Archwilio Mewnol (Medi 2017)
- Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011, yn benodol, Adran 85
- Canllawiau Statudol o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011, Llywodraeth Cymru, 2012
- Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014
- Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) 2018
- *Datganiad ar Rôl y Pennaeth Archwilio Mewnol mewn Sefydliadau Gwasanaethau Cyhoeddus*, CIPFA, 2010
- *Datganiad ar Rôl y Prif Swyddog Ariannol mewn Llywodraeth Leol*, CIPFA, 2016
- Strategaeth Rheoli'r Trysorlys 2018/19
- *Rheoli Trysorlys yn y Gwasanaethau Cyhoeddus: Côdd Ymarfer a Nodiadau Cyfarwyddyd Traws-Sectoraidd*, CIPFA, Argraffiad 2017
- *Côd Ymarfer ar Reoli'r Risg o Dwyll a Llygredd*, CIPFA, 2014
- Cyfansoddiad Cyngor Sir Ynys Môn

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Safbwynt Defnyddwyr Gwasanaethau – Safon Ansawdd Tai Cymru – **Cyngor Sir Ynys Môn**

Blwyddyn archwilio: 2017-18

Dyddiad cyhoeddi: Awst 2018

Cyfeirnod y ddogfen: 689A2018-19

Paratowyd y gwaith hwn yn rhan o waith a berfformiwyd yn unol â swyddogaethau statudol. Nid yw'r Archwilydd Cyffredinol na staff Swyddfa Archwilio Cymru yn derbyn unrhyw gyfrifoldeb o ran unrhyw aelod, cyfarwyddwr, swyddog neu gyflogai arall yn eu rhinwedd unigol, neu unrhyw drydydd parti.

Os gwneir cais am wybodaeth y gallai'r ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae Cod adran 45 yn nodi'r arfer a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus wrth ymdrin â cheisiadau, gan gynnwys ymgynghori â thrydydd partion perthnasol. Mewn cysylltiad â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru yn drydydd partion perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu aildddefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru yn info.officer@audit.wales.

We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay. Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

This document is also available in English. Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.

Roedd y tîm a gyflawnodd y gwaith yn cynnwys Charlotte Owen, Andy Bruce, Gwilym Bury a Jeremy Evans dan gyfarwyddyd Huw Rees.

Cynnwys

Roedd y rhan fwyaf o denantiaid y Cyngor y gwnaethom ni siarad â nhw yn fodlon ar ansawdd y gwasanaeth, ond maen nhw wedi'u cynnwys yn llai mewn cynllunio'r gwasanaeth nag o'r blaen, ac nid yw'r Cyngor bob amser wedi gwerthuso effaith newidiadau i'r gwasanaeth.

Adroddiad cryno

Cynigion ar gyfer gwella 6

Adroddiad manwl

Ar y cyfan, canfuom fod y rhan fwyaf o denantiaid y Cyngor y gwnaethom ni siarad â nhw yn fodlon ar ansawdd y gwasanaeth, ond maen nhw wedi'u cynnwys yn llai mewn cynllunio'r gwasanaeth nag o'r blaen, ac nid yw'r Cyngor bob amser wedi gwerthuso effaith newidiadau i'r gwasanaeth 7

Cyn 2015 gwnaeth y Cyngor gynnwys tenantiaid yn effeithiol wrth gynllunio'r gwasanaeth ar SATC, ond maent wedi'u cynnwys yn llai ers hynny 7

Mae'r rhan fwyaf o denantiaid y Cyngor yn fodlon ar ansawdd y gwasanaeth er bod llawer yn pryderu am leithder a llwydni 9

Gall tenantiaid ddefnyddio'r gwasanaethau angenrheidiol ond nid yw'r Cyngor bob amser wedi gwerthuso'r newidiadau y mae wedi'u gwneud i fodolau mynediad a safonau gwasanaethau ar gyfer tai gwarchod 11

Atodiadau

Atodiad 1 – ffeithlun yn crynhoi canfyddiadau allweddol yr arolygon a gynhaliwyd 12

Adroddiad cryno

- 1 Yn y maes gwasanaeth Tai, yn yr un modd â llawer o feysydd gwasanaeth llywodraeth leol, nid oes gan ddefnyddwyr unrhyw ddewis o ddarparwyr gwasanaethau neu, os oes darparwyr eraill i'w cael, mae eu dewis wedi'i gyfyngu gan gost neu resymau eraill. Yn y sefyllfa hon, mae gallu defnyddwyr gwasanaethau i ddylanwadu ar y gwasanaethau i ddiwallu eu hanghenion yn dibynnu ar gael 'llais' wrth gynllunio'r gwasanaeth.
- 2 Mae'n arbennig o bwysig i ddefnyddwyr gwasanaethau allu cyfrannu safbwyntiau, profiadau a gobeithion wrth i'r Cyngor benderfynu ar ba wasanaethau i'w lleihau, cynyddu neu newid yn yr amgylchedd sydd ohoni pan fo cyllid dan bwysau. Trwy ystyried llais defnyddwyr, mae gwasanaethau diwygiedig yn fwy tebygol o ddiwallu anghenion pobl a darparu gwerth gwell am arian.
- 3 Mae Llywodraeth Cymru yn tynnu sylw at bwysigrwydd datblygu partneriaeth â dinasyddion. Ymgysylltu yw un o'r pum ffordd o weithio y mae angen i awdurdodau lleol eu mabwysiadu i fodloni gofynion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015. Mae ei Phapur Gwyn Diwygio Llywodraeth Leol (Ionawr 2017) yn datgan:
 - 'Rydym am ddatblygu perthynas fwy cyfartal gyda dinasyddion. Rôl gwasanaethau cyhoeddus ddylai fod i helpu pobl i fyw bywydau annibynnol a cheisio lleihau'r galw, gan ymyrryd dim ond lle mae hynny'n angenrheidiol a dim ond cyhyd ag sydd angen. O wneud hynny mae'r ffocws yn symud yn anorfod at atal, ac at wasanaeth cyhoeddus sy'n gallu gwneud mwy i helpu pobl i osgoi argyfwng, yn hytrach na chanolbwyntio ar helpu pobl mewn argyfwng. Creu gwasanaethau cyhoeddus darbodus i'r dyfodol yw'r nod.'¹
- 4 Yn 2017-18, gwnaeth Swyddfa Archwilio Cymru waith i ddeall 'safbwynt defnyddwyr gwasanaethau' ym mhob cyngor yng Nghymru. Gwnaethom ni ddilyn dull lled debyg ym mhob cyngor, er y gwnaethom ni gytuno ar bwyslais a dull arbennig o wneud y gwaith ym mhob cyngor yn unigol. Yng Nghyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor), gwnaethom ni adolygu'r gwasanaeth tai. Yn benodol, ymgysylltiad tenantiaid â chyflawni Safon Ansawdd Tai Cymru (SATC) a faint o ddewis sydd ganddynt yn rhan o hyn, a'u barn ar ansawdd y gwasanaeth y maen nhw'n ei gael gan y Cyngor.
- 5 Yn 2001, nododd Llywodraeth Cymru ei gweledigaeth hirdymor ar gyfer tai yng Nghymru o'r enw Cartrefi Gwell i Bobl Cymru. Safon Ansawdd Tai Cymru (SATC) yw safon Llywodraeth Cymru o ansawdd tai. Cyflwynwyd SATC gyntaf yn 2002 a'i nod yw sicrhau bod pob annedd o ansawdd da ac yn addas i anghenion trigolion presennol ac yn y dyfodol. Pennodd Llywodraeth Cymru darged i'r holl landlordiaid cymdeithasol wella'u stoc dai i gyflawni'r SATC cyn gynted â phosibl ond yn sicr erbyn 2020.
- 6 Penderfynodd y Cyngor yn erbyn trosglwyddo'i stoc dai i gyflawni SATC, oherwydd ei fod yn hyderus y byddai'n cyflawni cydymffurfiaeth erbyn 2013. O ganlyniad i hyn, mae'r Cyngor yn cadw ei stoc dai a'i rôl yn landlord. Mae'n un o 11 o

¹ Llywodraeth Cymru, **Papur Gwyn Diwygio Llywodraeth Leol: Cadernid ac Adnewyddiad**, Ionawr 2017.

gynghorau yng Nghymru i wneud hynny. Adroddodd y Cyngor a phedwar cyngor arall yn unig² gydymffurfiaeth o 100% ym mis Mawrth 2016. Mae gan y chwe chyngor arall stoc dai nad yw'n cydymffurfio'n llwyr o hyd.

- 7 Mae'r Cyngor yn berchen ar ryw 3,792 o eiddo ac roedd 2,715 o'r rhain yn 'cydymffurfio'n llwyr' â'r safon ar 31 Mawrth 2017. Barnwyd bod y 1,077 o eiddo nad oeddent yn cyrraedd y safon yn 'fethiannau derbyniol' yn unol â diffiniad Llywodraeth Cymru yn ei chanllawiau. Mae cydymffurfio'n llwyr yn cyfeirio at anheddau lle cyflawnir SATC ym mhob elfen unigol, ond fe all fod sefyllfaoedd pan nad yw'n bosibl cyflawni'r safon ym mhob elfen unigol. Gall sefyllfaoedd o'r fath gynnwys cost neu amseriad y gwaith, trigolion yn dewis peidio â threfnu bod gwaith yn cael ei wneud neu pan fo cyfyngiadau ffisegol ar y gwaith. Yn y sefyllfaoedd hyn, caiff y landlordiaid cymdeithasol gofnodi un neu fwy o elfennau yn fethiant derbyniol. Pan fo annedd yn cynnwys un neu fwy o fethiannau derbyniol ond â phob elfen arall yn cydymffurfio, mae Llywodraeth Cymru yn pennu bod yr annedd yn cydymffurfio'n amodol ar fethiannau derbyniol. O'r pum cyngor yng Nghymru sydd wedi adrodd eu bod yn cydymffurfio'n llwyr, y Cyngor sydd â'r ganran uchaf o stoc (28%) â methiannau derbyniol.
- 8 Er nad oeddem yn gallu siarad â phawb, trwy ymgysylltu â sampl o ddefnyddwyr gwasanaethau³ cawsom well dealltwriaeth o'u safbwyntiau. Hefyd, gwnaethom ni gynnal grŵp ffocws â'r grŵp Llais Tenantiaid a Swyddogion Môn, ac ymweld â'r mwyafrif o ystadau tai y Cyngor. Llywiwyd ein trafodaeth â'r Cyngor gan yr wybodaeth hon, ynghyd â data ynghylch perfformiad a safonau gwasanaeth. Bu hyn yn gymorth i ni ddeall sail resymegol y Cyngor dros ei ddull gweithredu o ran SATC, a sut y mae'r Cyngor yn diwallu ac yn ymateb i anghenion a disgwyliadau defnyddwyr gwasanaethau.
- 9 Ar y cyfan, canfuom fod y rhan fwyaf o denantiaid y Cyngor y gwnaethom ni siarad â nhw yn fodlon ar ansawdd y gwasanaeth, ond maen nhw wedi'u cynnwys yn llai mewn cynllunio'r gwasanaeth nag o'r blaen, ac nid yw'r Cyngor bob amser wedi gwerthuso effaith newidiadau i'r gwasanaeth. Daethom i'r casgliad hwn oherwydd:
- cyn 2015 gwnaeth y Cyngor gynnwys tenantiaid yn effeithiol wrth gynllunio'r gwasanaeth ar SATC, ond maent wedi'u cynnwys yn llai ers hynny;
 - mae'r rhan fwyaf o denantiaid y Cyngor yn fodlon ar ansawdd y gwasanaeth er bod llawer yn pryderu am leithder a llwydni; a
 - gall tenantiaid ddefnyddio'r gwasanaethau angenrheidiol ond nid yw'r Cyngor bob amser wedi gwerthuso'r newidiadau y mae wedi'u gwneud i fodolau mynediad a safonau gwasanaethau ar gyfer tai gwarchod.

² Llywodraeth Cymru, **Adroddiad Blynyddol Llywodraeth Cymru ar Safon Ansawdd Tai Cymru**, Hydref 2016.

³ Gwnaethom ni siarad â sampl o 119 o denantiaid. Gwnaethom ni gynnal arolwg carreg drws, gweler y manylion yn Atodiad 1.

Cynigion ar gyfer gwella

Arddangosyn 1: cynigion ar gyfer gwella

Cynigion ar gyfer Gwella	
C1	Dylai'r Cyngor weithio gyda thenantiaid i adolygu ei ddull o gynorthwyo pobl sy'n cael problemau anweddiad a lleithder.
C2	Dylai'r Cyngor weithio gyda thenantiaid i adolygu effaith hirdymor y penderfyniad i ddirwyn i ben y gwasanaeth warden trigolion ar gyfer ei gynlluniau tai gwarchod.

Adroddiad manwl

Ar y cyfan, canfuom fod y rhan fwyaf o denantiaid y Cyngor y gwnaethom ni siarad â nhw yn fodlon ar ansawdd y gwasanaeth, ond maen nhw wedi'u cynnwys yn llai wrth gynllunio'r gwasanaeth nag o'r blaen, ac nid yw'r Cyngor bob amser wedi gwerthuso effaith newidiadau ar y gwasanaeth

Cyn 2015, gwnaeth y Cyngor gynnwys tenantiaid yn effeithiol wrth gynllunio'r gwasanaeth ar SATC, ond maent wedi'u cynnwys yn llai ers hynny

- 10 Ymgysylltodd y Cyngor yn eang â rhanddeiliaid ar ei raglen moderneiddio tai ar gyfer SATC a gwelliannau i ystadau yn y cyfnod rhwng 2008 a 2015. Ceir tystiolaeth hefyd fod y gwasanaeth tai yn addasu ei gynigion mewn ymateb i sylwadau. Er enghraifft, ymgynghorodd y Cyngor ar yr amserlen arfaethedig ar gyfer gwneud gwaith. Defnyddiodd y canlyniadau er mwyn helpu i gynllunio'i waith ar geginau ac ystafelloedd ymolchi cyn gwneud gwaith allanol fel gosod toeon newydd. Rhoddwyd llais sylweddol i denantiaid unigol o ran sut i wneud gwaith SATC yn eu cartrefi a rhoddwyd llawer o ddewis o ran y math o unedau cegin newydd. Yn sgil adborth gan denantiaid yng nghamau cynnar SATC, aeth y Cyngor ati i adolygu ei broses weithredu, gan sicrhau bod mwy o swyddogion yn gweithio mewn cysylltiad â thenantiaid o ddydd i ddydd wrth i'r gwaith gael ei wneud.
- 11 Yn fwy diweddar, mae'r Cyngor wedi ymgysylltu'n helaeth ar raglen o waith cyfalaf a gynlluniwyd i'r tu allan i lawer o gartrefi, fel toeon newydd a rendro allanol. Mae hyn yn dangos ymgysylltiad helaeth wedi'i gynllunio'n dda â thrigolion cyn, yn ystod ac ar ôl gwneud y gwaith. Roedd yr ymgynghoriad yn cynnwys amrywiaeth o ddulliau i dargedu amrywiaeth eang o bobl, gan gynnwys pobl â nodweddion gwarchoddedig a phroblemau mynediad a fyddai wedi'i chael yn anodd mynd i gyfarfodydd cyhoeddus traddodiadol. Oherwydd yr adborth a gafwyd, newidiodd y Cyngor gynllun y gwaith newydd arfaethedig trwy ddefnyddio awgrymiadau gan y cyhoedd i ddatblygu, er enghraifft, fwy o leoedd parcio mewn ardaloedd cymunedol. Mae'r Cyngor yn rhannu canlyniadau ei ymgynghoriadau, ac yn ymateb i'r materion a godwyd, mewn cylchlythyr i denantiaid a ddosberthir i holl gartrefi'r Cyngor.
- 12 Mae'r Cyngor hefyd yn ymgysylltu â thenantiaid yn barhaus. Datblygwyd Strategaeth Cyfranogiad Tenantiaid Lleol y Cyngor (LTPS 2018 hyd 2023) ar y cyd â thenantiaid, a'i bwriad yw nodi ei ymrwymiad i gyfranogiad tenantiaid. Fe'i cefnogir gan gynllun gweithredu sy'n nodi amserlen a'r canlyniadau a fwriedir. Mae'r Cyngor yn cwrdd yn rheolaidd â thenantiaid trwy grwpiau tenantiaid lleol, ei

fforwm Tai Gwarchod, a grŵp Llais Tenantiaid a Swyddogion Môn (MTOV)⁴. Daw aelodau'r grŵp MTOV yn bennaf o grwpiau lleol, ac mae'n cynnig dull ffurfiol o ymgynghori a chael adborth gan denantiaid. Mae'r gwasanaeth tai hefyd yn cynnal arolwg ymhlith ei ddefnyddwyr bob ychydig o flynyddoedd i gael adborth ar berfformiad, a dirnadaeth o flaenoriaethau tenantiaid. Dangosodd arolwg STAR⁵ diwethaf y Cyngor lefelau uchel o foddhad ymhlith tenantiaid ar y cyfan. Mae'r Cyngor yn bwriadu cynnal arolwg STAR newydd yn 2018 er mwyn i'r holl denantiaid roi adborth newydd.

- 13 Mae gan y staff tai y gwnaethom ni siarad â nhw ddealltwriaeth dda o anghenion tenantiaid. Trwy eu rhyngweithio dyddiol â thenantiaid, mae staff yn cael adborth a barn reolaidd. Mae hyn yn darparu cyfrwng gwybodaeth defnyddiol ac anffurfiol rhwng tenantiaid a'r gwasanaeth. Mae'n ategu'r sylwadau sydd ar gael trwy ffurflenni adborth boddhad ar waith atgyweirio o ddydd i ddydd a'r cyfleuster sylwadau ar-lein ar wefan y Cyngor. Mae staff tai hefyd yn bresennol mewn digwyddiadau ystadau lleol er mwyn hyrwyddo'r gwasanaeth tai a siarad ag aelodau'r cyhoedd. Mae hyn yn cynnwys pobl nad ydynt yn denantiaid, fel perchnogion Hawl i Brynu, sef mwyafrif y bobl sy'n byw ar ystad yn aml.
- 14 Mae'r graddau ymgysylltu yng ngwaith y Gwasanaeth Tai i gynnwys defnyddwyr gwasanaethau wrth gynllunio a chyflawni'r gwasanaeth wedi lleihau ers 2015. Er enghraifft, roedd y grŵp o denantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw (MTOV) o'r farn nad oedden nhw'n rhan o lunio gwasanaethau fel yr oedden nhw yn flaenorol. Roedd nifer y tenantiaid oedd yn cymryd rhan yn MTOV wedi lleihau ers 2015, ac mae nifer y swyddogion a gyflogwyd i gefnogi grwpiau tenantiaid wedi gostwng o ddau i un yn ystod y flwyddyn ddiwethaf ond, ers i ni ymgymryd â'n gwaith maes, mae'r Cyngor wedi recriwtio swyddog ychwanegol i ddatblygu agenda cyfranogiad tenantiaid.
- 15 Nid yw'r Cyngor yn monitro canlyniadau cyfranogiad tenantiaid yn drylwyr mwyach. Mae'r Cyngor yn awgrymu y caiff cynllun gweithredu y LTPS ei fonitro (bob chwarter gan y grŵp MTOV ac yn flynyddol gan y Pwyllgor Craffu) a bod y Swyddog Cyfranogiad Tenantiaid yn paratoi adroddiad cynnydd blynyddol. Ni luniwyd adroddiad yn 2016 ond ysgrifennwyd un yn ddiweddar. Nid oedd y cofnodion y gwnaethom ni eu harchwilio yn dangos bod prosesau monitro'r cynllun gweithredu yn ddigon trylwyr ac nid oes llawer o gamau i fynd i'r afael â diffyg cynnydd.
- 16 Mae'r LTPS yn awgrymu bod y Cyngor wedi gwella'i ddefnydd o dechnoleg i gyfathrebu â thenantiaid (e.e. cyfryngau cymdeithasol / gwell defnydd o'r wefan benodol i drigolion). Fodd bynnag, mae'r arolwg yn adlewyrchu bod angen rhagor o

⁴ Ers i ni ymgymryd â'n gwaith maes, mae'r Cyngor wedi ailfrandio MTOV yn 'Grŵp Monitro LTPS'

⁵ Mae STAR (Arolwg Boddhad Tenantiaid a Thrigolion) yn holiadur sydd â phwyslais ar ofal cwsmeriaid ac mae'n ymdrin â holl feysydd Gwasanaethau Tai Ynys Môn. Arolwg diwethaf Hydref 2015.

welliannau ac nid yw'r defnydd o TG yn cael ei fonitro ac eithrio ar safleoedd HYB y Cyngor. Mae hefyd yn nodi eu bod yn addasu i anghenion tenantiaid trwy gynnig mwy o weithgareddau cymunedol yn hytrach na chyfarfodydd ffurfiol â thenantiaid – ond mae'r Cyngor yn cydnabod bod angen mwy o weithgareddau anffurfiol.

Mae'r rhan fwyaf o denantiaid y Cyngor yn fodlon ar ansawdd y gwasanaeth er bod llawer yn pryderu am leithder a llwydni

- 17 Mae rhaglen SATC y Cyngor wedi llwyddo i wella ansawdd tai ac mae gan y Cyngor raglen gyfalaf ar waith ar gyfer y pum mlynedd nesaf. Bwriad hyn yw sicrhau y cynhelir y safon wrth i gydrannau fel ffenestri a thoeon newydd gael eu gosod. Dangosodd ein harolwg â thenantiaid hefyd fod pobl yn fodlon iawn ag ansawdd y gwasanaeth tai:
- mae chwedeg un y cant o'r tenantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw o'r farn bod y Cyngor yn gwrandao ar yr hyn sydd ganddyn nhw i'w ddweud am gyflwr eu cartrefi, ac yn gweithredu ar hyn.
 - mae wythdeg dau y cant o'r tenantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw o'r farn bod y Cyngor yn gwrandao ar yr hyn sydd ganddyn nhw a'u cymdogion i'w ddweud am eu cymdogaeth, ac yn gweithredu ar hyn. Serch hyn, mae lleoedd parcio a ffensys ffiniau yn broblem i rai.
 - roedd wythdeg naw y cant o'r tenantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw yn fodlon (ac roedd llawer yn falch iawn) ar ansawdd eu ceginau. Roedd llawer yn canmol y ffordd yr oedd y Cyngor wedi rhoi dewis gwirioneddol iddynt o ran cynllun eu ceginau newydd.
 - roedd nawdeg pedwar y cant o'r tenantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw o'r farn bod eu cymdogaeth yn lle da i fyw.
- 18 Mae'r rhan fwyaf o'r tenantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw yn gwerthfawrogi'r gwasanaeth tai yn fawr iawn a soniodd llawer ohonyn nhw am y lefel uchel o wasanaeth cwsmeriaid gan y rhan fwyaf o'r staff tai. Er bod rhai tenantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw yn feirniadol o'r gwasanaeth ffôn canolog ar gyfer y Cyngor cyfan i adrodd gwaith atgweirio o ddydd i ddydd, roedden nhw'n ddiolchgar am barhau i gael yr hyn yr oedden nhw'n ei ystyried yn wasanaeth da i wneud gwaith atgyweirio gan staff a gyflogir yn uniongyrchol gan y Cyngor ei hun.
- 19 Er bod y mwyafrif helaeth o'r tenantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw o'r farn bod eu cartrefi'n ddigon cynnes yn y gaeaf, roedd 12% o'r farn nad oeddent. Yn aml, y rhain oedd y cartrefi oedd yn methu â chyrraedd safon SATC o ran cynhesrwydd (cyfradd SAP o 65⁶ neu fwy). Barnodd y Cyngor fod y rhain yn 'fethiannau derbyniol' fel arfer oherwydd bod y tenant wedi gwrthod mynediad i wneud gwaith

⁶ SAP 65. 2015. Mae'r SATC yn datgan gweledigaeth Llywodraeth Cymru 'y dylai pob aelwyd... gael y cyfle i fyw mewn cartrefi o ansawdd da sydd wedi eu gwresogi'n ddigonol, yn effeithlon o ran tanwydd ac wedi eu hinswleiddio yn dda'. Y targed o ran sgôr ynni i gydymffurfio â SATC yw sgôr Gweithdrefn Asesu Safonol (SAP) o 65.

SATC yn y gorffennol, neu oherwydd yr ystyriwyd bod cost adfer yn rhy fawr, fel arfer oherwydd nad yw gwres canolog nwy neu olew yn hawdd ei gyflenwi. Yn ystod y blynyddoedd diwethaf mae nifer o gynghorau a Chymdeithasau Tai yng Nghymru wedi buddsoddi mewn amrywiaeth o ddulliau newydd, fel paneli solar ac inswleiddio waliau allanol, er mwyn helpu i oresgyn problemau cartrefi oer. Ar ôl adrodd ar ein gwaith maes, penderfynodd y Cyngor fuddsoddi £1 miliwn ychwanegol y flwyddyn rhwng 2018 a 2020 i fynd i'r afael â chartrefi na wnaethant gyrraedd safon SATC o ran cynhesrwydd.

20 Dangosodd ein harolwg â thenantiaid hefyd fod 37% o'r tenantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw o'r farn bod ganddyn nhw broblemau lleithder ac anweddiad yn eu cartrefi. Mae materion lleithder ac anweddiad yn gymhleth, a heb gynnal arolwg llawn o'r tai ni allwn ddweud pam y mae cynifer o denantiaid wedi nodi'r broblem hon. Fodd bynnag, rydym ni wedi cynnal arolwg tebyg yn ystod y 12 mis diwethaf yn yr 11 o gynghorau a gadwodd eu stoc dai, a hwn yw un o'r canrannau uchaf a gofnodwyd o denantiaid yn sôn am broblemau lleithder ac anweddiad yn eu cartrefi. Yr hyn sy'n dueddol o achosi lleithder ac anweddiad yw:

- pan nad yw pobl yn gwresogi'r holl ystafelloedd yn eu cartrefi'n ddigonol, sy'n arwain fel arfer at leithder ac anweddiad mewn ystafelloedd gwely;
- pobl yn methu ag awyru eu cartrefi'n ddigonol, fel arfer trwy gau tyllau aer a pheidio ag agor ffenestri;
- problemau strwythurol, fel arfer hen haenau gwrth-damp yn methu neu ddŵr yn dod trwy waliau a thoeon; a
- cartrefi wedi'u hinswleiddio'n dda a'u diogelu rhag drafftiau.

Mae landlordiaid cymdeithasol eraill sy'n gwneud gwaith SATC yng Nghymru wedi nodi hefyd fod inswleiddio cartrefi'n well a'u diogelu rhag drafftiau wedi arwain at gynnydd yn y problemau lleithder ac anweddiad. Mae hyn wedi effeithio'n arbennig ar gartrefi mewn lleoliadau mwy agored lle mae mwy o lawiad a gwyntoedd cryfion yn amlach, sy'n arwain at fwy o ddŵr yn dod trwy waliau a thoeon.

21 Mae'r Cyngor yn adolygu ei brosesau ar gyfer ymchwilio i adroddiadau o leithder ac anweddiad ac, yn y dyfodol, bwriedir i syrfewyr gasglu mwy o wybodaeth am leithder mewn cartrefi a chodi ymwybyddiaeth am sut i osgoi a chael gwared ar anweddiad yn ystod fforymau, gweithdai a chynadleddau i denantiaid a thrwy gylchlythyrau i denantiaid.

22 Mae ein trafodaethau â thenantiaid yn awgrymu bod cwynion yn cael eu hymchwilio, er nad yw hyn fel arfer yn arwain at ddatrys y broblem yn foddhaol. Nid yw'n debygol y bydd lefel anfodddhad tenantiaid yn gwella heb ddatrys yr amryw achosion o leithder ac anweddiad yng nghartrefi'r tenantiaid.

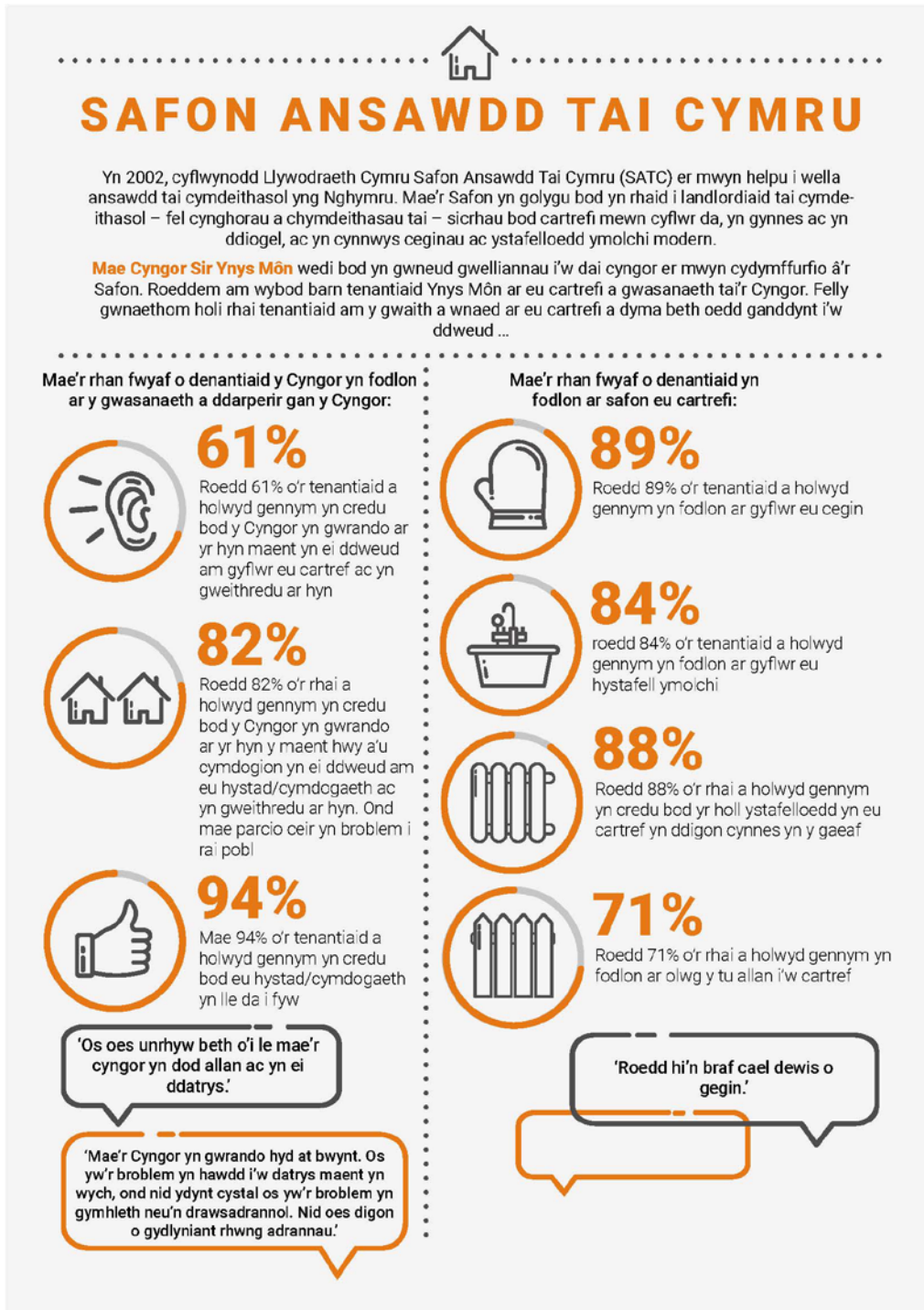
Gall tenantiaid ddefnyddio'r gwasanaethau angenrheidiol ond nid yw'r Cyngor bob amser wedi gwerthuso'r newidiadau y mae wedi'u gwneud i fodolau mynediad a safonau gwasanaethau ar gyfer tai gwarchod

- 23 Roedd y rhan fwyaf o'r tenantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw o'r farn eu bod yn gallu cael gafael ar y gwasanaethau yr oedd eu hangen arnyn nhw, a bod oriau agor y gwasanaeth tai yn gyfleus. Mae gan y Cyngor adran bwrpasol wedi'i llunio'n dda ar ei wefan, ac mae wedi buddsoddi mewn nifer o HYBIAU cymunedol ar hyd a lled yr ynys i roi mynediad i'r rhai nad oes ganddynt gyfrifiaduron gartref. Yn yr adran dai ar wefan y Cyngor ceir ffordd hawdd ei defnyddio i denantiaid roi adborth. Mae gweithdrefn gŵynion y Cyngor hefyd ar gael ar wefan y Cyngor a chaiff canlyniadau eu monitro'n ganolog.
- 24 Nid yw'r Cyngor bob amser yn gwerthuso newidiadau y mae'n eu gwneud i'r gwasanaethau a ddarperir i denantiaid. Er enghraifft, mae gan y Cyngor amrywiaeth o dargedau perfformiad ar gyfer y gwasanaeth Tai, fel ymateb i geisiadau am waith atgyweirio, ac mae uwch swyddogion a chynghorwyr yn craffu ar y targedau yn rheolaidd. Ond mynegodd rhai o'r tenantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw anfodddhad ynghylch yr amser a gymerodd i adrodd angen am waith atgyweirio dros y ffôn yn y lle cyntaf. Nid yw'n hawdd monitro'r amser y mae'n ei gymryd i denantiaid adrodd angen am waith atgyweirio trwy system ffôn y Cyngor cyfan.
- 25 Er bod y gwasanaeth tai wedi gweithio gyda MTOV ar amrywiaeth o ffyrdd arloesol o fesur newidiadau i'r gwasanaeth yn y gorffennol (fel trwy arolygwyr tenantiaid) mae'r arfer hwn wedi lleihau. Ar hyn o bryd, mae'r Cyngor yn dibynnu ar ddangosyddion perfformiad allweddol ac arolygon boddhad i werthuso newidiadau i'r gwasanaeth.
- 26 Nid yw'r gwasanaeth tai wedi cynnal unrhyw ymarfer systematig i werthuso'r effaith hirdymor pan fu newid sylweddol i'r gwasanaeth. Er enghraifft, dywedodd llawer o'r tenantiaid tai gwarchod y gwnaethom ni siarad â nhw eu bod yn gwerthfawrogi'r gwasanaeth tai a'u bod yn hapus yn eu cartrefi. Fodd bynnag, maen nhw o'r farn er eu bod yn cael gwybod am newidiadau, fod lefel y gwasanaeth wedi dirywio ac na wrandewir ar eu barn bob amser. Mae'r tenantiaid y gwnaethom ni siarad â nhw yn gweld eisiau gwasanaeth y warden pwrpasol ar y safle ac roedd rhai yn teimlo'n unig ac ynysig o ganlyniad i'w ddiddymu. Mewn dau o'r cynlluniau y gwnaethom ni ymweld â nhw, mae'r trefniadau ar gyfer y gwasanaeth larwm tân yn bryder i rai tenantiaid oherwydd byddai wardeniaid yn rhan o'r broses trwy wirio ac ailosod y larymau. Dywedwyd wrthym ei bod yn cymryd dros awr i gontractwyr allanol ailosod larymau weithiau, ac nid oedd neb yn ymdrin â'u pryderon.

Atodiad 1

Ffeithlun yn crynhoi canfyddiadau allweddol yr arolygon a gyflawnwyd

Arddangosyn 2: ffeithlun o'r gwasanaeth tai

Ond dywedodd nifer o bobl wrthym fod ganddynt broblemau gyda lleithder:

37%

Roedd 37% o'r tenantiaid a holwyd gennym wedi cael problemau gyda lleithder neu lwydni yn eu cartref. Roedd llawer yn anfodlon ar ymateb y Cyngor neu fethiant i drwsio'r broblem

Dywedom wrth y Cyngor am bryderon pobl ac ymatebodd drwy ddatblygu strategaeth i'w helpu i ymdrin â phroblemau lleithder yn well yn y dyfodol.

Mae preswylwyr cynlluniau tai gwarchod a holwyd gennym yn edifarhau colli eu gwasanaeth warden penodol ac roedd rhai'n teimlo'n unig ac yn ynysig o ganlyniad i hynny.

'Rwy'n teimlo'n unig ers cael gwared ar y gwasanaeth warden.'

Darllenwch yr adroddiad llawn ar wasanaeth tai Cyngor Sir Ynys Môn ar ein gwefan: www.archwilio.cymru

Gwnaethom siarad â 119 o denantiaid. Mae hyn yn cynrychioli tua 3% o holl aelwydydd tenantiaid y cyngor.

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone.: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Adroddiad Gwella Blynyddol 2017-18

Cyngor Sir Ynys Môn

Dyddiad cyhoeddi: Awst 2018
Cyfeirnod y ddogfen: 695A2018-19

Paratowyd yr Adroddiad Gwella Blynyddol hwn ar ran
Archwilydd Cyffredinol Cymru gan Andy Bruce, Gwilym Bury,
Charlotte Owen, Paul Goodlad, Alan Hughes, and Jeremy
Evans o dan gyfarwyddyd Huw Rees.

Adrian Crompton
Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth ac fe'i penodir gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Fwrdd Swyddfa Archwilio Cymru, sef bwrdd statudol a sefydlwyd i'r diben hwnnw ac er mwyn monitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn atebol i'r Cynulliad Cenedlaethol.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, gwasanaethau prawf, awdurdodau tân ac achub, awdurdodau'r parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Y mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol ac yn asesu cydymffurfiaeth â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff a noddir ganddi a'i chyrrff cyhoeddus cysylltiedig, Comisiwn y Cynulliad a chyrrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol a staff Swyddfa Archwilio Cymru yn anelu i ddarparu adroddiadau cymesur sy'n canolbwyntio ar y cyhoedd ar stiwardiaeth adnoddau cyhoeddus a thrwy wneud hynny, feithrin dealltwriaeth a hyrwyddo gwelliant.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay.

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg. This document is also available in English.

Cynnwys

Adroddiad cryno	4
Gwaith archwilio perfformiad 2017-18	4
Mae'r Cyngor yn cyflawni ei ofynion statudol o ran gwelliant parhaus	4
Argymhellion a chynigion ar gyfer gwella	4
Gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu yr adroddwyd arno yn ystod 2017-18	6
Atodiadau	10
Atodiad 1 – Statws yr adroddiad	10
Atodiad 2 – Llythyr Archwilio Blynyddol	11
Aodiad 3 – Archwiliad o Gyfrifon a Datganiadau Blynyddol 2016-17 Hysbysiad o Ardystio Cwblhau'r Archwiliad	13
Aodiad 4 – Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2017-18	14

Adroddiad cryno

Gwaith archwilio perfformiad 2017-18

- 1 Wrth bennu ehangder y gwaith a wnaed yn ystod y flwyddyn, gwnaethom ystyried graddau'r wybodaeth gronedig o waith archwilio ac arolygu, yn ogystal â ffynonellau gwybodaeth eraill a oedd ar gael, gan gynnwys dulliau Cyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) ei hun o adolygu a gwerthuso. Ar gyfer 2017-18, gwnaethom ni waith asesu gwelliant ym mhob cyngor. Gwnaethom ni waith ym mhob cyngor yn ymwneud â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol hefyd, a chynnal adolygiad ar thema safbwyntiau defnyddwyr gwasanaethau. Mewn rhai cynghorau, gwnaethom ni ategu'r gwaith hwn ag archwiliadau lleol yn seiliedig ar risg, a nodwyd yn y Cynllun Archwilio ar gyfer 2017-18.
- 2 Mae'r gwaith a wnaed ers yr Adroddiad Gwella Blynyddol (AGB) diwethaf, gan gynnwys gwaith y rheoleiddwyr perthnasol, wedi'i nodi yn [Arddangosyn 1](#).

Mae'r Cyngor yn cyflawni ei ofynion statudol o ran gwelliant parhaus

- 3 Yn seiliedig ar, ac yn gyfyngedig i'r gwaith, a wnaed gan Swyddfa Archwilio Cymru a rheoleiddwyr perthnasol, cred yr Archwilydd Cyffredinol fod y Cyngor yn debygol o gydymffurfio â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (2009) yn ystod 2018-19.

Argymhellion a chynigion ar gyfer gwella

- 4 O ystyried yr amrywiaeth eang o wasanaethau a ddarperir gan y Cyngor a'r heriau y mae'n eu hwynebu, byddai'n anarferol pe na byddem yn dod o hyd i bethau y gellir eu gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol:
 - wneud cynigion ar gyfer gwella – os gwneir cynigion i'r Cyngor, byddem yn disgwyl iddo weithredu arnynt a byddwn yn canlyn yr hyn sy'n digwydd;
 - gwneud argymhellion ffurfiol ar gyfer gwella – os gwneir argymhelliad ffurfiol, mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi ymateb i'r argymhelliad hwnnw o fewn 30 diwrnod gwaith;
 - cynnal arolygiad arbennig, a chyhoeddi adroddiad a gwneud argymhellion; ac
 - argymhell i weinidogion Llywodraeth Cymru eu bod yn ymyrryd mewn rhyw ffordd.

- 5 Yn ystod y flwyddyn, ni wnaeth yr Archwilydd Cyffredinol unrhyw argymhellion ffurfiol. Fodd bynnag, rydym ni wedi gwneud nifer o gynigion ar gyfer gwella ac ailadroddir y rhain yn yr adroddiad hwn. Byddwn yn monitro cynnydd o'i gymharu â'r cynigion hyn ac argymhellion perthnasol a wnaed yn ein hadroddiadau cenedlaethol (**Atodiad 3**) yn rhan o'n gwaith asesu gwelliant.

Gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu yr adroddwyd arno yn ystod 2017-18

Arddangosyn 1: gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu yr adroddwyd arno yn ystod 2017-18

Arddangosyn 1 'disgrifiad o'r gwaith a wnaed ers yr AGB diwethaf, gan gynnwys gwaith y rheoleiddwyr perthnasol, pan fo hynny'n berthnasol'.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Awst 2018	<p>Adolygiad o Safbwynt Defnyddwyr Gwasanaethau</p> <p>I ddeall 'safbwynt defnyddwyr gwasanaethau' ym mhob cyngor yng Nghymru. Yng Nghyngor Sir Ynys Môn, gwnaethom adolygu'r gwasanaeth Tai. Yn arbennig, a oedd y Cyngor yn defnyddio profiad a dyheadau defnyddwyr gwasanaethau i lywio cynllun a chyflawniad gwasanaethau ar gyfer Safon Ansawdd Tai Cymru (SATC).</p>	<p>Roedd y rhan fwyaf o denantiaid y Cyngor y gwnaethom siarad â nhw yn fodlon ar ansawdd y gwasanaeth, ond maen nhw wedi'u cynnwys yn llai mewn cynllunio'r gwasanaeth nag o'r blaen, ac nid yw'r Cyngor bob amser wedi gwerthuso effaith newidiadau i'r gwasanaeth.</p> <p>Daethom i'r casgliad hwn oherwydd:</p> <ul style="list-style-type: none"> cyn 2015 gwnaeth y Cyngor gynnwys tenantiaid yn effeithiol wrth gynllunio'r gwasanaeth ar y SATC, ond maent wedi'u cynnwys llai ers hynny; mae'r rhan fwyaf o denantiaid y Cyngor yn fodlon ar ansawdd y gwasanaeth er bod llawer yn pryderu am leithder a llwydni ar y waliau; a gall tenantiaid ddefnyddio'r gwasanaethau angenrheidiol ond nid yw'r Cyngor bob amser wedi gwerthuso'r newidiadau y mae wedi'u gwneud i fodolau mynediad a safonau gwasanaethau ar gyfer tai gwarchod. 	<p>C1 Dylai'r Cyngor weithio gyda thenantiaid i adolygu ei ddull o gynorthwyo pobl sy'n cael problemau anweddiad a lleithder.</p> <p>C2 Dylai'r Cyngor weithio gyda thenantiaid i adolygu effaith hirdymor y penderfyniad i ddirwyn i ben y gwasanaeth warden trigolion o'i gynlluniau tai gwarchod.</p>

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Awst 2018	<p>Awst 2018 ‘Craffu: Addas i’r Dyfodol?’ Gwnaethom adolygu pa mor dda y mae swyddogaethau trosolwg a chraffu cynghorau yn ymateb i heriau’r presennol ac o ran y dyfodol.</p>	Mae’r adroddiad yn cael ei baratoi a bydd yn cael ei gyhoeddi ym mis Medi 2018.	
Tachwedd 2017	<p>Llythyr Archwilio Blynyddol 2016-17 Llythyr yn crynhoi’r negeseuon allweddol a gyfyd o gyfrifoldebau statudol yr Archwilydd Cyffredinol o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a’i gyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio. Mae’r Llythyr Archwilio Blynyddol ar gael yn Atodiad 2 yr adroddiad hwn.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mae’r Cyngor wedi cydymffurfio â’i gyfrifoldebau o ran adrodd ariannol a defnyddio adnoddau. • Rwy’n fodlon bod gan y Cyngor drefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau. • Hyd yn hyn, nid yw fy ngwaith ardystio ceisiadau a ffurflenni grant wedi nodi materion sylweddol a fyddai’n effeithio ar gyfrifon 2017-18 neu systemau ariannol allweddol. 	Dim.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Mai 2018	<p>Parodrwydd ar gyfer Wylfa Newydd a'i Heffaith ar Gapasiti Corfforaethol</p> <p>Canolbwyntiodd yr adolygiad ar gapasiti a pharodrwydd y Cyngor i gefnogi cyflawniad prosiect Wylfa Newydd yng nghyd-destun y Rhaglen Ynys Ynni ac amcanion strategol ehangach y Cyngor.</p>	<p>Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd da fel awdurdod cynhaliol prosiect Wylfa Newydd heb amharu ar gyflawniad blaenoriaethau eraill, ond mae cyfnod heriol o'n blaenau pan fydd cydweithredu agosach rhwng partneriaid y sector cyhoeddus yn hanfodol.</p> <p>Casgliadau allweddol o'r adroddiad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mae cynllunio ar gyfer Wylfa Newydd wedi cyrraedd cam allweddol, ond mae llawer o benderfyniadau i'w gwneud o hyd cyn cadarnhau'r datblygiad; • mae Cytundebau Perfformiad Cynllunio â Horizon wedi galluogi'r Cyngor i gael gafael ar gapasiti arbenigol i ymdrin â swyddogaeth y Cyngor fel Awdurdod Cynllunio cynhaliol, ac ni fu fawr o effaith hyd yn hyn ar ddarparu gwasanaethau eraill y Cyngor; • mae'r Cyngor yn deall y risgiau sy'n gysylltiedig â datblygu Wylfa, ond bu diffyg gwybodaeth allweddol angenrheidiol i nodi'r camau i liniaru'r risgiau hynny, tan yn ddiweddar; a • mae lle i gydlynu gwaith y sector cyhoeddus yn fwy effeithiol er mwyn liniaru'r risgiau a manteisio i'r eithaf ar y cyfleoedd a gynigir gan brosiect Wylfa Newydd. 	<p>Bydd cynnydd yn y boblogaeth o ganlyniad i Wylfa Newydd yn golygu bod yna risg y bydd y galw am wasanaethau'r Cyngor yn fwy na chapasiti'r Cyngor:</p> <p>C1 Dylai'r Cyngor barhau i fonitro ei gapasiti wrth i brosiect Wylfa Newydd fynd yn ei flaen, gan ddefnyddio'n llawn yr adnoddau sydd ar gael trwy'r broses cydsynio i ddatblygu i fynd i'r afael ag unrhyw ddiffyg.</p> <p>Trwy fethu â sicrhau cydweithrediad effeithiol ledled y sector cyhoeddus, mae yna risg y gallai costau dynnu ar y pwrs cyhoeddus yn y dyfodol:</p> <p>C2 Dylai'r Cyngor barhau i weithio gydag ymgynghorai eraill yn y sector cyhoeddus, gan gynnwys Llywodraeth Cymru, i: gydlynu'r gwaith o asesu risgiau sy'n gysylltiedig â phrosiect Wylfa Newydd; rhannu gwybodaeth i ganiatáu dealltwriaeth gyffredin o'r risgiau a sut y mae modd eu lliniaru.</p> <p>Trwy fethu â datblygu'r gadwyn gyflenwi a rhoi sylw i brinder llafur posibl cyn i'r gwaith o adeiladu Wylfa Newydd ddechrau, mae yna berygl na fydd rhanbarth Gogledd Cymru'n manteisio i'r eithaf ar fuddion economaidd posibl y prosiect:</p> <p>C3 Dylai'r Cyngor weithio gyda'i bartneriaid yn y sector cyhoeddus i adnabod cyfrifoldebau arweiniol dros ddatblygu'r gadwyn gyflenwi a chynyddu'r cyfleoedd hyfforddiant sydd ar gael ar draws rhanbarth Gogledd Cymru.</p>

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Cynllunio ac adrodd ar welliant			
Ebrill 2017	Archwiliad Swyddfa Archwilio Cymru o'r cynllun gwella blynyddol Adolygiad o gynlluniau cyhoeddedig y Cyngor ar gyfer cyflawni amcanion gwella.	Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i ddyletswyddau statudol o ran cynllunio gwelliant.	Dim.
Hydref 2017	Archwiliad Swyddfa Archwilio Cymru o'r asesiad blynyddol o berfformiad Adolygiad o asesiad cyhoeddedig o berfformiad y Cyngor	Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i ddyletswyddau statudol o ran adrodd ar welliant.	Dim.
Adolygiadau gan gyrff arolygu a rheoleiddio			
Nid yw Cyngor Sir Ynys Môn wedi'i arolygu gan Estyn nac Arolygiaeth Gofal Cymru (AGC) yn ystod cyfnod yr adroddiad hwn er bod gwaith arolygu lleol wedi digwydd mewn ysgolion a darparwyr gwasanaethau.			

Atodiadau

Atodiad 1 – Statws yr adroddiad

Mae Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 (y Mesur) yn ei gwneud yn ofynnol i'r Archwilydd Cyffredinol gynnal asesiad gwella blynyddol sy'n edrych i'r dyfodol, a chyhoeddi adroddiad gwella blynyddol, ar gyfer pob awdurdod gwella yng Nghymru. Mae gan awdurdodau gwella (a ddiffinnir yn gynghorau lleol, parciau cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub) ddyletswydd gyffredinol i 'wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus wrth arfer [eu] swyddogaethau.'

Mae'r asesiad gwella blynyddol yn ystyried y tebygolrwydd y bydd awdurdod yn cydymffurfio â'i ddyletswydd i wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus. Yr asesiad hefyd yw'r prif ddarn o waith sy'n galluogi'r Archwilydd Cyffredinol i gyflawni ei ddyletswyddau. Mae staff Swyddfa Archwilio Cymru, ar ran yr Archwilydd Cyffredinol, yn llunio'r adroddiad gwella blynyddol. Mae'r adroddiad yn cyflawni dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol o dan adran 24 y Mesur, trwy grynhoi ei waith archwilio ac asesu mewn adroddiad gwella blynyddol a gyhoeddir ar gyfer pob awdurdod. Mae'r adroddiad hefyd yn cyflawni ei ddyletswyddau o dan adran 19 i gyflwyno adroddiad sy'n ardystio ei fod wedi cynnal asesiad gwella o dan adran 18 ac yn nodi (o ganlyniad i'w archwiliad o'r cynllun gwella o dan adran 17) a yw'n credu bod yr awdurdod wedi cyflawni ei ddyletswyddau cynllunio gwelliannau o dan adran 15.

Gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd, dan rai amgylchiadau, gynnal arolygiadau arbennig (o dan adran 21), a gaiff eu hadrodd i'r awdurdod a Gweinidogion, ac y gall eu cyhoeddi (o dan adran 22). Gweithgaredd ategol pwysig i'r Archwilydd Cyffredinol yw cydlynu gwaith asesu a rheoleiddio (sy'n ofynnol o dan adran 23), sy'n ystyried rhaglen waith gyffredinol yr holl reoleiddwyr perthnasol mewn awdurdod gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd ystyried gwybodaeth a rennir gan reoleiddwyr perthnasol (o dan adran 33) yn ei asesiadau.

Atodiad 2 – Llythyr Archwilio Blynyddol

Dr Gwynne Jones
Y Cyngorydd Llinos Medi
Swyddfeydd y Cyngor
Llangefni
Ynys Môn
LL77 7TW

17 Tachwedd 2017

Annwyl Gwynne ac Ieuan

Llythyr Archwilio Blynyddol – Cyngor Sir Ynys Môn 2016-17

Mae'r llythyr yn crynhoi'r negeseuon allweddol a gyfyd o gyfrifoldebau statudol Archwilydd Cyffredinol Cymru (yr Archwilydd Cyffredinol) o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a fy nghyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio.

Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i gyfrifoldebau o ran adrodd ariannol a defnyddio adnoddau

Cyfrifoldeb y Cyngor yw:

- rhoi systemau rheoli ar waith i sicrhau rheoleidd-dra a chyfreithlondeb trafodiadau a sicrhau bod ei asedau yn ddiogel;
- cynnal cofnodion cyfrifyddu cywir;
- paratoi Datganiad o Gyfrifon yn unol â gofynion perthnasol; a
- sefydlu trefniadau priodol i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau, ac adolygu hyn yn gyson.

Mae Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 yn ei gwneud yn ofynnol i'r Archwilydd Cyffredinol:

- roi barn archwilio ar y datganiadau cyfrifyddu;
- adolygu trefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau; a
- chyflwyno tystysgrif yn cadarnhau fy mod i wedi cwblhau'r archwiliad o'r cyfrifon.

Mae awdurdodau lleol yng Nghymru yn paratoi eu datganiadau cyfrifyddu yn unol â gofynion Cod Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig. Mae'r Cod hwn wedi'i seilio ar y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol. Ar 29 Medi 2017, cyflwynodd yr Archwilydd Cyffredinol farn archwilio ddiamod ar y datganiadau cyfrifyddu yn cadarnhau eu bod yn cyflwyno darlun gwir a theg o sefyllfa a thrafodion Ariannol y Cyngor. Mae adroddiad yr Archwilydd Cyffredinol wedi'i gynnwys yn y Datganiad o Gyfrifon. Adroddwyd y materion allweddol a oedd yn deillio o'r cyfrifon i aelodau'r Pwyllgor Archwilio yn adroddiad yr Archwiliad o'r Datganiadau Ariannol ar 21 Medi 2017. Nid oes angen i'r Archwilydd Cyffredinol ddwyn eich sylw at unrhyw beth yn y llythyr hwn.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn fodlon bod gan y Cyngor drefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau.

Mae ystyriaeth yr Archwilydd Cyffredinol o drefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wedi'i seilio ar y gwaith archwilio a wnaed ar y cyfrifon, yn ogystal â dibynnu ar y gwaith a wnaed o dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009. Bydd yr Archwilydd Cyffredinol yn dwyn sylw at feysydd lle nad yw effeithiolrwydd y trefniadau wedi amlygu'i hun hyd yma neu feysydd y gellid eu gwella pan fydd yn cyhoeddi ei Adroddiad Gwella Blynyddol.

Cyflwynodd yr Archwilydd Cyffredinol dystysgrif yn cadarnhau bod yr archwiliad o'r cyfrifon wedi'i gwblhau ar 29 Medi 2017.

Hyd yn hyn, nid yw fy ngwaith ardystio ceisiadau a ffurflenni grant ar ran yr Archwilydd Cyffredinol wedi nodi materion sylweddol a fyddai'n effeithio ar gyfrifon 2017-18 neu systemau ariannol allweddol.

Disgwylir y bydd y ffi archwilio ariannol ar gyfer 2016-17 yn unol â'r ffi y cytunwyd arni ac a nodir yn y Cynllun Archwilio Blynyddol.

Yn gywir

Ian Howse

Ar gyfer ac ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru

Aodiad 3 – Archwiliad o Gyfrifon a Datganiadau Blynyddol 2016/2017 Hysbysiad o Ardystio Cwblhau'r Archwiliad

28 Tachwedd 2017

Annwyl Cyngor Sir Ynys Môn,

Mae'n bleser gennyf allu rhoi gwybod i chi bod yr archwiliad o gyfrifon eich Awdurdod ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2017 wedi'i gwblhau. Ni fu'n rhaid imi gyflwyno adroddiad er budd y cyhoedd o dan Adran 22 o Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.

A gaf i dynnu'ch sylw at:

- Reoliad 13 o Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014, sy'n ei gwneud yn ofynnol i'r Awdurdod hysbysu drwy hysbyseb ar ei wefan, fod yr archwiliad wedi ei orffen a bod y datganiad o gyfrifon ar gael i'w archwilio gan etholwyr llywodraeth leol; a
- Rheoliad 27 o Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014, sy'n ei gwneud yn ofynnol i gyrff sydd wedi'u harchwilio gyhoeddi'r llythyr archwilio blynyddol cyn gynted ag y bo'n rhesymol bosibl ar ôl ei gael a chadw copïau fel eu bod ar gael i'w prynu gan unrhyw berson wrth dalu unrhyw swm rhesymol.

Anthony Barrett

Ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru

Aodiad 4 – Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2017-18

Arddangosyn 2: argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2017-18

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mehefin 2017	Cynllunio Arbedion mewn Cynghorau yng Nghymru	Nid oedd yr adroddiad yn cynnwys unrhyw argymhellion na chynigion ar gyfer gwella, ond roedd cynigion ar gyfer gwella wedi'u cynnwys yn yr adroddiadau lleol a gyflwynwyd i bob Cyngor.
Hydref 2017	Caffael Cyhoeddus yng Nghymru	The report contained seven recommendations. Six of the recommendations were for the Welsh Government, one of the recommendations was for public bodies: A3 Roedd yn glir o'n gwaith samplu bod rhai o'r strategaethau caffael wedi dyddio, a bu ymateb cymysg hefyd i bolisiau a deddfwriaeth newydd megis Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Rydym yn argymhell bod cyrff cyhoeddus yn adolygu eu strategaethau a'u polisiau caffael yn ystod 2017-18 ac yn flynyddol wedi hynny i sicrhau eu bod yn adlewyrchu newidiadau ehangach i bolisiau a deddfwriaeth ac yn cefnogi gwelliant parhaus.
Hydref 2017	Llywodraethu da wrth benderfynu ar newidiadau sylweddol mewn gwasanaethau – Crynodeb Cenedlaethol	Nid oedd yr adroddiad yn cynnwys unrhyw argymhellion na chynigion ar gyfer gwella, ond roedd cynigion ar gyfer gwella wedi'u cynnwys yn yr adroddiadau lleol a gyflwynwyd i bob Cyngor. Prif ddiben yr adroddiad oedd rhoi dealltwriaeth, rhannu ymarfer presennol ac ysgogi sgysrsiau a thrafodaethau yn y dyfodol rhwng cynghorau a sefydliadau eraill.
Rhagfyr 2017	Adroddiadau Ariannol Llywodraethau Lleol ar gyfer 2016-17	Nid oedd yr adroddiad yn cynnwys unrhyw argymhellion na chynigion ar gyfer gwella.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Ionawr 2018	Sut mae Llywodraeth Leol yn rheoli galw – Digartrefedd	<p>A1 Mae gweithredu Deddf Tai (Cymru) 2014 yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol ddatblygu gwasanaethau sy'n canolbwyntio ar atal digartrefedd a lleihau'r galw. Mae'r rhain yn wahanol iawn i wasanaethau digartrefedd a arweinir gan waith achos traddodiadol, ac mae gwaith atal yn gofyn am sgiliau newydd a rhyngweithio'n gynnar â defnyddwyr a darpar ddefnyddwyr. Gwelsom fod cynnydd awdurdodau lleol wrth ddiwygio ac atgyfnerthu gwasanaethau yn amrywiol (paragraffau 1.12 i 1.20). Argymhellwn y dylai awdurdodau lleol wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod eu staff yn ddigon medrus i ddelio â gofynion newydd cyfryngu, datrys problemau, negodi a dylanwadu gyda phobl ddigartref; ac • adolygu ac ad-drefnu eu gwasanaethau i ymgysylltu'n fwy effeithiol â phobl ddigartref a rhai a allai fod yn ddigartref er mwyn atal digartrefedd. <p>A2 Darparodd Llywodraeth Cymru arian i helpu awdurdodau lleol i weithredu Deddf Tai (Cymru) 2014 ac mae'r cyllid hwn wedi bod yn hanfodol er mwyn sicrhau y gall gwasanaethau atal newydd gael eu datblygu. Mae'r arian ar gael tan 2019-20 ond mae angen i awdurdodau sicrhau eu bod yn defnyddio'r cyfleoedd a gynigir gan yr adnoddau hyn i ddiwygio eu gwasanaethau er mwyn cyflawni eu cyfrifoldebau yn y dyfodol (paragraffau 1.21 i 1.28). Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn ddiwygio'r ffordd yr ariennir gwasanaethau digartrefedd ganddynt er mwyn sicrhau y gallant barhau i ddarparu'r dull atal ehangaf posibl sydd ei angen. Dylai adolygiadau ystyried defnyddio arian Cefnogi Pobl yn ogystal ag arian o Gronfa Gyffredinol y Cyngor i gefnogi'r ffordd y cyflawnir dyletswyddau digartrefedd yr awdurdod.</p> <p>A3 Gall y ffordd y caiff gwasanaethau eu trefnu a'u rheoli ar y pwynt cyswllt cyntaf ddylanwadu'n sylweddol ar ba mor effeithiol yw awdurdodau lleol wrth reoli a lleihau'r galw. Gall gwasanaethau y mae'n hawdd cael gafael arnynt a ddefnyddir i'r eithaf, sy'n osgoi dull porthgadw ac sy'n canolbwyntio ar atebion cynnar, wella'r rhagolygon ar gyfer atal digartrefedd yn llwyddiannus. Gwelsom fod systemau pwynt mynediad rhai awdurdodau wedi'u cynllunio'n wael, sy'n effeithio'n andwyol ar ragolygon yr awdurdod ar gyfer ymyrraeth gynnar i atal digartrefedd rhag digwydd (paragraffau 2.4 i 2.11). Argymhellwn y dylai awdurdodau lleol wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • llunio gwasanaethau er mwyn sicrhau bod cyswllt cynnar â defnyddwyr gwasanaethau; • defnyddio dulliau 'brysbennu' i nodi a hidlo unigolion sy'n gofyn am help er mwyn pennu'r ymateb mwyaf priodol i fynd i'r afael â'u hanghenion; a • phrofi effeithiolrwydd gwasanaethau pwynt cyswllt cyntaf er mwyn sicrhau eu bod yn addas at y diben.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Ionawr 2018	Sut mae Llywodraeth Leol yn rheoli galw – Digartrefedd	<p>A4 Mae pennu safonau gwasanaeth clir sy'n nodi'r hyn y mae'r awdurdod yn ei ddarparu ac y mae'n gyfrifol amdano yn hanfodol er mwyn sicrhau bod pobl yn gwybod beth mae ganddynt hawl i'w gael a beth sydd angen iddynt ei ddatrys eu hunain. Gwelsom nad yw awdurdodau bob amser yn rhoi gwybodaeth glir, cryno ac o ansawdd da er mwyn helpu pobl i ddod o hyd i'r cyngor cywir yn gyflym ac yn effeithlon (paragraffau 2.12 i 2.17). Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn cyhoeddi safonau gwasanaethau sy'n nodi'n glir beth yw eu cyfrifoldebau a sut y byddant yn darparu gwasanaethau er mwyn sicrhau bod pobl yn gwybod beth mae ganddynt hawl i'w gael a beth mae'n rhaid iddynt ei wneud drostynt hwy eu hunain. Dylai safonau gwasanaethau:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gael eu hysgrifennu mewn iaith hygyrch a syml; • bod yn fanwl gywir ynghylch beth y gall ymgeiswyr ei ddisgwyl a beth na allant ei ddisgwyl, a phryd y gallant ddisgwyl iddo gael ei ddatrys; • nodi'n glir rôl yr ymgeisydd yn y broses a sut y gallant helpu'r broses i redeg yn fwy llyfn a chyflym; • cael eu llunio ar y cyd ag arbenigwyr pwnc a chynnwys pobl sy'n defnyddio'r gwasanaeth(au); • integreiddio'n effeithiol â'r broses asesu unigol; • cynnig dewisiadau amgen hyfyw i wasanaethau'r awdurdod; a • nodi'r prosesau apeliadau a chwynion. Dylai'r rhain fod yn seiliedig ar degwch a chydarddoldeb i bawb dan sylw a dylent fod ar gael i bawb. <p>A5 Mae angen i awdurdodau lleol lunio gwasanaethau i ymgysylltu â defnyddwyr gwasanaethau yn effeithiol ac effeithlon, ond mae'r safonau cyfredol yn rhy amrywiol i sicrhau bod defnyddwyr gwasanaethau yn gallu cael gafael ar y cyngor sydd ei angen arnynt (paragraffau 2.18 i 2.24). Er mwyn gwella perfformiad cyfredol rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn gwneud defnydd gwell o'u gwefannau er mwyn helpu i reoli'r galw drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • profi defnyddioldeb ac effeithiolrwydd y wybodaeth gyfredol ar wefannau gan ddefnyddio ein llinellau ymholi a nodir yn Atodiad 5; • cynyddu a gwella ystod, ansawdd a chwmpas gwybodaeth ar y we; gwneud gwell defnydd o raglenni ar-lein; a • chysylltu'n fwy effeithiol â gwybodaeth gan ddarparu'r arbenigol ac arbenigwyr cyngor, fel Cyngor ar Bopeth.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Ionawr 2018	Sut mae Llywodraeth Leol yn rheoli galw – Digartrefedd	<p>A6 Mae Deddf Tai (Cymru) 2014 yn rhoi dyletswydd newydd ar wasanaethau cymdeithasol a chymdeithasau tai sy'n ei gwneud yn ofynnol iddynt gydweithio â gwasanaethau digartrefedd awdurdodau lleol i atal a mynd i'r afael â digartrefedd. Gwelsom nad yw'r trefniadau hyn yn gweithio'n effeithiol ac nad yw ymatebion gwasanaethau i atal digartrefedd a helpu pobl ddigartref bob amser yn cael eu darparu, ac nad ydynt ychwaith yn gyson effeithiol (paragraffau 3.13 i 3.25). Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn nodi ac yn cytuno ar yr hyn y maent yn ei ddisgwyl gan bartneriaid, gan nodi sut y byddant yn cydweithio er mwyn lleddfu digartrefedd. Dylai'r cytundeb hwn gael ei adolygu'n rheolaidd a dylai perfformiad partneriaid gael ei adolygu er mwyn nodi meysydd i'w gwella.</p> <p>A7 Nid yw systemau monitro awdurdodau lleol na dulliau gwerthuso er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth â'u cyfrifoldeb o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 a Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus yn gweithio cystal â'r disgwyl (paragraffau 3.35 i 3.39). Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn mynd i'r afael â gwendidau yn eu dull monitro cydraddoldebau, ac yn sicrhau bod eu gwasanaeth digartrefedd yn cofnodi ac yn gwerthuso data priodol yn gywir er mwyn dangos mynediad cyfartal i ddefnyddwyr gwasanaethau y mae gan yr awdurdod lleol ddyletswydd tuag atynt.</p> <p>A8 MGall rheoli'r galw fod yn heriol i awdurdodau lleol. Mae rhai gwersi clir i'w dysgu o ran gweithredu Deddf Tai (Cymru) 2014 a'r dyletswyddau atal digartrefedd y gellir eu cymhwyso at reoli'r galw mewn gwasanaethau eraill (paragraffau 4.24 i 4.27). Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn defnyddio'r rhestr wirio a nodir yn Atodiad 10 i gynnal hunanasesiad ar wasanaethau, er mwyn helpu i nodi opsiynau i wella'r ffordd y gallant helpu i reoli'r galw.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Chwefror 2018	Addasiadau Tai	<p>Roedd yr adroddiad yn cynnwys naw argymhelliad. Roedd un o'r argymhellion i Lywodraeth Cymru ac roedd wyth ohonynt i awdurdodau lleol a/neu sefydliadau cyflenwi:</p> <p>A1 Ceir llawer o ffynonellau cyllid a pholisïau ar gyfer addasiadau, ac mae hynny'n golygu bod safon y gwasanaeth a dderbynnir gan bobl anabl a phobl hŷn yn amrywio'n helaeth (paragraffau 1.5 i 1.9). I fynd i'r afael â'r anghysondebau hyn, rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru osod safonau ar gyfer pob addasiad er mwyn sicrhau bod pobl anabl a phobl hŷn yn derbyn gwasanaeth o'r un safon waeth pa le y maent yn byw, pwy yw eu landlord, a ph'un a ydynt yn berchen ar eu cartref eu hunain ai peidio.</p> <p>A2 Mae'r rhan fwyaf o gyrff cyhoeddus yn glir ynghylch sut y gall eu gwaith ar addasiadau gael effaith gadarnhaol ar bobl anabl a phobl hŷn, ac maent wedi gosod nodau addas sy'n creu ffocws wrth weithredu. Mae sefydlu'r nodau strategol cywir ar gyfer addasiadau hefyd yn creu sail glir ar gyfer penderfynu pwy ddylai gael blaenoriaeth gan wasanaethau, a sut ac ymhle y dylid defnyddio adnoddau. Fodd bynnag, gwelsom fod amryw o ddiffygion yn y trefniadau polisi cyfredol, ac nad yw gyrff cyhoeddus yn sicrhau'r budd mwyaf wrth fuddsoddi (paragraffau 3.8 i 3.15). Argymhellwn y dylai awdurdodau lleol weithio gydag asiantaethau partner (cyrff iechyd, cymdeithasau tai a Gofal a Thrwsio) i atgyfnerthu eu ffocws strategol wrth ddarparu addasiadau drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • osod amcanion strategol priodol ar gyfer addasiadau sy'n canolbwyntio ar lesiant ac annibyniaeth; • gwella ansawdd yr wybodaeth am y galw am addasiadau drwy defnyddio ystod eang o ddata i asesu angen, gan gynnwys ceisio a defnyddio gwybodaeth gan bartneriaid sy'n gweithio yn ardal yr awdurdod lleol; a • chysylltu'r system ar gyfer rheoli a chyflenwi addasiadau â pholisïau a chofrestrau tai addasedig er mwyn gwneud y defnydd gorau o gartrefi a addaswyd eisoes.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Chwefror 2018	Addasiadau Tai	<p>A3 Mae'n bwysig sicrhau bod gan bawb y gallai fod angen gwaith addasu arnynt r holl wybodaeth angenrheidiol er mwyn gwneud cais am waith addasu a threfnu bod y gwaith hwnnw'n cael ei gwblhau. Gan hynny, mae'n hanfodol cael gwybodaeth hygyrch o ansawdd da er mwyn i sefydliadau cyflenwi arddangos mynediad teg a thryloywder. Fodd bynnag, cawsom hyd i wendidau yn ansawdd a darpariaeth gwybodaeth i'r cyhoedd ynghylch addasiadau tai (paragraffau 2.6 i 2.15). Argymhellwn y dylai sefydliadau cyflenwi ddarparu gwybodaeth am addasiadau tai yn Gymraeg ac yn Saesneg, mewn ffurfweddau hygyrch gan gynnwys Braille, ffontiau mawr, fersiynau sain ac ieithoedd eraill. Dylid hyrwyddo gwybodaeth yn eang drwy ystod o gyfryngau, gan gynnwys y cyfryngau cymdeithasol, gwefannau a gwybodaeth gyhoeddedig, a hefyd drwy bartneriaid allweddol. Yn ddefnyddiol, dylid cynhyrchu gwybodaeth ar y cyd ac alinio polisiau rhwng cyrff cyflenwi er mwyn ehangu eu cwrpas a chynyddu'r defnydd ohonynt.</p> <p>A4 Gan fod nifer helaeth o lwybrau er mwyn cyrchu gwasanaethau, mae angen i sefydliadau cyflenwi sicrhau bod ganddynt systemau cadarn i ymdrin â cheisiadau yn gyflym ac effeithiol. Fodd bynnag, gwelsom fod y prosesau a ddefnyddir gan sefydliadau cyflenwi yn amrywio'n helaeth, a'u bod yn aml yn creu anawsterau i bobl anabl a phobl hŷn sydd yn ceisio cymorth (paragraffau 2.16 i 2.19). Argymhellwn y dylai sefydliadau cyflenwi symleiddio'r broses ymgeisio drwy greu un ffurflen gais gynhwysfawr ar gyfer pob sefydliad o fewn ardal awdurdod lleol. Dylai'r ffurflen fod ar gael drwy bartneriaid ac ar-lein.</p> <p>A5 Gall amrywiaeth o ffactorau achosi oedi wrth addasu (paragraffau 2.20 i 2.33). Er mwyn gwella prydlondeb wrth gyflenwi, argymhellwn y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bod Llywodraeth Cymru'n cynnal adolygiad i weld a ddylai awdurdodau lleol barhau i ddefnyddio'r prawf modd ar gyfer Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl (DFGs); • bod awdurdodau lleol yn darparu neu'n defnyddio gwasanaethau asiantaeth gwella cartrefi i gynorthwyo pobl anabl a phobl hŷn i fynd ar drywydd eu ceisiadau DFG yn effeithlon; • bod sefydliadau cyflenwi yn gweithio gydag awdurdodau cynllunio i gyflymu a symleiddio'r broses ar gyfer addasiadau y mae angen cymeradwyaeth ar eu cyfer; • bod sefydliadau cyflenwi yn defnyddio Aseswyr yr Ymddiriedir Ynddynt i gynnal asesiadau ar gyfer gwaith addasu o natur symlach; a • bod Llywodraeth Cymru'n symleiddio ei phrosesau cymeradwyo ar gyfer Grantiau Addasiadau Ffisegol (PAGs).

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Chwefror 2018	Addasiadau Tai	<p>A6 Mae'r rhan fwyaf o awdurdodau lleol, cymdeithasau tai ac asiantaethau Gofal a Thrwsio wedi sefydlu prosesau i benodi, goruchwyllo a rheoli perfformiad adeiladwyr ac/neu contractwyr. Fodd bynnag, gwelsom amrywiaeth eang yn y modd y mae sefydliadau cyflenwi'n trefnu gwaith adeiladu, yn ei roi ar contract ac yn ei gwblhau (paragraffau 2.37 i 2.44). Argymhellwn fod sefydliadau cyflenwi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • yn cyflwyno systemau ffurfiol er mwyn achredu contractwyr i gyflawni gwaith addasu. Dylai'r rhain gynnwys: <ul style="list-style-type: none"> – safonau gofal cwsmeriaid fel cadw apwyntiadau, cadw'r safle'n ddaclus, rheoli sŵn ac ati; – archwilio sefyllfa ariannol, statws treth a TAW; – hyrwyddo arferion iechyd a diogelwch da; – gofyniad i ddefnyddio cynlluniau gwarant; – sicrhau y delir yswiriant digonol; a – gofyn am eirdaon. • defnyddio cytundebau fframwaith a chontractau drwy bartneriaeth i gyflenwi addasiadau; • mynd i'r afael â gwendidau wrth roi addasiadau ar contract, diweddarau'r Rhestr Cyfraddau a ddefnyddir i roi gwaith allan ar dendr a chynnal ymarferion tendro cystadleuol er mwyn cefnogi gwerth am arian wrth roi gwaith allan ar contract; • datblygu systemau effeithiol i reoli a gwerthuso perfformiad contractau drwy: <ul style="list-style-type: none"> – bennu ystod briodol o wybodaeth er mwyn barnu ynghylch perfformiad a chyflawniad y gwaith, gan gynnwys prydlondeb y gwaith; ansawdd y gwaith; adborth ymgeiswyr/tenantiaid; cost y gwaith (gan gynnwys amrywiadau); record o ran iechyd a diogelwch; ac adborth cwsmeriaid; – gwerthuso ac adrodd ar berfformiad yn rheolaidd er mwyn canfod cyfleoedd i wella gwasanaethau; a – rhoi adborth ffurfiol i contractwyr am eu perfformiad, gan drafod materion allweddol fel bodlonrwydd cleientiaid, lefel unrhyw amrywio a pha mor dderbynol yw hynny, gwaith sy'n gywir y tro cyntaf, asesiad ôl-arolygol a chwblhau ar amser ac yn unol â'r gyllideb.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Chwefror 2018	Addasiadau Tai	<p>A7 Er mwyn sicrhau cymaint â phosib o effaith a gwerth am arian wrth ddarparu addasiadau, mae angen i sefydliadau tai a gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol gydweithio'n effeithiol i sicrhau bod modd bodloni anghenion pobl sydd yn aml yn fregus iawn, a gwella eu hansawdd byw. Fodd bynnag, yn ôl ein canfyddiadau mae'r diffyg ffocws strategol ar addasiadau mewn sefydliadau cyflenwi yn parhau, gyda'r sefydliadau hynny'n canolbwyntio ar ymatebion penodol o fewn y sefydliad, yn hytrach nag ystyried sut i gydweithio ag eraill i fodloni anghenion pobl anabl neu bobl hŷn orau (paragraffau 3.16 i 3.21). Argymhellwn y dylai awdurdod lleol gydweithio ag asiantaethau partner (cyrff iechyd, cymdeithasau tai a Gofal a Thrwsio) i ddatblygu a gwella'r trefniadau ar gyfer cydweithio. Y nod fydd cynyddu hyd yr eithaf y defnydd a'r budd yn gysylltiedig ag addasiadau o ran cefnogi annibyniaeth drwy gyfuno adnoddau, cydleoli staff a chreu timau cyflenwi integredig.</p> <p>A8 Mae'r rhan fwyaf o gyrff cyhoeddus yn cydnabod gwerth addasiadau o ran lleihau'r risg o godymau, atal derbyniadau i'r ysbty a chyflymu'r broses o ryddhau cleifion o'r ysbty. Fodd bynnag, ni fydd trefniadau partneriaeth lleol bob amser yn adlewyrchu pwysigrwydd addasiadau, ac ar wahân i Therapyddion Galwedigaethol, nododd gweithwyr iechyd proffesiynol ei bod hi'n anodd ymdrin â'r gwahanol systemau'r awdurdod lleol a'r cymdeithasau tai ar gyfer gweinyddu, cymeradwyo a chwblhau addasiadau (paragraffau 3.22 i 3.24). Er mwyn gwella'r defnydd a'r nifer sy'n manteisio ar addasiadau gyda chyrff iechyd, argymhellwn y dylai sefydliadau cyflenwi gytuno ar y cyd ar gyd-safonau gwasanaeth ar gyfer cyflenwi addasiadau ym mhob ardal awdurdod lleol, a chyhoeddi'r cyd-safonau hynny. Dylid nodi'n glir yn y safonau gwasanaeth sut y bydd pob asiantaeth yn mynd ati i gyflenwi addasiadau, ac yn darparu gwasanaethau i sicrhau bod pobl yn gwybod yr hyn y mae ganddynt hawl i'w dderbyn. Dylai Safonau Gwasanaeth:</p> <ul style="list-style-type: none"> • fod mewn iaith hygyrch sy'n hawdd ei deall; • bod yn fanwl gywir ynghylch yr hyn y gall pobl/na all pobl ddisgwyl ei dderbyn; • cael eu llunio ar y cyd i gynnwys yr holl wasanaethau addasu o fewn ardal; • nodi cymhwysedd ar gyfer y gwahanol ffrydiau ariannu, y prosesau ymgeisio ac asesu, graddfeydd amser a phrosesau adolygu; a • chynnig yr opsiynau posib a'r dewisiadau eraill yn lle addasu, gan gynnwys cysylltu â chofrestrau tai addasedig i wneud y defnydd gorau posib o gartrefi sydd eisoes wedi'u haddasu.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Ebrill 2018	Siaradwch fy iaith: Goresgyn rhwystrau iaith a chyfathrebu mewn gwasanaethau cyhoeddus	<p>Sicrhau bod pobl sy'n wynebu rhwystrau o ran iaith a chyfathrebu yn gallu cyrchu gwasanaethau cyhoeddus</p> <p>A1 Mae'n ofynnol i gyrff cyhoeddus sicrhau y gall pobl gyrchu'r gwasanaethau y mae arnynt eu hangen. Er mwyn bod yn ystyriol o ofynion Deddf Cydraddoldeb 2010 a deddfwriaeth arall, argymhellwn y dylai gyrff cyhoeddus gynnal adolygiad rheolaidd er mwyn canfod pa mor hygyrch yw eu gwasanaethau i bobl nad ydynt yn siarad Cymraeg na Saesneg fel prif iaith, gan gynnwys pobl fyddar sydd yn defnyddio iaith arwyddion. Gellir defnyddio ein rhestr wirio yn rhan o'r asesiad hwn.</p> <p>Datblygu gwasanaethau dehongli a chyfieithu yng Nghymru</p> <p>A2 Drwy ein gwaith gyda chyrff cyhoeddus, darparwyr gwasanaeth dehongli a chyfieithu a defnyddwyr gwasanaeth, nodwyd bod sawl her o flaen gwasanaethau dehongli a chyfieithu. Argymhellwn y dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda chyrff cyhoeddus, grwpiau cynrychioliadol a phartïon eraill â buddiant i sicrhau:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bod digon o ddehonglwyr ar gael, yn enwedig ar gyfer ieithoedd y ceir galw mawr amdanynt, fel iaith Arwyddion Prydain ac Arabeg; • bod dehonglwyr sydd wedi derbyn hyfforddiant arbenigol ar gael i weithio mewn gwasanaethau iechyd meddwl, a chyda phobl sydd wedi profi trawma neu drais; a • bod gweithdrefnau ar waith i ddiogelu a sicrhau ansawdd.
Mai 2018	Myfyrio ar Flwyddyn Un: Sut mae Cyrff Cyhoeddus wedi Ymateb i Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015?	<p>Nid oedd yr adroddiad yn cynnwys unrhyw argymhellion na chynigion ar gyfer gwella.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mai 2018	Comisiynu Gwasanaethau Llety i Oedolion ag Anableddau Dysgu yn Strategol	<p>A1 Mae gan bobl ag anabledd dysgu hawl i fyw'n annibynnol. Yn ystod y 50 mlynedd diwethaf bu newidiadau sylweddol o ran y ffordd y caiff llety a chymorth eu darparu. Mae gwasanaethau bellach yn cael eu darparu gan ddefnyddio model sy'n galluogi pobl i fyw yn y gymuned mewn tai cyffredin ledled Cymru (paragraffau 1.3 i 1.10). Argymhellwn y dylai awdurdodau lleol barhau i ganolbwyntio ar atal pobl rhag mynd yn ddibynnol ar leoliadau drutach mewn cartrefi gofal drwy ddarparu cymorth effeithiol yn y cartref ac amrywiaeth o lety camu ymlaen drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gwella'r modd y caiff gweithgarwch atal ei werthuso er mwyn i awdurdodau lleol ddeall beth sy'n gweithio'n dda a pham; • gan ddefnyddio mapio gwasanaethau atal o dan y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 sy'n cwmpasu asiantaethau eraill a darparwyr gwasanaethau; • gwella prosesau cyfeirio at help ychwanegol er mwyn i ofalwyr a rhwydweithiau cymorth allu bod yn fwy cydnherth a hunanddibynnol. Dylai hyn gynnwys annog gofalwyr i lunio cynlluniau gofal hirdymor er mwyn cynnal a diogelu llesiant eu dibynnydd; a • rhannu gwaith dadansoddi risg a data cynllunio hirdymor ag awdurdodau lleol eraill, darparwyr gwasanaethau a phartneriaid er mwyn cytuno ar ddealltwriaeth gyffredin o'r ystod o opsiynau. <p>A2 Dengys amcanestyniadau o'r boblogaeth y bydd nifer y bobl ag anabledd dysgu yn cynyddu yn y dyfodol ac y bydd nifer y bobl dros 65 oed a nifer y bobl ag anabledd dysgu cymedrol neu ddifrifol yn cynyddu'n sylweddol (paragraffau 1.3 i 1.10). Argymhellwn y dylai awdurdodau lleol wella eu dull o gynllunio gwasanaethau i bobl ag anableddau dysgu drwy adeiladu ar asesiadau poblogaeth y Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol ar gyfer pobl ag anableddau dysgu a chytuno ar flaenoriaethau yn y dyfodol.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mai 2018	Comisiynu Gwasanaethau Llety i Oedolion ag Anableddau Dysgu yn Strategol	<p>A3 Lluniodd Llywodraeth Cymru ganllawiau i awdurdodau lleol, o'r enw 'developing a commissioning strategy for people with a learning disability', er mwyn helpu awdurdodau i lunio cynlluniau strategol ar gyfer comisiynu gwasanaethau anableddau dysgu. Ar y cyd â chodau ymarfer a ddatblygwyd yn sgil pasio Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014, mae Llywodraeth Cymru yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol ddatblygu opsiynau comisiynu integredig gyda gwasanaethau Byrddau Iechyd Lleol. Y nod yw darparu dull cydgysylltiedig a chosteffeithiol o gomisiynu gwasanaethau ond nododd ein hadolygiad wendidau yn y trefniadau presennol (paragraffau 2.4 i 2.12). Argymhellwn y dylai awdurdodau lleol wneud mwy i integreiddio trefniadau comisiynu gyda phartneriaid a darparwyr ac ystyried gwaith y Bwrdd Comisiynu Cenedlaethol drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • deall y ffactorau sy'n atal neu'n rhwystro integreiddio pellach; • gwella ansawdd cydgynlluniau strategol ar gyfer gwasanaethau anableddau dysgu (gweler hefyd baragraffau 3.11 i 3.14); • sefydlu modelau buddsoddi a strwythurau ariannol cynaliadwy, trefniadau cydgynllunio'r gweithlu a dull cyllidebu amlfwydd; a • datblygu fframweithiau llywodraethu a rhannu data priodol gyda phartneriaid lleol allweddol sy'n cynnwys proses glir ar gyfer rheoli risg a methiant. <p>A4 Mae gweithgarwch ymgysylltu awdurdodau lleol â phobl ag anableddau dysgu a'u gofalwyr yn amrywio. Er bod gan lawer o wasanaethau awdurdodau gydberthnasau cadarnhaol â grwpiau eirioli, mae rhai yn llai llwyddiannus wrth gynnwys y grwpiau a'r gofalwyr hyn yn y broses o werthuso ansawdd gwasanaethau (paragraffau 2.18 i 2.20). Argymhellwn y dylai awdurdodau lleol wneud mwy i gynnwys pobl ag anableddau dysgu a'u gofalwyr yn y broses o gynllunio gofal a chytuno ar lwybrau at fwy o annibyniaeth drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • cynnwys pobl ag anableddau dysgu a'u gofalwyr yn gyson yn y broses o ysgrifennu, monitro a datblygu cynlluniau gofal; • cynnwys gofalwyr a grwpiau eirioli yn systematig yn y gwaith o werthuso ansawdd gwasanaethau; • cynnwys pobl ag anableddau dysgu mewn prosesau caffael; a • sicrhau y caiff gohebiaeth ei hysgrifennu mewn iaith briodol sy'n hawdd ei deall er mwyn gwella dealltwriaeth o ganllawiau a gwybodaeth a chynyddu eu heffaith.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mai 2018	Comisiynu Gwasanaethau Llety i Oedolion ag Anableddau Dysgu yn Strategol	<p>A5 Gallai awdurdodau lleol wneud mwy i gynnwys darparwyr gwasanaethau mewn gweithgarwch comisiynu a gwneud y broses dendro yn fwy effeithiol drwy sicrhau ei bod yn haws i'w defnyddio ac yn canolbwyntio'n fwy ar ganlyniadau. Fodd bynnag, nid yw awdurdodau lleol mor effeithiol ag y dylent fod wrth ymgysylltu â darparwyr (paragraffau 2.28 i 2.38). Argymhellwn y dylai awdurdodau lleol gydweithio â darparwyr, y trydydd sector a chyflenwyr er mwyn deall heriau a rhannu data ac arbenigedd drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gwella ansawdd, ystod a hygyrchedd gwybodaeth dendro; a • gweithio gyda darparwyr i lywio marchnadoedd lleol drwy feithrin dealltwriaeth gyffredin o'r cyfleoedd, y risgiau a'r blaenoriaethau o ran darparu gwasanaethau anableddau dysgu yn y dyfodol. <p>A6 Nid oes gan y rhan fwyaf o awdurdodau lleol drefniadau effeithiol ar gyfer monitro a gwerthuso'r ffordd y maent yn comisiynu gwasanaethau anableddau dysgu (paragraffau 3.3 i 3.15). Argymhellwn y dylai awdurdodau lleol ddatblygu set fwy priodol o ddangosyddion perfformiad a mesurau llwyddiant sy'n ei gwneud hi'n haws monitro a dangos effaith gweithgarwch gwasanaethau drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • llunio mesurau a dangosyddion perfformiad gwasanaethau a chontractau ar y cyd â darparwyr gwasanaethau, pobl ag anableddau dysgu a'u gofalwyr; • sicrhau bod gan gomisiynwyr ddigon o wybodaeth am gostau a digon o wybodaeth ansoddol am yr ystod lawn o opsiynau sydd ar gael o ran lleoliadau a gofal; • rhoi data i gomisiynwyr er mwyn dangos manteision ariannol hirdymor dewisiadau comisiynu, mae hyn yn cynnwys meddu ar y systemau a'r dechnoleg briodol; • integreiddio'r canlyniadau a'r hyn a ddysgwyd o adolygiadau o gynlluniau gofal mewn mesurau perfformiad; • gwerthuso gwahanol fathau o ymyriadau a lleoliadau ac wedyn dysgu ohonynt; a • cynnwys gwasanaethau anableddau dysgu yn adolygiadau craffu awdurdodau lleol er mwyn herio perfformiad a nodi gwelliannau.

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i'r:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
Dyddiad:	19 Medi 2018
Pwnc:	Siartr Archwilio Mewnol
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones, Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 01248 752601 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor, Pennaeth Archwilio a Risg 01248 752611 MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus angen i'r prif swyddog gweithredol archwilio gynhyrchu Siartr Archwilio Mewnol, y mae'n rhaid i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ei gymeradwyo. Er nad oes angen ei adolygu'n llawn ac yn ffurfiol tan Ebrill 2020, mae adolygiad wedi cael ei gynnal er mwyn sicrhau ei bod yn parhau i fod yn briodol ac yn sgil hynny, nodwyd rhai mân-newidiadau.	

1. Cyflwyniad

- 1.1. Mae Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus yn darparu ar gyfer adolygiad o'r Siartr Archwilio Mewnol a'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu sy'n gyfrifol am gymeradwyo'r siartr yn derfynol.
- 1.2. Cafodd y siartr ei hadolygu ddiwethaf, a'i chymeradwyo gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ym mis Medi 2017. Ni fydd yn cael ei adolygu'n llawn ac yn ffurfiol tan Ebrill 2020; fodd bynnag, cynhaliwyd adolygiad er mwyn sicrhau ei bod yn parhau i fod yn briodol ac fe nodwyd rhai mân-newidiadau:
 - Paragraff 10, bwled cyntaf – cynnwys 'aelodau lleyg'. Mae hyn yn cefnogi'r statws cyfartal a roddir i aelodau lleyg fel y caiff hyn ei gydnabod yn y Cylch Gorchwyl newydd ar gyfer y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.
 - Paragraff 11 – cywiro camgymeriad yn nyddiad y rheoliadau a'r diweddariadau ar gyfer deddfwriaeth newydd. Mae Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) 2018 yn diwygio Rheoliadau 2014. Maent yn gwneud newidiadau i'r amserlen ar gyfer paratoi a chyhoeddi datganiadau cyfrifon cyrff llywodraeth leol. Mae'r diwygiadau hefyd yn newid y gofynion o ran cyhoeddi datganiadau'r gronfa bensiw ac arddangos hysbysiadau cyhoeddus am y datganiad cyfrifon. Fodd bynnag, nid ydynt yn cael effaith ar y gofynion o ran archwilio mewnol.

2. Argymhelliad

- 2.1. Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cymeradwyo'r newidiadau i'r Siartr Archwilio Mewnol.

Siartr Archwilio Mewnol

Medi 2018

Dyddiad Adolygu	Medi 2018
Cymeradwywyd gan	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
Dyddiad Adolygu Nesaf	Medi 2020

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA
Head of Audit & Risk

Pam mae angen Siartr arnom?

1. Mae Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus¹ (PSIAS) yn diffinio natur ac yn gosod yr egwyddorion sylfaenol ar gyfer archwilio mewnol yn sector cyhoeddus y DU.
2. Mae'r Safonau yn nodi'r angen i'r prif swyddog archwilio ddiffinio pwrpas, awdurdod a chyfrifoldeb y gweithgaredd archwilio mewnol mewn siartr archwilio mewnol. Mae hefyd angen i brif swyddogion Archwilio adrodd ar gydymffurfiaeth â'r PSIAS yn eu hadroddiad blynyddol. Y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu sy'n gyfrifol am gymeradwyo'r Siartr Archwilio Mewnol yn derfynol.
3. Mae'r siartr archwilio mewnol yn sefydlu:

Pwrpas archwilio mewnol a'i statws o fewn y Cyngor
Awdurdod y swyddogaeth Archwilio Mewnol
Natur perthynas y prif swyddog archwilio â'r uwch reolwyr a'r bwrdd
Awdurdodi archwilio mewnol i gael mynediad i gofnodion, personél a phriodweddau ffisegol sy'n berthnasol i berfformiad ei waith.
Cwmpas y gwaith archwilio mewnol, yn cynnwys natur ei rôl sicrwydd a gwasanaethau ymgynghori
Rôl archwilio mewnol mewn gwaith yn ymwneud â thwyll
Trefniadau ar gyfer sicrhau adnoddau ar gyfer y gwasanaeth archwilio mewnol
Y mesurau diogelwch ar gyfer cyfyngu ar amhariadau ar annibyniaeth neu wrthrychedd

4. Mae'r PSIAS yn defnyddio termau generig, sydd yn achos Cyngor Sir Ynys Môn, fel a ganlyn:

Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus	Cyngor Sir Ynys Môn
Prif Swyddog Archwilio	Pennaeth Archwilio a Risg
Uwch Reolwyr	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 a'r Tîm Arweinyddiaeth Strategol
Y Bwrdd	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu

¹ Safonau Archwilio Mewnol Sector Cyhoeddus, Cyhoeddwyd gan y sawl sy'n gosod y Safonau Archwilio Mewnol Perthnasol, Mawrth 2017

Beth yw pwrpas a statws Archwilio Mewnol?

5. Gwasanaeth archwilio mewn proffesiynol, annibynnol a gwrthrychol yw un o elfennau allweddol llywodraethiant da, fel y cydnabyddir ar hyd a lled y sector cyhoeddus yn y DU.
6. Y ddarpariaeth o wasanaethau sicrwydd yw prif rôl archwilio mewnol. Drwy ein barn archwilio mewnol flynyddol ac adroddiadau eraill, rydym yn rhoi sicrwydd i aelodau etholedig a rheolwyr ac yn tynnu sylw at feysydd y mae angen eu gwella.
7. Mae'r PSIAS yn diffinio archwilio mewnol fel:

Mae archwilio mewnol yn weithgaredd annibynnol, sicrwydd gwrthrychol ac ymgynghorol sydd wedi ei gynllunio er mwyn ychwanegu gwerth a gwella gweithrediadau sefydliad. Mae'n helpu sefydliad i gyflawni eu hamcanion drwy sefydlu agwedd systematig a disgybledig er mwyn gwerthuso a gwella effeithlonrwydd rheolaeth risg, rheolaeth a phrosesau llywodraethu.

8. Mae ein rôl yn unigryw; mae'n darparu her effeithiol ac yn gweithio fel catalydd ar gyfer newidiadau cadarnhaol a gwelliant parhaus o ran llywodraethiant yn ei holl agweddau. Mae ein rôl yn hynod o bwysig wrth i'r Cyngor wynebu cyfnodau ansicr a heriol.
9. Er mwyn sicrhau'r budd gorau posibl i'r sefydliad, rydym yn gweithio mewn partneriaeth â'r tîm rheoli i gynorthwyo'r sefydliad i gyflawni ei amcanion.
10. Ein prif amcanion yw:
 - Darparu sicrwydd a chynghor annibynnol i reolwyr ac aelodau lleyg ac etholedig ar reolaeth risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol
 - Datblygu a hyrwyddo ein rôl er mwyn gwneud cyfraniad sylweddol i flaenoriaeth y Cyngor i foderneiddio a darparu effeithlonrwydd a gwella gwasanaethau ar gyfer ein cwsmeriaid.
 - Ychwanegu gwerth ym mhob maes o'n gwaith, rhoi gwasanaeth rhagorol i'n cwsmeriaid.

Beth yw awdurdod y swyddogaeth Archwilio Mewnol?

11. Mae archwilio mewnol yn ofyniad statudol ar gyfer awdurdodau lleol ac mae'n cael ei awdurdod a'i rwymedigaethau o ddau ddarn o ddeddfwriaeth:

Mae Rhan 3, Rheoliad 7 o'r cyfrifon o Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014² yn nodi "*rhaid i awdurdod perthnasol ymgymryd ag archwiliad mewnol effeithiol er mwyn gwerthuso effeithlonrwydd ei brosesau rheoli risg, rheoli a phrosesau llywodraethiant, gan ystyried safonau neu arweiniad archwilio'r sector cyhoeddus.*"

Mae Adran 151 Deddf Llywodraeth Leol 1972 yn nodi bod angen i bob awdurdod wneud trefniadau ar gyfer gweinyddu ei faterion ariannol a sicrhau bod gan un o'r swyddogion gyfrifoldeb am weinyddu'r materion hynny. Mae CIPFA wedi diffinio '*gweinyddiaeth briodol*' fel rhywbeth ddylai gynnwys '*cydymffurfiaeth â'r gofynion statudol ar gyfer cyfrifo ac archwilio mewnol*'.

12. Mae Rheolau Gweithdrefn Ariannol y Cyngor yn darparu ar gyfer cynnal swyddogaeth archwilio fewnol barhaus dan oruchwyliaeth annibynnol, wedi'i goruchwyllo gan Bwyllgor Archwilio a Llywodraethu'r Cyngor ac yn amodol ar safonau archwilio proffesiynol.

13. Wrth gynnal gweithgaredd archwilio mewnol parhaus, mae'r prif swyddog archwilio yn ystyried elfennau gorfodol y PSIAS:

- Egwyddorion Craidd yr Ymarfer Proffesiynol o Archwilio Mewnol.
- Cod Moeseg
- Safonau, a
- Diffiniad o Archwilio Mewnol.

Beth yw natur perthnasau'r prif swyddog archwilio?

Adrodd, Atebolrwydd ac Annibyniaeth

14. Mae'r Safonau yn nodi bod yn rhaid i'r prif swyddog archwilio, adrodd i lefel o fewn y sefydliad sy'n galluogi'r gweithgaredd archwilio mewnol i gyflawni ei gyfrifoldebau; adrodd i'r bwrdd neu'r corff cyfatebol yw'r dull o helpu a

² Mae Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygio) 2018 yn diwygio'r Rheoliadau 2014 ond nid ydynt yn effeithio ar y gofyniad hwn.

dderbynnir fel arfer er mwyn sicrhau bod annibyniaeth sefydliadol yn cael ei gyflawni.

15. Mae gan y Pennaeth Archwilio a Risg fynediad uniongyrchol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ac mae'n rhydd i adrodd yn uniongyrchol i unrhyw aelod o'r uwch dîm arweinyddiaeth neu'r pennaeth gwasanaeth.
16. Er yn ymarferol yn adrodd i'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151, mae gan y Pennaeth Archwilio a Risg fynediad uniongyrchol i'r Prif Weithredwr a'r Swyddog Monitro, ac mae darpariaeth ar gyfer hynny yn Rheolau Gweithdrefnau Ariannol y Cyngor (4.8.5.3.5).
17. Mae'r llinellau adrodd estynedig hyn yn rhoi i'r swyddogaeth archwilio mewnol annibyniaeth ddigonol o ran y gweithgareddau y bydd yn eu hadolygu er mwyn galluogi ei archwilwyr i gyflawni eu dyletswyddau yn wrthrychol ac i ddod i farn ddiuedd ac effeithiol ac i godi materion ar gyfer gwella.
18. Bydd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 yn gwerthuso perfformiad y Pennaeth Archwilio a Risg yn flynyddol a cheir adborth gan y Prif Weithredwr a Chadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu. Mae hyn yn sicrhau nad yw sefyllfa'r Pennaeth Archwilio a Risg o ran rheolaeth llinell yn y Cyngor yn cael ei chyfyngu na'i heffeithio.

Strategaeth Archwilio Mewnol

19. Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn paratoi'r strategaeth archwilio mewnol a'r cynllun blynyddol mewn ymgynghoriad â'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 15 a'r uwch reolwyr.
20. Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg yn cyflwyno'r rhain yn flynyddol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar gyfer eu cymeradwyo. Darperir adolygiadau yn ystod y flwyddyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu fel rhan o'r adroddiad diweddar a gyflwynir i bob cyfarfod.

Adrodd ar Aseiniadau

21. Mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi ymrwymo'n llawn i bolisi iaith Gymraeg y Cyngor. Adroddir yn ddwyieithog ble bynnag y mae hynny'n bosibl ac mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn cynnwys nifer o staff dwyieithog sy'n gallu ymgymryd ag adolygiadau yn newis iaith y rhai hynny sy'n cynorthwyo â'r adolygiadau.
22. Cyflwynir adroddiadau ffurfiol ar yr holl adolygiadau archwilio. Cynhelir cyfarfodydd adrodd yn ôl gyda'r rheolwyr sy'n gyfrifol am y maes sy'n destun adolygiad er mwyn cytuno ar gywirdeb ffeithiol y materion a'r risgiau a godwyd.
23. Yn dilyn cytundeb, cyflwynir adroddiadau drafft i'r rheolwr perthnasol sy'n cofnodi'r camau a fydd yn cael eu cymryd er mwyn delio â'r materion / risgiau a godwyd ynghyd â'r swyddogion sydd wedi cael y cyfrifoldeb o weithredu'r rhain, ynghyd â'r amserlen ar gyfer eu gweithredu. Unwaith y bydd y cynllun gweithredu wedi ei gwblhau yn llawn a'i gytuno arno gyda'r archwilydd, cyhoeddir adroddiad terfynol.

24. Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn rhoi copi o bob adroddiad i'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 ac yn cyflwyno crynodeb o bob adroddiad i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ym mhob cyfarfod.

25. Bydd Aelodau o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu hefyd yn cael copïau o unrhyw adroddiadau sy'n cael graddfa sicrwydd 'Cyfyngedig' neu 'Leiaf'.

Graddfa Sicrwydd

26. Rydym yn rhoi barn ar y lefel gyffredinol o sicrwydd ar gyfer pob aseiniad archwilio mewnol unigol. Wrth ddod i gasgliad, byddwn yn defnyddio'r diffiniadau canlynol:

Lefel Sicrwydd	Diffiniad	Ymyrraeth Rheolwyr
Sicrwydd sylweddol	Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn dda . Dim camgymeriadau sylweddol o bwys wedi eu canfod.	Nid oes angen i reolwyr gymryd unrhyw gamau neu mae angen camau lefel isel yn unig. Canfyddiadau y mae modd yn hawdd i reolwyr llinell roi sylw iddynt.
Sicrwydd rhesymol	Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a / neu reolaeth fewnol yn rhesymol . Rhywfaint o anghysondeb a chyfleoedd yn parhau i fodoli i liniaru yn erbyn risgiau pellach.	Mae angen i'r Rheolwyr weithredu ar lefel gymedrol i isel. Mae modd rhoi sylw i'r canfyddiadau ar lefel gwasanaeth.
Sicrwydd cyfyngedig	Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn gyfyngedig . Mae bylchau yn y broses sy'n gadael y gwasanaeth yn agored i risgiau. Nid yw amcanion yn cael eu diwallu neu eu bodloni heb sicrhau gwerth am arian.	Mae angen i'r Rheolwyr weithredu ar lefel uchel i gymedrol. Bydd angen i'r penaethiaid gwasanaeth ddatrys rhai o'r canfyddiadau ac efallai y bydd angen rhoi gwybod i'r UDA.
Sicrwydd Ychydig iawn	Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn sylweddol ddiffygiol . Ystyrir bod y rheolaethau allweddol yn annigonol gydag absenoldeb o leiaf un mecanwaith rheoli hanfodol. Hefyd, mae angen gwella cydymffurfiaeth â rheolaethau a daethpwyd o hyd i wallau a phethau sydd heb eu gwneud.	Mae angen i'r Rheolwyr weithredu ar lefel uchel mewn nifer o feysydd. Gwendidau mewn rheolaeth y mae angen i'r UDA roi sylw brys iddynt gydag ymyrraeth o bosib gan y Pwyllgor Gwaith.

Dilyn i Fyny

27. Mae archwilio mewnol yn cynnal system dracio electronig ar gyfer tracio yr holl argymhellion yn electronig ac, yn fwy diweddar, i dracio materion / risgiau a godwyd. Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg yn adrodd yn ôl yn rheolaidd ar

reolaeth perfformiad drwy gyfeirio'r risgiau i'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) Swyddog Adran 151 a'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

Barn Archwilio Mewnol Blynyddol

28. Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg yn cyflwyno barn archwilio mewnol blynyddol ac adroddiad i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu y gellir ei ddefnyddio gan y Cyngor i siapio ei ddatganiad llywodraethu.
29. Mae'r farn archwilio mewnol flynyddol yn dod i gasgliad ynghylch digonolrwydd ac effeithlonrwydd cyffredinol fframwaith llywodraethu, rheoli risg a rheoli'r Cyngor.
30. Mae'r adroddiad blynyddol hefyd yn cynnwys datganiad o gydymffurfiaeth â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus a chanlyniadau'r rhaglen sicrwydd ansawdd a gwelliant.

Archwilio Allanol

31. Mae'r Safonau'n cydnabod, tra bod gan yr archwilwyr allanol sydd wedi'u penodi, oblygiadau statudol gwahanol, bod buddion clir i'r Cyngor o sicrhau bod archwilio mewnol ac allanol yn cynnal perthynas waith dda. Y fantais fwyaf amlwg yw lleihau'r gwaith sy'n cael ei ddyblygu ac i'r perwyl hwn, mae'r Pennaeth Archwilio a Risg yn cadw mewn cysylltiad rheolaidd â'r archwilwyr allanol.

Beth yw hawliau mynediad y swyddogaeth archwilio mewnol?

32. Mae Rheolau Gweithdrefn Ariannol y Cyngor (4.8.5.3.2) yn cynnwys darpariaethau ar gyfer hawliau mynediad i'r swyddogaeth archwilio mewnol ac yn rhoi i'r gwasanaeth yr awdurdod i:
 - gael mynediad ar unrhyw amser rhesymol i eiddo, tir neu safleoedd contract y Cyngor;
 - cael mynediad i'r holl gofnodion, dogfennau neu ohebiaeth yn ymwneud ag unrhyw drafodion ariannol neu drafodion eraill y Cyngor;
 - gofyn am, a derbyn, unrhyw esboniadau sy'n angenrheidiol gan weithwyr y Cyngor yn ôl yr angen;
 - gofyn i weithwyr y Cyngor ddangos arian parod, eitemau mewn storffeydd neu unrhyw eiddo arall sydd o dan reolaeth y Cyngor er mwyn iddynt ei archwilio.

Beth yw cwmpas gwaith y swyddogaeth archwilio mewnol?

33. Mae'r gwasanaeth archwilio mewnol yn rhagweithiol ac yn arloesol sydd bob amser yn anelu at wneud yn well. Mae gennym agwedd sy'n canolbwyntio ar y cwsmer wrth gynllunio archwiliadau, sgopio prosiectau a darparu gwasanaethau ac sy'n cynnwys aelodau etholedig, uwch reolwyr a staff gweithredol.
34. Mae ein strategaeth yn cymryd i ystyriaeth y gofrestr risg gorfforaethol ac unrhyw sicrwydd arall y gall y Cyngor ei dderbyn yn fewnol neu'n allanol, i atal dyblygu gwaith a chydlynu gwaith rheoleiddio. Mae hefyd yn ystyried trafodaethau ag uwch reolwyr.
35. Mae ein gwaith yn darparu agwedd sy'n seiliedig ar risg sy'n caniatáu i'r Pennaeth Archwilio a Risg ffurfio a rhoi tystiolaeth o'i barn ar yr amgylchedd rheoli er mwyn cefnogi Datganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor.
36. Efallai y bydd Archwilio Mewnol yn darparu arweiniad a chyngor ar adegau e.e. ar systemau newydd neu efallai y rhoddir cymorth i ddatblygu prosesau newydd gan ddefnyddio ein sgiliau arbenigol. Efallai y bydd gwasanaethau yn gofyn i ni ar adegau gyflawni prosiectau penodol ar sail ymgynghori. Ar yr adegau hyn, byddwn yn ei gwneud hi'n glir o'r dechrau ein bod yn gweithio ar sail ymgynghorol yn hytrach nag archwilio mewnol ac nad ydym yn rhoi sicrwydd archwilio ar yr achlysuron hyn.

Beth yw rôl archwilio mewnol mewn gwaith yn ymwneud â thwyll?

37. Nid yw archwilio mewnol yn gyfrifol am reoli'r risg o dwyll – mae hyn yn gyfrifoldeb i uwch reolwyr y Cyngor.
38. Mae polisi'r Cyngor ar gyfer Atal Twyll a Llwgrwobrwyo yn gofyn i reolwyr hysbysu'r Pennaeth Archwilio a Risg am unrhyw dwyll, llwgrwobrwyo, amhriodoldeb sy'n cael ei amau neu ei ddarganfod, er mwyn siapio ei barn ar yr amgylchedd rheoli mewnol a'r rhaglen waith archwilio mewnol yn ogystal â chaniatáu iddi sicrhau bod y Cyngor yn cymryd camau priodol.
39. Er bod archwilio mewnol yn cyflawni prosiectau rhagweithiol er mwyn dod o hyd i dwyll a/neu llwgrwobrwyo posibl ac yn gallu cynnal ymchwiliadau arbennig i anghysondebau honedig, mae'r Pennaeth Archwilio a Risg yn cadw'r hawl i benderfynu ar y camau priodol i'w cymryd, a gall hyn olygu ymchwiliad ar y cyd neu ymchwiliad gan y gwasanaeth. Fodd bynnag, dylai rheolwyr anfon canlyniad yr holl weithgareddau ymchwilio i'r Pennaeth Archwilio a Risg ar gyfer eu cynnwys mewn adroddiad ar ymchwiliadau i dwyll sy'n rhan o'r Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol.

40. Lle ystyrir bod hynny'n angenrheidiol, gall yr archwiliwr allanol gynnal ymchwiliadau, un ai mewn cydweithrediad ag archwilio mewnol neu'n annibynnol.

Pa adnoddau sydd gan archwilio mewnol?

41. Ar hyn o bryd, mae'r holl swyddi sydd yn y strwythur gwasanaeth wedi eu llenwi, sy'n cyfateb i 1,250 o ddiwrnodau, ar ôl caniatáu am ddyletswyddau'r Pennaeth Archwilio a Risg sydd ddim yn ymwneud ag archwilio (rheoli risg ac yswiriant).

42. Mae gennym dîm cymwys a phrofiadol gyda chymysgedd o gymwysterau perthnasol er mwyn adlewyrchu swyddogaethau amrywiol y gwasanaeth archwilio mewnol.

Archwilio Mewnol (Medi 2017)

43. Bob blwyddyn, bydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn adolygu adnoddau'r gwasanaeth archwilio mewnol drwy dderbyn y cynlluniau gweithredol a strategol ar gyfer archwilio mewnol.

44. Lle nad yw arbenigeddau penodol ar gael, bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn cael y rhain o'r tu allan i'r Cyngor lle mae'r adnoddau hynny ar gael.

45. Mae'r Safonau yn nodi bod yn rhaid i archwilwyr mewnol ehangu eu gwybodaeth, sgiliau a galluoedd eraill drwy ddatblygiad proffesiynol parhaus. Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn cynnal adolygiadau rheolaidd o anghenion datblygu a hyfforddiant yr holl archwilwyr drwy oruchwyliaeth un i un a thrwy werthusiadau blynyddol.

Pa fesurau diogelu sy'n bodoli er mwyn cyfyngu ar unrhyw amhariad ar annibyniaeth a gwrthrychedd?

46. Er mwyn bod yn effeithiol, rhaid i archwilio mewnol fod yn annibynnol a rhaid iddo gael ei weld fel gwasanaeth annibynnol. Er mwyn sicrhau hyn bydd archwilio mewnol yn gweithredu o fewn fframwaith sy'n galluogi:
- mynediad anghyfyngedig at uwch reolwyr a chadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.
 - adrodd yn ei (h)enw ei hun
 - gwahaniad oddi wrth weithrediadau llinell.
47. Gwneir pob ymdrech i sicrhau gwrthrychedd drwy reoli cyswllt staff archwilio gyda dyletswyddau nad ydynt yn ymwneud ag archwilio er mwyn osgoi gwrthdaro buddiannau posibl. Fodd bynnag, mae eithriadau penodol yn dderbyniol wrth gymryd rhan mewn prosiectau gwella gwasanaeth lle bydd yn cyflawni rôl *'ffrind beirniadol'*.
48. Yn ychwanegol at hynny, mae trefniadau priodol wedi eu sefydlu er mwyn cyfyngu ar unrhyw amhariad ar annibyniaeth a gwrthrychedd o ganlyniad i'r ffaith bod y Pennaeth Archwilio a Risg yn rheolwr llinell i'r gwasanaeth Rheoli Risg ac Yswiriant. Ni fydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn sgopio nac yn adolygu gweithgareddau archwilio mewnol sy'n ymwneud â'r maes gwasanaeth hwn. Bydd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 yn arwyddo adroddiadau.
49. Mae angen i holl aelodau'r gwasanaeth archwilio mewnol gydymffurfio â'r PSIAS, yn cynnwys ei Gôd Moeseg. Yn ychwanegol at hynny, bydd yr holl archwilwyr yn arwyddo datganiad bob blwyddyn yn nodi y byddant yn parchu cyfrinachedd y wybodaeth y ceir mynediad iddi wrth wneud y gwaith, yn datgan unrhyw ddiddordeb sydd ganddynt mewn unrhyw wasanaethau y maent yn eu hadolygu a'u bod wedi darllen y PSIAS, y Cod Moeseg a Chod Ymddygiad y Cyngor ar gyfer Swyddogion.
50. Rhaid i'r holl archwilwyr mewnol:
- Weithio gydag eraill er mwyn hyrwyddo a dangos budd llywodraethiant da drwy gydol y Cyngor.
 - Hyrwyddo'r lefel uchaf Bosibl o safonau a moeseg ar draws y Cyngor yn seiliedig ar unplygrwydd, gwrthrychedd, cymhwysedd a chyfrinachedd.
 - Mynegi barn gadarn wrth adnabod gwendidau yn amgylchedd rheoli'r Cyngor a darparu barn gytbwys o ran ba mor sylweddol yw'r rhain.
 - Ymrwymo i welliant parhaus.
 - Arddangos unplygrwydd
 - Adrodd ar yr hyn sy'n cael ei ddarganfod yn ddiduedd a heb unrhyw ofn

- Rhoi cyngor clir, proffesiynol a gwrthrychol
- Bod â chymhwyster priodol a rhaglen weithredol ar gyfer datblygiad proffesiynol personol.

51. Yn ychwanegol at hynny, rhaid i'r Pennaeth Archwilio a Risg:

- Fod yn uwch reolwr sy'n ymgysylltu'n rheolaidd ac agored ar draws y Cyngor, yn enwedig gyda'r Uwch Reolwyr a'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.
- Fod â chymwysterau addas ac yn brofiadol
- Rhoi sicrwydd ar yr amgylchedd rheoli, yn cynnwys rheoli risg a gwybodaeth a rheoliadau mewnol ar draws y Cyngor.
- Cynhyrchu barn archwilio mewnol flynyddol yn seiliedig ar dystiolaeth ar amgylchedd rheoli'r Cyngor sy'n adlewyrchu'r gwaith a wnaed yn ystod y flwyddyn ac yn crynhoi'r prif ganlyniadau a chasgliadau gan dynnu sylw at unrhyw bryderon penodol.
- Ymgysylltu'n agos â rheoleiddwyr allanol y Cyngor er mwyn rhannu gwybodaeth a defnyddio adnoddau archwilio yn y ffordd fwyaf effeithiol.
- Penderfynu ar yr adnoddau, arbenigeddau, cymwysterau a systemau sydd eu hangen ar y gwasanaeth archwilio mewnol er mwyn gallu bodloni ei amcanion a darparu barn archwilio mewnol.

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

BLAENRAGLEN WAITH

Y PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU

19 Medi 2018

Swyddog Cyswllt:	Marion Pryor, Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg
E-bost:	MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Ffôn:	01248 756211

Dyddiad	Pwnc	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
4 Rhagfyr 2018 12 Chwefror 2019	Diweddariad Archwilio Mewnol <ul style="list-style-type: none"> Diweddariad ar y cynnydd diweddaraf gan Archwilio Mewnol o ran sut mae'n cyflwyno'r gwasanaeth, darparu sicrwydd, adolygiadau a gwblhawyd, perfformiad ac effeithiolrwydd wrth yrru gwelliant. 	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
4 Rhagfyr 2018 12 Chwefror 2019	Adroddiad Cynnydd Archwilio Allanol <ul style="list-style-type: none"> Diweddariad ar waith Archwilio Allanol: <ul style="list-style-type: none"> Archwiliad ar Berfformiad Archwiliad Ariannol 	Swyddog Arweiniol Archwilio Perfformiad – Swyddfa Archwilio Cymru Gwilym.bury@audit.wales Rheolwr Archwilio Ariannol – Deloittes cedge@deloitte.co.uk
12 Chwefror 2019	Argymhellion Archwilio Mewnol sy'n weddill <ul style="list-style-type: none"> Adroddiad o'r holl argymhellion archwilio mewnol sy'n weddill 	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
12 Chwefror 2019	Cofrestr Risg Gorfforaethol <ul style="list-style-type: none"> Yn unol â'r cylch gorchwyl, mae gofyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu'r Gofrestr Risg Gorfforaethol a, lle bo'n briodol, ofyn am ymateb gan y rheolwyr ar gamau gweithredu i reoli risgiau. 	Rheolwr Yswiriant a Risg JulieJones@ynysmon.gov.uk
12 Chwefror 2019	Cynnydd a wnaed ar Adroddiadau Rheoleiddio Allanol <ul style="list-style-type: none"> Gofynnir i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ystyried y cynnydd a wnaed ar Adroddiadau Rheoleiddio Allanol, sy'n uniongyrchol gysylltiedig â'r materion o lywodraethu neu reoli risg yn y Cyngor. 	Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad GethinMorgan@ynysmon.gov.uk

Dyddiad	Pwnc	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
Medi 2019	<p>Adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) ynglŷn â'r Adroddiad Cyllid a Llywodraethiant Blynnyddol 2018/19</p> <p>Un o gyfrifoldebau'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yw cymeradwyo'r cyfrifon ar ran y Cyngor. Mae gofyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu felly:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gymeradwyo'r Adroddiad Cyllid a Llywodraethiant Blynnyddol 2018/19, gan gynnwys y Datganiad Cyfrifon ar gyfer 2018/19, • derbyn adroddiad yr Archwiliwr Penodedig ar y cyfrifon a'r ISA 260, a • chymeradwyo'r Llythyr Cynrychiolaeth Terfynol. 	<p>Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk</p>
19 Medi 2018	<p>Adolygu Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dylai'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu ei gylch gorchwyl o bryd i'w gilydd i weld a yw'n briodol, gan roi ystyriaeth i ganllawiau'r sector ac anghenion y Cyngor. 	<p>Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk</p>
4 Rhagfyr 2018	<p>Adolygiad o'r Strategaeth a'r Fframwaith Rheoli Risg</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yn unol â'i gylch gorchwyl, mae angen i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu'r Strategaeth Rheoli Risg ar gyfer y Cyngor. 	<p>Rheolwr Yswiriant a Risg JulieJones@ynysmon.gov.uk</p>
4 Rhagfyr 2018	<p>Adroddiad Canol Blwyddyn ar Reolaeth Trysorlys ar gyfer 2018/19</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mae gofynion Adrodd am Arferion Rheoli Trysorlys CIPFA a threfniadau gwybodaeth gan reolwyr yn argymhell y dylai awdurdodau lleol, fel gofyniad sylfaenol, adrodd ar y sefyllfa canol blwyddyn o ran rheoli'r trysorlys. Gofynnir i'r Pwyllgor nodi'r sefyllfa bresennol ar fuddsoddiadau a benthyca. 	<p>Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk</p>

Dyddiad	Pwnc	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
12 Chwefror 2019	Strategaeth Archwilio Mewnol a Chynllun Blynyddol 2019/20 <ul style="list-style-type: none"> Yn unol â'r safonau Archwilio Mewnol ar gyfer y Sector Cyhoeddus (2017), rhaid i'r prif swyddog archwilio gyflwyno'r Strategaeth Archwilio Mewnol a'r Cynllun Blynyddol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethiant ar gyfer eu cymeradwyo 	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
12 Chwefror 2019	Strategaeth Rheoli Trysorlys 2019/20 a'r Dangosyddion Darbodus Gwirioneddol ar gyfer 2019/20 <ul style="list-style-type: none"> Mae gofynion adrodd a threfniadau gwybodaeth reoli CIPFA mewn perthynas ag Arferion Rheoli Trysorlys yn argymhell y dylai awdurdodau lleol adrodd o leiaf unwaith y flwyddyn ar eu strategaeth a chynllun rheoli, cyn cychwyn y flwyddyn. Bydd yr adroddiad yn sôn am y Dangosyddion Darbodus gwirioneddol ar gyfer 2019/20 yn unol â gofynion y Côd Darbodus. 	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk
12 Chwefror 2019	Cofrestr Risg Gorfforaethol <ul style="list-style-type: none"> Yn unol â'i gylch gorchwyl, mae gofyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu'r Gofrestr Risg Gorfforaethol a, lle bo'n briodol, gofyn am ymateb gan y rheolwyr ar gamau gweithredu i reoli risgiau. 	Rheolwr Yswiriant a Risg JulieJones@ynysmon.gov.uk
12 Chwefror 2019	Cynnydd a wnaed ar Adroddiadau Rheoleiddio Allanol <ul style="list-style-type: none"> Gofynnir i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ystyried y cynnydd a wnaed ar Adroddiadau Rheoleiddio Allanol, sy'n uniongyrchol gysylltiedig â'r materion o lywodraethu neu reoli risg yn y Cyngor. 	Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad GethinMorgan@ynysmon.gov.uk

ADRODDIADAU I DDOD

Dyddiad	Pwnc	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
Ebrill 2019 Mehefin 2019 Gorffennaf 2019 Medi 2019 4 Rhagfyr 2019 12 Chwefror 2020	Diweddariad Archwilio Mewnol <ul style="list-style-type: none"> • Diweddariad ar y cynnydd diweddaraf gan Archwilio Mewnol o ran sut mae'n cyflwyno'r gwasanaeth, darparu sicrwydd, adolygiadau a gwblhawyd, perfformiad ac effeithiolrwydd wrth yrru gwelliant. 	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Ebrill 2019 Mehefin 2019 Gorffennaf 2019 Medi 2019 Rhagfyr 2019 Chwefror 2020	Adroddiad Cynnydd Archwilio Allanol <ul style="list-style-type: none"> • Diweddariad ar waith Archwilio Allanol: <ul style="list-style-type: none"> ○ Archwiliad ar Berfformiad ○ Archwiliad Ariannol 	Swyddog Arweiniol Archwilio Perfformiad – Swyddfa Archwilio Cymru Gwilym.bury@audit.wales Rheolwr Archwilio Ariannol – Deloittes cedge@deloitte.co.uk
Ebrill 2019	Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu – Adroddiad y Cadeirydd <ul style="list-style-type: none"> • Gofynnir i'r Pwyllgor gymeradwyo Adroddiad y Cadeirydd i'w gyflwyno i'r Cyngor llawn 	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk

Dyddiad	Pwnc	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
Mehefin 2019	Adroddiad Drafft y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 ynglŷn â'r Datganiad Cyllid a Llywodraethiant Blynyddol 2018/19 <ul style="list-style-type: none"> Gofynnir i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu roi sylwadau ar gynnwys yr Adroddiad Cyllid a Llywodraethiant Blynyddol drafft 2018/19 ac i gyfrannu at y gwerthusiadau, y casgliadau a'r argymhellion a gynigir i ddatblygu neu gryfhau elfennau o drefniadau llywodraethiant y Cyngor ymhellach yn ystod 2019/20. 	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad GethinMorgan@ynysmon.gov.uk
Mehefin 2019	Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol 2018/19 <ul style="list-style-type: none"> Mae Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus yn gofyn bod y prif swyddog archwilio yn cyflwyno adroddiad a barn archwilio mewnol yn flynyddol, i'w ddefnyddio gan y Cyngor i gyfrannu at ei ddatganiad llywodraethiant. Mae'n rhaid i'r farn archwilio mewnol flynyddol ddod i gasgliad ynghylch pa mor ddigonol ac effeithiol yw fframwaith llywodraethu a rheoli risg y Cyngor yn gyffredinol. Gofynnir i'r Pwyllgor nodi'r adroddiad gan y Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg ar gasgliad y gwaith archwilio mewnol a wnaed yn ystod 2018/19. 	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Gorffennaf 2019	Adroddiad Blynyddol Rheoli Trysorlys 2018/19 <ul style="list-style-type: none"> Mae'r adroddiad trysorlys blynyddol yn ofyniad yng ngweithdrefnau adrodd y Cyngor ac mae'n ymwneud â gweithgareddau'r trysorlys am y flwyddyn 2018/19. 	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Medi 2019 Chwefror 2020	Argymhellion Archwilio Mewnol sy'n weddill <ul style="list-style-type: none"> Adroddiad o'r holl argymhellion archwilio mewnol sy'n weddill 	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk

Dyddiad	Pwnc	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
Medi 2019	Siarter Archwilio Mewnol <ul style="list-style-type: none"> Bydd adolygiad mewnol o'r Siarter Archwilio Mewnol yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor iddo ei gymeradwyo 	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Medi 2019 Chwefror 2020	Cofrestr Risg Gorfforaethol <ul style="list-style-type: none"> Yn unol â'r cylch gorchwyl, mae gofyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu'r Gofrestr Risg Gorfforaethol a, lle bo'n briodol, ofyn am ymateb gan y rheolwyr ar gamau gweithredu i reoli risgiau. 	Rheolwr Yswiriant a Risg JulieJones@ynysmon.gov.uk
Medi 2019 Chwefror 2019	Cynnydd a wnaed ar Adroddiadau Rheoleiddio Allanol <ul style="list-style-type: none"> Gofynnir i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ystyried y cynnydd a wnaed ar Adroddiadau Rheoleiddio Allanol, sy'n uniongyrchol gysylltiedig â'r materion o lywodraethu neu reoli risg yn y Cyngor. 	Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad GethinMorgan@ynysmon.gov.uk
Medi 2019	Adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) ynglŷn â'r Adroddiad Cyllid a Llywodraethiant Blynyddol 2018/19 Un o gyfrifoldebau'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yw cymeradwyo'r cyfrifon ar ran y Cyngor. Mae gofyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu felly: <ul style="list-style-type: none"> gymeradwyo'r Adroddiad Cyllid a Llywodraethiant Blynyddol 2018/19, gan gynnwys y Datganiad Cyfrifon ar gyfer 2018/19, derbyn adroddiad yr Archwiliwr Penodedig ar y cyfrifon a'r ISA 260, a chymeradwyo'r Llythyr Cynrychiolaeth Terfynol. 	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Medi 2019	Adolygu Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu <ul style="list-style-type: none"> Dylai'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu ei gylch gorchwyl o bryd i'w gilydd i weld a yw'n briodol, gan roi ystyriaeth i ganllawiau'r sector ac anghenion y Cyngor. 	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk

This page is intentionally left blank

DDIM I'W GYHOEDDI NOT FOR PUBLICATION

(Cofrestr Risg Corfforaethol/Corporate Risk Register)

PRAWF BUDD Y CYHOEDD PUBLIC INTEREST TEST

Paragraff(au) Paragraph(s)	Atodlen 12A Deddf Llywodraeth Leol 1972 Schedule 12A Local Government Act 1972
14 & 16	
Y PRAWF – THE TEST	
<p>Mae yna fudd y cyhoedd wrth ddatgan oherwydd / There is a public interest in disclosure as:-</p> <p>Mae'r mater yn ymwneud â materion busnes y Cyngor.</p> <p>The matter concerns the business affairs of the Council.</p>	<p>Y budd y cyhoedd with beidio datgelu yw / The public interest in not disclosing is:-</p> <p>Mae'r mater yn cyfeirio at materion busnes y Cyngor a all niweidio buddiannau'r Cyngor yn fasnachol, ariannol ac yn gyfreithlon.</p> <p>The matter refers to the business affairs of the Council which could prejudice the interests of the Council commercially, financially and legally.</p>
<p>Argymhelliad: *Mae budd y cyhoedd wrth gadw'r eithriad yn fwy o bwys/llai o bwys na budd y cyhoedd wrth ddatgelu'r wybodaeth [* dilewch y geiriau nad ydynt yn berthnasol]</p> <p>Recommendation: *The public interest in maintaining the exemption outweighs/does not outweigh the public interest in disclosing the information. [*delete as appropriate]</p>	

This page is intentionally left blank

Document is Restricted

This page is intentionally left blank